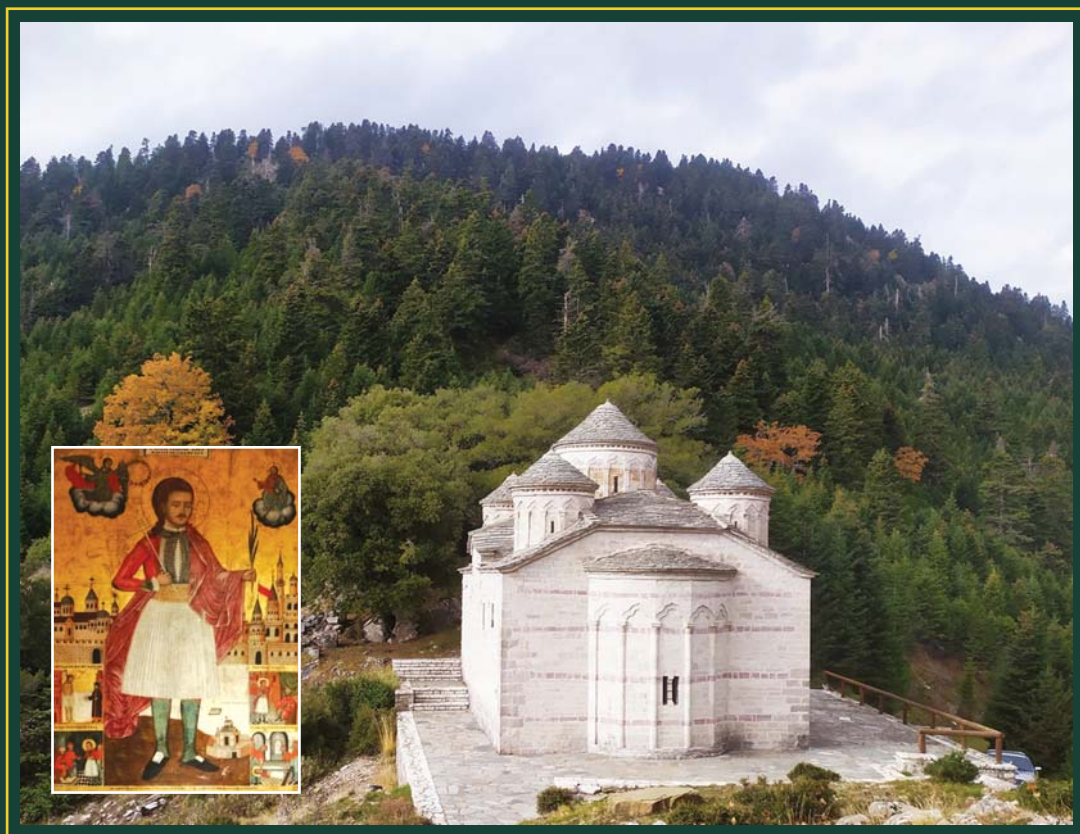

ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΔΗΜ. ΚΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ

Ο ΠΡΩΤΟΣ ΙΕΡΟΣ ΝΑΟΣ

ΤΟΥ ΝΕΟΜΑΡΤΥΡΑ ΑΓΙΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ
ΣΤΟ ΑΡΓΥΡΟ ΠΗΓΑΔΙ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ ΘΕΡΜΟΥ

ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ ΑΠΑΝΤΑΧΟΥ ΑΡΓΥΡΟΠΗΓΑΔΙΤΩΝ
2023

Ο ΠΡΩΤΟΣ ΙΕΡΟΣ ΝΑΟΣ
ΤΟΥ ΝΕΟΜΑΡΤΥΡΑ ΑΓΙΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ
ΣΤΟ ΑΡΓΥΡΟ ΠΗΓΑΔΙ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ ΘΕΡΜΟΥ

ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΔΗΜ. ΚΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ

Ο ΠΡΩΤΟΣ ΙΕΡΟΣ ΝΑΟΣ
ΤΟΥ ΝΕΟΜΑΡΤΥΡΑ ΑΓΙΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ
ΣΤΟ ΑΡΓΥΡΟ ΠΗΓΑΔΙ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ ΘΕΡΜΟΥ

ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ ΑΠΑΝΤΑΧΟΥ ΑΡΓΥΡΟΠΗΓΑΔΙΤΩΝ

2023

Έκδοση:
ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ ΑΠΑΝΤΑΧΟΥ ΑΡΓΥΡΟΠΗΓΑΔΙΤΩΝ
ΤΡΙΧΩΝΙΔΑΣ “Ο ΑΓΙΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ”

Copyright: ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ ΑΡΓΥΡΟΠΗΓΑΔΙΤΩΝ
syndargy@gmail.com

ISBN: 978-618-84713-1-3

Τις φωτογραφίες του βιβλίου προσέφεραν:
Απόστολος Κωστόπουλος, Βασίλης Κωνσταντινίδης
Γιάννης Γιαννούλας, Γιάννης Κ. Σωτηρόπουλος
Γιάννης Κωνσταντινίδης, Γιώργος Κωνσταντινίδης,
Χρήστος Κατσιμπίνης, Χρήστος Κ. Παναγιωτόπουλος.

Σχεδίαση-Σελιδοποίηση-Εκτύπωση-Βιβλιοδεσία

ασημ^ακόπουλος

Μεσολόγγι, Ιωσήφ Ρωγών 24, Τ.Κ. 30200
τηλ.: 26310 22428 • e-mail: asimtype@otenet.gr

Η πρώτη αυτή έκδοση του παρόντος βιβλίου χρηματοδοτήθηκε κατά το μεγαλύτερο μέρος της από την Περιφερειακή Ένωση Δήμων Δυτικής Ελλάδας και κατά το υπόλοιπο από τον Σύνδεσμο Αργυροπηγαδιτών Τριχωνίδας «Ο Άγιος Δημήτριος» και διατίθεται από τον Σύνδεσμο.

Επιθυμία του συγγραφέα είναι τα όποια έσοδα από την διάθεση της πρώτης αυτής έκδοσης να διατεθούν για την συντήρηση και τον ευρεπισμό του Ναού ή για την ανέγερση καμπαναριού.

***Αφιερώνεται στην οικογένειά μου
και στους απανταχού Αργυροπηγαδίτες***

*«...Μνήμες θαυμασμού και ευγνωμοσύνης
για εκείνους που οραματίστηκαν
και έφτιαζαν αυτό το Ναό...
Αλησμόνητοι όσοι κράτησαν ζωντανό
το μύθο, το θρύλο και τις παραδόσεις του...
Άξιοι επαίνων οι κληρονόμοι
που τον συντηρούν πανέμορφο και λειτουργικό...
Με τις βαθύτερες ευχές και ελπίδες μου,
οι επερχόμενες γενεές
να τον φροντίζουν αποτελεσματικότερα
ως ένα αιώνιο ιστορικό χρέος...»*

ΠΡΟΛΟΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Από τα παιδικά μου χρόνια βλέποντας τον πεντάτρουλο Ναό του Αϊ-Γιώργη, εκεί στη ράχη του «Αετού» ρωτούσα, γιατί αυτή η εκκλησιά έχει τρούλους και είναι διαφορετική από τις άλλες; Ποιός Άγιος είναι εκεί μέσα; Όταν την πρωτοείδα από κοντά στα παιδικά μου μάτια φάνταζε πελώρια, μα πιο πολύ με εντυπωσίασε η εικόνα του Αγίου. Πρώτη φορά έβλεπα Άγιο με φουστανέλα. Έμοιαζε με τους στρατιώτες φουστανελάδες και τους ήρωες του '21. Μόνο που η στολή του ήταν φανταχτερή και πολύχρωμη.

Χρόνια ολόκληρα αφουγκράστηκα από τους ηλικιωμένους και παππούδες του χωριού ιστορίες για το πότε, πως και ποιός έκτισε το ναό και πως τον Άγιο, «φουστανελά» έτσι τον έλεγαν, έβλεπε στον ύπνο του ο Βασίλης Ταλαγάνης και του είπε να του κτίσει την εκκλησιά του σ' αυτή τη θέση.

Μεγαλώνοντας μ' αυτά τα ακούσματα, που όλα ήταν περίπου ίδια, για κάποιο ανεξήγητο λόγο, ήθελα να μάθω κάτι περισσότερο για την ιστορία του ναού, για τον Άγιο, κάτι πιο ζωντανό και χειροπιαστό. Κάθε φορά που έπεφτε στα χέρια μου κάποιο ιστορικό βιβλίο για την Αιτωλία, για κλεφταρματολούς, για μοναστήρια και ναούς στο Απόκouro, αναζητούσα με αγωνία κάποια σελίδα με το Ναό στο Αργυρό Πηγάδι. Για τον βίο και το μαρτύριο του Νεομάρτυρα κάτι βρέθηκε. Για την ιστορία όμως της περίτεχνης εκκλησίας δεν διάβασα ούτε λέξη σε κανένα βιβλίο. Αργότερα στην Αιτωλοακαρνανική και Ευρυτανική εγκυκλοπαίδεια, μεταξύ άλλων υπάρχει η καταχώριση, «... Εκκλησίαι ... Άγιος Γεώργιος ο Νεομάρτυς 1847». Στα εκκλησιαστικά κατάστιχα της Αρχιερατικής Περιφέρειας Παμφίας - Θέρμου είναι καταχωρημένος ως ενοριακός ναός Αργυροπηγαδίου.

Έτσι άρχισα να αναζητώ ιστορικά στοιχεία για το ναό και τον Άγιο. Απογοητεύτηκα όμως, όχι τόσο για την ανυπαρξία και έλλειψη ενημερωτικού εντύπου, όσο για την παντελή άγνοια και από τις εκκλησιαστικές αρχές της ύπαρξης του ναού. Τρανή απόδειξη αποτελεί και το γεγονός της ανακομιδής

των χαριτόβρυτων λειψάνων του Αγίου, που έγινε το 1971 στα Ιωάννινα. Ο τότε Μητροπολίτης Σεραφείμ - μετέπειτα Αρχιεπίσκοπος, έστειλε σ' όλους τους ναούς του Αγίου τμήμα των σεπτών λειψάνων του, όχι όμως και στον ναό του χωριού μας. Αυτό επιβεβαιώνει πως, ούτε η Μητρόπολη, ούτε οι Ηπειρωτικές αδελφότητες γνώριζαν την ύπαρξη του πρώτου και ιστορικού ναού που κτίστηκε στη μνήμη του Νεομάρτυρα το 1847 στο Αργυρό Πηγάδι. Ακόμα και οι πιο σύγχρονοι και πληρέστεροι βιογράφοι, όπως ο Δημήτρης Σ. Σαλαμάγκας 1954, ο Συμεών Γ. Κατσίμπρας Γ' έκδοση 1989, ο Ευάγγελος Μούτσικας 1995, λέξη δεν αναφέρουν στα συγγράμματά τους για τον ναό.

Αναμφίβολα οι πηγές είναι πάμφτωχες, ανύπαρκτες και αδυνατούν να προσφέρουν κάτι νεότερο. Η ύπαρξη όμως του ναού μάς υπαγορεύει να αναδείξουμε την ιστορία του. Ξέρουμε πότε κτίστηκε. Έχουμε τον κτήτορα. Έχουμε τις εντοιχισμένες λιθοεπιγραφές. Έχουμε το μέγα ιστορικό γεγονός της θυσίας του Νεομάρτυρα σε συγκεκριμένο τόπο και χρόνο. Έχουμε την εικόνα του. Έχουμε ολοζώντανες μαρτυρίες και αφηγήσεις ανθρώπων του χωριού, ζώντων και τεθνεώτων, που βίωσαν όλες αυτές τις παραδόσεις, που ήταν στα κοντινά τους χρόνια, για το πώς κτίστηκε ο ναός. Όλα αυτά μαρτυρούν και συνθέτουν μία αδιάψευστη πραγματικότητα με υλική υπόσταση και τεράστια εννοιολογική διάσταση. Συνεπώς υπάρχει ιστορία.

Η έλλειψη όμως πρωτογενών στοιχείων από ιστορικά ερευνητικά αρχεία ή από βιβλιογραφία, μας αναγκάζει να αναζητήσουμε πηγές πληροφοριών μέσα από μαρτυρίες, μύθους, παραδόσεις, ήθη και έθιμα που είναι αδιάψευστοι μάρτυρες της εθνικής και ιστορικής μας αυτογνωσίας και ενυπάρχουν πλούσια και αυθεντικά στις ψυχές και τις καρδιές ανθρώπων. Έπρεπε λοιπόν κάποιος και μάλιστα πριν το παρελθόν, μαζί με τους τελευταίους που το έζησαν, περάσει στην αιωνιότητα, να προσπαθήσει να γράψει στο χαρτί, όλα όσα ανέκδοτα στοιχεία, γραπτά και προφορικά, σημαντικά και ασήμαντα, κρύβει αυτό το αξιόλογο και περίτεχνο Χριστιανικό μνημείο. Ίσως είναι και ο πρώτος ναός που κτίστηκε από τα θεμέλια, μετά την απελευθέρωση, στο ανεξάρτητο κράτος. Άλλωστε στα χρόνια που κτίστηκε και σ' αυτή την απόμακρη θέση το περίτεχνο αυτό κτίσμα, μπορεί να εξυπηρετούσε μεν λατρευτικές ανάγκες

των κατοίκων, ήταν όμως και είναι βέβαιο, πως κάποιο μεγάλο ιστορικό γεγονός έκρυβε και κρύβει που έχει ιδιαίτερη σημασία με τον τόπο και την ιστορία. Αναμφισβήτητα κάθε τόπος έχει τη δική του ιστορία και το Αργυρό Πηγάδι δεν είναι ανιστόρητο και αμάρτυρο. Αρχαιολογικά ευρήματα, κατάλοιπα τειχών, φρουρίων σε σημεία ορόσημα, σε θεμέλια ναών, επιγραφές και αψευδείς παραδόσεις μαρτυρούν πως το χωριό κατοικείται από την αρχαιότητα και πως το κτίσιμο του ναού την εποχή εκείνη, σ' αυτόν τον τόπο, δεν ήταν τυχαίο.

Περιοδεύοντας χρόνια ολόκληρα σε αρχαιακές πηγές, στο χώρο της παράδοσης, του μύθου και της ιστορίας, διάβασα, άκουσα, έγραψα, συγκέντρωνα κάθε τι που είχε σχέση με το Ναό και την περιοχή. Η ένδεια των πηγών και των στοιχείων δεν άφηναν πολλά περιθώρια για κάτι καλύτερο. Χωρίς να αποδέχομαι ή και να απορρίπτω στην ολότητά τους, αναπόδεικτες προσωπικές απόψεις που έχουν γραφτεί και δημοσιευθεί σε έντυπη ή ηλεκτρονική μορφή, ιδιαίτερα για την ιστορία του ναού, προσπάθησα να προσεγγίσω το θέμα μέσα από ιστορικές, πνευματικές, κοινωνικές, δογματικές, πολεμικές, τοπικές καταγραφές των χρόνων εκείνων.

Αυτή η μελέτη δεν περιορίζεται μόνο στην περιγραφική ιστορία του ναού, έτσι όπως μας την παρέδωσαν οι διηγηματικές, γραπτές και άγραφες, αφηγήσεις των κατοίκων του χωριού, ούτε και στην αγιογραφία του Νεομάρτυρα Αγίου Γεωργίου αλλά, περιλαμβάνει ενδιαφέρουσες και αναγκαίες περιλήψεις ιστορίας της περιοχής του Απόκουρου και του χωριού, των Οθωμονακρατούμενων και απελεύθερων περιοχών και γενικώς του αγώνα ζωής και επιβίωσης των κατοίκων του γενέθλιου τόπου.

Πιστεύω πως το καλύτερο μνημόσυνο που έχουμε να κάνουμε στη μνήμη των παππούδων μας, των γονιών μας και σε όλους εκείνους που έζησαν σ' αυτόν τον τόπο και δημιούργησαν, είναι η μελέτη των έργων τους και η όσο καλύτερη και ευρύτερη ανάδειξη και διάσωσή τους. Τρανό παράδειγμα η περίλαμπρη ανακαίνιση του πεντάτρουλου, του πρώτου Ναού του Αϊ-Γιώργη του «Φουστανελά». Σήμερα ο καθένας μπορεί να βλέπει, να θαυμάζει αυτόν τον ιστορικό ναό και να τον μελετάει ως μοναδικό μνημείο εκκλησιαστικής

αρχιτεκτονικής και λαϊκού πολιτισμού του χωριού, του Δήμου Θέρμου και του Νομού Αιτωλοακαρνανίας. Είναι ιστορικό τοπόσημο του χωριού. Σύμβολο-μνημείο πολιτιστικής κληρονομιάς και παιδείας. Σεβάσμιο θρησκευτικό προσκύνημα, σφιχτοδεμένο με τη ζωή των κατοίκων του χωριού. Από την ανέγερσή του ως τις ημέρες μας εξυπηρετούσε την θρησκευτική ζωή των ενοριτών, ιδιαίτερα δε των κατοίκων του συνοικισμού με διάφορες ιεροπραξίες όπως γάμους, βαπτίσεις, κηδείες, μνημόσυνα, καθώς διαθέτει και κοιμητήριο. Ναι είναι ένα θαύμα-θείο δώρο για το χωριό αλλά δεν έχει μελετηθεί όπως του αξίζει.

Θέλω να πιστεύω πως ετούτο το βιβλίο θα γίνει η φωνή που θα κρατήσει ζωντανή την ιστορία του Ναού, έστω και αν την τυλίγουν μύθοι και παραδόσεις. Ελπίζω και εύχομαι η εργασία αυτή να αποτελέσει φιλόδοξο ερέθισμα και να παρακινήσει τους ειδικούς (ερευνητές, ιστορικούς, καθηγητές, φιλόλογους, βιογράφους, κ.α.) συμπατριώτες και μη, για πιο επιμελημένες έρευνες και αναζήτηση περισσότερων και εγκυρότερων στοιχείων, τόσο για την ιστορία του ναού, όσο και την αγιογραφία του Αγίου. Ενόσω όμως, τα αρχεία της Κωνσταντινούπολης και η αλληλογραφία των προξενικών αρχών Γαλλίας και Αγγλίας, που ήταν τότε στα Ιωάννινα, παραμένουν κλειστά, οι δυσκολίες είναι αναπόφευκτες. Είναι γεγονός αναμφισβήτητο, πως πέρα από τα μέχρι σήμερα βιογραφικά αφηγήματα γι' αυτή, την τόσο κοντά στα χρόνια μας, μαρτυρική θυσία του Νεομάρτυρα, είναι αναγκαία μια πιο τεκμηριωμένη επιστημονική μελέτη για το βίο, τη θρησκευτική και ιστορική σημασία του μαρτυρίου του Αγίου Γεωργίου.

Η παρούσα εργασία θα ήταν φτωχότερη χωρίς τη πολύτιμη βοήθεια και συνδρομή φίλων και συνεργατών, προς τους οποίους εκφράζω εγκάρδιες ευχαριστίες:

- Ιδιαίτερα ευχαριστώ τον φίλο και συγχωριανό μου, καθηγητή Γιώργο Χαρ. Κωνσταντινίδη για το μεγάλο ενδιαφέρον και την παρότρυνσή του για τη συγγραφή αυτή, καθώς και για το πλούσιο αρχειακό και φωτογραφικό υλικό που μου εμπιστεύθηκε.
- Ευχαριστώ τους Αρχιτέκτονες Μηχανικούς Χρήστο Κατσιμπίνη και Δη-

μήτρη Παπακωνσταντίνου που συνεργάστηκαν αρμονικά στη μελέτη αποκατάστασης και ανακαίνισης του Ναού.

- Ευχαριστώ τον Χρήστο Κατσιμπίνη που αφιέρωσε ατέλειωτες ώρες και ημέρες συνεργαζόμενος με τον πρωτομάστορα Ηλία Γραβάνη για την καλύτερη και αποτελεσματικότερη αποκατάσταση των ζημιών του ναού, καθώς και για το εμπειριστατωμένο επιστημονικό εισαγωγικό σημείωμά του.
- Ευχαριστώ όλους τους συγχωριανούς μου για τις προφορικές τους μαρτυρίες, και ιδιαίτερα τον Λάμπρο Χρ. Παναγιωτόπουλο για τις κατατοπιστικές πληροφορίες αναφορικά με τις ιδιοκτησίες των χωραφιών στην περιοχή του Ναού.
- Ευχαριστώ τους φίλους Ηπειρώτες, Κώστα Γκούβα για την προμήθεια ιστορικών βιβλίων και φωτογραφιών και τον Ερρίκο Αθανασίου για τις πολύτιμες πληροφορίες του.
- Θα ήταν παράλειψή μου να μην ευχαριστήσω την οικογένειά μου, τη Λέττα και τις κόρες μας Ευστρατία και Ιουλία και τα δύο εγγόνια μας για την συμπαράσταση και την πολύπλευρη κατανόηση.
- Ευχαριστίες οφείλονται σ' όλους εκείνους που με επιστολές τους και δημοσιεύσεις παρείχαν στοιχεία και πληροφορίες για το Ναό και τον Άγιο.
- Μνήμες Τιμής και Σεβασμού καταθέτω για όσους δεν βρίσκονται στη ζωή αλλά και με τις αναφερόμενες στο κείμενο επιστολές, αφηγήσεις και τις δημοσιεύσεις τους, συνέβαλαν στη συγγραφή της μελέτης.

Φίλε αναγνώστη,

Η συγγραφή της μελέτης αναφορικά με την ιστορία του Ναού, του χωριού και των κατοίκων της γενέτειράς μου, ήταν πάντοτε στις προθέσεις μου. Η ολοκλήρωσή της φρονώ πως δεν με οδήγησε σε υποκειμενικές αποκλίσεις. Τυχόν αβλεψίες, παραλείψεις, ατέλειες και κάποιες ενδεχομένως ανακρίβειες, υπερβολικές εκτιμήσεις και προσωπικές απόψεις, ας κατανοηθούν ως αθέλγητες και ανιδιοτελείς καταγραφές. Διαβάζοντας αυτό το βιβλίο κάτι περισσότερο και νεότερο θα προστεθεί στα όσα γνωρίζουμε. Ιδιαίτερα οι νέοι

άνθρωποι θα μάθουν που βρίσκονται οι ρίζες της γενιάς τους και πως ζούσαν οι γονείς τους σ' αυτόν τον τόπο.

Σημειώνεται ότι: Τα αποσπάσματα από τις χειρόγραφες επιστολές, οι αποδελτιώσεις από εφημερίδες, περιοδικά, βιβλία και οι προφορικές αφηγήσεις, παρατίθενται χωρίς καμία επέμβαση στην ορθογραφία και στην αφηγηματικότητα για να διατηρηθεί το γλωσσικό ύφος της εποχής και του γράφοντος.

Αθήνα 20 Νοεμβρίου 2022
ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΚΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ

**ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΣΕΒΑΣΜΙΩΤΑΤΟΥ
ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΑΙΤΩΛΙΑΣ ΚΑΙ ΑΚΑΡΝΑΝΙΑΣ
κ.κ. ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ**

Ἡ Ἐκκλησία μας ἡ Ὁρθόδοξη εἶναι μία αἵματο-
πότιστη φυτεία· ἓνα δένδρο εὐσκιόφυλλο καὶ καλ-
λίκαρπο, πού ἄνθισε καὶ κάρπισε «παρά τὰς
διεξόδους» τῶν αἱμάτων τῶν μαρτύρων, καὶ κατό-
πιν τῶν ιδρώτων τῶν ὁμολογητῶν καὶ ὁσίων της.

Τέτοιες πηγές πού ἀνέβλυσαν αὐτά τὰ αἱμάτινα
ὔδατα ἀθανασίας ὑπῆρξαν στοὺς τελευταίους καιροὺς οἱ ἅγιοι Νεομάρτυρες
τῆς πίστεώς μας, ἰδιαίτερως δέ αὐτοὶ πού δοξάσθηκαν στοὺς ζοφεροὺς χρό-
νους τῆς Τουρκοκρατίας. Αὐτοὶ ἔγιναν τὰ ἀναχώματα πού ἀνέκοψαν τὴ λαί-
λαπα τῶν βίαιων ἐξισλαμισμῶν ἀπὸ τὸν ἀλλόθρησκο στυγνὸ τύραννο, πού
δόξασαν τὴν ἁγία μας πίστη, πού ἔδωσαν ἐλπίδα καὶ θάρρος στοὺς τυραννι-
σμένους ραγιαδες, πού στερέωσαν τὴν ἐθνικὴ συνείδηση καὶ ἔκαμαν νά ἀνθί-
σει καὶ πάλι στίς καρδιές τῶν ὑποδούλων ὁ πόθος τῆς ἐλευθερίας.

Ἕνας ἀπὸ αὐτοὺς εἶναι καὶ ὁ ἑνδοξος ἅγιος Νεομάρτυς Γεώργιος ὁ ἐν
Ἰωαννίνοις. Νέος στὴν ἡλικία, ἀπλός, ὀλιγογράμματος, ἀπέδειξε σέ χριστια-
νοὺς καὶ μουσουλμάνους πόσο ἡ δύναμις τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ μπορεῖ νά «τε-
λειοῦται» μέσα στὴν ἀνθρώπινη ἀσθένεια καὶ ἀδυναμία. Καὶ ἔγινε μέ τὴν
ἀτρόμητη θυσία του κλέος γιὰ τὸν τόπο ὅπου μαρτύρησε, τὰ Γιάννενα, καὶ
μεσίτης πρὸς τὸν Θεὸ ἰσχυρὸς καὶ ἀκοίμητος γιὰ ὅλο τὸ γένος τῶν χριστιανῶν,
ἥδη ἀπὸ τὴν ἡμέρα τοῦ μαρτυρίου του.

Τὸ ἀνά χεῖρας πόνημα τοῦ ἐγκρίτου ἐπιστήμονος καὶ πρώην Βουλευτοῦ κ.
Ἀποστόλου Κωστοπούλου, μέ τὸν τίτλο: «Ο ΠΡΩΤΟΣ ΙΕΡΟΣ ΝΑΟΣ ΤΟΥ
ΝΕΟΜΑΡΤΥΡΑ ΑΓΙΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΣΤΟ ΑΡΓΥΡΟ ΠΗΓΑΔΙ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ
ΘΕΡΜΟΥ», εἶναι μιὰ θαυμάσια μελέτη τῆς ἱστορίας τοῦ πρώτου Ναοῦ τοῦ
Ἀγίου, πού ἀνεγέρθηκε τὸ 1847, ἑννέα μόλις χρόνια μετὰ τὸν μαρτυρικὸ θά-
νατό του στό ὄρεινὸ χωριὸ Ἀργυρὸ Πηγάδι (τότε Γκερτοβό) τῆς Αἰτωλίας.
Εἶναι ὁ πρῶτος Ναὸς στό νεοσύστατο τότε Ἑλληνικὸ κράτος καὶ ὁ μοναδικός

στήν Αιτωλοακαρνανία, πού είναι αφιερωμένος στή μνήμη τοῦ Νεομάρτυρα.

Ὡς ἐλέω Θεοῦ Ἐπίσκοπος αὐτῆς τῆς τρισευλογημένης ἀγιοβάδιστης Ἐπαρχίας, αἰσθάνομαι τήν ἀνάγκη νά εὐχαριστήσω τόν μεγάλο αὐτό Ἅγιο, διότι ἐπέλεξε τόν τόπο μας γιά τήν ἀνέγερση τοῦ Ναοῦ του. Ἔστησε τό «κονάκι» του ἀνάμεσά μας, γιατί ἀγάπησε τόν λαό μας. Καί ἐμεῖς τόν ἀνταγαπήσαμε καί αἰσθανόμαστε ὑπερήφανοι καί καυχόμαστε γι' αὐτόν μέ τήν ἐν Κυρίῳ καύχηση, γιατί τόν ἔχουμε πραγματικό ἔμβλημα καί δόξα τοῦ τόπου μας, χάρις στόν περικαλλῆ αὐτό καί ἱστορικό Ναό του, τόν ὁποῖο θαύματα περικυκλώνουν ἀπό τήν ἡμέρα πού θεμελιώθηκε.

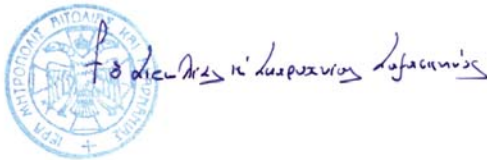
Θέλω ἀκόμη νά συγχαρῶ τόν ἐκλεκτό συγγραφέα κ. Ἀπόστολο Κωστόπουλο γιά τό ἐξαίρετο αὐτό πόνημα. Ἡ γλαφυρότατη γραφίδα του μᾶς ἔθελξε καί μᾶς ἔκανε νά ἀγαπήσουμε ἀκόμη περισσότερο τόν Ἅγιο μας. Ἐνθυμοῦμαι ὅτι ὅταν μοῦ ζήτησε νά προλογίσω τό βιβλίο του, μοῦ ἐξέφρασε τήν εὐγνωμοσύνη του, διότι ἔγινε ἀποδεκτό τό αἶτημά του. Ἀλλά τώρα βλέπω ὅτι μᾶλλον ἐγώ τοῦ ὀφείλω εὐχαριστίες καί χάριτες, γιατί ἡ ἀναδίφησή μου στό ἔργο του ὑπῆρξε γιά μένα μιά εὐλογία.

Εὐγνωμονῶ, λοιπόν, τόν Ἅγιο μας γιατί καταδέχθηκε νά εἶναι ἀνάμεσά μας καί ταπεινά τόν παρακαλῶ νά μὴν παύσει νά μεσιτεύει γιά μᾶς, τούς «ταπεινούς καί ἁμαρτωλούς χριστιανούς» τῆς ἐποχῆς μας, νά τοῦ μοιάσουμε στήν πνευματική ἀνδρεία, νά τόν μιμηθοῦμε στήν ὁμολογία καί ἔτσι νά τόν τιμήσουμε ὅπως τοῦ ἀρμόζει· διότι «τιμὴ μάρτυρος, μίμησις μάρτυρος».

Νά ἔχουμε ὅλοι τήν εὐχή, τήν εὐλογία καί τήν προστασία του!

Μετά θερμῶν πατρικῶν εὐχῶν,

Ο ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ

† Ο ΑΙΤΩΛΙΑΣ ΚΑΙ ΑΚΑΡΝΑΝΙΑΣ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΣ

ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΔΗΜΑΡΧΟΥ ΘΕΡΜΟΥ ΣΠΥΡΙΔΩΝΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΑΡΑ

Θέρμο «...Ακρόπολις σύμπασης Αιτωλίας...»
κατά τον ιστορικό Πολύβιο.

«...Τόπον της Αιτωλίας το λεγόμενον Απόκου-
ρον...» κατά τον Οσιομάρτυρα Ιάκωβο - 1520.

Ετούτος ο ιστορικός και ορεινός τόπος δεν
έπαψε ποτέ να πλουτίζει το έθνος μας με ηρωικούς
αγωνιστές και ακατάβλητους μαχητές - μάρτυρες
«για του Χριστού την πίστη την Αγία και της Πατρίδος την Ελευθερία». Γε-
νέθλια γη μεγάλων θεόπνευστων τέκνων. Απόκουρο, γενέτειρα του «Αγίου
των Σκλάβων» Ισαποστόλου και Εθναποστόλου Αγίου Κοσμά του Αιτωλού
και άλλων όπως του Διδάχου Ευγένιου Γιαννούλη, του ιερομονάχου Χρύσαν-
θου του Αιτωλού και πρόσφατα του Αγίου Καλλινίκου.

Ετούτον τον Αγιοβάδιστο τόπο διάλεξε ο Νεομάρτυρας Άγιος Γεώργιος, ο
αποκαλούμενος και «Φουστανελάς», μετά το μαρτυρικό απαγχονισμό του στα
σκλαβωμένα Γιάννινα για να κτισθεί ο πρώτος Ναός του, επιλέγοντας μάλιστα
την ψηλότερη και αγναντερή ράχη στο ορεινότερο χωριό, το Αργυρό Πηγάδι
(τότε Γκερτοβό), για να κοιτάζει, κατά πως λένε, προς την Ήπειρο και τις
σκλαβωμένες Πατρίδες.

Γνώστης ο συγγραφέας της περιοχής και μεγαλωμένος με ακούσματα και
μαρτυρίες για το πώς, από ποιούς και γιατί κτίστηκε ο Ναός στη μνήμη του
Νεομάρτυρα Γεωργίου την εποχή εκείνη 1840-1847, συγκεντρώνοντας διά-
σπαρτα στοιχεία ιστορικών γεγονότων, επιφυλλίδες εφημερίδων, μαρτυρίες
γραπτών και προφορικών αφηγημάτων των κατοίκων του χωριού, συνέγραψε
την παραδοσιακή ιστορικότητα του λιθόκτιστου πεντάτρουλου Ναού του Νε-
ομάρτυρα, «ως να ήταν τότε και ο ίδιος παρών»!

Με γλώσσα απλή και κατανοητή μέσα από τις καλογραμμένες σελίδες, του
εξαίρετου αυτού πονήματος, ο συγγραφέας ξεδιπλώνει την ιστορία της περιο-
χής και του χωριού του. Ιστορεί, με απέραντο σεβασμό, τον βίο και την μαρ-
τυρική θυσία του Νεομάρτυρα. Αποκαλύπτει πολύτιμους θησαυρούς, πολι-

τιστικά και θρησκευτικά μνημεία που είναι κρυμμένα στα ορεινά χωριά.

Ξετυλίγει τη ζωή και τη δράση των κατοίκων κατά τους χρόνους της Οθωμανοκρατίας και τη συμμετοχή τους στον εθνικό-απελευθερωτικό αγώνα του 1821. Ζωντανεύει αφηγήματα, πρόσωπα και γεγονότα, μύθους και παραδόσεις, ήθη και έθιμα, βιώματα και εικόνες ζωής των συγχωριανών του. Περιγράφει με ενάργεια πως οι σημερινοί Αργυροπηγαδίτες ανακαίνησαν -ιδίους εξόδοις- τον περικαλή Ναό τους που κληρονόμησαν από τους προγόνους τους, διασαλπίζοντας ότι «τὸ φυλάξαι τὰγαθὰ τοῦ κτήσασθαι χαλεπώτερον εἶναι.» και πως «...στήκετε και κρατείτε τας παραδόσεις...». Δικαίως ο περίτεχνος αυτός ναός κατέχει ξεχωριστή θέση στις καρδιές των Αργυροπηγαδιτών και είναι το καύχημα όλων των συμπολιτών του Δήμου Θέρμου.

Αναμφίβολα ο πετρόκτιστος αυτός ναός με την πεντάτρουλη στέγη είναι μοναδικό παράδειγμα ασύγκριτης εκκλησιαστικής αρχιτεκτονικής και λαϊκού πολιτισμού στο Δήμο μας και γενικότερα στην Αιτωλοακαρνανία. Έχει κριθεί με απόφαση του Υπουργείου Πολιτισμού, ως Μνημείο που χρήζει ειδικής κρατικής προστασίας.

Χαιρετίζοντας την έκδοση του παρόντος βιβλίου εύχομαι να αποβεί ένας πολύτιμος οδηγός που θα βοηθήσει τους αναγνώστες να γνωρίσουν τα χωριά μας, την ιστορία τους, τα μνημεία τους, τους ανθρώπους τους, το θαυμάσιο ανεξερευνήτο φυσικό περιβάλλον με τους γοητευτικούς ορεινούς όγκους και τους προτρέπω να μελετήσουν περαιτέρω την ενδιαφέρουσα διαχρονική ιστορία του τόπου μας και να μοιραστούν με τους φίλους τους την εμπειρία και τις γνώσεις τους από την περιήγησή τους στο ορεινό ιστορικό «Απόκουρο».

Συγχαίρω και εκφράζω δημόσια τις ευχαριστίες μου στον συγγραφέα αγαπητό Απόστολο Κωστόπουλο για την πνευματική προσφορά του και ευελπιστώ, η παρούσα έκδοση να αποτελέσει φιλόδοξο ερέθισμα για μελλοντικές έρευνες καταγραφής και ανάδειξης, όχι μόνο της ιστορίας του ναού αλλά γενικότερα της ιστορικότητας της περιοχής του Δήμου Θέρμου, που είναι γεμάτη από σπάνια μνημειακά τεκμήρια πολιτιστικής κληρονομιάς.

Σπυρίδων Κωνσταντάρας

Δήμαρχος Θέρμου

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

της Μίρκας Παλιούρα

Επίκουρης καθηγήτριας Ιστορίας της τέχνης, Τμήμα Ιστορίας, Ιόνιο Πανεπιστήμιο

ΜΝΗΜΗ ΚΑΙ ΤΟΠΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

Τα παιδικά μας βιώματα εγγράφονται με τρόπο βαθύ και ανεξίτηλο στη μνήμη και συνδέονται με τον τόπο καταγωγής μας. Σ' αυτά τα πρώτα βιώματα καταφεύγει ο συγγραφέας του βιβλίου που έχουμε ανά χείρας για να αναζητήσει τα αρχικά ερωτήματα, που αποτέλεσαν στη συνέχεια την αφορμή της έρευνάς του για τον περίτεχνο πεντάτρουλο ναό του νεομάρτυρα Αγίου Γεωργίου του εξ Ιωαννίνων, του επονομαζόμενου «Φουστανελά», στη γενέθλια γη, το Αργυρό Πηγάδι του Δήμου Θέρμου. Η πολύχρονη καρποφόρα ενασχόλησή του, παράλληλα με την επαγγελματική, κοινωνική και πολιτική του παρουσία, απέφερε μια σημαντική έκδοση για την τοπική ιστορία της περιοχής του Απόκουρου και κατ'επέκταση για όλη την Αιτωλοακαρνανία.

Ο Απόστολος Κωστόπουλος ανήκει στη μακρά παράδοση των φυσιοδιφών, προικισμένων λογίων που ασχολούνται με την ιστορία του τόπου τους με πάθος και αφοσίωση. Άνθρωποι εγγράμματοι, με πνευματικές αναζητήσεις, σχηματίζουν εκδοχές της ιστορίας της περιοχής τους συνδεόμενοι με ισχυρούς συναισθηματικούς δεσμούς με τον τόπο. Σ' αυτή τη σύνδεση αναγνωρίζουμε την ιδιαίτερη συμβολική σχέση με τον χώρο, που διαπερνά τις ζωές όλων μας.

Η τοπική ιστορία έχει χαρακτήρα μικροϊστορίας, που τέμνει τον ιστορικό χρόνο και επιτρέπει να αναδυθούν τοπικά στοιχεία. Στο πλαίσιο αυτό ο ακάματος συγγραφέας αξιοποίησε με τρόπο μεθοδικό ένα μεγάλο υλικό, που συγκεντρώνει επί χρόνια, με σκοπό να ανασυστήσει την ιστορία του ναού και κατ'επέκταση την ιστορία του τόπου του. Μελέτησε συστηματικά τις αρχειακές πηγές, ανίχνευσε τη βιβλιογραφία, περιήλθε τις περιγραφές των περιηγητών, παρατήρησε τις φωτογραφίες που του διέθεσαν, συνέλεξε προφορικές μαρτυρίες, συγκροτώντας ένα κείμενο μεστό και τεκμηριωμένο. Στο υλικό που συμπεριέλαβε στο βιβλίο του βρήκαν θέση και οι πρόσφατες αναστηλωτικές

προσπάθειες για το μνημείο-τοπόσημο. Ο συγγραφέας κατάφερε να καλύψει τις σιωπές με νέο λόγο και να συνδυάσει το ατομικό με το συλλογικό βλέμμα αναδιφώντας στο παρελθόν και το παρόν.

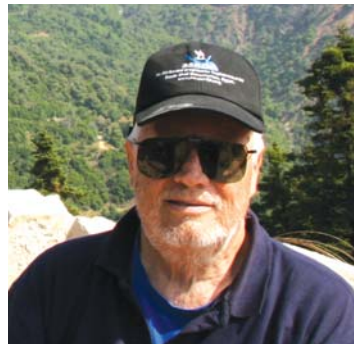
Η σπουδαιότητα του εγχειρήματός του έγκειται όχι μόνο στην πλήρωση του μέχρι σήμερα βιβλιογραφικού κενού για το ναό και την ιστορία του αλλά και στην αξιοποίηση του υλικού που προέκυψε από επιτόπια έρευνα στους κατοίκους, που ένας ιστορικός θα δυσκολευόταν να προσεγγίσει.

Ο Απόστολος Κωστόπουλος προσφέρει στους συντοπίτες του, αλλά και σε όλους εμάς, το απότοκο της προσπάθειάς του, που δημιουργήθηκε με κόπο και αγάπη. Με το πόνημά του ενισχύει την τοπική ταυτότητα και εφοδιάζει την έρευνα με νέα στοιχεία που συνδέονται με τη λατρεία του νεομάρτυρα Αγίου Γεωργίου. Η δουλειά του αποτελεί ένα υπόδειγμα μελέτης του ανθρωπογενούς τοπίου με την εις βάθος ανάλυση του συγκεκριμένου θέματος, που αναδεικνύει τις αλληλεξαρτήσεις του με το όλο. Σημαντική, τέλος, είναι η προσφορά στη νέα γενιά των υλικών εκείνων που θα ενισχύσουν και θα σφυρηλατήσουν την ιστορική συνείδηση μέσα από τους δεσμούς με τον τόπο καταγωγής της.

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ του Αρχιτέκτονα Χρήστου Κατσιμπίνη

Τα θρησκευτικά μνημεία είναι σημαντικό κομμάτι του ανθρώπινου πολιτισμού γιατί η ανάγκη προσφυγής σε μια ανώτερη δύναμη συνοδεύει τον άνθρωπο από τα πρώτα του βήματα.

Οι κάθε λογής κίνδυνοι, οι αρρώστιες, οι δυσκολίες και τα προβλήματα της καθημερινής ζωής κάνουν τους ανθρώπους να καταφεύγουν στην Εκκλησία για να βρουν στήριξη και παρηγοριά. Στους χώρους της Εκκλησίας καλύπτουν ακόμα την ανάγκη τους για πνευματική ζωή και επαφή.

Η ανάδειξη κάποιων προσωπικοτήτων, ξεχωριστών μορφών της Εκκλησίας, όπως ο Κοσμάς ο Αιτωλός, ο Άγιος Παΐσιος, ο Νεομάρτυς Γεώργιος έκανε τους ανθρώπους να θέλουν να τους αφιερώσουν μνημεία, να τους κτίσουν εκκλησίες.

Αυτήν την θρησκευτική ευλάβεια στις μορφές των Αγίων με την ανέγερση Ναών προς τιμήν των, οι άνθρωποι προσπαθούν να την εκφράσουν με τον πιο καλλιτεχνικό τρόπο, με την αρχιτεκτονική των ναών, με την αγιογραφία, τα εικονοστάσια με αξιόλογες εικόνες, με την γλυπτική.

Σπουδαία όμως πλευρά των θρησκευτικών μνημείων δεν είναι μόνο η αρχική κατασκευή αλλά και η συντήρηση διότι ο χρόνος δουλεύει αρνητικά και πρέπει να είμαστε σε θέση να αντιμετωπίσουμε τις φθορές που αυτός επιφέρει.

Και εδώ έρχεται η συντήρηση των μνημείων η οποία καθίσταται αναπόσπαστο στοιχείο της ζωής του κάθε έργου.

Είχα την τύχη, αλλά ήταν και επιλογή μου, να αναλώσω το μεγάλο μέρος της ζωής μου και στο τομέα της κατασκευής αλλά και στον τομέα της συντήρησης των θρησκευτικών μνημείων.

Με ανάθεση του Υπουργείου Πολιτισμού, όπου υπηρετούσα στη Διεύθυνση Αναστηλώσεως Μνημείων, ασχολήθηκα με διάφορα θρησκευτικά μνη-

μεία εντός της χώρας και εκτός.

Ξεχωριστά αναμεσά τους ήταν ο ναός της Αναστάσεως και άλλα μνημεία του Πατριαρχείου Ιεροσολύμων καθώς και η Ιερά Μονή της Αγίας Αικατερίνης στο Σινά.

Στο εσωτερικό της χώρας ξεχωριστά θεωρώ τον Όσιο Λουκά και την Ιερά Μονή του Τιμίου Σταυρού στην Κρανιά Ασπροποτάμου η οποία μου έδωσε την ιδέα να ασχοληθώ και με το νεότερο μνημείο του Νεομάρτυρα Αγίου Γεωργίου λόγω της ομοιότητας των στοιχείων δομής και αρχιτεκτονικής.

Ο ρυθμός και η τεχνική του κτισίματος στα μοναστήρια και τις εκκλησίες των απαρχών του Ασπροποτάμου και του Ευήνου υπήρξαν τα πρότυπα για το κτίσιμο του Ναού του Αγίου Γεωργίου του Νεομάρτυρα του εξ Ιωαννίνων. Η απόσταση των 55 ετών από την ημερομηνία της κτίσεως της Ιεράς Μονής του Τιμίου Σταυρού στην Κρανιά Ασπροποτάμου, το 1792, ως το έτος αποπεράτωσης του Αγίου Γεωργίου του Νεομάρτυρα στο Αργυρό Πηγάδι, το 1847, δεν είναι τόσο μεγάλη.

Τα γνωστά τότε συνάφια μαστόρων από τα Πράμαντα που εργάζονταν στα χωριά του Ασπροποτάμου, όπως και κάποιος Πέτρου από την Πάργα, αρχιμάστορας, μεταδίδουν τις ιδέες και τα μυστικά της τέχνης τους από γενιά σε γενιά. Αναλαμβάνουν επίσης την εκτέλεση διαφόρων έργων όπως γεφυροποιίας, μοναστηριών, κατοικιών και φρουρίων.

Ο Άγιος Γεώργιος στο Αργυρό Πηγάδι αποτελεί σήμερα μοναδικό παράδειγμα αρχιτεκτονικής της περιόδου εκείνης στην Αιτωλοακαρνανία, μεταφερόμενο βέβαια από την Ήπειρο και τη Θεσσαλία.

Για εμάς τους αρχιτέκτονες η συντήρηση των θρησκευτικών μνημείων που έχουν κατασκευαστεί με λιθοδομή μας δίνει την ευκαιρία αλλά και την δυνατότητα να μελετήσουμε τον τρόπο κατασκευής των ώστε να παρεμβαίνουμε σωστά και στη συντήρησή τους αλλά και τις παλιές τεχνικές να γνωρίζουμε και να αξιοποιούμε.

Δεν είχα ακούσει για τον Ναό του Νεομάρτυρα Αγίου Γεωργίου στο Αργυρό Πηγάδι μέχρι που ο Σύνδεσμος Αργυροπηγαδιτών με κάλεσε το 2000 να ασχοληθώ με το μνημείο.

Με την πρώτη επίσκεψη, εντυπωσιάστηκα από την πεντάτρουλη στέγη του, μοναδική στην περιοχή Αιτωλοακαρνανίας αλλά και γενικότερα στην Ελλάδα.

Ο αριθμός των πέντε τρούλων φαντάζει μεγάλος για ένα κτίσμα των διαστάσεων του Ναού. Προφανώς οι πολλοί τρούλοι με τα παράθυρά τους εξυπηρέτούσαν τις ανάγκες φωτισμού και εξαερισμού του ναού αλλά προφανώς κάλυπτε και τις ανάγκες των κτητόρων για ανέγερση ενός μεγαλοπρεπούς Ναού.

Άλλο παραδείγματα στην Αιτωλοακαρνανία πεντάτρουλου ναού μπορούμε

Μονή Τιμίου Προδρόμου Κρανιά Ασπροποτάμου

Ναός Νεομάρτυρα Αγίου Γεωργίου

Ιερά Μονή Ρέθα (vlagadiotis)

Παντάνασσα Γερουμάνας

να αναφέρουμε το καθολικό της Ιεράς Μονής Ρέθα στον Βάλτο Ακαρνανίας που ανήκει στον τύπο της τρικλίτου τετρακιονίου σταυρεπίστεγου με πέντε τρούλους και που χρονολογείται στα 1742.

Δύο άλλα παραδείγματα πεντάτρουλου ναού στον Ελλαδικό χώρο είναι της Παντάνασσας Γερουμάνας στη Λακωνία, πεντάτρουλος σταυροειδής εγγεγραμμένος ναός των υστεροβυζαντινών χρόνων (τέλη 14^{ου} αιώνα) και ο ναός της Μητρόπολης του Μυστρά, του Αγίου Δημητρίου, ο παλαιότερος ναός του Μυστρά που χρονολογείται από τα τέλη του 13^{ου} αρχές

Μητρόπολη Μυστρά

τμήμα της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας.

Στον Άγιο Γεώργιο εντυπωσιάστηκα και από την ιστορία της ανέγερσης

San Marco in Rossano Calabria

Cattolica Di Stilo

του Ναού. Την ιστορική διαδρομή του κτήτορα του Ναού Βασιλείου Ταλαγάνη, την συμμετοχή του στην Επανάσταση και την προφανή διάθεσή του να κτίσει έναν ξεχωριστό για την περιοχή Ναό προς τιμήν του Νεομάρτυρα Αγίου Γεωργίου, το μαρτύριο του οποίου προφανώς τον συνεπήρε.

Συγκινητική ήταν και η ιστορία της συμμετοχής των ανθρώπων της περιοχής στην ανέγερση του Ναού. Μια διάθεση συμμετοχής, που καθώς διαπίστωσα στη διάρκεια των εργασιών της αναστήλωσης στη συνέχεια, παραμένει αναλλοίωτη μέχρι σήμερα.

Πιστεύω πως είναι ένα μνημείο που αξίζει μεγαλύτερης προσοχής και μπορεί να γίνει ένα προσκύνημα για την περιοχή γιατί συνδυάζει αρμονικά τα μοναδικά αρχιτεκτονικά του στοιχεία με το φυσικό περιβάλλον και ακόμα γιατί αναδεικνύει την ιστορική πορεία της ευρύτερης περιοχής μας.

του 14^{ου} αιώνα.

Να αναφέρουμε ακόμα δυο ναούς με πεντάτρουλη στέγη στην Κάτω Ιταλία, στην Καλαβρία. Πρόκειται για την Καθολική του Στίλο (Cattolica Di Stilo) και το ναό του Αγίου Μάρκου στο Ροζάνο (San Marko in Rossano Calabria), κτισμένες τον 10^ο και 11^ο αιώνα, όταν η Καλαβρία ήταν

Σημείωμα

του Προέδρου του Συνδέσμου των Απανταχού Αργυροπηγαδιτών
Λάμπρου Δ. Καραγεώργου

Το Αργυρό Πηγάδι είναι ένα μικρό και ορεινό χωριό του Δήμου Θέρμου, ριζωμένο στην πλαγιά της Τριανταφυλλιάς στα 1000 μέτρα υψόμετρο. Η ιστορία του χάνεται στα βάθη των αιώνων. Τα αρχαιολογικά ευρήματα βεβαιώνουν στα σίγουρα την κατοίκησή του στα χρό-

νια της Αιτωλικής Συμπολιτείας. Η εμφανής θεμελίωση δύο Ναών του, του Αγίου Δημητρίου και του Αγίου Γεωργίου, πάνω σε αρχαία κτίσματα είναι εντυπωσιακές αποδείξεις της συνέχειας της ζωής στο χωριό και την περιοχή.

Οι κάτοικοί του δεν θα το επέλεγαν ποτέ για τον πλούτο των φυσικών του πόρων.

Ο απομακρυσμένος όμως και δυσπρόσιτος τόπος τούς πρόσφερε το μέγιστο αγαθό, αυτό της ελεύθερης ζωής. Έγινε έτσι στους δύσκολους χρόνους της Τουρκοκρατίας ένα καταφύγιο για τους διωκόμενους και τους ανυπότακτους. Γκιρτοβό, που θα πει Γκιαούρ Οβό δηλαδή Ελληνοχώρι, εξηγούσαν οι ίδιοι το παλιό όνομα του χωριού τους.

Κυνηγημένος από τους Τούρκους έφτασε από τους Χαλκιάδες της Άρτας και ο Βασίλης Ταλαγάνης στον Γκιρτοβό, νέος στην ηλικία, πριν την Επανάσταση του 1821 και εγκαταστάθηκε στο χωριό. Φυσικά πήρε μέρος στον Αγώνα για μια Ελεύθερη Πατρίδα και είχε την τύχη να επιζήσει στην ηρωική Έξοδο του Μεσολογγίου, όπου χάθηκαν πολλοί συγχωριανοί του αγωνιστές.

Την ήρεμη όμως μετεπαναστατική ζωή του την τάραξε ένα μήνυμα που έφτασε από τα Γιάννενα. Το μαρτύριο του Αγίου Γεωργίου. Η μορφή του Μάρτυρα συγκλονίζει τα όνειρά του. Η ανέγερση ενός ξεχωριστού, επιβλητικού Ναού προς τιμήν Του γίνεται επιβεβλημένο χρέος του. Ξεσηκώνει τους

συγχωριανούς του να προσφέρουν ζώα, χρήματα, προσωπική εργασία. Αναζητά στήριξη στην ευρύτερη περιοχή. Και το όνειρο γίνεται πραγματικότητα. Το 1847 γίνονται τα εγκαίνια του νέου μεγαλοπρεπούς Ναού, του πρώτου προς τιμήν του Αγίου.

Τα χρόνια περνούσαν. Οι Αργυροπηγαδίτες τιμούσαν ευλαβικά τον Άγιό τους, φρόντιζαν το Ναό Του. Πέρα όμως από τα γειτονικά χωριά, ελάχιστοι γνώριζαν το Ναό. Κοινή διαπίστωση εξάλλου είναι ότι η περιοχή του Απόκουρου πάντα παραμελημένη ήταν, «στο περιθώριο της γεωγραφίας και της ιστορίας» όπως γράφει χαρακτηριστικά ο Κώστας Μαρίνος. Η πρόσβαση προς το χωριό και το ναό ήταν πάντα δύσκολη. Οι επισκέπτες λιγοστοί, οι αναφορές ελάχιστες, ο πληθυσμός του χωριού και της περιοχής συνέχεια μειωνόταν.

Ο χρόνος βέβαια δούλευε αρνητικά και για το Ναό. Οι φθορές έγιναν απειλητικές. Ακόμα και ο κίνδυνος της κατάρρευσης για την ανωδομή ήταν ορατός. Η αντίδραση ήταν πολύ λογικό να έρθει από αυτούς που τον έκτισαν, τον συντηρούσαν και τον φρόντιζαν. Τους μόνιμους κατοίκους του και τους καταγόμενους από το χωριό, που είχαν εν τω μεταξύ ιδρύσει από το 1972 τον Σύνδεσμο των Απανταχού Αργυροπηγαδιτών «Ο Άγιος Δημήτριος» για να στηρίζει το χωριό και να συντηρεί τους δεσμούς μας.

Ο Σύνδεσμός μας ανέλαβε και το έργο της συντήρησης και ανάδειξης του Ναού του Νεομάρτυρα Αγίου Γεωργίου που για το χωριό ήταν το στολίδι και το καμάρι του. Ένα έργο που περιλάμβανε πολλά στάδια, όπως αναλυτικά περιγράφονται στο παρόν βιβλίο, και που ολοκληρώθηκε απόλυτα πετυχημένα τα χρόνια 2011 και 2012, χωρίς καμιά χρηματοδότηση από την Πολιτεία ή άλλον φορέα παρά μόνο με την συμβολή των καταγόμενων από το χωριό και τα όμορα διαμερίσματα αλλά και των φίλων μας.

Παράλληλα επιδιώχθηκε η ανάδειξη του Ναού μέσα από την παρουσίασή του σε ημερίδες και συνέδρια, την ιστοσελίδα μας www.argyropigadi.gr, το «Κέντρο Περιβαλλοντικής Ευαισθητοποίησης και Ανάδειξης της Πολιτιστικής Κληρονομιάς Ορεινών Χωριών», όπως λειτουργεί πλέον το παλιό Δημοτικό Σχολείο του χωριού μας και βέβαια μέσα από το πρώτο βιβλίο του Συνδέσμου μας: «Αργυρό Πηγάδι Ορεινής Τριγωνίδας Ιστορία – Περιβάλλον – Πολιτι-

σμός», που εκδόθηκε το 2020, με χρηματοδότηση του Δήμου Θέρμου.

Είμαστε ιδιαίτερα ευτυχείς που προχωράμε σήμερα, 2023, στην έκδοση του δεύτερου βιβλίου μας με θέμα αποκλειστικά τον Πρώτο Ναό του Νεομάρτυρα Αγίου Γεωργίου στο Αργυρό Πηγάδι του Δήμου Θέρμου.

Ευχαριστούμε θερμά τον συγχωριανό μας, πρώην Βουλευτή, δραστήριο μέλος του Συνδέσμου μας και για πολλά χρόνια και του Διοικητικού του Συμβουλίου, αγαπητό σε όλους μας Απόστολο Κωστόπουλο που ανέλαβε τη συγγραφή αυτού του βιβλίου και το έφερε σε πέρας με απόλυτη επιτυχία. Μας έδωσε ένα έργο κατάθεσης ψυχής και αγάπης για τον τόπο μας. Ανέδειξε με γλαφυρό και τεκμηριωμένο λόγο το υψηλό εθνικό και θρησκευτικό φρόνημα των κατοίκων του χωριού μας, την διάθεση προσφοράς, την αισθητική, τις αξίες τους.

Ευχαριστούμε ιδιαίτερα τον Δήμαρχο Θέρμου Σπυρίδωνα Κωνσταντάρα για την συμβολή του στην έκδοση και αυτού του δεύτερου βιβλίου μας, αποδεικνύοντας και με αυτόν τον τρόπο το ενδιαφέρον του για όλα τα χωριά του Δήμου μας και την ιδιαίτερη ευαισθησία του για τα έργα πολιτισμού του τόπου μας.

Ευχαριστούμε θερμά τον Πρόεδρο της Περιφερειακής Ένωσης Δήμων Δυτικής Ελλάδας και Δήμαρχο Καλαβρύτων Αθανάσιο Παπαδόπουλο και όλα τα μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου για την κάλυψη του μεγαλύτερου μέρους του κόστους έκδοσης αυτού του βιβλίου.

Και βέβαια ευχαριστούμε τα μέλη μας και τους φίλους μας που μας στηρίζουν, με ποικίλους τρόπους όλα αυτά τα χρόνια, στις προσπάθειές μας για την στήριξη του χωριού μας και της ευρύτερης περιοχής της ορεινής Τριχωνίδας και την ανάδειξη του πολιτισμού μας. Αυτόν τον δύσκολο, αλλά τόσο όμορφο και ενδιαφέροντα αγώνα, αταλάντευτα συνεχίζουμε.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

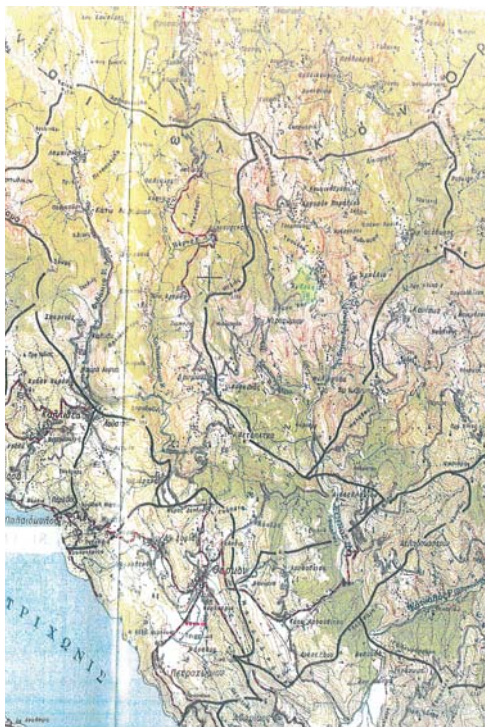
ΑΡΓΥΡΟΠΗΓΑΔΙ ΚΑΙ ΑΠΟΚΟΥΡΟ ΤΗΣ ΑΙΤΩΛΙΑΣ

1. Απόκουρο στη χώρα των Αιτωλών

Η χώρα των Αιτωλών, από την αρχαιότητα ίσα με σήμερα, γεωγραφικά ξεκινούσε από τους πρόποδες νότιας Πίνδου τον Τυμφρηστό, απλωνόταν μεταξύ των δύο ποταμών Μόρνου και Αχελώου και κολυμπούσε από τις εκβολές του «Ασπροποτάμου» στο Ιόνιο έως τα νερά του Κορινθιακού.

Η ενδοχώρα, η καρδιά της Αιτωλίας, περιελάμβανε το ορεινό σύμπλεγμα του όρους Παναιτωλικού που στις δασωμένες βουνοπλαγιές και στις κακοτράχαλες χαραδροκοιλιάδες, στο διάβα των χρόνων, αναπτύχθηκαν και κατοικήθηκαν δεκάδες μικρο-οικισμοί. Η περιοχή αυτή αποτέλεσε το ορεινό Απόκουρο της Αιτωλίας.

Γεωγραφικά το Απόκουρο εκτείνεται ΒΑ της λίμνης Τριχωνίδας που είναι και το νότιο όριό του. Ανατολικά ορίζεται από τον ποταμό Εύηνο-Φίδαρη. Βόρεια συναντάει την οριογραμμή που διαχωρίζει την επαρχία Τριχωνίδας από το Νομό Ευρυτανίας. Ακολουθώντας την ανατολική οροσειρά του Παναιτωλικού ανταμώνει την ψηλότερη κορυφή του Κατελάνου. Κατηφορίζοντας το ρέμα ανάμεσα από τις κοινοτικές περιφέρειες των χωριών Σπαρτιά, Κρύο Νερό, Νερομάνα, Παντάνασσα και Δογρί (Ντογρί) καταλήγει στη λίμνη Τριχωνίδα.

Χάρτης: ΑΠΟΚΟΥΡΟ τότε -
ΔΗΜΟΣ ΘΕΡΜΟΥ σήμερα

Το μεγαλύτερο εδαφικό τμήμα του ιστορικού Απόκουρου, σήμερα το καλύπτει ο Δήμος Θέρμου, ο οποίος έχει έκταση 334 τ.χλμ. και αποτελείται από 23 Δημοτικά Διαμερίσματα (κοινότητες) και 40 μικροσυνοικισμούς. Συνολικά ο Δήμος Θέρμου περιλαμβάνει 63 οικισμούς.

2. Ιστορία και παράδοση

Το όνομα ΑΠΟΚΟΥΡΟ η ιστορία και η παράδοση το έχουν ταυτισμένο με πολλές εκδοχές και γνώμες. Η επικρατέστερη άποψη είναι πως το όνομα οφείλεται στους πρώτους κατοίκους της περιοχής που ήταν οι Κουρήτες, οι οποίοι, μετά την κατάκτησή τους από τους Αιτωλούς, όπως αναφέρει ο Όμηρος (Ιλιάδα Κ. 525), «Κουρήτιν γην δορί πολλά καμών», παρέμειναν-ενσωματώθηκαν ως Αιτωλικό φύλο. Με την πάροδο των χρόνων, κατά τον Στράβωνα (Βιβλ. Ι), περιορίστηκαν σ' ένα μικρό γεωγραφικό χώρο ανάμεσα στον ποταμό Εύηνο και το όρος Παναιτωλικό, γύρω από την περιοχή του Θέρμου, που τότε ήταν ένα αξιόλογο πολιτικό και θρησκευτικό κέντρο και κατά τον Πολύβιο ήταν «Ακρόπολις σύμπασης Αιτωλίας». Έκτοτε η περιοχή αυτή αποτέλεσε την Κουρήτιδα και μέχρι το 1932 διατηρήθηκε η ονομασία Κουρήτις.

Οι κάτοικοι αυτής ως προερχόμενοι **από την κουρήτιδα γη αυτοπροσδιορίζοντο ως Αποκουρήτες** και ολόκληρη η περιοχή τους **Απόκουρο**.

Με τα μέχρι τώρα έγγραφα στοιχεία το Απόκουρο καταγράφεται ως περιοχή, για πρώτη φορά, στη φυλλάδα με την ακολουθία και το βίο του Οσιομάρτυρος Ιακώβου το 1520, όπου ο πατήρ Ιάκωβος λέει πως βρέθηκε: «... από κίνημα Θεού σιμά στη Ναύπακτο, εις το μοναστήριον του Τιμίου Προδρόμου της Τερβεκίστας, τόπον της Αιτωλίας το λεγόμενον Απόκουρον...».

Επίσης και ο Ισαπόστολος και Εθναπόστολος Πατρο-Κοσμάς, στις περιόδεις, που έκανε (1760-1779), στη σκλαβωμένη πατρίδα, έλεγε πως ήταν από το Απόκουρο. Στη χειρόγραφη διαθήκη του ο ιερομόναχος Χρύσανθος ο Αιτωλός -όπως αναφέρει και ο Φ. Μιχαλόπουλος- έγραφε «...ο εν Ιερομονάχοις ελάχιστος διδάσκαλος της Ναξίας Χρύσανθος Εσχωρήτης εκ της επαρχίας Ναυπάκτου και Άρτης του καλουμένου Απόκουρου εκ χωρίου Ταξιάρχου...».

Στα μητρώα αγωνιστών του Γενικού Αρχείου του Κράτους πολλοί αγωνι-

στές του 1821 καταγράφονται ως καταγόμενοι από το Απόκουρο αντί του ονόματος του χωριού τους.

Αναφορά στο βιβλίο του «Ταξίδι στην Ελλάδα - Στερεά - Αττική - Κόρινθο» κάνει και ο Πουκεβίλ, Γάλλος πρόξενος στην αυλή του Αλή Πασά των Ιωαννίνων, που στα 1815 περιηγήθηκε στην Αιτωλία, καταγράφοντας το Απόκουρο ως Τέταρτο (4^ο) Σεμπτί (περιοχή) της επαρχίας Καρπενησίου, που περιελάμβανε είκοσι τέσσερα (24) χωριά και διάσπαρτους οικισμούς, όπου κατοικούσαν τετρακόσιες ενενήντα (490) οικογένειες και συγκεκριμένα: Κοσίνα οικογένειες 100, Γκιορτοβός 10, Αμβρακιά 20, Τζεβαλάσα 10, Κοσκινά 10, Βέρικο 5, Ζαμπατίνα (μονή Καταφίνας) 15, Σπαρτιά 10, Κρυόνερο 15, Μπρόστοβα 30, Παλαιοταξιάρχης 10, Μεγαδένδρο 30, Αγία Παρασκευή (μονή 10 μοναχοί), Χρυσοβίτσα 100, Σούλα 10, Ναβαρίκο 10, Ζευγαράκι 30, Τρεβαίικιστα 30, Καλούδι 10, Μορόσλαβο 30, Πετροχώρι 30, Μοναστήρι 5, Μοκίστα 10, Μερτιά (μονή) 10 κ.α.

Στα χρόνια της Οθωμανοκρατίας το Απόκουρο, άλλοτε αποτελούσε τμήμα του Σαντζακίου του Κάρλελι (Νομός) Αγρινίου, άλλοτε του Σαντζακίου Ναυπάκτου (Βενέτικου) και άλλοτε Σεμπτί (περιοχή) ή Ναχιγιές (Δήμος) της Επαρχίας Καρπενησίου. Εκκλησιαστικά το Απόκουρο υπαγόταν στη Μητρόπολη Ναυπάκτου. Από το 1804 στην περιοχή κυριάρχησε ο Αλή πασάς των Ιωαννίνων και το Απόκουρο, ως και το 1828, ήταν ένα από τα πέντε (5) βιλαέτια του Νομού, που λέει και το δημοτικό μας τραγούδι.

Την εποχή εκείνη στα ορεινά και απομεμακρυσμένα χωριά και στους αφιλόξενους ορεινούς όγκους, ανδρώθηκαν τα πρώτα σώματα των κλεφταρματολών. Στο Απόκουρο στήθηκε το αρματολίκι των Αποκουρητών με επικεφαλής τον Καπιτάν Κώστα-Κώνστα Σιαδήμα από τον Γκερτοβό (Αργυρό Πηγάδι). Μεγάλη προσφορά και άνθηση καταγράφεται και στη μοναστηριακή πολιτεία του Απόκουρου που την συγκροτούσαν: Έξι (6) Βυζαντινά Μοναστήρια και Εκκλησίες (Άγιοι Απόστολοι Νερομάνας, Αγία Ελεούσα Μυρτιάς, Μονή Μυρτιάς, ο ερειπωμένος ναός Αγίας Σοφίας και οι δίδυμοι ναοί Άγιος Νικόλαος - Ταξιάρχες στην Μόκιστα (Αγία Σοφία), Παναγίτσα Καλλιθέας). Επτά (7) Μεταβυζαντινές μονές, κελιά, κρύπτες, όπως: Μονές, Φωμού Πε-

τροχωρίου, Καταφυγίου Δρύμωνα, Τιμίου Προδρόμου Ανάληψη, Αγίας Παρασκευής Μάνδρα, Ναός Αγίου Νικολάου Δογρί, Κελί-Αγίας Παρασκευής Αετόπετρα, Κρύπτη Ιακώβου Ανάληψη και ο παλιός ναός του Κοσμά του Αιτωλού (Πατροκοσμά) στο ΜεγαΔένδρο. Όλες αυτές οι Μοναστηριακές κοινότητες που έμοιαζαν με μικρο-οικισμούς ανθρώπων δεν ήταν καταφύγια και κρυψώνες μοναχισμού αλλά αποτέλεσαν εστίες θρησκείας, γλώσσας, αυτονομίας και ορμητήρια του εθνικο-απελευθερωτικού αγώνα και κατά τον Μακρυγιάννη «... ήταν τα πρώτα προπύργια της επανάστασης...».

Σ' αυτά τα ορεινά χωριά - αετοφωλιές του Απόκουρου-Τριχωνίδας, που πνίγονται σε μία θάλασσα βουνών, με απόκρημνους βράχους και βαθιά φαράγγια, με τις δασώδεις πλαγιές και τις αμέτρητες νεροσυρμές, με δύσκολο διάβα στους ημιονικούς δρόμους και στα επικίνδυνα μονοπάτια, στα σκοτεινά εκείνα χρόνια της οθωμανικής αυτοκρατορίας, δεν ήταν εύκολο να ανηφορίσει η Τουρκαλβανιτιά. Ολόκληρη η περιοχή ήταν ένα φυσικό ναρκοπέδιο και απόρθητο φρούριο της ορεινής Αιτωλίας, όπου οι αδούλωτοι κλεφταρματολοί, άγρυπνοι φύλακες, είχαν μετατρέψει όλα τα βραχώδη μονοπάτια σε φονικά περάσματα. Είναι ιστορικά καταγεγραμμένο πως και η Δ' εθνοσυνέλευση (Άργος 1829) που εξέτασε την κατάσταση που επικρατούσε στην υπόδουλη Ελλάδα, κατέγραψε πως στο ορεινό Απόκουρο, η αναλογία ιδιοκτησίας και κατοίκων, μεταξύ Ελλήνων και Τουρκαλβανών ήταν 26 προς 1 υπέρ των Ελλήνων. Άλλωστε και ο καθηγητής Κ. Κώνστας αποφαινεται «...ότι στο Απόκουρο, στους 26 χριστιανούς αντιστοιχούσε 1 μουσουλμάνος ...». Η γεωγραφική απομόνωση των χωριών αυτών λειτούργησε τελικά θετικά κατά τους χρόνους της οθωμανοκρατίας. Οι Αποκουρήτες, δυναμικός λαός με βαθιές ρίζες στα βάθη των μυθικών χρόνων της Αιτωλίας και παρά τις δύσκολες συνθήκες επιβίωσης στα άγονα και βραχώδη εδάφη τους, δεν έπαψαν ποτέ να πλουτίζουν το έθνος με ηρωϊκούς αγωνιστές και ακατάβλητους μαχητές, σ' όλα τα πεδία της Εθνικής ανασυγκρότησης.

3. Ορεινά χωριά από την Οθωμανοκρατία στην επανάσταση.

Στα σκοτεινά χρόνια της Οθωμανοκρατίας τα ορεινά χωριά είχαν γίνει κα-

ταφύγια Χριστιανικών πληθυσμών. Κυνηγημένοι από τους Τουρκαλβανούς οι Χριστιανοί, για να γλυτώσουν το παιδομάζωμα, τον εξισλαμισμό και τα σφαγισμό κατέφευγαν από τα πεδινά στα βουνά.

Πόσες όμως κυνηγημένες οικογένειες και πόσοι κάτοικοι εγκαταστάθηκαν στα χρόνια της Τουρκοκρατίας στον Γκερτοβό, ποία ήταν η καταγωγή και η προέλευσή τους, δυστυχώς δεν έχουμε έγκυρα αποδεικτικά στοιχεία. Αφηγηματικές παραδόσεις κάνουν λόγο για εγκατάσταση ή προσωρινή διαμονή τεσσάρων-πέντε (4-5) οικογενειών από Ήπειρο και Σούλι. Ιστορικά έχουν καταγραφεί σημαντικές μετακινήσεις Αρβανιτών Χριστιανών από την Βόρεια Αλβανία στην ηπειρωτική Ελλάδα και εγκατάσταση των περισσότερων στην περιοχή του Σουλίου και στα πεδινά Ηπείρου, Αιτωλ/νίας και Πελοποννήσου, μετά τον θάνατο του Σκενδέρμπεη το 1468.

Στο βιβλίο του, “Ο Νεομάρτυρας ΑΓΙΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ” ο Δημήτριος Σαλαμάγκας γράφει ότι, μετά την αποτυχημένη επανάσταση του Μητροπολίτη Τρίκκης Διονυσίου του αποκαλούμενοι «Σκυλόσοφου» (1611-1616), πολλοί χριστιανοί της πόλης των Ιωαννίνων και της περιοχής κατέφυγαν στα Επτάνησα, στην Ιταλική Χερσόνησο και σε άλλες φιλόξενες ελεύθερες ευρωπαϊκές και βαλκανικές χώρες, στις παραδουνάβιες περιοχές, Ρωσία, Ρουμανία, Μικρά Ασία, Αίγυπτο και ασφαλώς στη Νότιο Ελλάδα, Αιτωλοκαρνανία, Πελοπόννησο κ.α. Δεύτερη μεγάλη φυγή Ηπειρωτών καταγράφεται μετά την υποκινούμενη εξέγερση από τους Ρώσους το 1770 (τα περίφημα ορλωφικά) όπου εγκαταλείφθηκαν οι εξεγερθέντες στη δολοφονική μανία των κατακτητών. Άγρια στίφη τουρκαλβανών και γενίτσαρων έσφαζαν αδιακρίτως τους χριστιανούς και άλλους καταδυνάστευαν μέχρι να αλλαξοπιστήσουν. Είναι η εποχή που ο Ισαπόστολος Κοσμάς ο Αιτωλός αλωνίζει χωριά και κομποτόλεις στη Στερεά Ελλάδα, Ήπειρο, Θεσσαλία και Δυτ. Μακεδονία για να συγκρατήσει το θρησκευτικό και πατριωτικό φρόνημα στις βασανισμένες ψυχές των ραγιάδων και που με την μαρτυρική θυσία του στο Κολικόντασι Αλβανίας το 1779, σφράγισε το εθνικοαποστολικό οδοιπορικό του.

Στο βιβλίο του «Ιστορία Αλή Πασά του Τεπελενλή» ο Σπ. Π. Αραβαντινός γράφει «...οι πρώτοι κάτοικοι του Σουλίου ήταν επήλυδες Χριστιανοί Αλβα-

νοί-Αρβανίτες που έφυγαν από την άνω Αλβανία, μη αντέχοντας την καταδυνάστευση και τον εξισλαμισμό των ομοφύλων τους...» Οι Σουλιώτες, λαός λιτοδίαιτος, σκληραγωγημένος, κατ' επάγγελμα πολεμιστές, διατήρησαν τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα της φυλής τους και την γλώσσα τους. Είχαν κοινά παθήματα, κοινούς πόθους και κοινό θρήσκευμα με τους περιοίκους Έλληνες, μιλούσαν την Αρβανίτικη και την ελληνική γλώσσα. Στους απόρθητους βράχους του Σουλίου και για 150 περίπου χρόνια, δημιούργησαν την Σουλιώτικη Συμπολιτεία που άντεξε ως τον Δεκέμβριο του 1803 οπότε και έπεσε συνθηκολογώντας. Με βάση τον α' όρο της συνθήκης, ορίζετο: «... Ν' απέλθωσιν άπαντες οι Σουλιώται ένοπλοι αποκομίζοντες και την κινητή αυτών περιουσία εις την Επτάνησον ή οπουδήποτε του Οθωμανικού εδάφους δαπάναις του Αλή...». Ο αιμοδιψής, εκδικητικός και επίορκος Αλή Πασάς δεν τήρησε κανέναν όρο. Κυνήγησε και τις τρεις φάλαγγες, μέχρι εξοντώσεως και εξαφάνισης και του τελευταίου Σουλιώτη.

Από τους 1148 έως 1200 Σουλιώτες υπό τους Μποτσαραίους που κατέφυγαν στη Μονή Σέλτσου-Κοιμήσεως της Θεοτόκου στη Βρεστενίτσα (σήμερα Πηγές Άρτας), μόνο ογδόντα (80) γλύτωσαν το σφαγιασμό (15-4-1804) από τους Τουρκαλβανούς του Αλή Πασά, γράφει στο βιβλίο του ο Σπ. Π. Αραβαντινός. Από του (80) διασωθέντες οι εξήντα πέντε (65) υπό τον Λ. Παλάσκα τράβηξαν κατά τα Άγραφα, οι δε λοιποί δέκα πέντε (15) υπό τον Κίτσο Μπότσαρη και τον 14χρονο τότε γιό του Μάρκο, μέσω Πάργας κατέφυγαν στην Κέρκυρα. Φυσικό είναι κάποιοι από τις διάσπαρτες ομάδες να εγκαταστάθηκαν σε χωριά των Αγράφων. Πόσοι όμως απ' αυτούς έφθασαν στον Γκερτοβό, όπως αφηγηματικά ιστορείται, είναι ένα ζήτημα δυσανάγνωστο, γι' αυτό καλύτερα είναι να παραμείνει μετέωρο μέχρι να επιβεβαιωθούν οι ασαφείς απόψεις από μελλοντικές έρευνες και αποδεικτικά στοιχεία.

Ο Πουκεβίλ, στο βιβλίο του «Ταξίδι στην Ελλάδα...», περιδιαβαίνοντας τα χωριά του Απόκουρου, γράφει πως, το 1815 το χωριό - Γκιόρτοβος - είχε δέκα (10) οικογένειες, σε σύνολο 490 που είχε το Απόκουρο. Αυτό σημαίνει πως, όσο πολύτεκνες και αν ήσαν αυτές οι οικογένειες, ο πληθυσμός του χωριού το 1815-16 δεν θα μπορούσε να ήταν παραπάνω από 80 κατοίκους. Επίσης

αναφέρει πως στο ρέμα Κοσκινά-Γιδομαντρίτη βρήκε οικογένειες Αλβανικής καταγωγής που είχαν μετοικήσει από την Ήπειρο και στο κτηματολόγιο Αγίας Παρασκευής, παλαιού Δρυμόνα (Λαδικού) βρήκε καταγεγραμμένα ονόματα κολίγων από των Βόρειο Ήπειρο. Ο Ευθύμιος Α. Πριόβολος στο βιβλίο του «Η Αιτωλοακαρνανία στα μάτια των περιηγητών» γράφει πως, ο Πύρρος Διονύσιος Θετταλός, το 1816 «...υπολόγισε τον αληθινό πληθυσμό της Αιτωλίας σε 20.000 ανθρώπους, από τους οποίους οι Τούρκοι ήσαν λίγοι. Κάθε τετραγωνικό μίλι περιείχε σχεδόν 30 κατοίκους... **Μιλούσαν όλοι Ελληνικά ακόμα και οι λιγοστοί Τούρκοι...**». Το βέβαιο είναι πως το Σούλι έσβησε οριστικά στην καταστροφική μάχη στο Πέτα (Ιούλιος 1822) και κάθε Σουλιώτης και Ηπειρώτης ξανατράβηξε το δρόμο για νέες πατρίδες και νέες περιπέτειες.

Την εποχή εκείνη (1822) στη Ρούμελη και στο Μωριά είχε φουντώσει η επανάσταση. Στο ορεινό Απόκουρο, από το 1810 έως και 1826, αδιαφειλονίκητος οπλαρχηγός με ισχυρό ένοπλο καπετανάτο, ιστορικά αποδεδειγμένο, ήταν ο Γκερτοβίτης Καπιτάν Κώ(ν)στας Σ(ι)αδήμας που είχε στις τάξεις του είκοσι επτά (27) παλικάρια γεννημένα στον Γκερτοβό και πάνω από 300 Αποκουρήτες κλεφταρματολούς. Όταν η μοίρα ψιθύριζε στην Ελλάδα, το «Δεύτε της λευτεριάς», οι Γκερτοβίτες με επικεφαλής τον πρωτοκαπετάνιο τους Σιαδήμα, συμμετείχαν στον δεκαετή εθνικο-απελευθερωτικό αγώνα του 1821 με βαρύ φόρο αίματος και μάλιστα κατά την ηρωική έξοδο του Μεσολογγίου το 1826.

Σκίτσο του οπλαρχηγού Κώστα Σιαδήμα και η σφραγίδα του (ίσως σε δαχτυλίδι όπως συνηθίζονταν τότε) με την οποίαν είχε σφραγίσει έγγραφο της 29ης Αυγούστου 1822 από Κουνουπύνα (πηγή: Ι.Ε.Ε.Ε. 15763)

Η μνημόνευση των αφανών και επιφανών αυτών παλικάριών του Γκερτοβού, ηρώων και μαρτύρων του έθνους μας, είναι η ελάχιστη τιμή που μπορεί να αποδώσουμε, γράφοντας τα ονόματά τους, βαθμό και αριθμό μητρώου (Α.Μ.), όπως προκύπτουν από τα μητρώα αγωνιστών της εθνικής βιβλιοθήκης

και από βιβλία ερευνητών (Κ.Δ. Μαραγιάννη, Κ. Μαρίνου κ.α.): 1) Γκουντοβίτης ή Κιούπης Ανδρέας, Λοχίας Β', Α.Μ. 010163, 2) Γκερτοβίτης ή Κιούπας Δημήτριος, Λοχίας Β', 3) Γκιλτοβίτης Τάσιος, Δεκανέας, Α.Μ. 014995, 4) Δημόπουλος Γεώργιος, Στρατιώτης, Α.Μ. 015100, 5) Δημόπουλος Κωνσταντίνος, Δεκανέας, Α.Μ. 015116, 6) Ζαφρακόπουλος ή Ζαφρακάς Σωτήριος, Δεκανέας, Α.Μ. 010239, 7) Ιωάννου ή Κούσιος Ευθύμιος, Δεκανέας, Α.Μ. 015296, 8) Κότζαλος Δημήτριος, Δεκανέας, Α.Μ. 03649, 9) Κωστάκης ή Κωστακόπουλος Παναγιώτης, Δεκανέας, Α.Μ. 010237, 10) Κωτσόπουλος Γεώργιος, Στρατιώτης, Α.Μ. 010236, 11) Κωστάκης ή Κωτσόπουλος Δημήτρης, Στρατιώτης, Α.Μ. 010235 και οι δύο αναγράφονται ως αδελφοί του Παναγιώτη και είναι στον ίδιο φάκελο αγωνιστών. 12) Παπαδόπουλος Αθανάσιος, Στρατιώτης, Α.Μ. 017257, 13) Παπαδόπουλος Κωνσταντίνος, Δεκανέας, Α.Μ. 016837, 14) Παπανικολάου Αθανάσιος, Δεκανέας, Α.Μ. 0 Έχει τιμηθεί με Χαλκούν Αριστείο. 15) Παπανικολάου ή Παπαδόπουλος Βασίλειος, Λοχίας Α', Α.Μ. 0, 16) Θαν(ασ)όπουλος ή Ταλαγάνης Βασίλειος, Στρατιώτης, Α.Μ. 015252, 17) Ταλαγάνης Βασίλειος, Δεκανέας, Α.Μ. 004283, 18) Τσαπαρής Δημήτριος, Εκατόνταρχος, Α.Μ. 0, 19) Τσαπαρής Θωμάς, Στρατιώτης, Α.Μ. 0, 20) Φιφής ή Φιφόπουλος Χρήστος, Δεκανέας, Α.Μ. 0, (σκοτώθηκε στο Ζαπάντι το 1821), 21) Φουρτούνας Χρήστος, Στρατιώτης, Α.Μ. 018155, 22) Χειμώνας Κώστας, Στρατιώτης, Α.Μ. 101301, 23) Χειμώνας Κωνσταντίνος, Δεκανέας, Α.Μ. 017448, 24) Σιαδήμας Κωνσταντίνος ή Κώνστας Καπετάνιος-Οπλαρχηγός, Α.Μ. 0402 με βαθμό Τάξη 3η = Αντισυνταγματάρχης, Σ.Μ. 481, 25) Σιαδήμας Νάσος (αδελφός του Στρατηγού) Λοχαγός, 26) Σιαδήμας Λευτέρης (αδελφός του Στρατηγού) Λοχίας Α', 27) Κούσιος Γεώργιος, Στρατιώτης, Α.Μ. 015691.

Οι συγγραφείς Κ. Μαρίνος, Κ. Δ. Μαραγιάννης και Γεώργιος Χαρίτος στα βιβλία τους αναφέρουν πως ο αγωνιστής Σκόνδρας Ιωάννης καταγόταν από το Γκερτοβό. Επίσης, οι δύο πρώτοι, αναφέρουν και τους αδελφούς Λιανού (Ιωάννης, Κων/νος και Βασίλω). Οι αγωνιστές Κούσιος Γεώργιος με Α.Μ. 15691, Κούσιος Κων/νος με Α.Μ. 6583, Κούσιος Γεώργιος με Α.Μ. 6584, οι οποίοι και εφονεύθησαν, όπως και ο Κούσιος Δημήτριος με Α.Μ. 5839, όλοι

τους αναφέρονται στα Μητρώα Αγονιστών του 1821 της Εθνικής Βιβλιοθήκης ως καταγόμενοι από το Απόκουρο και υπό τον Οπλαρχηγό Κ. Σιαδήμα. Ο αγωνιστής Λευτέρης Σιαδήμας σκοτώθηκε σε μάχη στο χωριό Μπερίκο, ο δε αδελφός του Νάσος υπηρέτησε, μετά την απελευθέρωση, ως αξιωματικός στην Βασιλική Φάλαγγα. Ως γιός του Καπετάν Κώστα Σιαδήμα, αναφέρεται και ο Οπλαρχηγός Χρηστάκης Σιαδήμας που τον Ιούνιο του 1826 υπογράφει ως αντιπρόσωπος της εσωτερικής Αρχής τον διορισμό του Ηγούμενου του μοναστηριού του Τιμίου Προδρόμου Δερβέκιστας Αμβροσίου να ηγουμενεύει και στα μοναστήρια Μυρτιάς και Φωτμού (Αθανάσιος Τσολοδήμος «Το Μοναστήρι της Δερβέκιστας - Απόκουρο»).

Μετά το χαλασμό, στην ηρωϊκή έξοδο του Μεσολογγίου, το χωριό θρηνούσε τα παλικάρια του. Δεν υπήρχε οικογένεια να μην ήταν μαυροντυμένη. Δεν υπήρχε σπίτι που να μην είχε πάνω από την πόρτα πένθος (μαύρο πανί). Κι όταν οι αιώνες της πικρής σκλαβιάς τελείωσαν, με την ίδρυση του Νεοελληνικού Κράτους, οι Γκερτοβίτες βρήκαν σιγά-σιγά τη δύναμη να μαζέψουν τα συντρίμια της ψυχής τους και να ξαναχτίσουν τη ζωή τους και το χωριό τους, **το νέο Αργυρό Πηγάδι!**

4. Νέο-Ελληνικό Κράτος - Διοικητικές Μεταβολές

Η οριστική αναγνώριση της ανεξαρτησίας της μικρής Ελλάδας ως Ανεξάρτητου κράτους, που έγινε με τη συνθήκη του Λονδίνου 14 Δεκεμβρίου 1832, αφ' ενός μεν περιόρισε δραματικά τα γεωγραφικά όρια του ΝΕΟ-ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ, ορίζοντας τα βόρεια χερσαία σύνορα από τον Παγασητικό κόλπο, δια μέσου των οροσειρών της Οίτης και Τυμφρηστού έως τον κόλπο της Άρτας, αφ' ετέρου δε βρήκε την χώρα κατεστραμμένη και ρημαγμένη. Ασφαλώς και δεν δικαιώθηκαν οι πολύχρονοι αιματηροί αγώνες και οι παράτολμες ανθρωποθυσίες των ηρωϊκών μορφών του επαναστατικού αγώνα της Εθνικής Παλιγγενεσίας. Παρά ταύτα όμως εξασφαλίσθηκε μια ελεύθερη Ελληνική εστία, η οποία αποτέλεσε τη βάση για οργάνωση και αφετηρία των μεγάλων εθνικών εξορμήσεων που δεν άργησαν.

Η πρώτη απογραφή πληθυσμού που επιχειρήθηκε το 1828 από τον Κυβερ-

νήτη Ιωάννη Καποδίστρια, διενεργήθηκε κάτω από δύσκολες συνθήκες καθ' όσον συνεχίζοντο οι απελευθερωτικοί αγώνες. Με την απογραφή αυτή ο πληθυσμός, στις τότε ελεύθερες περιοχές -Πελοπόννησου, Στερεάς Ελλάδας και Κυκλάδων- εκτιμήθηκε στις 753.400 κατοίκους εκ των οποίων 11.450 ήταν Τούρκοι. Η δεύτερη απογραφή έγινε με την εποπτεία της Αντιβασιλείας του Όθωνα το 1834 και διήρκεσε ως το 1836. Τα στοιχεία της απογραφής αυτής αμφισβητούνται. Από ατελείς απογραφικούς πίνακες των ετών 1834, 1835, 1836 που βρέθηκαν στο τότε Υπουργ. Εσωτερικών, ο Τμη/ρχης Δημόσιας Οικονομίας, Αλέξανδρος Μανσόλας, δημοσίευσε το 1846 κάποια συγκεντρωτικά αποτελέσματα απογραφής που εμφάνιζαν 156.823 Χριστιανικές οικογένειες με συνολικό πληθυσμό 693.592 άτομα. Σε άλλους απογραφικούς πίνακες για τα ίδια έτη, στα νησιά - Κυκλάδες αναφέρονται συνολικά 165.611 κάτοικοι, στην Πελοπόννησο 406.664, στη Στερεά Ελλάδα 178.902 άτομα.

Ειδικότερα με τις απογραφές των ετών 1834-1836 που δημοσιεύθηκαν (ΦΕΚ Α' 80/1836) το Νεοελληνικό Κράτος (Πελοπόννησος - Στερεά - Κυκλάδες) είχε συνολική έκταση 47.516 τετραγωνικά χλμ. και 751.077 κατοίκους. Η πυκνότητα του πληθυσμού ήταν 19,5 κάτοικοι ανά τετραγωνικό χλμ. Ο Νομός Αιτωλοακαρνανίας απαριθμούσε μόλις 45.321 κατοίκους κατανεμημένους ως εξής: Αιτωλία 8.814, Ναυπακτία 12.287, Ακαρνανία 3.044, Ξηρόμερο 6.923, Βάλτος 8.197, Τριχωνίδα 6.057. Απογραφικές μετρήσεις γινόντουσαν σχεδόν κάθε χρόνο. Το 1839 ο πληθυσμός στη μικρή Ελλάδα ήταν 839.226 κάτοίκους, το 1845 ανήλθε στα 920.236 άτομα και το 1848 στα 986.231 άτομα (στοιχεία από Βικιπαίδεια). Από την παράθεση των απογραφικών αυτών αριθμητικών στοιχείων διαπιστώνεται πως μετεπαναστατικά δεν πρέπει να έγιναν σημαντικές μετακινήσεις οικογενειών από άλλες τουρκοκρατούμενες περιοχές στο νεοσύστατο κράτος και ιδιαίτερα στα ορεινά χωριά, καθόσον δεκαοκτώ χρόνια ελεύθερης ζωής και ο πληθυσμός δεν έφθασε στο ένα εκατομμύριο κατοίκους.

Η Γ' εθνοσυνέλευση (Τροιζήνα 1827), χώρισε το νεοσύστατο κράτος σε «θέματα» και τα «θέματα» σε επαρχίες. Ένα από τα «θέματα» αυτά ήταν η Αιτωλία. Το Απόκουρο ήταν μια από τρεις επαρχίες και αποτέλεσε ξεχωριστή

διοικητική μονάδα - Δημογεροντία - ως το 1833. Δημογέροντες εκλέγοντο ή ορίζονταν συνήθως ηλικιωμένοι ή αξιωματούχοι και είχαν διοικητικές και δικαστικές εξουσίες και πολλές φορές και αστυνομικές για αποτελεσματικότερη διοίκηση του χωριού ή της επαρχίας. Σε ομιλία το 1950 με θέμα: «Ορεινή Τριχωνίς και 1821» του τότε καθηγητή Γυμνασίου Θέρμου Ιωάννη Μπέσσα, αναφέρονται ως δημογέροντες στο Απόκουρο την εποχή εκείνη οι Πολιτάκης, Αθ. Πλακωτής, Νικ. Μαμαλόπουλος κ.α. Η δημογεροντία είχε και σφραγίδα, όπως μας περιγράφει στο βιβλίο του «Θέρμος και Απόκουρο» ο Δ. Λουκόπουλος, με έμβλημα μια γυναίκα που κρατούσε στο δεξί της χέρι δόρυ και στο αριστερό ένα κεφάλι από τα μαλλιά και περιμετρικά έγραφε «Επαρχιακή Δημογεροντία Απόκουρου».

Με σχεδόν παρόμοια σφραγίδα είχε σφραγιστεί έγγραφο της 10ης Μαΐου 1824 στο Μεγάλο Δέντρο, που περιμετρικά έγραφε «ΕΠΑΡΧΕΙΟΝ ΑΠΟΚΟΥΡΟΥ» (Γ.Α.Κ. Βουλ. φ.2).

Σημείωση: Τις δύο σφραγίδες, Σιαδήμα και Απόκουρο μας τις έστειλε ο λαογράφος και ιστορικός Ηλίας Τουτούνης. Πηγή: Ιστορική και Εθνολογική Εταιρεία της Ελλάδος - Σφραγίδες Ελευθερίας 1821-1832

5. Ανεξαρτησία - Κοινότητα Αργυρού Πηγαδίου

Στη μικρή Ελλάδα, που αναγνωρίστηκε το 1832 ως ανεξάρτητο κράτος, ύστερα από πολυετείς αγώνες με τους Τούρκους και αιματοβαμμένες θυσίες, συμπεριλήφθηκε ερειπωμένη και αποδεκατισμένη ολόκληρη η Αιτωλοακαρνανία. Από τους 58.000 κατοίκους που είχε καταγράψει κατά προσέγγιση ο Πουκεβίλ το 1815-16 στην Αιτωλ/νία και από τους 60.000 που είχε λίγο πριν την επανάσταση του 1821, όπως γράφει στο βιβλίο του ο Ευθύμιος Πριόβολος, το 1828-29 ο αριθμός είχε μειωθεί στους 40.000 κατοίκους.

Με Βασιλικό Διάταγμα (ΒΔ) της Αντιβασιλείας του Όθωνα το 1833 (3/15 Απριλίου 1833) ιδρύθηκε ο Νομός Αιτωλίας και Ακαρνανίας με έδρα αρχικά το Βραχώρι (Αγρίνιο) και στο πεντάμηνο με νέο ΒΔ (22-9-1833) η πρωτεύουσα μεταφέρθηκε στο Μεσολόγγι όπου υπάρχει μέχρι σήμερα. Με το διάταγμα του 1833 η ονομασία Κάρλελι και το ιστορικό Απόκουρο παύουν να υπάρχουν.

Ο νέος πλέον Νομός το 1833 χωρίζεται σε πέντε επαρχίες: Ακαρνανίας, Μεσολογγίου, Ναυπάκτου, Αργινίου και Καλλιδρομίου (Καρπενήσι-Άγραφα). Με το ΒΔ του 1835 (1/13-10-1835) η επαρχία Αργινίου διαιρέθηκε σε έξι (6) Δήμους: Αργινίου, Θέρμου, Εφύρας, Ταξιαρχίδος, Παμφίας και Αμβρακίας και το 1834 είχε πληθυσμό 6.057 άτομα, ενώ 6 χρόνια αργότερα το 1840 είχε μόλις 8.570 άτομα. (Επίσημα απογραφικά στοιχεία Στατιστικής Υπηρεσίας και ΒΙΚΙΠΑΙΔΕΙΑΣ).

Με το Β.Δ. της 7ης Δεκεμβρίου 1835 (ΦΕΚ 19Α-1835) «περί σχηματισμού Δήμων» στην επαρχία Αργινίου δημιουργήθηκαν επτά (7) δήμοι. Το Αργυρό Πηγάδι (τότε Γκερτοβός), με 19 οικογένειες και 125 κατοίκους, εντάχθηκε στο Δήμο Αμβρακίας, ο οποίος είχε άλλα εννέα χωριά, με συνολικό αριθμό 164 οικογένειες, με 841 κατοίκους, με πρωτεύουσα αρχικά την Αμβρακιά και αργότερα τον Μπερίκο (Δρυμόνα).

Με το από 27 Νοεμβρίου/9 Δεκεμβρίου 1840 Β.Δ. οι δήμοι της επαρχίας Τριχωνίδας, από 7 μετασχηματίστηκαν σε 4 δήμους (Αργινίου, Θέρμου (Βλοχός), Παμφίας και Αμβρακίας). Ο ορεινός δήμος Αμβρακίας αποτελείτο από 11 χωριά και απαριθμούσε συνολικό πληθυσμό μόλις 1096 άτομα, από 841 κατοίκους που είχε το 1834.

Το Μάρτιο του 1841 η επαρχία Αργινίου μετονομάσθηκε σε επαρχία Τριχωνίδος, στην οποία προσκολλήθηκε και το Απόκουρο. Η νέα επαρχία Τριχωνίδος διαιρέθηκε σε τέσσερις (4) Δήμους: **Αργινίου** με πρωτεύουσα το Αργίνιο, **Θέρμου** με πρωτεύουσα την Παραβόλα, **Παμφίας** με πρωτεύουσα το Πετροχώρι και **Αμβρακίας** με πρωτεύουσα τον Μπερίκο (Δρυμόνα). Ο Δήμος Θέρμου που αναφέρεται δεν έχει καμία σχέση με το σημερινό Θέρμο που τότε (1841) δεν υπήρχε ούτε ως οικισμός.

Ο ορεινός Δήμος Αμβρακίας περιελάμβανε δώδεκα (12) χωριά τα εξής: Μπερίκον, Σαμπατίναν, Κοσκινά, Τζεβελιάσαν, Αμβρακιά, Γκερτοβό, Αμπελοκουσινά, Μαχαλάν, Νεροσύρτην, Δερίκοβον, Στρυγανιάν και Λαμπίρην.

Ένα από τα ιστορικά αυτά χωριά του Δήμου Αμβρακίας που άντεξαν και πρωτοστάτησαν στο χρόνο και στην ιστορία είναι και ο **Γκερτοβός τότε -σήμερα Αργυρό Πηγάδι**.

Με τις τελευταίες αυτές διοικητικές ανακατατάξεις οι ονομασίες Απόκουρο και Κάρλελι πέρασαν στις μνήμες των παλαιότερων και στην παράδοση.

Με Βασιλικό Διάταγμα (Β.Δ.) 31-12-1912 (ΦΕΚ 261 τ. Α) ο Γκερτοβός αναγνωρίστηκε ως κοινότητα.

Το 1928 με διάταγμα (ΦΕΚ 81 τ.Α 12-3-1928) η Κοινότητα Γκερτοβού μετονομάστηκε σε Κοινότητα Αργυροπηγαδίου και με την απογραφή που προηγήθηκε είχε 205 κατοίκους. Ο συνοικισμός Τσιορνόκος, το 1928 είχε δεκατρείς (13) οικογένειες και αποτελούσε αυτόνομο οικισμό με 45 κατοίκους. Με το νέο όμως διάταγμα (16-10-1940), έπαψε να αποτελεί αυτόνομο οικισμό και προσκολλήθηκε στην Κοινότητα Αργυροπηγαδίου.

Στο συνοικισμό (Τσιορνόκο) που είναι χωμένος στο βάθος μιας στενόμακρης μικροκοιλάδας της ρεματιάς (Φιλκούλας), προσμετρήθηκαν και μικρές οικογενειακές εστίες που κατοικούσαν σε απόμακρες θέσεις, που τις χώριζαν χωράφια και αγεφύρωτα ποταμόνερα και που πολλές φορές το χειμώνα ήταν αδιάβατα, όπως στη θέση Λογκά-Ανάερος όπου διέμεναν δύο οικογένειες, Παναγιωτόπουλος και Μπακατσίας, στη θέση Ζερβά, Τσουνάγκα-Κρεβατάκια όπου ο οικισμός Πριοβολαΐικα με τρεις οικογένειες.

Με το ν. 2539/97 (ΦΕΚ 244Α - 4/12/1997) η Κοινότητα καταργήθηκε και μαζί με άλλες 20 Δημοτικά Διαμερίσματα, αποτέλεσαν τον Δήμο Θέρμου με πρωτεύουσα τον οικισμό Θέρμο.

6. Γκερτοβός - Ελληνοχώρι

Το παλιό του όνομα ήταν Γκερτοβός. Σε επίσημα ιδιωτικά και δημόσια έγγραφα το βρίσκουμε και ως Γκιρτοβό ή Κόρτοβο ή Σίρτοβο ή Κορτωβόν.

Από τότε και πώς προήλθε αυτό το όνομα Γκε(ι)ρτοβός και ποιο μπορεί να ήταν το αρχικό όνομα του χωριού, οι μέχρι σήμερα μαρτυρίες και εκδοχές είναι σχεδόν ατεκμηρίωτες. Γραπτές πηγές και ομολογίες που αναφέρονται στο χωριό με αυτό το όνομα έχουμε μόνο από την περίοδο της οθωμανοκρατίας και μάλιστα από τα μέσα του 18ου αιώνα και μετά. Ο Γιάννης Νεραντζής στο βιβλίο του «Απόκουρον τόπος της Αιτωλίας», σελ. 67, καταχωρεί οθωμανικό έγγραφο αγοραπωλησίας του 1789, μεταφρασμένο στα Ελληνικά το

1839 και καταγεγραμμένο από τον Δημήτρη Λουκόπουλο, όπου ανάμεσα στους μάρτυρες υπογράφει και «ο Παπα-Τριαντάφυλλος εκ Γκερτοβού».

Τρανή απόδειξη τα γραπτά ιδιωτικά και συμβολαιογραφικά συμφωνητικά, τα πιστοποιητικά δημάρχων, οπλαρχηγών και τα εθνικά μητρώα αγωνιστών του 1821. Αδιάψευστη μαρτυρία είναι και η δημοσιευμένη ομολογία του Δ. Λουκόπουλου, κατά την οποία ο ηγούμενος της Ιεράς Μονής Αγίας Παρασκευής Μάνδρας Θέρμου Ιγνάτιος Μαρουλής το 1795 κάλεσε, κοντά στην πηγή του Κεφαλόβρυσου (Θέρμου), το μαθητή του **Χρήστο από το Γκερτοβό**, που ήταν Αναγνώστης στο μοναστήρι και του είπε, πως πρέπει να διαχειρίζονται τα νερά της πηγής για τις ανάγκες τους οι κάτοικοι των τριών χωριών Ταξιάρχη, ΜεγάΔενδρο και Πετροχώρι.

Στο βιβλίο του «Ταξίδι στην Ελλάδα, Στερεά...» ο Πουκεβίλ το 1815 αναφέρει το χωριό με το όνομα Γκιόρτοβο με δέκα (10) οικογένειες.

Σε ιδιωτικά ή συμβολαιογραφικά έγγραφα, όπου συνομολογούνται υποχρεώσεις, δικαιώματα ή και ρυθμίζονται σχέσεις μεταξύ ατόμων, οι συμβαλλόμενοι υπογράφουν ως κάτοικοι «... εκ χορίου Γκιρτοβού, Δήμου Αμβρακίας...». Παρόμοιες έγγραφες μαρτυρίες, όπως αυτές παρατίθενται στο λεύκωμα του Συνδέσμου Αργυροπηγαδιτών «Αργυροπηγάδι ορεινής Τριχωνίδος», έχουμε:

Πρώτον, σε συμφωνητικό ενοικίασης του νερόμυλου του χωριού, ενώπιον του Συμβολαιογράφου Κουρήτιδος, Δημητρίου Παπαδογιάννη, που έγινε στις δέκα εννέα (19) Ιανουαρίου 1867 στην οικία του στο Κεφαλόβρυσο (σημερινό Θέρμο) οι συμβαλλόμενοι, Θωμάς Τσαπαρής και Ιωάννης Παναγιωτόπουλος αναφέρονται ως «...**γεωργοί κάτοικοι Γκιρτοβού...**».

Δεύτερον, με ιδιωτικό ενυπόγραφο έγγραφό του, το 1861 ο Θεόδωρος Καραγιώργος παραχώρησε στην εκκλησία του Αγίου Δημητρίου ένα χωράφι του προκειμένου να αποπληρώσει μέρος του ενοικίου που χρωστούσε από την ενοικίαση του νερόμυλου, ο οποίος ανήκε στην εκκλησία του χωριού.

Το ιδιωτικό αυτό έγγραφο έχει ως εξής (διατηρείται η ορθογραφία):

«Εν Γκιρτοβό τη 28 Οκτοβρίου 1861 Ο υποφενόμενος Θεοδωρής Καραγιώργος κάτοικος του χορίου Γκιρτοβού του Δήμου Αμβρακίας επειδή χρωστώ

εις την εκκλησία του Αγίου Δημητρίου (την εντός του χωριού μας) προερχομένας από δέκα κάδους αραβοσίτου όπου ήχα τον Μήλον ενηκισμένον το έτος 1860 αναβένουσα το όλον εις δραχμάς εξήντα, μη έχοντας σήμερα να τας δώσω, δια τούτο το χοράφη μου κύμενον εις την θέσιν αργυρώ πιγάδη άνιδρον ονόματι θέσης κόμα συνορευόμενον γύροθεν άνωθεν Ζαφρακέοι κάτωθεν δάσος Δημήτριος αθανασίου και ρέμα το οποίον δίδω εις την εκκλησίαν δια τριάκοντα δραχμάς τας άλας τριάκοντα διαλαμβάνετε εις έτερον έγκραφον εις σύστασιν όθεν συνετάχθη το παρόν ιδηωτικόν έγκραφον δια το βέβειον της αληθείας.

Οι μάρτυρες ... Ο υποφενόμενος»

Ο νερόμυλος και αποσπάσματα από τα αναφερόμενα έγγραφα

Στα μητρώα αγωνιστών του 1821 που τηρούνται στα Γενικά Αρχεία του Κράτους (Γ.Α.Κ.) και της Εθνικής Βιβλιοθήκης, το όνομα του χωριού το βρίσκουμε γραμμένο δίπλα στα ονόματα είκοσι επτά (27) αγωνιστών που, οι περισσότεροι μαζί με τον πρωτοκαπετάνιο της περιοχής, τον Γκερτοβίτη στρατηγό Κώστα ή Κώνστα Σιαδήμα, με το σπαθί στο χέρι, από την ντάπια τον Δεσπότη, έπεσαν στην ηρωική έξοδο του Μεσολογγίου - 10 Απριλίου 1826.

Από τις γραπτές αυτές μαρτυρίες προκύπτει πως το όνομα του χωριού έρχεται από πολύ μακριά. Στην Αιτωλοακαρνανική και Ευρυτανική εγκυκλοπαίδεια (τόμος β'), το όνομα Γκερτοβός ερμηνεύεται ετυμολογικά Γκιαούρ-Βο = Ελληνικό (Χριστιανικό) χωριό. Οι ομολογίες των κατοίκων του χωριού αυτή την εκδοχή υιοθετούν και μάλιστα υπερηφανεύονται διότι δεν συγ-

κατοίκησαν με αλλοεθνείς και ούτε αισθάνθηκαν το ποδάρι του βάρβαρου κατακτητή τόσο βαρύ, όσο οι Έλληνες στα πεδινά, και κατά πως λέγεται, Τούρκος δυνάστης στο χωριό αυτό δεν πάτησε.

Απαντώντας σε ανάλογη ερώτησή μας για την πιθανή προέλευση του ονόματος του χωριού, η κα Ελένη Στεργιοπούλου, καθηγήτρια στο Τμήμα Σλαβικών Σπουδών του ΕΚΠΑ, με την ευγενική της απάντηση μας γνώρισε ότι: «... Η αναφορά του Vasmer είναι η ακόλουθη: 25. Γκερτοβός, επαρχία Αμβρακιάς, Γκιρτοβός, Γκυρτοβός. Το όνομα μπορεί να ερμηνευθεί ως αντίστοιχο του εκκλησιαστικού σλαβικού Grdono (χωριό στην περιοχή Jajce της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης). Θα μπορούσε επίσης να θεωρηθεί ως αντίστοιχο του εκκλησιαστικού σλαβικού Krtono. Είναι δύσκολο να αποφανθούμε. Ο Hilferding I 291 το θεωρεί ως σλαβικής προελεύσεως, χωρίς κάποιο ετυμολογικό στοιχείο...».

7. Αλλόγλωσσα Τοπωνύμια - Οικωνύμια

Πολλοί ιστορικοί και ερευνητές πίστευαν πως στο βαλκανικό χώρο τα αλλόγλωσσα τοπωνύμια ή οικωνύμια προέρχονται από όλες τις Βαλκανικές γλώσσες ακόμα και από την Τουρκική. Στο διάβα των αιώνων, οι πολυπληθείς μετακινήσεις νομάδων και λαών και η προσωρινή ή μόνιμη συγκατοίκηση ομοεθνών και αλλοεθνών γέννησαν διάφορες ονοματοθεσίες που η κάθε μια προφέρετο στη γλώσσα τους. Η άκριτη απόδοση ορισμένων τοπωνυμιών στην Ελλάδα σε αμιγή Σλαβογενή προέλευση φαίνεται υπεραπλουστευμένη, δεδομένου ότι δεν έχουμε μόνιμο σλαβικό εποικισμό στον Ελλαδικό χώρο και όσοι σποραδικά εγκαταστάθηκαν μετά την επιδρομή τους τον δον αιώνα, αφομοιώθηκαν από τον ντόπιο πληθυσμό. Σημειώνεται ότι το Βασίλειο του Στέφανου Δουσάν στην Αιτωλοακαρνανία ήταν σύντομο. Δεν καταγράφησαν μετοικεσίες Σλαβικών φυλών, γεωργών ή κτηνοτρόφων παρά μόνο μικρά στρατιωτικά αποσπάσματα εγκαταστάθηκαν για πολύ μικρό χρονικό διάστημα, χωρίς να αφήσουν πρωτογενή τοπωνύμια ή οικωνύμια και ούτε έχουν καταγραφεί, ιδιαίτερα στην Αιτωλία και μάλιστα στο ορεινό Απόκουρο κατάλοιπα σερβικής γλώσσας. Άλλωστε υποστηρίζεται η άποψη πως τα τοπωνύμια ή οικωνύ-

μία δεν οφείλονται στη Σλαβική επέλαση αλλά στη σλαβοποίηση-εκσλαβισμό παλαιότερων αλλόγλωσσων ή και Ελληνικών ονοματοθεσιών με προσθήκη σ' αυτά Σλαβικών καταλήξεων όπως: -ονο(οβο)= βουνό/χωριό, -ονα(οβα)= τόπος, gora(Γκορ)= βουνό, -ic(ιτς) -ica(ιτσα)= μικρό, όπου **όταν χρησιμοποιούνται για ονομασία γεωγραφικής τοποθεσίας ή οικισμού σήμαινε τον τόπο που ανήκε σε κάποιον.**

Παρόμοιες ονοματοθεσίες στο Αργυροπηγάδι, που πήραν το όνομα του κτήτορα, υπάρχουν πολλές, όπως: Το Ρόγκι του Φουρτούνα, οι Λάκες (χωράφια) του Χειμώνα, του Γεωργακόπουλου, του Τρομάρα, των Τσιλιμπωκαίων, του Βαγγελόπουλου κ.α. Είναι γεγονός πως τα τοπωνύμια και οικωνύμια από αρχαιοτάτων χρόνων, σ' όλα τα χωριά και πόλεις αποτυπώνουν την μνήμη και την ζώσα ιστορία του τόπου.

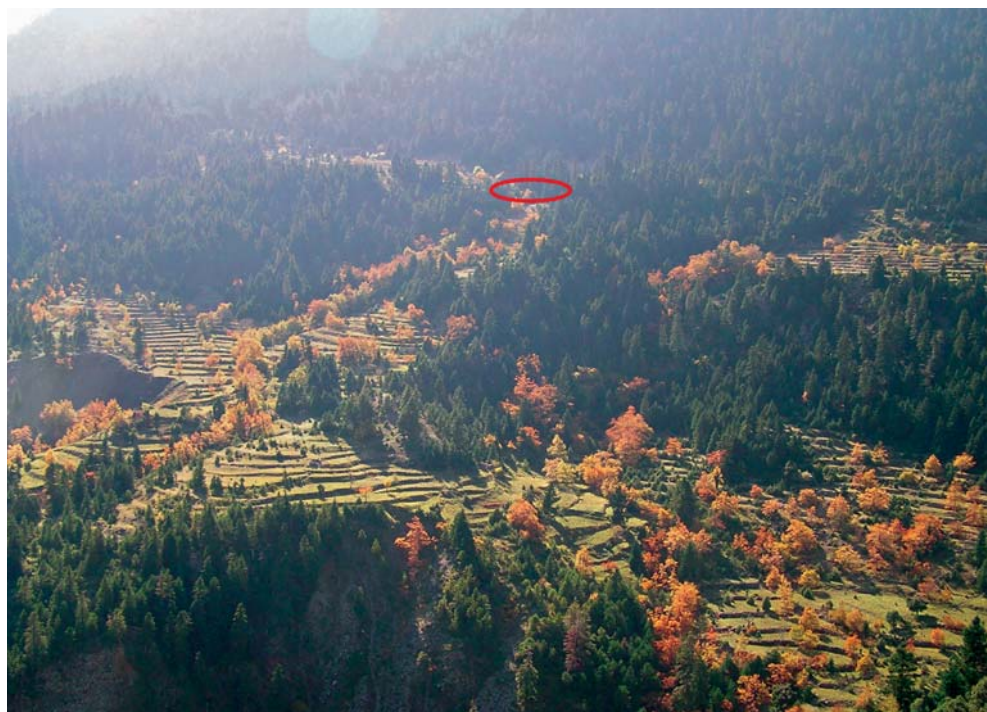
8. Αργυρό Πηγάδι - Ονοματοδοσία

Το Αργυροπηγάδι σφηνωμένο αμφιθεατρικά στην ανατολική πλαγιά της Τριανταφυλλιάς, από τις παρυφές της και τα ριζά του λόφου της Τριχιάς, απλώνεται στις νοτιοανατολικές κατηφορίες με πολύμορφες απρόσμενες εναλλαγές. Ανάμεσα από δασωμένες πλαγιές ανακατεμένες με έλατα, κέδρα, πουρνάρια, καστανιές, γαύρα, καρυδιές, κερασιές, μηλιές, πλατάνια, νεροσυρμιές, ξερολάγκαδα και καταπράσινες εκχερσωμένες πεζούλες με αναδενδράδες, σβήνει στο ρέμα, από το νερόμυλο του χωριού ως το παλιοκαστράκι (ανάερο).

Οι «γοητευτικοί» ορεινοί όγκοι που το περικλείουν, οι κακοτράχαλες διαβάσεις, τα δασωμένα υψίπεδα, τα δυσπρόσιτα περάσματα, η ανυπαρξία δρόμου, στα δύσκολα εκείνα χρόνια *«που όλα τ' έσκιαζε η φοβέρα και τα πλάκωνε η σκλαβιά»*, μπορεί να αποτελούσαν το *«λίκνο του κλεφταρματολισμού»*, συντέλεσαν όμως στη γεωγραφική απομόνωση της περιοχής και μιας κλειστής αγροτο-κτηνοτροφικής οικονομίας και κοινωνικής ζωής. Διάσπαρτα μοναχικά λιθόκτιστα σπίτια ορεινής αρχιτεκτονικής, καλύβια και λόντζες, σ' όλη την καλλιεργούμενη έκταση, που δεν ξεπερνούσε τα εννιακόσια (900) στρέμματα, από τα δέκα (10) τ.χλμ. που καλύπτει η κοινοτική περιφέρεια, είναι αδιάψευ-

στοι μάρτυρες, πως το χωριό κατοικήθηκε σε εποχές που χάνονται στην αχλύ του χρόνου.

Στο βιβλίο του «Θέρμος και Απόκουρο» ο λαογράφος Δημ. Λουκόπουλος που περιηγήθηκε το 1938-1940 τα χωριά της Ορεινής Τριχωνίδας, διαβαίνοντας από το Νεροσύρτη και κατηφορίζοντας την ανατολική πλαγιά του βουνού Χαλαμπρέζι γράφει: «...παίρνομε κατήφορο και φτάνομε σ' ένα ίσωμα, γούπατο με πολλά χωράφια, που κάνουν καλαμπόκι και ζακουστά φασόλια. **Αργυρό Πηγάδι η θέση**, που δε θα πη άλλο τίποτα, παρά της Αργυρώς το πηγάδι. Μη θέλετε όμως να μάθετε ποιά ήταν αυτή η κυρά Αργυρώ με το πηγάδι της, γιατί κανείς δεν ξέρει να μας πη ... **το μέρος τούτο ανήκει στο χωριό Γκερτοβό**, που με εξαιρετική επιτυχία το μετονόμασαν **Αργυρό πηγάδι**, βρίσκεται ακριβώς στο ρίζωμα της βουνοκορφής η Τριανταφυλλιά ... και το χωρίζει από τον περίφημον αυτό φασουλότοπο, μια ρεματιά βαθιά, τι ρεματιά, πες χάσμα για να είσαι μέσα...».

Τοποθεσία (γούπατο) Αργυροπηγάδ - Με την πηγή Βασιλική και τις πεζούλες

Με τις παραπάνω περιγραφές και με την έγγραφη ομολογία του Θεοδωρή Καραγιώργου του 1861, με την οποία δώρησε ένα χωράφι του στον Άγιο Δημήτριο, στη θέση **«αργυρώ πιγάδη»**, περιγράφονται με σαφήνεια δύο ξεχωριστές σημαντικές περιοχές, που τις χώριζε (και τις χωρίζει) μια βαθιά ρεματιά, το ρέμα της Φιλκούλας. **Η μία περιοχή περιγράφεται με ταυτόσημο τοπωνύμιο στη θέση αργυροπηγάδι και η άλλη με το οικωνύμιο Γκερτοβό στη θέση όπου είναι το σημερινό χωριό.** Όλες αυτές οι περιγραφές αποδίδουν μια ξεκάθαρη πραγματικότητα: **Η θέση Αργυροπηγάδι** (αργυρουπγάδ - τοπική διάλεκτος) **είναι** το σημερινό οροπέδιο που απλώνεται από τις ελατόφυτες παρυφές της ράχης Χαλαμπρέζι (Κέδρα 1459μ.) και ανάμεσα από το ρέμα Φιλκούλας και τις πλαγιές της Τσούκας, χάνεται στο βάθος της απόκρημνης ρεματιάς. Ολόκληρη η περιοχή αυτή, **με διάφορες τοπωνυμίες, όπως ριζά, αργυροπηγάδι, βασιλική, στουρνάρα, γλίνα, βαρκά,** - είναι διαμορφωμένη σε ισώματα, στενόμακρες πεζούλες, λες και είναι κτισμένες η μια πάνω στην άλλη, και αποτελεί μια γεωργοκτηνοτροφική έκταση, που κατά 85% ήταν καλλιεργήσιμη και ποτιζόταν από τρεις πλούσιες νεροπηγές, **της Βασιλικής, του Γιουργόπουλου (γιουργόπλ) και Βαρκά.**

Όλες σχεδόν οι οικογένειες του χωριού (Γκερτοβού), στη περιοχή αυτή, είχαν χωράφια τα οποία καλλιεργούσαν συστηματικά. Τα μεν ποτιστικά με καλαμπόκι και φασόλια - πράγματι πλούσιος φασουλότοπος - τα δε άνυδρα με σιτάρι, φακές και ρεβίθια. Σε κάθε χωράφι υπήρχε λιθόκτιστο καλύβι που χρησιμοποιείτο ως αποθήκη και κατοικία. Τους καλοκαιρινούς μήνες πολλές οικογένειες έμεναν μόνιμα στην αγροτική αυτή περιοχή, για να φροντίζουν τις καλλιέργειες και να προστατεύουν τα σπαρτά από τα μικρό-κοπάδια των βλάχων (τσοπαναράϊων). Δεν αποκλείεται όμως, στα χρόνια της οθωμανοκρατίας, να κατοικείτο και το χειμώνα από τους κτηνοτρόφους, γιατί η περιοχή αυτή ήταν ιδανικός ορεινός βοσκότοπος και είχε στοιχειώδεις υποδομές. Ένας άλλος τέτοιος οργανωμένος καλοκαιρινός κτηνοτροφικός οικισμός ήταν στη θέση Φιλκούλα, όπου και η ομώνυμη πηγή με τα κρύα νερά της. Ακόμα και σήμερα υπάρχουν εκεί τα ερείπια-χαλάσματα από τα φιλόξενα καλύβια και τις στρούγκες των Ταλαγαναίων, Κατσαουναίων και Καραγιωργαίων και

τα κηποτόπια τους, στις πλαγιές ψωρολίθια, με τα νοστιμότατα καλαμπόκια, φασόλια, μπιζέλια και καρύδια.

Πιο κάτω από την πηγή της Φιλκούλας, πανώστρατα, μέσα από τα βράχια και τις ρίζες του γεροπλάτανου, ξεπήδαγε μεγάλη φλέβα καταγάργαρου νερού. Ήταν η περίφημη πηγή του Γαρκιώτη - Γαρδικιώτη. Εκεί η στάση, για μια χούφτα κρύο νερό, ήταν ανάσα ξεκούρασης. Σήμερα όμως, 2022, η μεγάλη κατολίσθηση του βουνού, από τη ράχη Πεντάρι ως το ρέμα, που έγινε το 2015, εξαφάνισε και την πηγή και τη βρύση. Η γεωφυσική αυτή μετάλλαξη έκανε τη ζημιά. Η ζωογόνος όμως προσφορά της πηγής, που χρόνια άρδευε και υδρεύει το χωριό, απαιτεί από αυτούς που πότισε και ξεδίψασε, να την ξαναφέρουν στη θέση τους.

Υπήρχαν όμως και άλλοι καλοκαιρινοί μικρο-οικισμοί, δύο-τριών οικογενειών, γύρω από καλλιεργούμενες εκτάσεις αλλά και για ασφάλειά τους από τις επιδρομές ληστοσυμμοριών, στις τοποθεσίες Δημνιά, Κερασούλες, Σούδα-κάτω ίσωμα, Κουργιά, τσουμέλα (Αϊ- Γιώργη) κ.α.

Ο οικισμός με το οικωνύμιο Γκερτοβός (όπως περιγράφεται και από τους συγγραφείς) είναι το σημερινό χωριό το Αργυρό Πηγάδι. Το νέο σύνθετο όνομά του **ΑΡΓΥΡΟ ΠΗΓΑΔΙ**, όπως φαρδιά-πλατιά ακούγεται και γράφεται, **είναι συνδεδεμένο με κάτι πολύ σημαντικό, με ένα από τα κυριότερα χαρακτηριστικά της περιοχής - το υδάτινο στοιχείο!**

Από τα τέσσερα σημεία του ορίζοντος -ολόγυρα- **το νερό**, αυτός ο γάργαρος υδάτινος πλούτος, αποτέλεσε τον κύριο μοχλό εποικισμού της άγονης και ορεινής αυτής περιοχής και επέτρεψε στους πρώτους κατοίκους της, να μετατρέψουν τις ξερολιθιές και τις απότομες πλαγιές σε γόνιμες πεζούλες και ισώματα.

Η κινητήριος δύναμη των κατοίκων του χωριού για την επιβίωσή τους ήταν το νερό. Το περισυνέλεγαν από τις πηγές του με μεγάλη προσοχή, σχεδόν με «θρησκευτική ευλάβεια» και με χωμάτινους υδραύλακες, που περνούσαν από απόκρημνα φαράγγια, μεγάλες χαραδρώσεις και νεροσυρμές, με στέρνες (γούρνες) και φυσικές ροές, πότιζαν τα χωράφια τους, τα ζωντανά τους, έκτιζαν τις βρύσες και τους υδρόμυλους του χωριού. Τους περισσότερους υδραύ-

λακες - δύο και πλέον χλμ. ο καθένας, τους έκτιζαν και τους συντηρούσαν με κίνδυνο της ζωής τους καθώς σε κάποια σημεία, το πέρασμά τους πάνω από χαοτικές χαράδρες, προκαλούσε θαυμασμό και δέος. Τέτοιοι υδραύλακες ήσαν: Αυτός που ξεκινούσε από τις πηγές Γαρκιώτη και έφθανε στο χωριό. Ο δεύτερος που ξεκινούσε από τον άμπλα στο μύλο και πήγαινε στον οικισμό Τσιορνόκο και ο άλλος από τον υδρόμυλο και πήγαινε στην Τσουνάγκα. Ακόμα και η σκέψη αναβίωσής τους ως μονοπάτια περιπάτου, όσο και αν εντυπωσιάζει, η επικινδυνότητά τους απομακρύνει κάθε προσπάθεια.

Δεν υπήρχε χωράφι σ' όλη την καλλιεργούμενη έκταση να μην έχει τη στέρνα του (γούρνα). Καταμεσής στο χωριό, εκεί που είναι σήμερα η πλατεία, υπήρχε μία μεγάλη χωμάτινη γούρνα, που αστείρευτα, από το πρωί ως το βράδυ, δροσοπότιζε τους κόπους και τις προσδοκίες των καλλιεργητών. Σε περιοχές με πολλές ιδιοκτησίες, υπήρχαν μεγάλες κοινόχρηστες στέρνες, που οι δικαιούχοι πότιζαν εκ περιτροπής. Αξίζει να καταγραφούν κάποιες απ' αυτές γιατί ξεδίψασαν και χόρτασαν πολλές ζωές όπως: Η στέρνα της Βασιλικής στο αργυρουπγάδ, και η παρακατιανή της πηγής γιουργόπλ. Η μεγάλη γούρνα στην κρυάβρυση, στην καλοκαιρινή και στα κουργιά.

Από τις αμέτρητες αυτές υδροστέρνες (γούρνες) και τους υδραύλακες που περιέζωναν το χωριό, όπου τις ανοιξιάτικες και καλοκαιρινές νύχτες, ο ένας τρος ουρανός και το ολόφωτο φεγγάρι ασήμωναν τα καταγάργαρα νερά τους λένε, πως το χωριό πήρε το όνομα Αργυρό Πηγάδι. Έτσι πίστευαν και έγραψαν ο τότε Πρόεδρος του Συνδέσμου Αργυροπηγαδιτών, Χρήστος Δημ. Κωστόπουλος, ο Συμβολαιογράφος Κώστας Δήμου Μαραγιάννης και πολλοί κάτοικοι.

Στην εξαιρετική διατριβή του «Η χώρα των Αιτωλών» ο Αρχαιολόγος Ιωάννης Νεραντζής γράφει: «... Αξιοματική αρχή κάθε ονοματοθεσίας είναι, **“ο τόπος δίνει το όνομα”** όχι αυτός που εγκαθίσταται στο συγκεκριμένο τόπο».

Το βέβαιο είναι πως το **οικωνύμιο Αργυρό Πηγάδι** δεν είναι αυθαίρετο και αόριστο. Έχει απόλυτη σχέση με το κυρίαρχο χαρακτηριστικό του τόπου που ήταν και είναι το **νερό**. Οι πλούσιες πηγές γαρκιώτη, βασιλικής, γιοργόπουλου, κρυάβρυση, άμπλας κ.α. που αναβλύζουν κρουσταλλένια νερά, από τα ελατο-

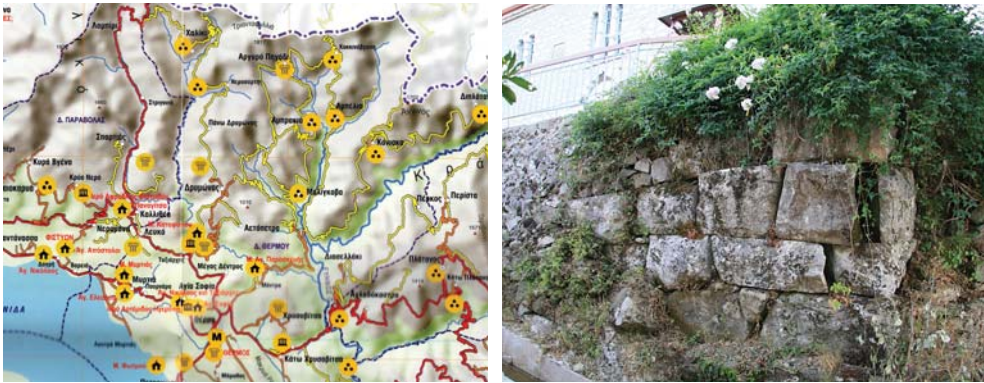
σκεπή ριζά των βουνών του, αφ' ενός μεν αρδεύουν τις ιδιοκτησίες μιας μεγάλης αγροκτηνοτροφικής περιοχής που απλώνεται στο διάβα τους και αφ' ετέρου υδρεύουν και αρδεύουν και ολόκληρο το χωριό και συνοικισμό.

Σ' αυτό, **το θεϊκό νέκταρ**, το θείο δώρο της φύσης **το νερό**, που στέργισαν την επιβίωσή τους, οι φιλόπονοι Αργυροπηγαδίτες, εύστοχα και ευγνώμονα, **του απέδωσαν την πολυτιμότητα και τη χρησιμότητα του Αργυρού**.

Η πηγή της Βασιλικής ήταν κεφαλάρι-νερομάνα. Ανάβλυζε μέσα από ασβεστολιθικά πετρώματα του εδάφους σχηματίζοντας μικρή στέρνα που προσομοίαζε με επιφανειακό πηγάδι. Ημικυκλικά ήταν κτισμένη με ξερολιθιά και είχε εύκολη πρόσβαση για να καθαρίζεται από προσχώσεις και κλαδιά. Τα καταγάργαρα παγωμένα νερά της σερνόταν αργά-αργά στο χωμάτινο αύλακα, είτε αυτά γέμιζαν τη μεγάλη κοινόχρηστη στέρνα, είτε κατηφόριζαν κελαρύζοντας, είχαν τη λάμψη, το χρώμα και τον ήχο του ασημιού. Αυτό το λαμπερό, το ξάστερο χρώμα της πηγής βασιλικής, που ήταν ένα αστείρευτο διαυγές αργυροπήγαδο, έδωσε την ονοματοθεσία-τοπωνυμία στην περιοχή και αυτή με τη σειρά της -και μάλιστα με «εξαιρετική επιτυχία», όπως γράφει και ο λαογράφος Δ. Λουκόπουλος, **μετονόμασε και το χωριό Αργυρό Πηγάδι**. Αρχικά το όνομα, προφορικά και γραπτά ήταν μία λέξη. Αργότερα καταγράφηκε με τις δύο λέξεις Αργυρό και Πηγάδι. Το σύνθετο όνομα του χωριού Αργυρό-Πηγάδι έχει σχέση με τα γεωτοπικά χαρακτηριστικά και το πρώτο συνθετικό τονίζει την ύπαρξη του δευτέρου. Το πρώτο συνθετικό **Αργυρό**, την αργυρή χροιά που έχει, τη δίνει στο δεύτερο συνθετικό στο **Πηγάδι**, που κι αυτό παίρνει λαμπερό χρώμα και όψη αργυρού. Αυτή η σύνθεση που έχει άμεση σχέση με το φυσιογεωγραφικό πλούτο της περιοχής, το περιβάλλον, τα πετρώματα, τις πηγές, τα νερά, τους υδραύλακες, τις στέρνες, τις πεζούλες, τα κτίσματα, τους ορεινούς όγκους και τις χαραδρώσεις, έδωσε και το όνομα στο χωριό, πλημμυρισμένο στα **Αργυρά-νεροπήγαδα**! Αναμφίβολα, το χωριό πήρε το όνομά του από την περιοχή με το ομώνυμο τοπωνύμιο και από το κατ' εξοχήν γνώρισμά του που είναι οι πλούσιες νεροπηγές του. (Δέκα (10) νερομάνες, Βασιλική, γιουργόπλ, γαρκιώτ, βαθύ-λαγκάδ, σκάλας-ρέμα, δημνιά, κρυάβρυση, καλοκαιρινή, άμπλας-μύλος, πλημμυρίζουν την Κοινοτική Περιφέρεια).

9. Αρχέγονος ορεινός οικισμός

Στον αρχαιολογικό χάρτη της Νομαρχίας Αιτωλοακαρνανίας, στο Αργυροπηγάδι υπάρχει το σύμβολο που δείχνει αρχαίο οικισμό και κατά τον αρχαιολόγο Γιάννη Νεραντζή «... έχουμε, συνεπώς, εδώ έναν αρχαίο οικισμό που κατοικήθηκε στην αρχαιότητα από Έλληνες, τους Οφιονείς - μιας τοπικής φυλής του έθνους των Αιτωλών ...».

Αρχαιολογικός χάρτης και αρχαία τείχη στον περίβολο του Αϊ- Δημήτρη

Αρχαϊκό, Ελληνικό, Βουνίσιο χωριό ήταν και παραμένει το Αργυρό Πηγάδι. Από την αρχαιότητα, στην ίδια θέση που είναι και σήμερα, κατοικήθηκε από Έλληνες-Αιτωλούς.

Αδιάψευστοι μάρτυρες του ιστορικού βάθους του χωριού που χάνεται στην αχλή του μύθου είναι τα θεμέλια αρχαίου κτίσματος στο χώρο πίσω από το ιερό του ναού, τα κατάλοιπα ισόδομων τειχών στο περίβολο της εκκλησίας του Αγίου Δημητρίου, το αρχαίο νεκροταφείο στα παλιόσπιτα, οι δύο κιβωτιόσχημοι τάφοι και η κωνική ενεπίγραφη σφραγίδα που φυλάσσεται στο Μουσείο Αγρινίου.

Αρχαιολόγοι, ιστοριογράφοι, ερευνητές, λαογράφοι, συγκλίνουν στην άποψη πως το Αργυρό Πηγάδι είναι ένα αρχέγονο χωριό με ελληνικό όνομα. Αναπτύχθηκε από μικρο-οικισμούς κτηνοτρόφων που εγκαταστάθηκαν σ' αυτά τα ορεινά ασφαλή οροπέδια, που είχαν ανατολικό προσανατολισμό, τρεχούμενα νερά και επικοινωνούσαν με μοναχικά και απόκρημνα μονοπάτια.

Στο βιβλίο του «Η χώρα των Αιτωλών» ο Καθηγητής Ιωάννης Νεραντζής

γράφει: «...Ένας άλλος κτηνοτροφικός οικισμός απλωνόταν κοντά στο Αργυροπηγάδι (Γκερτοβός), στο ρέμα Φιλκούλα, σε υψόμετρο 1.000 μ. (Εκεί, γράφει ο Δ. Λουκόπουλος, το έδαφος είναι σπαρμένο από αρχαία κεραμίδια). Έχουμε, συνεπώς, εδώ έναν αρχαίο οικισμό, ο οποίος πιθανώς μάλιστα να διέθετε και οχυρωμένη ακρόπολη, αν βέβαια τα κατάλοιπα στο κέντρο του χωριού, στον περίβολο της εκκλησίας του Αγίου Δημητρίου, έχουν σχέση με περίβολο τειχών. Το νεκροταφείο του οικισμού πρέπει να ήταν στη θέση Παλιόσπιτα, διότι σ' αυτή τη θέση αποκαλύφθηκαν δύο τάφοι κιβωτιόσχημοι. Ο ένας περιείχε οστά αποσπασμένα και ελάχιστα κτερίσματα κακής διατήρησης. Ο άλλος ήταν κενός...».

Στις υποσημειώσεις του βιβλίου του, αναφορικά με τη φράση **-αρχαίο οικισμό-** διαβάζουμε: «...Στον κατάλογο ευρημάτων Μουσείου Αγρινίου είναι καταγραμμένη μια πήλινη κωνική σφραγίς ενεπίγραφη ως προερχόμενη από το χωριό Αργυρό Πηγάδι (π. 480. Παλαιός αριθμός ευρετηρίου Αγρινίου 118). Είναι διάτρητος άνω ελαφρώς, ελλιπής στην περιφέρεια. Κάτω φέρει δίστιχη επιγραφή **ΦΡ...ΑΣ**, πηλός κεραμόχρους. Υψ. 0,052. Διαμ. 0,063...». Αναφορικά με τη φράση **-περίβολο τειχών-** γράφει: «Αιτωλοακαρνανική και Ευρυτανική Εγκυκλοπαίδεια ... λήμμα Αργυρό πηγάδιον (Πορτελάνος...) ... όμως οι *Bommelijes. Doorn P.* ... λήμμα *ARCYRON PICADION (Gkertonos)* παραμένουν σκεπτικιστές ως προς το ρόλο αυτών των αρχιτεκτονικών υπολειμμάτων...».

Στο διάβα των χιλιετιών δεν καταγράφηκαν προσμίξεις και συγκατοικήσεις με αλλοεθνή στοιχεία, στην ορεινή αυτή παροικία. Η γεωγραφική απομόνωση της περιοχής απέτρεπε την εισβολή των μετακινούμενων βαλκανικών νομάδων και την επέλαση αλλοεθνών επιδρομέων. Άλλωστε το δυσκολοδιάβατο της περιοχής και το δύστροπο ανάγλυφο του τόπου δεν ευνοούσε, ούτε το πέρασμα, ούτε τη διαμονή αλλόγλωσσων επιδρομέων. Έτσι το χωριό παρέμενε Ελληνικό, οι κάτοικοι διατηρούσαν την ελληνικότητά τους και σταδιακά ασπάζονταν τον χριστιανισμό. Κυρίαρχα αδούλωτα στοιχεία που τους ένωναν ήταν η ελληνική γλώσσα, το ομόθηρσκο, το όμαιμον και η κοινή εθνική συνείδηση.

10. Θέση και φύση του χωριού

Χτισμένο σε υψόμετρο 1020 μέτρα στις νοτιο-ανατολικές πλαγιές της οροσειράς της Τριανταφυλλιάς (1817 μ.) του όρους Παναιτωλικού (1924 μ.) είναι το ορεινότερο χωριό της επαρχίας Τριχωνίδος του Δήμου Θέρμου. Φύση και θέση το Αργυροπηγάδι αποτελεί την «ακρόπολη» των χωριών του Απόκουρου-Τριχωνίδας στα σύνορα των νομών Αιτωλοακαρνανίας και Ευρυτανίας. Τα πιο κοντινά γειτονικά χωριά είναι, στα ανατολικά η Κοσίνα, στα Βόρεια η Καστανιά Ευρυτανίας, στα δυτικά ο Νεροσύρτης και το Νεροχώρι, στα νότια η Αμπρακιά, τα Αμπέλια και η Μελίγκοβα. Απέχει 32 χλμ. από την έδρα του Δήμου Θέρμου -ΤΟ ΚΟΙΝΟ ΤΩΝ ΑΙΤΩΛΩΝ- και 67 χλμ. από το μεγάλο εμπορικό κέντρο το Αγρίνιο. Οι αποστάσεις μεταξύ των χωριών αυτών, με ποδάροδρομο είναι από 2-3 ώρες και με αυτοκίνητο κάτι λιγότερο από μία ώρα. Με την κωμόπολη του Θέρμου συνδέεται με δύο επαρχιακούς αυτοκινητοδρόμους. Ο ένας ορεινός που κατά τα 2/3 είναι ασφαλτο-τσιμεντοστρωμένος, ακολουθεί τη γραμμή Θέρμο-Δρυμόνας, δεξιά μέσα από μία ευχάριστη διαδρομή με ασυνήθιστες εναλλαγές από έλατα, χαράδρες και βράχια -περνά το χωριό Νεροχώρι και ανηφορίζοντας τις ελατοβουνοπλαγιές καταλήγει στο Αργυρό Πηγάδι-Κοσίνα. Ο άλλος δρόμος ημιορεινός από Θέρμο - Μάνδρα - Μελίγκοβα - Αμπρακιά - συνοικισμός Τσιορνόκος- ανάμεσα από νεροσυρμές και υψώματα, κατάφυτα από κουμαριές, πουρνάρια, σχοίνα και καστανιές ανηφορίζει στο Αργυρό Πηγάδι.

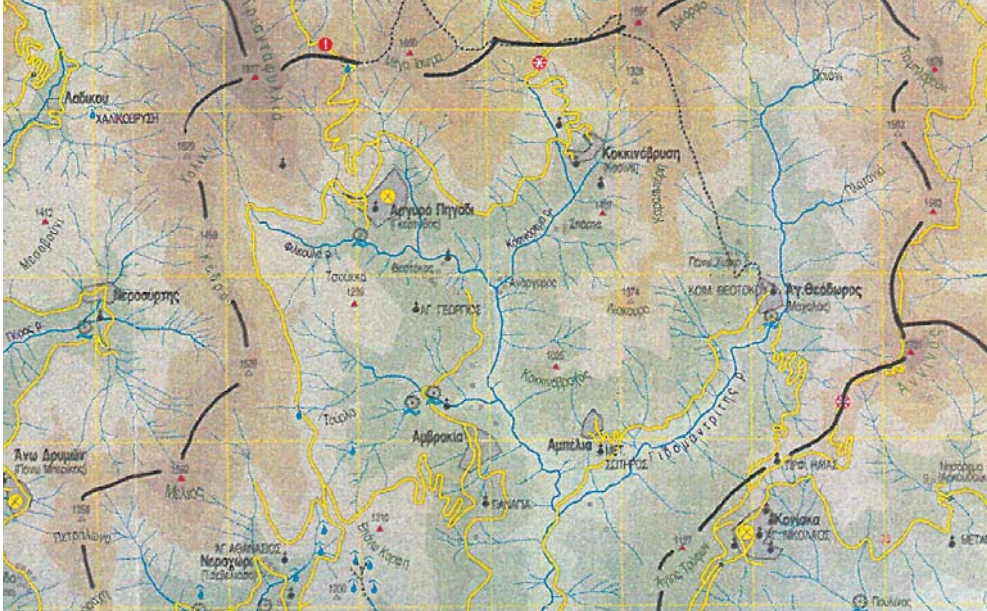
Το χωριό βρίσκεται στη μέση μιας περιοχής που καλύπτει έκταση εννέα-δέκα (9-10) τετραγωνικά χλμ. και περικλείεται από οροσειρές και πρόβουνα του όρους Παναιτωλικού και συγκεκριμένα: Βόρεια το βουνό Τριανταφυλλιά υψώνει προστατευτικά την ολόγυμνη κορυφή της και παραδίπλα η δασωμένη Τριχιά, στα σύνορα Αιτωλίας και Ευρυτανίας συμπληρώνει την προστατευτική ασπίδα. Ανατολικά το Μέγα Ίσωμα και η Βαμβακιά χαμηλώνουν τις κορφές τους για να ξεπροβάλει νωρίτερα ο ήλιος. Δυτικά το Χαλίκι, τα Κέδρα -Χαλαμπρέζι, φοβερίζουν την Τσούκα που λίγο νοτιοδυτικότερα χαμηλώνει απότομα αργοπορώντας έτσι το βασίλειο του ήλιου. Νότια, ανάμεσα από τα χαμηλόβουνα του Αετού και Κοκκινόβραχου της Λιάκουρας και από τα ξερο-

Άποψη του χωριού

ρέματα της Φιλκούλας και του κοσκινορέματος, αγναντεύει τη χαραδροκοιλιάδα του συνοικισμού Τσιορνόκου, του Ανάργερου (Ανάερου) και του Γιδομαντρίτη, που σβήνει πέρα μακρινά στον Φίδαρη-Εύηνο ποταμό. Καμαρώνει, στο απέναντι διάσελο του λόφου της Τσουμέλας-Αετού και στη θέση Πουράκια, τον περικαλλή, πεντάτρουλο λιθόκτιστο Ναό του Αγίου Νεομάρτυρος Γεωργίου, του αποκαλούμενου «Φουστανελά», που όρθιος, αγέρωχος, ολοκαίνουργος μετά την πρόσφατη ανακαίνισή του, ημερεύει την πυκνόφυτη ερημιά και διαμηνύει σ' όλους, πως σ' αυτόν τον τόπο η ζωή ακόμα αντιστέκεται.

Ανεβαίνοντας ο σημερινός επισκέπτης - ταξιδευτής, για τα ορεινά χωριά της Τριγωνίδας του Δήμου Θέρμου και καθώς ο αμαξόδρομος, αλλού τσιμεντόδρομος αλλού χωματόδρομος, σέρνεται ανάμεσα από δασώδη υψώματα, νεροσυρμές, πλατάνια, βράχους και λαγκάδια, διαβαίνει πανώστρατα ή κατώστρατα τα σπίτια των χωριών Αετόπετρας, Δρυμόνα, Νεροχώρι, Μελίγκοβας, Αμπρακιάς και αγκομαχώντας σκαρφαλώνει τις ελατοσκεπείς πλαγιές τη Ψωρορράχης - Πετράλωνα, του Μελιού, τα ριζά Χαλαμπρέζι, του Αετού και της Τσούκας, **και καθώς απανωτές σκέψεις στριφογυρίζουν στο μυαλό του, φτάνει στο ορεινότερο χωριό της περιοχής το Αργυρό Πηγάδι.**

Χάρτης της περιοχής του χωριού, του συνοικισμού και του Αϊ-Γιώργη

Αναρωτιέται, ο σημερινός ταξιδευτής! Τι σόι άνθρωποι είναι αυτοί, και ποιός ξέρει, από πότε και γιατί, ήρθαν και φώλιασαν εδώ στις κακοτράχαλες βουνοπλαγιές;

Τι τους υποχρέωσε να γράψουν τη μοίρα τους, με μόχθο και ιδρώτα στραγγαλίζοντας τις πέτρες, παλεύοντας με τους ανέμους, τις θύελλες, τα χιόνια και αμέτρητες φορές οι καταγίδες να τινάζουν στον αέρα όλους τους κόπους τους;

Ποιός τους καταδίκασε να σκάβουν, με νύχια και με δόντια, τους βράχους και τις ξερολιθιές, αναζητώντας μια βραγιά χώμα, που θα καρπίσει όσο χρειάζονται, για να μην πεθάνουν από την πείνα; Αληθοφανείς, βασανιστικές, απλοϊκές σκέψεις!

Εμείς οι παλαιότεροι που γεννηθήκαμε και ζήσαμε εδώ τα χρόνια της φτώχειας, της μομποτάς, της ανέχειας, του λαδολύχαρου (τσιμπλί) και της λάμπας πετρελαίου, γευτήκαμε ως το μεδούλι, αυτή τη σκληρή και αγωνιώδη βιοπάλη της ζωής των γονιών και παππούδων μας. Με αυτές τις σκέψεις ζυμώσαμε τα όνειρά μας. Όλες αυτές οι σκέψεις είναι το βió μας. Είναι ο άλλος εαυτός μας. Είναι αυτές που μας παρακινούν να κρατάμε αναμμένο το καντήλι

της θύμησης και της ευγνωμοσύνης για όλους εκείνους, που ασυμβίβαστα κατάφεραν να ημερέψουν αυτούς τους άγονους ξερότοπους. Αυτούς τους αδούλωτους τόπους που γέννησαν την ορεινή ανυπότακτη Ελλάδα. Την Ελλάδα της λευτεριάς και των αετών της επανάστασης. Για μας, όλες αυτές οι σκέψεις είναι ολοζώντανες φωτογραφίες του παρελθόντος. Είναι ο τόπος μας και η βιωμένη μνήμη μας. Είναι το παραπονεμένο τραγούδι μας. Είναι η αφετηρία των αγώνων μας, της δημιουργίας, της προκοπής και της προόδου. Ναι, είναι η πατρίδα μας που μας παίδευσε, κοινοτικά, οικογενειακά, εκπαιδευτικά, ηθικά, χριστιανικά και ελληνικά. **Ναι, αυτό είναι το ελληνικό χωριό! Είναι το Αργυρό Πηγάδι μας!**

11. Αργυρό Πηγάδι ένα Βουνίσιο χωριό

«... Ένα βουνίσιο χωριό σαν τούτο και να τάχει όλα τα χρειαζόμενα είναι από τα σπάνια. Κι έτσι εξηγείται γιατί και στην αρχαία εποχή κατοικούσαν εδώ πάνω Αιτωλοί ... που για να το φυλάνε είχαν φτιασμένο και κάστρο ... Κι έτσι λοιπόν το Αργυρό Πηγάδι έχει το ψωμάκι του, έχει τα όσπριά του, τρώει και πουλεί, κάνει μπόλικο κρασί, μπόλικο έχει και τα γαλατερά ... κάστανια βγάζει περίσσια ...» γράφει στο Βιβλίο «Θέρμος και Απόκουρο» ο λαογράφος Δημ. Λουκόπουλος.

Το Αργυρό Πηγάδι σκαρφαλωμένο στην οριογραμμή του Παναιτωλικού, στα όρια της Ευρυτανίας, είναι ο ορεινότερος-πανήσυλος εξώστης των χωριών του Δήμου Θέρμου, της επαρχίας Τριχωνίδας του Νομού Αιτωλοακαρνανίας. Μοιάζει ξεχασμένο στη μοναδικότητα της ηρεμίας και στην απλότητα της μοναξιάς. Η αναζητήσή του, ύστερα από μια ωριαία διαδρομή από το «κοινό των Αιτωλών» το Θέρμο, μέσα από εναλλασσόμενες ελατοδιαβάσεις, υπόβραχους δρόμους, νεροσυρμές και ξερολιθιές, ξεπροβάλλοντας η θέα του από τη θέση Σταχτιά-ριζά ή από τη θέση Βλησίδα του συνοικισμού, σε αιφνιδιάζει εντυπωσιακά. Το χωριό -το κάθε χωριό- μπορούν να το «δουν» και όχι απλά να το «αντικρύνουν», μόνο όσοι θέλουν και μπορούν να αναπλάθουν μέσα στο νου τους γεγονότα, εικόνες, βιώματα, καταστάσεις, κινήσεις, μορφές ... Αυτοί μπορούν και να το χαρούν. Οι άλλοι που δεν «ακούν» ούτε τη σιωπή

του χωριού, μένουν απόμακρα!

Εδώ πάνω όλες οι εποχές του χρόνου υφαίνουν ασταμάτητα μία ποικιλόμορφη σύνθεση. Γραφικά τοπία, άγρια, επιβλητικά, ελατιάδες, καστανόλογγοι, νεροκοιλιάδες, ποτάμια, πηγές, αγροτόσπιτα, λιθόκτιστες πεζούλες, ομίχλες, βροχές και χιόνια, συνθέτουν ένα μαγευτικό μνημείο της φύσης. Ψηλότερα στις κορυφές των βουνών της Τριανταφυλλιάς, της Βαμβακιάς, της Τσούκας, η γοητευτική θέα της απεραντοσύνης και η μαγική συμφωνία των βουνών, με τις δασωμένες λαγκαδιές και κοντοραχούλες, κάνουν τον ορειβάτη να αισθάνεται πως είναι στης γης τα όρια με το μυθικό παράδεισο.

Σ' αυτή την ορεινή ζώνη που ο χειμώνας είναι βαρύς και το καλοκαίρι δροσερό, οι ορεσίβιοι αργυροπηγαδίτες με την ιδιοσυγκρασία που τους σφυρηλάτησε η ιδιαιτερότητα του ορεινού όγκου και η ευθύτητα των ελάτων, συμφιλώθηκαν με τα στοιχεία της φύσης, σεβάστηκαν την κυριαρχία της και δανείστηκαν τους φυσικούς πόρους και αγαθά της. Ακαταπόνητοι και καλοκάγαθοι με πνεύμα συνεργασίας και αλληλεγγύης, έκτισαν τα λιθόκτιστα σπίτια τους γειτονικά, με απλή λειτουργική αγροτική αρχιτεκτονική, ισόγεια ή και ανώγεια.

Σκληροτράχηλοι και λιτοδίαιτοι με ψυχή και ήθος, με μόχθο και μεγάλες προσπάθειες, εδάμασαν λόφους και λόγγους, συμφιλίωσαν την σκληρότητα των βράχων με την αγριάδα των βουνών, πέρασαν τα πλούσια τρεχούμενα νερά, μέσα από κακοτράχαλες διαβάσεις και φαράγγια, σε διψασμένες χαροδροκοιλιάδες και μετέτρεψαν το στείρο και άγονο ξερότοπο σε γόνιμο βιότοπο και σε ορεινές νησίδες ζωής.

Με προσωπική εργασία έφτιαξαν δρόμους, μονοπάτια, πλατείες, βρύσες, νεραύλακες, υδρόμυλους, γέφυρες, βοσκότοπους, ναούς, σχολείο, κτήρια κ.α. Από τα μέσα του 18ου αιώνα που υπάρχουν πενιχρές έγγραφες ομολογίες και μαρτυρίες, οι Αργυροπηγαδίτες, άνθρωποι απλοί και αγράμματοι, ανυπάκουοι και φιλοπρόοδοι, οργάνωσαν το χωριό τους και τη ζωή τους σε μια κλειστή και πατριαρχικά αυτοδιοικούμενη κοινοτική συλλογικότητα. Καρτερικά και υπομονετικά, φτωχικά και με απλότητα στέργισαν τη ζωή τους πάνω στην πέτρα, το νερό και το βράχο. Αναμφίβολα οι δυσμενείς γεωμορφολογικές συν-

θήκες κράτησαν σε απομόνωση τους ορεινούς οικισμούς και είχαν και έχουν αρνητικές επιδράσεις στη ζωή των κατοίκων, την εξέλιξη και την ανάπτυξη των περιοχών. Κύρια πηγή προσόδων για κάθε οικογένεια ήταν η γεωργία και η κτηνοτροφία.

Για την επιβίωσή τους καλλιεργούσαν τα φτωχά και πετρώδη χωράφια τους κυρίως με καλαμπόκι, σιτάρι, φακές, ρεβίθια, φασόλια και οπωροφόρα δένδρα, καρυδιές, μηλιές, κερασιές, καστανιές, συκές, κορομηλιές και αναδενδράδες με κλήματα. Η καλλιέργεια γινόταν με παραδοσιακούς τρόπους. Σκάψιμο και όργωμα αρχικά με ζευγωμένα βόδια και ξύλινο αλέτρι, αργότερα με μουλάρια και τελευταία με γεωργικά μηχανήματα. Μεγάλη κτηνοτροφία δεν αναπτύχθηκε. Κάθε σπίτι είχε τον κηπότοπό του με τα λαχανικά, τα λουλουδικά του και τα ζωντανά του.

Όργωμα και σπορά

Δεμένοι με τη φύση, το βουνίσιο οικοσύστημα και τις παραδοσιακές αξίες, ανέδειξαν αγροτικά και δημόδη ήθη και έθιμα. Με τον ιδιαίτερο απλό και αυθεντικό τρόπο κοινωνικής ζωής που γεννάει η βουνίσια διαβίωση και με ζεστή συμμετοχή στις εκδηλώσεις της ζωής, χαράς ή λύπης, ανέπτυξαν το δικό τους ορεινό πολιτισμό. Πολλά από τα δρώμενα και τις παραδόσεις τους -λαϊκές, κοινωνικές, θρησκευτικές, τραγούδια, χοροί, φιλόξενα ανταμώματα σε τελετές, γιορτές και πανηγύρια- διασχίζοντας τους αιώνες έφθασαν ως τις ημέρες μας. Αποκορύφωμα των εορταστικών εκδηλώσεων αποτελούσε το ολοήμερο πανηγύρι του Αϊ-Δημήτρη (26 Οκτωβρίου). Αποβραδís έρχονταν από τα γύρω χωριά συγγενείς και φίλοι. Γέμιζε το χωριό και η εκκλησία από προσκυνητές

και πανηγυριώτες. Εκεί στο χοροστάσι μπροστά στο σχολείο, μόλις τελείωνε η λειτουργία, ξεκίναγε το φαγοπότι, το τραγούδι και ο χορός, ως αργά το απόγευμα. Τριάντα δύο (32) φουστανελάδες, κάπου εκεί στην δεκαετία του 1920, είχε μετρήσει ο μικρός τότε Μπάρμπα Γιάννης Κότσαλος που είχε γεννηθεί το 1912, να χορεύουν στο πανηγύρι του Αϊ-Δημήτρη. Το βράδυ συνεχίζονταν οι χοροί και τα τραγούδια ως το πρωϊ, στα σπίτια όσων είχαν, και όχι μόνο, την ονομαστική τους γιορτή. Κάπου εδώ πρέπει να φανταστούμε, γιατί απολείουργα της τριήμερης «αγάπης» του Πάσχα ή και της εορτής του Αγίου Δημητρίου, όλοι περίμεναν στο χοροστάσι, να μουν επικεφαλής του χορού ο παπάς, ο πρόεδρος, ο δάσκαλος, οι μεγαλύτεροι κ.α. και αυτοί το έκαναν όχι γιατί είχαν έρθει στο κέφι αλλά γιατί έτσι σφυρηλατείτο η συλλογική κοινοτική έκφραση και δράση.

Ο Παπά Βασίλης και οι μεγαλύτεροι ανοίγουν τον χορό στο πανηγύρι

Κάπου εδώ πρέπει να αναζητήσουμε την αγωνία του Παπα-Βασίλη Κωστόπουλου που στη λειτουργία της Ανάστασης στον Άγιο Δημήτριο, πριν πει το «Δεύτε λάβετε φως» από την Ωραία Πύλη ρώταγε το εκκλησίασμα. «Ήρθαν όλοι; Ήρθε ο Κωνσταντής; Ήρθε ο Μπίστας; Ήρθε ο Γιαννακός;» Και είναι αλήθεια πως κάθε Κυριακή, κάθε γιορτή, που ο παπάς κτυπούσε την καμπάνα, είτε στον Άγιο Δημήτριο, είτε στον Άγιο Γεώργιο ή στη Θεοτόκο, όλοι φορώντας τα γιορτινά τους πήγαιναν στην εκκλησία. Στις γιορτές, στους γάμους, στα βαφτίσια, στις κηδείες, παρόντες όλοι στις χαρές και στις λύπες. Αυτή η καθολική συλλογικότητα στην Αγία θρησκευτική τελετή κοινωνούσε την αδελφότητα και την Ελληνορθόδοξη συνείδηση. Όλες αυτές οι γιορτα-

στικές, λατρευτικές και θρησκευτικές εκδηλώσεις θεμελίωσαν ως κοινοτικές αρετές την αγάπη, τη συνεργασία, την αλληλεγγύη, την ελπίδα, την πίστη και σφυρηλάτησαν την κοινωνική συνοχή, την εθνική συνείδηση, την ενότητα και την αποφασιστικότητα για αγώνα και επιβίωση. Εκεί ψηλά αγκαλιασμένοι με τα στοιχεία της φύσης τραγούδησαν την ομορφιά τους και την πολυπλοκότητά τους. Τα δημοτικά τους τραγούδια δεν έχουν σχέση με τη μοιρολατρία αλλά με τη φύση, με τους ανθρώπους, νιούς και γέρους, γυναίκες και παιδιά, με τους αγώνες της λευτεριάς, την αγάπη, τα βουνά, τις ασχολίες τους, τα πουλιά και τα αδελφικά ανταμώματα. Αντιμετώπιζαν τις δύσκολες συνθήκες με φρόνηση και λογισμό. Θεωρούσαν τα ήθη και έθιμα απαράβατους άγραφους νόμους. Αυτή είναι η βαρεία κληρονομιά που καλείται η νέα γενιά να τη διαχειρισθεί και να τη διαιωνίσει.

12. Αγρότες και Επαγγέλματα επιβίωσης

Ένα όμως βουνίσιο χωριό με πολυμελείς οικογένειες, μακριά από μεγάλα αγροτικά και αστικά κέντρα, κάνει τους ανθρώπους του εργατικούς και πολυτεχνίτες. Εκτός από γεωργοκτηνοτρόφοι οι Αργυροπηγαδίτες ήταν και σπουδαίοι **χτίστες** όπως, οι Πριοβολαίοι (Γιαννακός, Φώτης και Δημήτρης), Καραγιωργαίοι (Χρήστος, Ξένος), Κωνσταντινιδαίοι (Δημήτρης, Χαράλαμπος), Κοτσαλαίοι (Γιάννης), Τσολκαίοι (Νίκος, Χρήστος), Σιαδημαίοι (Γιώργος, Νίκος), Τσαπαραίοι (Γιώργος), Καραθανασαίοι (Γιάννης). **Μαραγκοί και βαρελάδες** ήταν οι Κωστοπουλαίοι (Αποστόλης και τα παιδιά του Δημήτρης και Γιώργος). Ο ανεψιός Κώστας Κωστόπουλος από το Τσιορνόκο σταδιοδρόμησε επαγγελματικά ως βαρελοποιός στο Κιάτο. Επίσης βαρελάδες ήταν Λυσγαράιοι (Βασίλης και γιος του Γιάννης) και ο Κώστας Σωτηρόπουλος. Ξακουστοί **ραφτάδες** που έραβαν χοντρά υφαντά-κάπες ήταν ο Χρήστος Πριόβολος, τέχνη που ακολούθησαν επαγγελματικά και τα παιδιά του Κώστας, Γιάννης και Γιώργος. Ράφτης έμαθε και ο Γιάννης Γεωργ. Πριόβολος. Τελευταίοι **αγωγιάτες** στο χωριό ήταν ο Γιώργος Ιωαν. Πριόβολος και ο Βασίλης Ιωαν. Καραγιώργος που έκανε και εμπόριο ρίγανης, καρυδιών και δερμάτων. Άλλοι ασχολήθηκαν ως γανωματήδες, νεροφόροι, μυλωνάδες, πετα-

λωτές, τσαγκάρηδες, πρακτικοί γιατροί, μαίες, υφάντρες κ.λπ. Μερικοί από αυτούς αργότερα μετοίκησαν στα πεδινά χωριά και σε αστικά κέντρα όπου σταδιοδρόμησαν επαγγελματικά, όπως Αγία Σοφία, Μυρτιά, Λευκό, Θέρμο, Παναιτώλιο, Αβώρανη, Ζευγαράκι, Αγρίνιο, Κιάτο, Αθήνα.

Στέκια όμως συνάντησης, διαλόγου, επικοινωνίας, επίλυσης διαφορών, αποφάσεων και αγοράς βασικών ειδών για το σπίτι, τροφής και υγιεινής ήταν τα τρία-τέσσερα καφέ-παντοπωλεία του χωριού και συγκεκριμένα: ο «Ακραίος Σταθμός» στον οικισμό Θεοτόκος-Τσιορνόκου των Παναγιωτοπουλαίων. Το «Κέντρο» του Θανάση Σωτηρόπουλου. Η «Αγάπη» του Βασίλη Καραγιώργου και τελευταία το καφενείο της κυρά Χρυσούλας Νικ. Καραγιώργου κοντά στην πλατεία. Παλιότερα καφενείο είχε στο χωριό και ο Αλέξης Σιαδήμας. Στη λόντζα του Χρήστου Βασ. Ταλαγάνη είχε ανοίξει σιδηρουργείο ο Νικ. Μπακατσιάς, ο δε Γιάννης Βασ. Τσαπαρής το είχε στο σπίτι του. Ραφείο στο χωριό, είχε ανοίξει, πριν πάει στην Αυστραλία ο Γιάννης Χρ. Πριόβολος, στο σπίτι του Δημήτρη Ευαγ. Καραγιώργου.

13. Ιστορικά Σύμβολα - Υποδομές

Στο κέντρο του χωριού οι φιλόπονοι και ταπεινοί Αργυροπηγαδίτες δεν παρέλειψαν να κτίσουν τα ιστορικά τους σύμβολα, που στέγαζαν τις θρησκευτικές, εκπαιδευτικές, τελετουργικές, κοινωνικές και κοινοτικές ανάγκες της ζωής των. Εκεί ο ναός του Αγίου Δημητρίου, το σχολείο, η μεγάλη κοινοτική χωματόγυρνα, το χοροστάσι, εκεί τα ανταμώματα και το κουβεντολόι στ' απόσκια των δεντροκαστανιών, εκεί και το νεκροταφείο τους.

Ο μεγαλοπρεπής ναός του Αγίου Δημητρίου, πολιούχος του χωριού, όπως αναγράφεται στην εντοιχισμένη πλάκα επανακτίστηκε το έτος 1926. Είναι κτισμένος πάνω σε απομεινάρια αρχαίου ναού όπως μαρτυρούν σχετικά ευρήματα στα θεμέλιά

Παλιά φωτογραφία του Άϊ-Δημήτρη με δυο καμπαναριά

του. Ο λαογράφος Δημ. Λουκόπουλος γράφει πως στην ίδια θέση πρέπει να ήταν παλαιότερη εκκλησία διότι πάνω από τη δυτική πόρτα του ναού υπήρχε κτισμένη πέτρα με το έτος 1819. Η επιγραφή «1776 Αυγούστου 2. Δέσις του δούλου του Θεού Δημητρίου Τούνα» στην προσκυνηματική εικόνα του Αγίου, μαρτυρεί πως η εκκλησία είναι πιο παλιά. Τούτο βεβαιώνεται και αποδεικνύεται και από έγγραφες συνομολογίες των κατοίκων του χωριού, όπως: α) το με αριθμό 885/19 Ιανουαρίου 1867 συμβολαιογραφικό συμφωνητικό του Συμβολαιογράφου Κουρήτιδος Δημητρίου Παπαδογιάννη, κατοίκου Κεφαλοβρύσου, μεταξύ των Θωμά Τσαπαρή και Ιωάννη Παναγιωτόπουλου, κατοίκων του χωριού Γκιρτοβού, για την ενοικίαση του υδρόμυλου της εκκλησίας του χωριού Άγιος Δημήτριος και β) Το από «...28 οκτωβριου 1861 ιδιωτικο έγκραφον (διατηρείται η ορθογραφία του κειμένου) που ο υποφενόμενος Θεοδωρής Καραγιώργος κάτικος του χοριού Γκιρτοβός επειδή ήχα τον Μήλον ενηκισμένου το 1860 ... χρωστώ εις την εκκλησία του Αγίου Δημητρίου την εντός του χοριού μας ... δραχμάς εξήκοντα μη έχοντας σήμερα να τας δώσω ... δίδω εις την εκκλησία ... το χοράφι μου κύμενον εις θέσιν αργυρώ πιγάδη άνιδρον ονόματι θέσης κόμα...».

Στο συνοικισμό Τσιορνόκο, στη θέση Θεοτόκο, βαθειά στη ρεματιά είναι κτισμένο, περίπου από το 1890, λιθόκτιστο ξωκλήσι της Παναγίας, αφιερωμένο στην Κοίμηση της Θεοτόκου. Γιορτάζει πανηγυρικά στις 15 Αυγούστου. Οι λίγοι κάτοικοι του οικισμού κρατάνε άσβεστο το καντηλάκι της Παναγίας. Τα παλαιότερα χρόνια

απολείτουργα γινόταν ολοήμερο πανηγύρι στο καφεπαντοπωλείο «Ο ακραίος σταθμός» των Παναγιωτοπουλαίων. Οι φιλόξενοι Τσιορνοκιώτες, με περίσσειμα προσφοράς, παρέθεταν πλούσια φαγητά και το πατροπαράδοτο γευστικό κατίκι και το γλυκό κρασί τους. Σήμερα, 2022, αξίζει να το καταγράψω, οι δύο οικογένειες που διαμένουν, Λάμπρου Παναγιωτόπουλου και Αθανασίου

Κωστόπουλου, διατηρώντας το έθιμο, προσφέρουν στους προσκυνητές λουκούμι και τσίπουρο. **Η αποθέωση της νοσταλγικής παράδοσης!**

Στην Μεσοκορφή της “Τριανταφυλλιάς” ήταν κτισμένο το ξωκλήσι του Άη-Λια. Οι παλαιότεροι θυμούνται πως κάθε χρόνο, 20 Ιουλίου, όλο το χωριό, από τα βαθιά χαράματα με επικεφαλής τον παπά, ανηφόριζε το μονοπάτι προς το ξωκλήσι του Προφήτη Ηλία. Απολείτουργα εκεί στη ράχη, σε υψόμετρο πάνω από 1650 μ. έστρωναν

υπαίθρια τάβλια, ευλογούσε ο παπάς, τρώγανε, τραγουδάγανε, στήνανε και μια γύρα χορό. Αλησμόνητα, φτωχά, ευλογημένα, ανεπανάληπτα χρόνια! Σήμερα το εκκλησάκι δεν υπάρχει εκεί ψηλά. Ένα πέτρινο εικόνισμα θυμίζει τα περασμένα. Το εκκλησάκι, ύστερα από πρωτοβουλίες του τότε Προέδρου του Συνδέσμου, αιμνήστου Χρήστου Δ. Κωστόπουλου, έχει μεταφερθεί από το 1993 στο δρόμο, στη ράχη της Σκάλας. Εκεί καρφωμένο στο βράχο μοιάζει με ακίνητο λευκό περιστέρι.

Στην είσοδο του χωριού στη θέση Σταυρός υπάρχει το ξωκλήσι της Μεταμόρφωσης του Σωτήρος που κτίστηκε το 1970 και είναι δωρεά του Αθανασίου Νικ. Καραγιώργου που διέμενε στη Θεσσαλονίκη. Εδώ έγινε το 1983 η πρώτη **Γιορτή των Γονιών**, που είναι αφιερωμένη στη μνήμη των προγόνων μας και στη δύναμη αυτών που κρατούν ζωντανή την πορεία του χωριού μας.

Αντίκρου στο χωριό, στο διάσελο του λόφου Αετός, πάνω από το συνοικισμό Τσιορνόκο, το 1847 οι Αργυροπηγαδίτες (Γκερτοβίτες) έκτισαν λιθόκτιστο πεντάτρουλο Ναό στη μνήμη του Αγίου Νεομάρτυρος Γεωργίου του

Παλιά φωτογραφία του Νεομάρτυρα Αϊ-Γιώργη

εξ Ιωαννίνων (του επονομαζόμενου Φουστανελά). Το ιστορικό του ναού και του Νεομάρτυρα Γεωργίου θα μας συντροφεύει στις επόμενες σελίδες.

Το Σχολείο πρωτοκτίσθηκε το 1902. Με το πέρασμα των χρόνων το 1940 ξαναχτίστηκε στην ίδια θέση με την κτηριακή μορφή που έχει σήμερα. Λειτουργήσε αδιάκοπα μέχρι και το 1994 που έκλεισε οριστικά. Σήμερα πλήρως ανακαινισμένο στεγάζει το **Κέντρο Περιβαλλοντικής Ευαισθητοποίησης και Ανάδειξης της Πολιτιστικής Κληρονομιάς Ορεινών Περιοχών**. Είναι ένα έργο αποτελεσματικής συνεργασίας του Συνδέσμου των Απανταχού Αργυροπηγαδιτών Τριχωνίδας «Ο ΑΓΙΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ» και του Δήμου Θέρμου. Το 2011 τον πλήρη φάκελο με τις μελέτες του Συνδέσμου ο Δήμος Θέρμου επί Δημαρχίας Θεόδωρου Πορφύρη, τον υπέβαλε στο Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης όπου εγκρίθηκε η ένταξη και η συγχρηματοδότησή του από το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης (πρόγραμμα αγροτικής ανάπτυξης της Ελλάδας 2007-2013). Το όλο έργο με φορέα εφαρμογής το Δήμο Θέρμου ολοκληρώθηκε και εγκαινιάστηκε το 2017, επί Δημαρχίας Σπύρου Κωνσταντάρα. Αναμφίβολα είναι ένα καινοτόμο έργο της ορεινής Τριχωνίδας όπου μέσα σ' αυτό ζωντανεύει η ιστορική μνήμη της Αργυροπηγαδίτικης γης και η ζωή των κατοίκων της ευρύτερης περιοχής. Η ανάδειξη της ζωντανής ιστορίας του κάθε τόπου με τις παραδόσεις του, τα μνημεία, τα τοπωνύμια, οικωνύμια, τους τρόπους ζωής και επιβίωσης των ανθρώπων στις

απομονωμένες αυτές περιοχές, τις μεθόδους καλλιέργειας της άγονης γης σε δύσκολες συνθήκες, τον άρρηκτο και δημιουργικό δεσμό της φύσης με τον άνθρωπο, επιτρέπει σε κάθε επισκέπτη και ιδιαίτερα στη νέα γενιά, να ξανασκεφθεί γιατί δεν πρέπει να χαθούν οι ορεινές αυτές εστίες. Γιατί; Σαν στερέψουν οι βρύσες και τα ρυάκια (χωριά) τα ποτάμια (οι πόλεις) θα γίνουν ξερολάγκαδα και ξερότοποι...!

14. Σύνδεσμος Απανταχού Αργυροπηγαδιτών...

Τα χρόνια πέρασαν! Από τις 19 οικογένειες με τους 125 κατοίκους που είχε το χωριό το 1834, έφθασε το 1940 να έχει 284 κατοίκους, το 1951 μόλις 198 και έκτοτε σιγά-σιγά ο πληθυσμός μειονόταν δραστικά. Το χειμώνα οι μόνιμοι κάτοικοι μετριούνται στα δάκτυλα. Στο συνοικισμό μένουν 4 άτομα και άλλα 8 στο χωριό. Το τόπος έμεινε αγεώργητος, άφορος, τα χωράφια ακαλλιέργητα και οι πεζούλες στα πλάγια έγιναν δάση. Πέντε-έξι καλοκαιρινά κηποτόπια θυμίζουν αλλοτινές εποχές. Οι συνθήκες άλλαξαν. Οι εξελίξεις επιβάλλουν άλλο τρόπο ζωής. Οι νέοι που μετανάστευσαν στο εξωτερικό ή στα μεγάλα αστικά κέντρα, δούλεψαν, σπούδασαν, πρόκοψαν, δημιούργησαν οικογένειες. Δεν ξέχασαν όμως το χωριό τους. Τα σκληρά βιώματα, η φτώχεια και η ανέχεια δεν κίότρεψαν τους Αργυροπηγαδίτες, απεναντίας αποδείχθηκαν ακαταμάχητα προνόμια για σταθερά και δημιουργικά βήματα. Το 1972 ίδρυσαν στην

Η ΠΟΔΟΣΦΑΙΡΙΚΗ ΟΜΑΔ Α ΤΟΥ ΧΩΡΙΟΥ ΜΑΣ
«ΤΟ ΑΡΓΥ ΡΟΠΗΓΑΔΙ»

Έκανε την εμφάνισή της στα 'Αθηναϊκά γήπεδα η πρώτη ποδοσφαιρική ομάδα του Συλλόγου μας. Στη φωτογραφία διακρίνονται από άριστερά οι ποδοσφαιριστές, Όρθιοι: Γιάν. Κωνσταντινίδης, Άνδρ. Καραγιώργος, Ήλ. Τσόλκας, Ήλ. Καραγιώργος, Κων. Κωνσταντινίδης, φωτ. Καραγιώργος, Λ.

Καραγιώργος, ο προπονητής της ομάδας Άπ. Κωστόπουλος. Καθιστοί: Δημ. Καραγιώργος, Νικ. Κωνσταντινίδης, Βασ. Τσαπαρής, Β. Κότσαλος, Γεωργ. Καραγιώργος, Κων. Πριόβολος.

Τό Δ.Σ. του Συνδέσμου μας και τα μέλη του εύχονται στην ομάδα μας ΚΑΛΗ ΕΠΙΤΥΧΙΑ.

Αθήνα τον ΣΥΝΔΕΣΜΟ ΤΩΝ ΑΠΑΝΤΑΧΟΥ ΑΡΓΥΡΟΠΗΓΑΔΙΤΩΝ ΤΡΙΧΩΝΙΔΑΣ «Ο ΑΓΙΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ». Ο Σύνδεσμος έγινε το δεύτερο χωριό. Από τότε εκδίδεται ανελλιπώς και η εφημερίδα «**το γράμμα μας**» που ανά τρίμηνο μπαίνει στο σπίτι κάθε Αργυροπηγάδη και φίλου απανταχού της γης!

Ακόμα και ποδοσφαιρική ομάδα «Σύνδεσμος» δημιουργήθηκε για να γνωρίσουν και τα Αργυροπηγαδιτάκια που δεν γεννήθηκαν στο χωριό, τους φίλους και συγγενείς τους.

15. Γιορτή τιμής και μνήμης των Γονιών

Με το βλέμμα και το νου στη γενέτειρα, πολλοί συντηρούν τα παλιά λιθόκτιστα σπίτια. Άλλοι φτιάχνουν καινούρια. Το βουνήσιο παραγωγικό χωριό γίνεται πλέον χωριό του Σαββατοκύριακου και του Αυγούστου. Κάθε καλοκαίρι ζωντανεύουν σχεδόν όλες οι γειτονιές παλιές και καινούργιες. Γιορτάζουν όλα τα ξωκλήσια. Διοργανώνονται πολιτιστικές εκδηλώσεις, μουσικές βραδιές, περίπατοι, εκδρομές, παιχνίδια, παιδικές γιορτές, με αποκορύφωμα τη **Γιορτή των Γονιών** που γίνεται το πρώτο Σάββατο μετά την γιορτή της Παναγιάς. Είναι μια γιορτή που θεσπίστηκε το 1982-83 ύστερα από πρόταση του γράφοντος στον Σύνδεσμο. Είναι γιορτή τιμής και μνήμης στους προγόνους με μνημόσυνο το πρωί στο Ναό του Αγίου Δημητρίου και το βράδυ ολοκληρώνεται με πανηγύρι στην πλατεία.

Στις 6 Αυγούστου 1983, για πρώτη φορά διοργανώθηκε η γιορτή στο εκκλησάκι της Μεταμόρφωσης του Σωτήρος, όπου μαζεύτηκαν όλοι οι Αργυ-

ροπηγαδίτες και με τις ευλογίες των ιερέων μας, Βασίλη Κωστόπουλου και Ευάγγελου Ντζούφρα εψάλει επιμνημόσυνος δέησις για τις ψυχές όλων των απανταχού Αργυροπηγαδιτών. Το βράδυ στρώθηκε γιορτινό τραπέζι στην πλατεία του χωριού και αφού συγκεντρώθηκαν όλες οι οικογένειες, κάθε μια με τα φαγητά τους, ξεκίνησε «τρικούβερτο» γλέντι. Τα επιτραπέζια και χορευτικά Δημοτικά τραγούδια τα τραγούδησαν οι μεγαλύτεροι με το στόμα όπως τον παλιό καλό-φτωχό καιρό!

Από τότε μέχρι σήμερα η γιορτή των «γονέων μας» διοργανώνεται αδιάκοπα κάθε χρόνο και αποτελεί το αποκορύφωμα των καλοκαιρινών διακοπών μας. Όλοι οι Αργυροπηγαδίτες κανονίζουν τις διακοπές τους έτσι ώστε, το πρώτο Σαββατοκύριακο μετά τη γιορτή της Παναγίας το Δεκαπενταύγουστο, να είναι στο χωριό για το χρονιάτικο «ευλογημένο» αυτό αντάμωμα. Το πρωί στην εκκλησία κρατώντας ένα αναμμένο κεράκι στη μνήμη των ψυχών των αγαπημένων τους και το βράδυ στο υπαίθριο πανηγύρι ως το πρωί.

Φωτογραφία από την πρώτη Γιορτή Γονιών - 1983

Η «γιορτή των γονιών» είναι πλέον ένας πρωτοποριακός θεσμός για το χωριό. Ένα ξεχωριστό αντάμωμα, που πέρα από το θρησκευτικό και εορταστικό χαρακτήρα, έχει έντονο κοινωνικό και πολιτιστικό χρώμα. Δίνει τη δυνατότητα στη νέα γενιά να γνωρίσει το χωριό, τα ήθη, τα έθιμα, τις παραδόσεις, να ανταμώσουν φίλους και συγγενείς και οι μεγαλύτεροι να συζητήσουν και οργανώσουν τρόπους και μεθόδους να κρατήσουν ζωντανό το χωριό και τις μνήμες.

16. Το Αργυρό Πηγάδι αντιστέκεται, παλεύει και δημιουργεί.

Διαχρονικά όλες οι διοικήσεις του Συνδέσμου σε συνεργασία με το Κοι-

νοτικό Συμβούλιο και τους συγχωριανούς κατέβαλαν τεράστιες προσπάθειες -ακόμα και με οικονομικό κόστος- να σταματήσουν την παρακμή του χωριού. Το μεγάλο πρόβλημα ήταν και παραμένει το οδικό δίκτυο. Οι δυσμενείς γεωμορφολογικές συνθήκες και η κωφεύουσα πολιτεία, το κάνουν ακόμα δυσκολότερο.

Η μεγάλη κατολίσθηση βράχων που έγινε το 2015 στη θέση «Πεντάρι», πάνω από την πηγή και το ρέμα Γαρκιώτη, απέκοψε συγκοινωνιακά το χωριό και από τις δύο οδικές προσβάσεις. Τεράστιοι όγκοι λάσπης, βράχων, νερού και δένδρων, εξαφάνισαν στο ορμητικό διάβα τους τις πηγές υδροδότησης, τις τσιμεντένιες γέφυρες, και τον ιστορικό νερόμυλο του χωριού. Η νέα μεγάλη, μεταλλική στρατιωτική γέφυρα, μήκους 40 μέτρων και πλάτους 4 μέτρων, που σαμάρωσε το ρέμα στη θέση Λογκά-Μύλος, συναρμολογήθηκε από κλιμάκιο 15 στελεχών της MOMKA. Το σημαντικό και αξιοθέατο για την περιοχή αυτή έργο, χρηματοδοτήθηκε από πόρους των Υπουργείων Υποδομών, Εθνικής Άμυνας και του Δήμου Θέρμου και όπως δήλωσε και ο δήμαρχος Σπύρος Κωνσταντάρας, «... θα επιλύσει οριστικά το πρόβλημα της συγκοινωνίας προς τι ορεινές κοινότητες και της σύνδεσης του δήμου μας με την Ευρυτανία...».

Η υπερυψωμένη μεταλλική γέφυρα υπόσχεται να κρατήσει ανοιχτό το δρόμο προς το Θέρμο και τον Αϊ- Γιώργη. Ακούει όμως τα βογγητά του ιστορικού νερόμυλου που τον καταπλάκωσε η καταστρεπτική κατολίσθηση των βράχων το 2015, με συνέπεια σήμερα να διακρίνεται μόλις το ψηλότερο μέρος

Ο Δήμαρχος Θέρμου Σπ. Κωνσταντάρας εγκαινιάζει τη νέα μεταλλική γέφυρα στο Αργυρό Πηγάδι

της κάλανης του νερού. Ο νερόμυλος -αμετράριθμο βιβλίο ιστορίας- ήταν κοινοτικός και οι κάτοικοι τον απέδωσαν στην εκκλησία του Αγίου Δημητρίου για να έχει ένα έσοδο ο ναός και οι παπάδες. Από συμβολαιογραφικά συμφωνητικά του 1867 του συμβολαιογράφου Κουρήτιδος με έδρα το Κεφαλόβρυσο (Θέρμο) προκύπτουν οι υποχρεώσεις και τα δικαιώματα του μυλωνά, ο χρόνος ενοικίασης του μύλου και η απόδοση του ενοικίου συνήθως σε είδος, καλαμπόκι ή σιτάρι. Λέγεται και υποστηρίζεται από τους ηλικιωμένους πως προπολεμικά υπήρχαν και ιδιωτικοί νερόμυλοι. Ο ένας πιο κάτω από τον κοινοτικό ήταν των Κοτσαλέων και ο άλλος του Κώστα Μπακατσία στα Διχαλορέματα θέση Νταλόρεμα στον Ανάερο του συνοικισμού Τσιορνόκου. **Σήμερα δυστυχώς δεν υπάρχει κανένας. Τα βογκητά του νερόμυλου του Αϊ-Δημήτρη, ίσως αναγκάσουν τους φιλόπρονους και ακατάβλητους Αργυροπηγαδίτες να ξεσκεπάσουν τις μυλόπετρες της ζωής του και να τις στήσουν στο βράχο, στην κορυφή της κάλανης, ως μνημείο θύμησης και ευγνωμοσύνης.**

Παρά τις δυσκολίες, φυσικές και οικονομικές, έγιναν κάποια σημαντικά έργα στο χωριό που διαμόρφωσαν καλές υποδομές, εξυπηρετώντας ντόπιους και επισκέπτες. Στη θέση που ήταν άλλοτε η μεγάλη κοινοτική χωματό-

Ο νερόμυλος του χωριού που τον εξαφάνισε η κατεβασία

Μνημείο ηρώων και η προτομή του οπλαρχηγού Σιαδήμα

γουρνα -ζωογόνος πηγή για τους Αργυροπηγαδίτες- ανάμεσα από αιωνόβιες καστανιές, πουρνάρια και καρυδιές, έγινε η μεγάλη πλακόστρωτη πλατεία. Εκεί και το μνημείο-ηρώο. Δίπλα η προτομή του οπλαρχηγού του 1821 Κώστα ΣΙΑΔΗΜΑ.

Έγιναν καθολικές ανακαινίσεις στους ιερούς Ναούς Αγίου Γεωργίου του Νεομάρτυρος και του Αγίου Δημητρίου. Οικοδομήθηκε απ' αρχής το καμπαναριό και διαμορφώθηκαν οι περιβάλλοντες χώροι αυτών. Ο αρχιτέκτονας Χρήστος Κατσιμπίνης μαζί με τον πολιτικό μηχανικό Βασίλη Παπασαΐκα έκαναν τα σχέδια για το καμπαναριό και το έχτισε από τα θεμέλια ο αρχιμάστορας Ηλίας Γραβάνης με τα παιδιά του το 2014. Το παλιό καμπαναριό είχε κτιστεί το 1935-1938 από τους Γκερτοβίτες μαστόρους Γιώργο Τσαπαρή και Γιάννη Καραθανάση. Ο πέτρινος σταυρός στην κορυφή του, από κοκκινωπή πέτρα, που αφθονούν στο χωριό, έχει μονογραφή με αρχικά γράμματα Χ.Κ. (πιθανόν, όπως λέγεται, του Χρήστου Γ. Καραγιώργου που τότε ήταν μαστορόπουλο).

Οι ανακαινισμένοι Ναοί Αγίου Δημητρίου και Νεομάρτυρα Αγίου Γεωργίου

Εκεί και το κοιμητήριο Βορειοανατολικά του Αϊ-Δημήτρη, όπου αναπαύονται στην γαλήνια μακαριότητα οι νεκροί τους. Εκεί το ανακαινισμένο σχολείο που φιλοξενεί εκθεσιακά την εικονική μνήμη, την λαογραφία και την πολιτιστική κληρονομιά του χωριού.

17. «Τριανταφυλλιά», ο ξενώνας της αντάμωσης

Εκεί, στην κεντρική πλατεία, δεσπόζει ο ξενώνας «Τριανταφυλλιά» με το παραδοσιακό καφενείο-εντευκτήριο. Έργο ανάσα για το χωριό. Φορέας ο Σύν-

δεσμος Αργροπηγαδιτών. Με τη στήριξη της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδος, το 2006 το εντάξαμε στα προγράμματα ανασυγκρότησης της υπαίθρου του Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης και χρηματοδοτήθηκε από το Γ' Κοινοτικό πλαίσιο. Το έργο ολοκληρώθηκε το 2007 και λειτουργεί εξασφαλίζοντας άριστες συνθήκες διαμονής, φιλοξενίας, φαγητού και διασκέδασης.

Την τεχνική μελέτη του κτιρίου την έκανε προσφορά ο χωριανός μας πολιτικός μηχανικός Χρήστος Κ. Πριόβολος. Την οικονομικοτεχνική μελέτη συνέταξε ο αείμνηστος οικονομολόγος Νίκος Χ. Κωνσταντινίδης και η ολοκλήρωση του φακέλου της πρότασης έγινε με την ευθύνη του Διοικητικού Συμβουλίου και χωρίς κόστος για το Σύνδεσμο και όπως έγραψε στην εφημερίδα «το γράμμα μας (φ. 118/2007) ο τότε πρόεδρος Γιώργος Χ. Κωνσταντινίδης «... Η προσπάθεια ήταν συλλογική και η ικανοποίηση για το αποτέλεσμα είναι η καλύτερη αμοιβή. Ικανοποίηση όμως είναι λογικό να αισθάνονται και όσοι παρακολούθησαν με ενδιαφέρον, υπομονή και κατανόηση την όλη πορεία. Ουσιαστικά δηλαδή όλοι οι χωριανοί ... θα πρέπει από αυτή τη θέση να ευχαριστήσουμε θερμά το χωριανό μας Βουλευτή Αποστόλη Κωστόπουλο που ήταν πάντα κοντά μας, στηρίζοντας το αίτημα για ένταξη της επενδυτικής μας πρότασης στα προγράμματα ορεινών όγκων ...».

Παραδοσιακός ξενώνας - Καφενείο στο Αργυρό Πηγάδι

Σε πείσμα των καιρών, που η ανελέητη αστικοποίηση των πληθυσμών ερημώνει τα χωριά, το Αργυρό Πηγάδι αντιστέκεται. Κουβεντιάζει με την ιστορία του. Ανοίγει την κιβωτό των αναμνήσεων. Ανακαλύπτει τους κρυμμένους θησαυρούς του. Αναδεικνύει τα ιστορικά του σύμβολα. Αναθερμαίνει τις πατρογονικές εστίες. Αναπαράγει πατροπαράδοτα ήθη, έθιμα και παραδόσεις και ο διαχρονικός του δεσμός με τους ανθρώπους και τη φύση του ψιθυρίζουν πως αυτή η αετοφωλιά περιμένει τα χελιδόνια της. Κρύβει ζωή!

Το Αύγουστο το 2004, ο δάσκαλος και ερευνητής Κώστας Μαρίνος, παρουσιάζοντας το βιβλίο του «Αποκουρίτες Αγωνιστές του '21» στο Αργυρό Πηγάδι είπε: *«...Αυτή η αετοφωλιά, κυριολεκτικά και μεταφορικά, του Απόκουρου, κατέχει από τα χρόνια του μεγάλου Αγώνα του '21 ακόμα, μια σημαντική και μάλιστα διπλή πρωτιά. Έδωσε, όχι μόνον τους περισσότερους, από τα γύρω χωριά αγωνιστές, αλλά και τον πρωτοκαπετάνιο της επαρχίας, τον στρατηγό Κώστα Σιαδήμα...»*.

Σ' αυτή την αδιάψευστη πραγματικότητα, η ταπεινότητά μου θα προσθέσει πως, **η πρωτιά είναι τριπλή!** Σ' αυτό το χωριό έλαχε το θείο προνόμιο να στεγάσει τη μνήμη, τη δόξα και το μεγαλείο του **Νεομάρτυρα Αγίου Γεωργίου**, που απαγχονίστηκε το 1838 στα Γιάννενα και το 1847 οι Αργυροπηγαδίτες, αυτοί οι ασυμβίβαστοι αγωνιστές της ζωής και της Ελευθερίας, ολοκλήρωσαν στο χωριό τους τον πρώτο ιστορικό Ναό του Νεομάρτυρα.

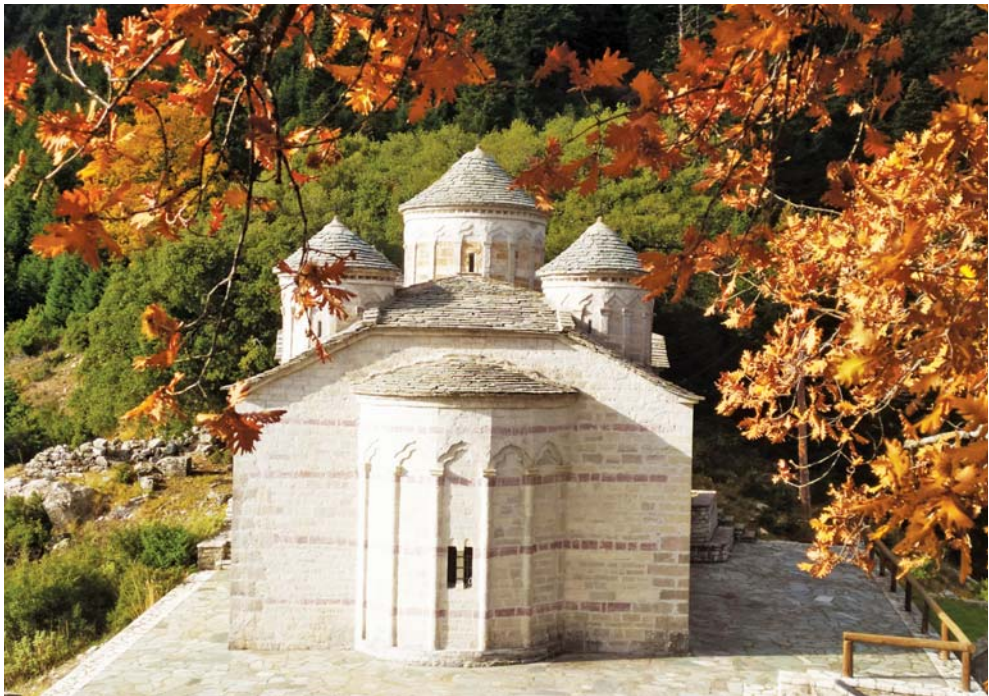
ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

Ο ΠΡΩΤΟΣ ΝΑΟΣ ΤΟΥ ΝΕΟΜΑΡΤΥΡΑ ΑΓΙΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΣΤΟ ΑΡΓΥΡΟ ΠΗΓΑΔΙ

Από την Ανέγερση στην Ανακαίνιση

1. Ανέγερση - Ιστορικό ναού

Δεκαπέντε μόλις χρόνια από την απελευθέρωση και τη σύσταση του νεοελληνικού κράτους (1832), στο οποίο ευτυχώς συμπεριλήφθηκε και το τότε Απόκουρο, σήμερα ορεινή Τριχωνίδα, **τον Ιούλιο μήνα του 1847**, στο ορεινό χωριό, τότε Γκερτοβό, σήμερα Αργυρό Πηγάδι Δήμου Θέρμου / Αιτωλοακαρνανίας, σε μια απόμακρη, ερημική αλλά με πανοραμική θέα περιοχή, ξεφύτρωσε, εις το βουνό ψηλά εκεί / πεντάτρουλη εκκλησιά / λιθόκτιστη μαγευτική / τ' Αϊ-Γιώργη του Φουστανελά!

Ο Ναός μετά την ανακαίνιση (2011 - 2012) ντυμένος στα φθινοπωρινά

Είναι κτισμένη πάνω σε θεμέλια προχριστιανικού ιερού ή παρατηρητηρίου ή κάστρου-φρυκτωρία της Αιτωλικής Συμπολιτείας. Οι ογκόλιθοι στη βάση των θεμελίων της, απομεινάρια ακανόνιστης τοιχοποιίας, πιστοποιούν την ιστορικότητα του τόπου και των κατοίκων του. Άλλωστε η αρχαιολογική και ιστορική έρευνα κατέγραψε πως στην αρχαιότητα, η Αιτωλία είχε άπειρα χωριάτικα ή αγροτικά ιερά κτισμένα με κοινά απελέκητα λιθάρια ή και με μικρές πέτρες ξεροτοίχια ή λασποτοίχια.

Κάθε τοπική Αιτωλική φυλή ή οικισμός είχε και δικό της ξεχωριστό ιερό-αρχαϊκό ναό, που δεν ήταν μόνο χώρος λατρείας και συλλογικής συνάντησης αλλά οριοθετούσε και κατοχύρωνε θεσμικά τα κυριαρχικά δικαιώματα σε ορισμένη εκμεταλλεύσιμη γεωργική έκταση της φυλής από την άλλη γειτονική τοπική φυλή (Βιβλίο «Η χώρα των Αιτωλών» του Δρ. Ιωάννη Νεραντζή).

Τα αγροκτηνοτροφικά αυτά ιερά, ή φρούρια ή παρατηρητήρια συνήθως τα έκτιζαν πάνω σε **συνοριακά σημεία** ή **σε λόφους ορόσημα**, ή λοφόβουνα, με επίπεδη κορυφή, απεριόριστη θέα, δυσκολοδιάβατη πρόσβαση και κάπου εκεί τριγύρω και με νερό, τόσο για κατοχύρωση κυριαρχικών τοπικών δικαιωμάτων όσο και για λόγους επιτήρησης, ασφαλείας και έλεγχο κομβικών οδικών ημιονικών αρτηριών και ορεινών μονοπατιών. Ιδανικότερο τοπικό ορόσημο της εποχής εκείνης, για να κτισθεί ένα παρόμοιο φρουριακό παρατηρητήριο δεν ήταν παρά μόνο ο λόφος του Αετού.

Παρόμοιες οχυρωματικές ανθρώπινες κατασκευές διαχρονικά έφθασαν ως και την εποχή της Οθωμανοκρατίας. Αρχαιολογικά ευρήματα από οικιστικές οχυρωματικές κατασκευές, παλαιότερων ιστορικών περιόδων, που βρέθηκαν στο λόφο και πάνω στα οποία θεμελιώθηκε ο Ναός, αποδεικνύουν πως η γεωγραφική αυτή θέση είχε και έχει ιστορική διάσταση. Η ιστορικότητα του κάθε χώρου απαιτούσε και απαιτεί διαρκή παρουσία ανθρώπινης δραστηριότητας. Χωρίς αυτή (συμβολική ή πρακτική) δεν υπάρχει ιστορικός χώρος! Η παρουσία της τοπικής ορεινής κοινωνίας στην περιοχή αυτή ήταν αδιάκοπη και κάθε φορά έπαιρνε τη φυσιογνωμία που της έδιναν οι δραστηριότητες των κατοίκων του χωριού. Έτσι, οι καλλιέργειες των χωραφιών της προσέδιδαν αγροτική μορφή. Η βοσκή και ο σταυλισμός των ζώων κτηνοτροφική διά-

σταση. Η απρόσκοπτη θέα και η αλληλο-ορατότητα θέσεων και διαβάσεων την καθιστούσε φρουριακό παρατηρητήριο-οχυρό και τέλος με την ανέγερση του Ναού έγινε χώρος λατρευτικής συνάθροισης.

Η ορατότητα προς όλες τις κατευθύνσεις από την θέση **Πουράκια** (που+ορά) είναι μοναδική και σβήνει, νότια στο βάθος της στενόμακρης ρεματοκοιλιάδας του Γιδομαντρίτη, που χάνεται πέρα στον Εύηνο και το Μεσολόγγι, ανατολικά στις κορυφογραμμές των Κραβαρίτικων βουνών Άνινο-Κοκορέχι, βόρεια στη ραχοκοκκαλιά της Τριανταφυλλιάς με την περήφανη ολόγυμνη κορφή της, στα χαμηλόβουνα Τριχιά, Μέγα Ίσωμα και δυτικά στις ελατοσκέπαστες βουνοπλαγιές του Μηλιού.

Την εποχή εκείνη προσπελάσιμοι ημιονικοί δρόμοι και μονοπάτια, που ξεκινούσαν από το μεγάλο θρησκευτικο-πολιτικό και οικονομικό κέντρο των Αιτωλών το Θέρμο, για το ορεινό Απόκουρο, έχουν καταγραφεί, είτε μέσω Μάνδρας, Δενδριά, Μελίγκοβας, Αμβρακιάς, Τσιορνόκου-Αετός, όπου και η θέση Παλιόκαστρο, Γκερτοβός, Ευρυτανία, είτε μέσω Μέγα-Δένδρου, Μπερίκου, Κόκκινα διάσελα, χαλίκι, Ευρυτανία, με παράκαμψη προς Γκερτοβό. Και σήμερα, στους ίδιους ημιονικούς δρόμους περίπου έχουν δημιουργηθεί οι ορεινοί αυτοκινητόδρομοι.

Έτσι λοιπόν δικαιολογείται η καταγραφή κατάλοιπων Αιτωλικού φρουριακού κτίσματος-Κάστρου στη ράχη-θέση Παλιόκαστρο και προχριστιανικού ιερού-αρχαϊκού ή παρατηρητηρίου στο διάσελο του λόφου Αετός, που ήταν πανταχόθεν ελεύθερα και εξασφάλιζαν αποτελεσματικό έλεγχο όλων των τότε οδικών προσβάσεων και συναλλαγών. Πάνω σ' αυτά τα ιστορικά απομεινάρια, στην ίδια πανοραμική και δεσπόζουσα ορόσημη θέση, οι απελεύθεροι Γκερτοβίτες θρόνιασαν τον Νεομάρτυρα Γεώργιο για να αγναντεύει ο Άγιος, πέρα ως την σκλαβωμένη Ήπειρο, το έρμο Μεσολόγγι, το Μωριά και ολόγυρα όλο το πληγωμένο Απόκουρο.

Δυστυχώς, ακριβή στοιχεία για το πότε άρχισαν οι εργασίες για το κτίσιμο του ναού, πόσοι ξακουστοί μάστοροι, τεχνίτες και μαθητάδες εργάστηκαν δεν έχουμε. Ότι κατορθώθηκε να περισυλλεγεί, από τότε μέχρι σήμερα, είναι από προφορικές ή γραπτές μαρτυρίες, παραδόσεις ή αφηγήσεις ηλικιωμένων συγ-

χωριανών μας Αργυροπηγαδιτών και όχι μόνο, που και αυτοί είχαν ακούσει από τους πατεράδες και τις μανάδες τους ή από τους υπέργηρους παππούδες τους που εκείνοι ίσως και να έζησαν ολοζώντανη την ιστορία και το κτίσιμο του ναού του Αγίου.

Οι μέχρι σήμερα τεκμηριωμένες μαρτυρίες για την ανέγερση του ναού, αν και είναι πολύ περιορισμένες, αποδίδουν με καθαρότητα και πειστικότητα την ιστορικότητα της εκκλησίας.

Ακλόνητα ιστορικά δεδομένα στον χρόνο και στον τόπο, καταγεγραμμένα από βεβαιωμένες πηγές, που δεν επιδέχονται ούτε χρονολογική αμφισβήτηση, ούτε και απέχουν από την ιστορική πραγματικότητα, για τον πεντάτρουλο ναό στο χωριό Αργυρό Πηγάδι (τότε Γκερτοβό) έχουμε:

- Απαγχονισμός Νεομάρτυρα Γεωργίου, 17 Ιανουαρίου 1838 στα Γιάννενα.
- Αγιοποίηση Νεομάρτυρα 19 Σεπτεμβρίου 1839 με Συνοδική Πατριαρχική απόφαση.
- Νεοσύστατο Ελληνικό κράτος 1832 - Ελεύθερο Απόκουρο.
- Αποκουρήτες - Γκερτοβίτες πολεμιστές - έξοδος Μεσολογγίου 1826.
- Ανέγερση και αποπεράτωση Ιερού Ναού τον Ιούλιο του 1847, αφιερωμένου στη Μνήμη του Αγίου Νεομάρτυρα Γεωργίου.
- Κτήτορας του Ναού Βασίλης Ταλαγάνης, κάτοικος Γκερτοβού.
- Δεσποτική - προσκυνηματική εικόνα του Αγίου με αφιερωτική επιγραφή, «Δέησις του δούλου του Θεού Νικολάου Κάσκαρη 1847 Ιουλίου 21».

Από τις λιθογραφημένες επιγραφές που είναι εντοιχισμένες στα υπέρθυρα των δύο εισόδων και την κτητορική στον περίγυρο του κεντρικού τρούλου του ναού, αδιάψευστα αποδεικνύεται ο χρόνος (1847) που ολοκληρώθηκε ο ναός, στη μνήμη ενός νέου μάρτυρα, του Χριστού και της πατρίδος, και πως κτήτορας του ναού είναι ο Βασίλειος Ταλαγάνης, που ήταν ένας από τους διασωθέντες μαρτυρικούς εξοδίτες του Μεσολογγίου.

Όσο υπάρχουν τέτοιες ιστορικές πηγές και μαρτυρίες από χειρόγραφα ή από βιβλία ή από ιστορικά ερευνητικά αρχεία ή από βιογραφίες ή από επωνυμικές κτητορικές επιγραφές και ομολογίες, στενεύουν τα περιθώρια για να

Εντοιχισμένες
Λιθοεπιγραφές κτήσεως
του Ναού και Κτήτορος

τεκμηριωθούν ως αποδεικτικά στοιχεία υποκειμενικά αφηγήματα και φήμες που αφορούν πρόσωπα, γεγονότα, φρούρια, μνημεία, ονόματα χωριών, τοπωνυμιών κ.α. Μπορούν όμως, άγνωστες πληροφορίες, μύθοι και παραδόσεις, όποτε και να φανούν, να βοηθήσουν να κατανοηθεί το κλίμα, οι συνθήκες ζωής και οι δράσεις μιας ολόκληρης εποχής στο χρόνο που αναφέρονται. Και αυτό γιατί, κανένας μύθος δεν γεννήθηκε χωρίς κάποιο λόγο, χωρίς κάποιο γεγονός, κάποιο ιστορικό διήγημα, χωρίς κάποιο πρόσωπο, κάποια υπόθεση έπους, χωρίς κάποιο συμβάν «... Οι μύθοι είναι τα φύλλα και τα άνθη της ιστορίας ...» έλεγε ο Παν. Κανελλόπουλος.

Από το Συναξάρι και το βιογραφικό του Αγίου Νεομάρτυρα επιβεβαιώνεται η μαρτυρική θυσία του και η Αγιοποίησή του που προστέθηκε στον ατέλειωτο

κατάλογο των Νεομαρτύρων του Χριστιανισμού και των Εθνομαρτύρων του απελευθερωτικού αγώνα. Η ημερομηνία, 21 Ιουλίου 1847, στην αφιερωτική επιγραφή της προσκυνηματικής εικόνας του Αγίου, αποκαλύπτει πως τότε ο Ναός είχε ολοκληρωθεί και ιερουργείτο. Από τις μέχρι σήμερα έρευνες δεν φαίνεται να έχουν γίνει εγκαίνια-θυρανοίξια του ναού. Είναι όμως καταγεγραμμένος ως ενοριακός ναός του Αργυρού Πηγαδίου και υπάγεται στην Αρχιερατική περιφέρεια Παμφίας - Θέρμου της Μητρόπολης Αιτωλίας και Ακαρνανίας με έδρα το Μεσολόγγι. Κατά το χρόνο απαγχονισμού του Νεομάρτυρα (1838) και μέχρι την έναρξη εργασιών για την ανέγερση του ναού (1841/42) τη διοίκηση της Μητρόπολης Αιτωλίας και Ακαρνανίας ασκούσε επισκοπική επιτροπή. Από το 1841 έως και το 1847 Μητροπολίτης ήταν ο Ιερόθεος Αριστάρχου από την Επίδαυρο. Με την καθαίρεσή του το 1847 ορίστηκε νέα Επισκοπική Επιτροπή στη Μητρόπολη έως και το 1852.

Ο Ναός, ο Άγιος, η θέση, ο τόπος, ο χρόνος, οι άνθρωποι, η φύση, είναι τυλιγμένοι στο θρύλο της ενόρασης, της θυσίας, της μνήμης, της πίστης. Αγκαλιάζονται αρμονικά και δημιουργούν, στη μαγευτική αυτή ερημική περιοχή, **έργο αιώνιας Ευποΐας και λατρευτικής μνήμης**. Άξιοι θαυμασμού και επαίνων εκείνοι που το έφτιαξαν. Αλησμόνητοι όσοι κράτησαν ζωντανό το μύθο, το θρύλο και τις παραδόσεις του. Άξιοι κληρονόμοι αυτοί που το συντηρούν πανέμορφο και λειτουργικό.

Η Παραδοσιακή αυτή πραγματικότητα μας υποχρεώνει να παρακολουθήσουμε πως ξετυλίγουν το μύθο και το θρύλο της εκκλησιάς, οι μαρτυρίες και οι ομολογίες, γραπτές ή προφορικές, των προγόνων μας Αργυροπηγαδιτών και άλλων της περιοχής, πάνω στις οποίες στέργισαν και σμίλεψαν αυτό το θρησκευτικό και ιστορικό μνημείο.

α) Επιστολή Ιωάννη Γ. Κότσαλου.

Σε μια χειρόγραφη επιστολή του αείμνηστου συγχωριανού μας Ιωάννη Γεωργ. Κότσαλου διαβάζουμε (διατηρείται η ορθογραφία και η σύνταξη) «... Η εκκλησία αυτή ..., άρχισε το 1844 και τελείωσε το 1847 ... κτήτωρ ο Βασίλειος Ταλαγάνης ... ήτο άνθρωπος φτωχός και όμως εις αυτόν ... παρουσιά-

σθηκε ένα βράδυ εις τον ύπνο του ο Άγιος και του είπε, αφού βέβαια κατά το όνειρον τον επήγε εις την θέσιν όπου είναι κτισμένη η εκκλησία και του υπέδειξε πως και με τι σχέδιον θα γίνει το έργον. Το πρωί ήταν σκεπτικός... Τη νύχτα ξαναπαρουσιάσθηκε ο Άγιος και του λέγει, εγώ σου έδωσα εντολή να κτίσης την εκκλησία ... «και μάλιστα λέγανε οι παλαιότεροι ότι τον φόβησε» και λέγει ο Ταλαγάνης, με τι χρήματα θα κάνω το έργον, να ξεκινήσης εσύ και τα χρήματα θα βρεθούν ... πήγε στο Μεσολόγγι στο δεσπότη και του εξομολογήθη τι του συνέβη και ο δεσπότης του έδωσε χαρτί και έκανε έρανο στο Νομό, μάζεψε αρκετά χρήματα. Βρήκανε και ήρθε ένας Μάστορας με το προσωπικό του, συμφώνησαν το έργο, ανοίξανε ασβεστοκάμνην, βρήκανε μέρος που θα βγάνανε την πέτρα και με μουλάρια κουβαλούσανε, ανοίξανε τα θεμέλια ... αλλά ο μάστορας δεν έκανε το έργο σύμφωνα με το σχέδιο ... σκέφθηκε να κάνει ένα εκκλησιάκι, να πάρει τα λεφτά και να φύγει ... **εδώ όμως το θαύμα.** Το πρωί όταν ξύπνισαν οι μάστοροι το κτήριο ήτανε γκρεμισμένο ... Ο πρωτομάστορας ειδοποίησε τον Ταλαγάνη λέγοντας ότι οι Αμβρακιώτες θα του κάνανε τη ζημιά επειδή το έργο γίνεται ακριβώς στο σύνορο και αφού ξανάκτησε τον τοίχο έβαλε σκοπούς να φυλάνε τη νύχτα ... και κατά τα μεσάνυχτα κατέβενε από το ύψωμα ... ένας φουστανελάς και αφού πλησίασε στον τοίχο αυτομάτως ο τοίχος έγινε μια μάζα ένας σωρός από πέτρες, ο σκοπός ξύπνησε το μάστορα και είδε τα γενόμενα φοβήθηκε και το πρωί είπε στον κτήτωρα εγώ θα φύγω διότι ο Άγιος είναι θαυματουργός, του επέστρεψε τα χρήματα και έφυγε ... στο Βραχώρι (σημερινό Αγρίνιο), εκεί αντάμωσε έναν πατριώτη του μάστορα και του λέγει, επείγα σένα χωριό σένα λόγγο και μου ζητήσανε ψυλή τέχνη και εγώ δεν τα καταφέρνω, να πας, αλλά να προσέξεις, ο Άγιος είναι θαυματουργός, έχουνε λεφτά; εγώ θα πάω αφού είναι λεφτά, εγώ ιστορήζω τον ίδιον τον Όθωνα με τα κοπίδια μου Μετά από ολίγες ημέρες έφθασε στο Γκερτοβό, σημερινό Αργυροπηγάδι, ο μάστορας αυτός με το προσωπικό του 18 άτομα και μουλάρια για τη μεταφορά υλικών ... Επί ολόκληρα τρία χρόνια δούλεβαν, άρχιζαν το Μάιο και φεύγανε το Σεπτέμβριο και το τελευταίο χρόνο κάθισαν και το χειμώνα διότι κλήνανε τους τρούλους ... είναι βέβαια έργον άξιον θαυμασμού και υψηλής τέχνης, όποιος περάσει

και προσέξη μένει άφωνος, (γράφει ο μακαρίτης Μπάρπα-Γιάννης) ... Μόνον την είσοδο να προσέξει που ολόκληροι βράχοι τους σκάλισε και τους έκανε μάρμαρα, καθώς διηγούνται οι παλαιοί για να φτιάξει την πόρτα έκανε έξι (6) μήνες και για ανάμνηση της τέχνης του απάνω από την πόρτα εξογράφησε δύο πέρδικες...».

Στο Αργυροπηγάδι
 ὁ Ἅγιος Γεώργιος ὁ γιος ὁ ἐξ Ἰωαννίνων
 «Ἡ ἐκκλησία αὐτή ἐκτίθητο τὸ 1847 καὶ ἡμεῖς ὁ βασιλεὺς
 ταλαγαῆς ἄρχισε τὸ 1844 καὶ ἐξέλεξε 1847. —
 ἐκτίθη τὸ ἔργον αὐτὸ ἐστὶν αἰμασμοῦ, καὶ μηχανισμὸν
 τέχνης ὡς εἶδον καὶ τὸν πορτοκίον ἐπὶ ἀνοιμωδότητων
 ὁ βασιλεὺς ταλαγαῆς ἐλὼ ἀνδρὸς πλεονέξ καὶ ὅμως
 ἐν αὐτῇ ἀνέδειξε ὁ Ἅγιος ἡν ἀνοιμωδότητον τοῦ ἔργου

Απόσπασμα χειρόγραφης επιστολής Ι. Κότσαλου

β) Αποκαλυπτική επιστολή αγνώστου (πιθανόν συγχωριανού μας).

Από μία άλλη επτασέλιδη χειρόγραφη επιστολή της δεκαετίας του 1970 (δυστυχώς δεν έχει χρονολογία ούτε υπογραφή), αναφορικά με το χρόνο κτίσης του ναού, μεταξύ των άλλων, σταχυολογούμε τα παρακάτω (διατηρούμε την ορθογραφία και σύνταξη): «... κατά το έτος 1842 ο εκ του χωρίου Γκερτοβού τότε (νυν Αργυροπηγάδι) Ταλαγάνης Βασίλειος είδε καθ' ύπνον του ότι του παρουσιάσθη ένας με ωραίαν φορεσιά φουστάνελες /αυτά φορούσαν τότε/ και του είπε να μεταβής εις την α! θέσιν ένθα το αλόνιον να μου κτήσις την εκκλησίαν. Το δεύτερο, το τρίτο βράδη πάλην, ο άνθρωπος ήρχησεν να σκέπτετε πώς να κτήση εκκλησίαν, κατέληξεν στην απόφασιν να πουλίση (α) κινιτά και ζώα που είχεν ... όπου πάλην παρουσιάζεται ο ίδιος και του λέγη να φροντίσης δια μαστόρους καλούς τεχνήταις και να μην πουλίσης τα ζώα, θα βρεθούν τα χρήματα, όπου και με την γνώμην των άλλων κατοίκων βρήκαν ομάδα μαστόρων οι οποίες ήλθαν, είδων το μέρος και εσκέφθησαν να φτιάσουν εν είδος εξοκλησίου δι' ολίγας ημέρας εξήτησαν και έλαβον μερικά χρήματα ... και ετελείωσαν το έργον με αρχήν μοναστηρίου ... και άρχισαν να

κτίζουν θεμέλεια χωρίς να έχουν λάβει σχέδιον ... κυμηθέντες εξύπνησαν την επωμένην και είδων τα κτησθέντα ... άμορφον μάζαν αζβέστου και πετρών ... και πάλιν έκτησαν μέχρι εσπέρας, αφού ητιμάσθησαν να κυμηθούν όρισαν σκοπόν θεωρίσαντες ότι οι κάτοικοι εγγρέμησαν τα θεμέλια και περί ώραν της νυκτός ... της 12ης είδε μόνον έναν να έρχεται από ανατολών ... μόνος του εις το έργον και εστάθη θεωρείν επί ελάχιστον και ήκουσε ελαφρόν υπόκοφον κρότον, ο δε ελθών χωρίς να εγγύξη τι ανεχώρισε προς το μέρος από το οποίον ήλθε ... το πρωί ο σκοπός τους είπε μαζέψετε τα εργαλεία και να φύγομεν διότι είδα οφθαμοφανός ότι αυτά που σκεπτόμεθα δεν γίνονται και αναχώρησαν ... Ο μάστορας (αρχιτεχνίτης ο δεύτερος) που έκτησεν την εκκλησίαν, ήλθεν τη συστάση του αφήσαντος το έργο ... που όταν συναντήθηκαν του είπε ... αφησέ με αδελφέ, βρίκα μία εργασία εις τον Γκερτοβόν /νυν Αργυρό Πηγάδι και την άφησα διότι μου ζητήθη μία λεπτή εργασίαν μέσα σε ένα έρημον τόπον και δάσος όπου εγώ δεν μπορώ να φκιάσω ..., ναι συ αλλά εγώ δύναμαι να ηστορίσω τον Όθωνα όταν βγαίνουν λεπτά, λεπτά έχουν; Ναι ... τότε πηγαίνω αυθωρεί και ήλθεν η παρέα των μαστόρων αυτή ... κάποιος Δήμας ονόματι είχε τα χρήματα μέσα σε ένα δέρμα εριφίου ... πάρε μαστορα προκαταβολή ... και άρχισαν το έργο ... είδον το μέρος ορεινό και ηργάσθησαν μέχρι τέλους 8βρίου ... επανελθόντες το επόμενον έτος αρχάς Μαΐου... Οι κάτοικοι και ιδιαιτέρως ο Ταλαγάνης εσχημάτησαν επιτροπές εράνων και αφού εξήτησαν άδειαν περιήρχωντω δι' εράνους όπου μία επιτροπή ευρέθη κάπου μεταξύ των Επαρχιών Μεσολογγίου και Ναυπακτίας ... τους εφυλοξένησεν κάποιος εις το σπίτι του και εκάθησαν να φάγουν, εν τω μεταξύ και παρατυχέντες γύτονες οι οποίοι δολίως εσκέφθησαν να μεθήσουν τους ξένους και να τους πάρουν τα χρήματα ήρχισαν ... να προκαλούν τους ξένους προς οиноπωσίαν, όπου μίαν στιγμίν απλόςαντες να πάρουν τα ποτήρια των οι φιλοξενούντες δεν ηδυνίθησαν εστάθη αδύνατον έμειναν τα ποτήρια καρφωμένα πάνο στο τραπεζομάνδηλο, αφού είδαν το θαύμα όλοι ... ο οικοδεσπότης διέταξεν να διαλιθή το τραπέζι και να ησηχάσουν οι Άνθρωποι ... την επομένην πρόσφεραν εις τον έρανον πάντες η συνδετιμώνες όχι κατά δύναμην αλλά υπέρ δύναμην ... αλλά και η διάδοσης ωφέλησεν το έργον...».

Στην ίδια μακροσκελή επιστολή του ο ανώνυμος επιστολογράφος αναφέρει ότι πριν και κατά το αρχικό στάδιο της ανέγερσης του ναού «... εις το χωρίον οι κάτοικοι έλαβον την Αγίαν εικόνα του Αγίου Γεωργίου του Νέου του εξ Ιωαννίνων ... Την Αγία εικόνα έστηλεν κάποιος Κάσκαρης αγνόστου εις ημάς από πού και ποίος εικονογράφος εξογράφησεν την Αγία Εικόνα και με παραγγελείαν να κτησθή η εκκλησία σύμφωνα με το σχέδιον το οποίον περιλαμβάνετε εις την Αγίαν εικόνα ... εν συνεχεία δε προσύρχοντο και προσκηνούσαν την Αγίαν εικόνα και ιατρεύοντο πάντες οι πάσχοντες οι οποίοι αφιέρωναν διάφορα ποσά και με τα οποία ... η εργασία εξηκολούθησεν τρία έτοι, δύο μεν έτοι μόνον από Μάιον έως τέλους Οκτωμβρίου το δε τρίτον έτος δεν έφυγον καθόλου από εκεί παρά το ορεινόν της τοποθεσίας, η συντήρισις των μαστόρων ... ήσαν τόσα τα προσφερόμενα ώστε έγηγεν όλο το έργο καίτοι πολυδάπανον οι τεχνήται ειργάζοντο τότε με τέχνην και δύναμιν. Έστησαν δε και μέρος Μοναστηρίου όπου εμόνασεν μοναχή τις αγνόστου ονόματος και καταγωγής και τέλος κατά το έτος 1910 μοναχός τις Φιλάρετος Καραγιώργος όστις έφηγεν πάλην και επήγεν εις Δερβέκισταν εις εκεί μοναστήριον ένθε τον απηγχόνησαν και τον λήστευσαν ...».

Κατα' το' έτος 1842 ο' εις του χωρίου
 Ευφροβου (τον Αρχιεπισκοπική) Καταγώνης Βασι-
 λης εις εις παιδ' υ'ιον του ο'τι σαρωνιεύει εις
 με' εραίαν φρεσιν φρεσιν εις /αυτά φρεσιν
 το' /μια' του εις και μελετών εις βίη εις
 δύνει εις το' ε'οντιον και μόνιμους το'ιν
 εις /ον το' δύνειον φρεσιν και το' /ον

Απόσπασμα χειρόγραφης επιστολής άγνωστου αποστολέα

γ) Εφημερίδα «το γράμμα μας».

Εκτεταμένες, ανάλογες και σχεδόν πανομοιότυπες μαρτυρίες και ομολογίες των κατοίκων του χωριού και άλλων της περιοχής έχουν δημοσιευθεί κατά καιρούς στην εφημερίδα «Το Γράμμα μας» του Συνδέσμου μας. Σ' ένα δημο-

σίευμα στο με αριθμό 5 φύλλο (Ιούνιος 1975) της εφημερίδας ο ανώνυμος συντάκτης, παραθέτοντας αποσπάσματα από επιστολή του συγχωριανού μας μακαρίτη Νικολάου Γ. Καραγιώργου γράφει «... ο περί ου πρόκειται ναός είναι υψηλής τέχνης βυζαντινού ρυθμού, ανηγέρθη δε κατά το έτος 1841 κατόπιν υποδείξεως προς τον χωριανόν μας αείμνηστο Αθανάσιο Ταλαγάνη εν ονείρο του εμφανισθέντος του Νεομάρτυρος ... ο Ναός ούτος εθεμελιώθη και επεραιώθη εις την απρόσιτο εκείνη και σήμερον ακόμη περιοχήν εντός 5 ετών (1841-1846) παρά 17 τεχνιτών ξένων προς την περιοχίν, άνευ ουδεμιάς οικονομικής εισφοράς των κατοίκων της περιφέρειας ... Άγνωστοι λοιπόν παρμένουν οι δωρηταί και οι άριστοι τεχνίται - μάστοροι ... Γεγονός πάντως είναι ότι ο Άγιος εξήτησε επιμόνως την εις την θέσιν εκείνην ανέγερσιν εκκλησίας ... περί τούτου εβεβαίουν μετά ευλαβείας άπαντες οι πρόγονοί μας ... όπως επίσης ότι άπαντα τα άρίστης ποιότητος υλικά και αυτοί οι καλοί μάστοροι ήρχοντο μυστηριωδώς καθ' όλην την διάρκεια των εργασιών ... και ότι τινές των μαστόρων έλεγον - κατά την παράδοσιν ... ότι ο Άγιος είχε διέλθει κάποτε από την περιοχί αυτή ...».

δ) Επιστολή Ιωάννη Γ. Πριόβολου.

Σ' ένα άλλο, στο με αριθμό 40 φύλλο (Ιούλιος - Σεπτέμβριος 1986) της εφημερίδας μας, εκτενές δημοσίευμα με τίτλο - «Νεομάρτυς Άγιος Γεώργιος» που υπογράφει ο Ιωάννης Γ. Πριόβολος, αναφορικά και με το ιστορικό της ανέγερσης του ναού διαβάζουμε απασπάσματα: «... είναι έργο αξιοθέατο ... ο μοναδικός ναός του Νεομάρτυρος Αγίου Γεωργίου του εξ Ιωαννίνων ... μεγάλης ιστορικής αξίας ... το θρησκευτικό αυτό μνημείο ανηγέρθη κατά τα έτη 1841-1846 ... Οι τεχνίτες μάστοροι εργάζοντο μόνο τους καλοκαιρινούς μήνες εκάστου έτους ... Γνωρίζουμε τα κατά παράδοση λεχθέντα και διατηρούμενα από τους προγόνους μας ... εις το αρχείο της μνήμης τους όλο αυτό τον παραδοσιακό θησαυρό, το πώς ο Άγιος εγκαταστάθη εις τον τόπον μας ... από τους Καραγιώργο Θεόδωρο του Κων/νου, Καραγιώργο Δημήτριο του Νικολάου, Τσόλκα Νικόλαον του Ιωάννου και Καραγιώργο Νικόλαο του Γεωργίου ... (Μακαρίτες σήμερα) ... Οπωσδήποτε πολλοί από τους παππούδες μας

ήταν μικρά παιδιά όταν εκτίζετο ο ναός, ίσως είχαν προσφέρει και κάποια βοήθεια, εργασία ... Το έτος 1840 ο Νεομάρτυς ... παρουσιάστηκε δια οραματισμού εις τον τότε συγχωριανόν μας αείμνηστο Αθανάσιο ΤΑΛΑΓΑΝΗ και του υπόδειξε τη θέση και το σημείο ακριβώς που ζητούσε να κτισθεί η εκκλησία του ... και πάλι δια οράματος ... τους υπέδειξε εράνους ... και το σχέδιο της εκκλησίας στην σχισμή ενός δένδρου πλησίον εκεί που επρόκειτο να κτισθεί η εκκλησία ... Στο Βραχώρι (Αγρίνιο) βρήκαν τον ΜΑΣΤΡΟΧΡΗΣΤΟ του έδειξαν το πολύπλοκο σχέδιο της εκκλησίας. Ο Μαστροχρήστος είδε το σχέδιο, τους κοίταξε, χαμογέλασε και τους λέει ... Βρε παιδιά εγώ στορίζω τον Όθωνα και δεν θα φτιάξω αυτό το Ναό; ... πείτε μου εάν υπάρχουν λεπτά. Ναι λεπτά υπάρχουν και πολλά. Έχομε μια τομάρα γεμάτη. Τότε ο Μαστροχρήστος πήρε 17 τεχνίτες μαζί του και ανέβηκε στο χωριό Γκερτοβός ... και έκανε την θεμελίωση στο υποδεικνυόμενο σημείο ... αυτό όμως που την ημέρα έκτιζαν την επομένη το βρίσκανε γκρεμισμένο. Αυτό έγινε τρία συνεχή βράδια οπότε αναγκάστηκαν το τέταρτο βράδυ να φυλάξουν να δουν τι συμβαίνει, ποιος το ρίχνει ... Είχαν την εντύπωση ότι έρχονται από το διπλανό χωριό την Αμπρακιά και το ρίχνουν, διότι οι Αμπρακιώτες ζήτησαν να συμμετάσχουν κι αυτοί στην ανέγερση, να φτιάξουν μαζί την εκκλησία αυτή αλλά οι Γκερτοβήτες δεν το δέχθηκαν. Τότε ο πρωτομάστορας ... με μία μικρή ομάδα μαστόρους και κατοίκους του χωριού και ένας μικρός που θέλησε να πάει μαζί τους επήγαν ... να δουν ποιος ρίχνει το κτίσμα. Μετά τα μεσάνυχτα και από την ανατολική πλευρά, που βρίσκεται το κοιμητήριο σήμερα, ακούστηκαν βήματα ανθρώπου ... κανείς δεν διέκρινε τίποτε εκτός από το μικρό παιδί ... είδε ένα άνθρωπο με φουστανελλά στα λευκά ντυμένος να πλησιάζει το σημείον του κτίσματος ... και ακούστηκε μία βοή με δυνατό αέρα, όπου στο πέρασμά του έρριξε ο κτίσμα αλλά και ο λευκοντυμένος φουστανελλάς είχε χαθεί ταυτόχρονα ... Ο Μαστροχρήστος και η παρέα του δεν είδαν τίποτε, μόνον άκουσαν, και ο μικρός διηγήθηκε την εμφάνιση του Αγίου, κατάλαβαν ότι κάτι δεν πήγαινε καλά ... το ίδιο βράδυ ο Άγιος πήγε και πάλι στον οραματιστή ΤΑΛΑΓΑΝΗ και του υπέδειξε ότι πρέπει να μικρύνουν το πλαίσιο επιφανείας δέκα περίπου πόντους προς το εσωτερικό του ναού ... όπως πράγματι έγινε και το βλέπουμε και σήμερα με την εξωτερική αρχική θεμελίωση ...».

ε) Επιστολή Χριστόφορου Ντζούφρα.

Μία ελαφρώς διαφορετική μαρτυρία του αείμνηστου του συγχωριανού μας Χριστόφορου Ντζούφρα έχει καταγραφεί στο με αριθμό 39/1986 φύλλο της εφημερίδας «το γράμμα μας», όπου διαβάζουμε: «...Η εκκλησία κτίστηκε στο βουναλάκι «Αετός» το 1847 από μαστόρους Ηπειρώτες. Πριν από αυτούς είχαν επισκεφθεί το χωριό μας κι άλλα συνεργεία μαστόρων αλλά δεν μπορούσαν να εφαρμόσουν το σχέδιο που υπήρχε επάνω στην εικόνα του Αγίου... το μεγάλο έργο άρχισε να κτίζεται, κάτι περίεργο όμως συνέβαινε. Όλη τη μέρα έκτιζαν και το βράδυ γρεμιζότανε ο τοίχος. Μία-δύο-τρεις φορές όποτε αναγκάστηκαν να φυλάξουν ... στα μεσάνυχτα ξεπρόβαλε από τον «Αετό» ένας λεβέντης φουστανελάς, έφθασε κοντά στα θεμέλια ... λέγοντας «Εγώ είπα να γίνει όπως στο σχέδιο που έχω δώσει». Πράγματι την άλλη μέρα αναθεώρησαν τη σκέψη τους οι αρχιμάστορες ... η εκκλησία χτίστηκε ... με τόση μαστοριά, με τόση λεπτομέρεια, με πέτρα πελεκητή απέξω με ελαφρόπετρα στους τρούλους που κουβαλούσαν με τα μουλάρια οι χωριανοί από τους μύλους της αμβρακιάς. Λέγεται μάλιστα, πως όταν κτιζόταν η εκκλησία ... ένας τσέλιγκας από το σοϊ (ΔΗΜΑΣ) ειρωνεύτηκε τους μαστόρους λέγοντάς τους: «εγώ στην εκκλησία που θα φτιάξετε θ' ανάβω για κεράκια τα γκρίζια από τα έλατα ... το βράδυ που κοιμότανε ο τσέλιγκας στο βουνό είδε στον ύπνο του ότι τον έδερνε ένας φουστανελάς και τον κύλισε σε μια πλαγιά ... το πρωί έντρομος πήγε στους μαστόρους το «γκιοσέμι» του κοπαδιού και το πρόσφερε για να το φάνε. Τούτο συνεχίστηκε μέχρι που τελείωσε το έργο ... κάτι ακόμη ... λέγεται πως όταν τοποθέτησαν οι μαστοροι την πέτρα πάνω από την πόρτα που βλέπει προς «τσούκα» πέρασε κάποιος και εθαύμασε το έργο με αποτέλεσμα να σπάσει από το μάτι του ... «χαρά στο μάτι σου άνθρωπέ μου» τούπαν οι μαστοροι αλλά και μεις θα αφήσουμε έτσι για την ιστορία .. πράγματι η πέτρα έμεινε έτσι από τότε ... Το έργο κράτησε έξι (6) χρόνια ... έγινε με εράνους που έκαναν οι πρόγονοί μας από χωριό σε χωριό, όλοι δίνανε ... Δίπλα από την εκκλησία κτίστηκε ένα δωμάτιο μεγάλο που χρησιμοποιήθηκε για κελί όπου εμόνασε ο Φιλάρετος ... Λέγεται ακόμη πως όταν κτιζόταν η εκκλησία πήγαιναν αρρώστους και τους πέρναγαν μέσα από τους τοίχους και

εγένοντο καλά ... Μία γυναίκα, λένε, που ήταν παραλογική, την πήγαν από τον κάμπο εκεί επάνω και επειδή φοβήθηκαν μην φύγει το βράδυ την δέσανε. Το πρωί ζήτησε να την λύσουν γιατί ένοιωθε καλά ... στη συνέχεια πήγε στο φούρναρη και ζήτησε να ζυμώσει ... ο φούρναρης αρνήθηκε αλλά ο πρωτομάστορας του συνέστησε να την αφήσει γιατί έχει γίνει πλέον καλά. Ο Γεώργιος την εθεράπευσε ... η γυναίκα εκεί δούλεψε μέχρι που τελείωσε το έργο της εκκλησίας ...». Αυτά μας έγραψε ο μακαρίτης ο Χριστόφορος που από μικρός έμεινε στον Τσιορνόκο στο σπίτι του μπάρμπα Γιάννη Καραγιώργου σημειώνοντας πως «... Μεγάλη ιστορία έχει η εκκλησία του Νεομάρτυρα, όπως μας διηγούνταν οι πατεράδες μας. Εμείς που ακούσαμε την παράδοση αυτή έχουμε υποχρέωση να τη μεταδώσουμε και στους μεταγενέστερους για να γνωρίζουν κι αυτοί από πού κρατάει η «σκούφια» τους...».

στ) Επιστολή Γεωργίου Πάστρα.

Σε μία επιστολή του ο επίτιμος Λυκειάρχης Γεώργιος Πάστρας από το Αγρίνιο που έστειλε (14-8-1992), στον τότε εφημέριο Αργυρού Πηγαδίου, παπά Βαγγέλη Τζούφρα, ανακοίνωσε την διάθεση ενός σημαντικού ποσού για συντήρηση του ιερού ναού Αγίου Γεωργίου του Νεομάρτυρος Ιωαννίνων γράφοντας: «... πρόκειται περί σπανίου μεταβυζαντινού μνημείου ... το ισοφαρίζω με Αγίαν Σοφίαν Κωνσταντινουπόλεως, φέρων έκδηλα σημεία Βυζαντινής τέχνης, ιδίως στους πέντε τρούλους του ... Δυστυχώς όμως προχωρεί προς κατάρρευσιν αν...».

ζ) Σημειώσεις Γρηγόρη Σωτηρόπουλου.

Σε γραπτές σημειώσεις του (4-2-2022) για τον Άγιο Γεώργιο, ο Γρήγορης Σωτηρόπουλος από την Αμβρακιά γράφει: «... ο Ταλαγάνης είχε την ιδέα να χτίσουν μια εκκλησία στο όνομα του Αγίου Γεωργίου του νεομάρτυρα εξ Ιωαννίνων. Επειδή τα οικονομικά ήταν ελάχιστα ο ναός θα χτιζόταν από τους αμβρακιώτες και τους αργυροπηγαδίτες στα σύνορα των δύο κοινοτήτων ανάμεσα σε Τσουκά και Τσιρνόκο πάνω σε παλιά χαλάσματα... Βρήκαν μαστόρους που έχτιζαν εκκλησίες ... όμως τα χρήματα που ζητούσαν ήταν πολλά γι' αυτό έβγαλαν χαρτιά από την αστυνομία, πήραν άδεια από το δεσπότη και

έκαναν έρανο σε όλο το νομό. Στο Αγρίνιο ο Ταλαγάνης βρήκε πλούσιους συμπατριώτες του που του υποσχέθηκαν μεγάλη οικονομική ενίσχυση. Ο Ταλαγάνης, οικονομικά ανεξάρτητος, άρχισε το κτίσιμο. Όμως πόρτα έκανε μόνο από τον βορά από την πλευρά του Αργυρού Πηγαδίου και όχι από την νότια πλευρά από την πλευρά της Αμβρακιάς. Η εκκλησία ήταν μόνο αργυροπηγαδίτικη. Οι Αμβρακιώτες δεν είχαν δικαίωμα... Ο Ταλαγάνης αθέτησε την υπόσχεσή του. (Λέγεται ότι επιχειρηματολόγησε χρησιμοποιώντας την παροιμία: το ανταμ(ι)κό γαϊδούρι το τρώει ο λύκος.) ... Αυτό εξόργισε τους αμβρακιώτες που σταμάτησαν την δωρεάν εξόρυξη και την μεταφορά των πουριών (πορό-λιθων) από τη θέση Στεφανάκι ή του Τσατσάνη την Τρύπα απέναντι από την Αγία Τριάδα. Το έργο σχεδόν σταμάτησε. Τότε επενέβησαν οι πιο ψύχραιμοι και βρέθηκε μία μέση λύση. Οι αμβρακιώτες θα τους έδιναν τα πουριά. Θα τα έκοβαν και θα τα μετέφεραν μόνοι τους αλλά θα πληρώνονταν προκαταβολικά... Ο Ταλαγάνης ανέλαβε την ευθύνη αλλά οι σχέσεις των δύο χωριών είχαν φτάσει στο χειρότερο σημείο... Το γεγονός αυτό στάθηκε η αιτία για 50 τουλάχιστον χρόνια τα δυο χωριά να μην έχουν καμία σχέση. Ούτε γυναίκα να πάρουμε, ούτε να δώσουμε. Ούτε αργυροπηγαδίτης να μείνει ποτέ στην Αμβρακιά. Όταν αντάμωναν ούτε καλημέρα δεν έλεγαν. Αντίθετα με τους Τσιρνοκιώτες, οι οποίοι στάθηκαν ουδέτεροι και μάλλον μας υποστήριζαν, είχαμε άριστες σχέσεις... Όσο για τον Ταλαγάνη ...έκανε ένα σπιτάκι και έμεινε μόνιμα δίπλα στην εκκλησία χωρίς να έρχεται σε επαφή με κανέναν. Οι αργυροπηγαδίτες έλεγαν ότι καμάρωνε το έργο του. Οι αμβρακιώτες ότι τρελάθηκε και φύλαγε μην πάνε οι αμβρακιώτες και ανοίξουνε και δεύτερη πόρτα στην εκκλησία... Δεν ξέρω πιο είναι το σωστό, μπορεί και τα δύο μπορεί και κανένα...».

Το πιθανότερο είναι πως ο οραματιστής Ταλαγάνης, μετά το κτίσιμο του ναού να ζούσε πλέον ως καλόγηρος ερημίτης στα παρακείμενα κελιά του ναού και κατά τις αφηγήσεις και του παπά-Φώτη Παπανικολάου «ο Ταλαγάνης έκτισε τα κελιά και ζούσε ως μοναχός σε αυτά χωρίς να είχε χειροτονηθεί επίσημα μοναχός». Πιθανόν να μην εκάρη μοναχός, διότι κατά τους χρόνους 1838-1841 που μαρτύρησε ο Άγιος και από το 1847 που ολοκληρώθηκε και

λειτούργησε ο ναός ως το 1852 δεν υπήρχε Μητροπολίτης στο Νομό αλλά γινόντουσαν πολλές εκκλησιαστικές μεταβολές με προσωρινές επισκοπικές επιτροπές. Και το σπουδαιότερο, κατά τον Καταστατικό Χάρτη της Εκκλησίας, σε ενοριακούς ναούς, μέσα στην εδαφική περιφέρεια του νεοσύστατου κράτους, λειτουργούσαν άτυπα μοναστηριακές αδελφότητες, ησυχαστήρια, μετόχια, καλύβες, κελιά, όπου μπορούσαν να μονάσουν για θεραπεία του πνεύματος και της ψυχής ακόμα και ιδιώτες.

Οι περιγραφόμενες από το Γρ. Σωτηρόπουλο, ανθρώπινες συμπεριφορές και συντηρούμενες απόψεις, είναι αναπόφευκτες σε κάθε χρόνο και εποχή, όπως και οι προσηλώσεις σε παραδοσιακά αφηγήματα που ταξιδεύουν διαχρονικά αναλλοίωτες και απαράλλακτες από γενιά σε γενιά. Η ιστοριογραφία όμως αντιπαρέρχεται τις δυσκολίες και τις αντιθέσεις και παρουσιάζει τα λαμπρά αποτελέσματα της συνεργασίας.

η) Επιστολή Ζήσιμου Τσόλκα.

Διαβάζοντας την μελέτη αποκαταστάσεως του Ιερού Ναού Αγίου Νεομάρτυρος Γεωργίου, του αρχιτέκτονα Χρήστου Κατσιμπίνη που είχε δημοσιευθεί το 2002 στο με αριθμό 99 φύλλο της εφημερίδας «το Γράμμα μας», ο Ζήσιμος Τσόλκας από το Αργίνιο, απέστειλε επιστολή στην οποίαν μεταξύ άλλων γράφει: «... Στη μελέτη αυτή αναφέρει ότι χρηματοδότης της ανεγέρσεως του Ναού είναι κάποιος Κάσκαρης και καθώς αναλύει αυτός έφτιαξε και την εικόνα του Αγίου που είναι γραμμένα στο κάτω μέρος τα εξής. «Δέησης του Δούλου του Θεού Κάσκαρη 1847 Ιουλίου 21 χ.κ. Λάμπρου» ... με βρίσκει τελείως αντίθετο γιατί εγώ ερεύνησα το Ναό και δεν βρήκα πουθενά Κάσκαρη κτήτωρ εκτός της εικόνας που προαναφέραμε που ασφαλώς έδωσε εντολή και έγινε η εικόνα όταν ήταν έτοιμος ο Ναός ... πλησιάζοντας τους ηλικιωμένους Αργυροπηγαδίτες τον μπάρμπα Κώστα Σωτηρόπουλο, τον μπάρμπα Μήτσο Ντούρο, τον Δημήτρη τον Τσόλκα ... όλοι μου διηγήθηκαν τα εξής: «περίπου το 1840 παρουσιάσθη στον ύπνο του Βασιλείου Ταλαγάνη, που κατοικούσε λίγο κάτω από το ύψωμα Αετός ..., ένας νεαρός φουστανελάς και του λέει, θέλω να μου φτιάξεις εδώ πάνω στο ύψωμα Αετός εκκλησία λιθόκτιστη πελεκητή. Ο Ταλαγάνης δεν έδωσε σημασία, τη δεύτερη ... και την τρίτη βραδιά

τον επέπληξε ο Φουστανελάς διότι δεν τον άκουσε, στο φόβο του επάνω, του λέει ο Ταλαγάνης, αφού χρήματα δεν έχω τι εκκλησία θέλεις να σου φτιάξω; Εσύ ανακοίνωσε το αυτό και θα βρεθούν τα χρήματα... Αμέσως ο Ταλαγάνης πάει στο σπίτι του Παπα-Αριστείδη ... και του διηγείται τα γενόμενα, χαράματα χτυπάει ο παπαριστείδης την καμπάνα του χωριού, συγκεντρώνονται οι χωριανοί και πηγαίνουν μαζί με τον Ταλαγάνη ακριβώς εκεί που του είχε υποδείξει ο Φουστανελάς ... και βλέπουν στη ρίζα ενός γέρικου δένδρου ... μια πλάκα μελισσοκέρι που από τη μια μεριά φαινόταν η εικόνα του Αγίου και από την άλλη ο Ναός, αμέσως συγκρότησαν ερανική επιτροπή και με το δέρμα ενός κατσικιού έφτιαξαν κουμπάρα ... το πήρε ο Ταλαγάνης μαζί με άλλους δύο και έκανε έρανο σ' όλη την Τριχωνίδα και Μακρυνεία ... Γέμισε ο κουμπάρας ... και στον ύπνο του παρουσιάζεται ο Φουστανελάς και του λέει ... πήγαινε στο Βραχώρι και τον πρώτο που θα συναντήσεις θα είναι Ηπειρώτης μάστορας να έλθει να φτιάξει την εκκλησία ... πήγε ο Ταλαγάνης και καθώς περνούσε τη γέφυρα στον Πλάτανο στα Καραπανέϊκα συναντά κάποιον που του λέει, που πας ορέ βλάχο βιαστικός, πάω να βρω Ηπειρώτη μάστορα να μου φτιάξει μια πελεκητή πέτρινη εκκλησία, έχεις χρήματα ρε βλάχο ... έχω ένα τρακαζίκη γεμάτο (το δέρμα από κατσίκι το λέγανε ταρκαζίκι) ... εγώ είμαι ο μάστορας που ζητάς ... και ένας νεαρός που ήταν γιός του λέει ... πατέρα πάμε να φτιάξουμε την εκκλησία να τους πάρουμε τα χρήματα ... Πήγαν και αρχίσανε την ανέγερση ... πατέρα τη γνωρίζουν οι βλάχοι από πελεκητή πέτρα όπως είναι να την χτίσουμε, αυτό και έκαναν, την ημέρα έκτιζαν και το βράδυ εκρεμιζόνταν, αυτό διήρκεσε τέσσερες μέρες την πέμπτη βραδιά κάθονται άγρυπνοι να δουν ποιός γκρέμιζε αυτό που έκτιζαν, τα μεσάνυχτα παρουσιάζεται ο Φουστανελάς από το δάσος και μόλις πλησίασε το κτίσμα γκρεμίστηκε μόνο του, μόλις είδε αυτό ο μάστορας άρχισε να φωνάζει, Αι Γιώργη μου συγχώραμε εγώ έφταιξα ... καλή τον Ταλαγάνη και του λέει, τι εκκλησία να σου φτιάξει και του απαντά ... με πέτρα πελεκητή αλλά ξέχασα να σου πω να χαλάσουμε το μελίσσι ... (πριν τρία χρόνια ... σε παλιό κτίσμα της Θεοτόκου ήλθε ένα σμήνος μελισσών, το έπιασαν το έβαλαν σε κοφίνι και το ονόμασαν της Θεοτόκου). Χαλάνε το μελίσσι και βρίσκουν ακριβώς το σχέδιο του Ναού

... Το παιδί του μάστορα αρρώστησε και λίγες μέρες πέθανε και είναι ενταφιασμένο εκεί ... στην αρχή του Ναού οι πέτρες είναι κτισμένες καθώς ήταν και μετά τα γεγονότα είναι κτισμένες πελεκητά ... η δε καμπάνα του γράφει ότι είναι δωρεά του Δήμου Αμβρακίας το 1847 ...».

Σημείωση: Ο ίδιος επιστολογράφος με δημοσίευμά του στην εφημερίδα του Αγρινίου «ΝΕΟΙ ΚΑΙΡΟΙ», Δευτέρα 6 Φεβρουαρίου 2006, αφού αναφέρεται στον οραματισμό του Βασίλη Ταλαγάνη, στο κτίσιμο του Ναού με επέμβαση του Αγίου στο Αργυρό Πηγάδι, κάνει έκκληση στους Μητροπολίτες Αιτωλίας και Ακαρνανίας, Ιωαννίνων, Ναυπάκτου και Αγίου Βλασίου, να γνωρίσουν το Ναό και να αντικαταστήσουν, όλες τις εικόνες του Αγίου που απεικονίζεται με φέσι στους ναούς της περιοχής τους, διότι αυτό δεν ήθελε να το φοράει για να μην μοιάζει με Τούρκο και γι' αυτό μαρτύρησε και κατέληξε με ιδιαίτερη έκκληση στο Σεβασμιότατο Μητροπολίτη Αιτωλίας και Ακαρνανίας κ.κ. Κοσμά, γράφοντας: «...Διαβάζοντας τα ανωτέρω ιστορικά του Ι. Ναού και της Αγίας Εικόνας του Αγ. Γεωργίου χωρίς φέσι, σας παρακαλώ και εγώ, ο άσχετος αλλά προσκυνητής του αναφερόμενου Αγίου, βγάλτε από την απομόνωση και φέρτε την στην επιφάνεια, την πραγματική εικόνα του Αγίου (χωρίς φέσι), που καθώς αποδεικνύεται, αυτό ήθελε και έγινε με την επέμβασή του...». Σε κάποια σημεία της επιστολής του Ζησ. Τσόλκα, το όνομα Ταλαγάνη αναφέρεται ως Ταλαμάγκας μάλλον από παράφραση. Επίσης η τοποθεσία Θεοτόκου, στον οικισμό Τσιρνόκο, έχει πάρει το όνομα από την εκκλησία της Κοίμησης της Θεοτόκου, που κτίστηκε το 1890, περίπου 45 χρόνια, μετά την ανέγερση του Ναού του Νεομάρτυρα. Αναφορικά δε με την καμπάνα, είναι δωρεά της Κοινότητας και έχει κατασκευασθεί το 1868 και όχι το 1847 που εκ παραδρομής γράφτηκε. Τα αποσπάσματα απ' όλες τις επιστολές των επιστολογράφων, γράφτηκαν με τα όποια ορθογραφικά και συντακτικά λάθη έχουν.

Θ) Αφηγηματική τοπική παράδοση για τον Άγιο Γεώργιο από τον Δημήτρη Ι. Τσόλκα: *«Είναι μεσάνυχτα και ο ενάρετος και ευλαβής Βασίλης Ταλαγάνης κοιμάται στο σπίτι του στη θέση ΠΛΑΚΕΣ του Γκερτοβού. Ξάφνου*

νιώθει να στέκεται όρθιος μπροστά στο κρεβάτι του ένας φωτοστεφανωμένος φουστανέλας και να του λέει πως το πρωί να ειδοποιήσει τον εφημέριο του χωριού και τους συγχωριανούς του να πάνε να κτίσουν την εκκλησία του στο λόφο πάνω από το συνοικισμό ΤΣΙΡΝΩΚΟΣ. Ο Β. Ταλαγάνης πιστεύοντας πως ήταν όνειρο, δεν ειδοποιεί την επομένη το ιερέα. Το δεύτερο βράδυ βλέπει πάλι το τον ίδιο φουστανελά να του επαναλαμβάνει τα ίδια λόγια. Το τρίτο όμως βράδυ παρουσιάζεται πάλι ο Άγιος και σε αυστηρό τόνο επιτιμά το Β. Ταλαγάνη για την αδιαφορία του να ειδοποιήσει τον Παπά - Χαράλαμπο. Οπότε έντρομος πλέον ο ΤΑΛΑΓΑΝΗΣ τρέχει μέσα στη νύχτα στον ιερέα και του εξιστορεί το περιστατικό. Ο παπάς αγρυπνεί προσευχόμενος. Και το πρωί χτυπά την καμπάνα του Αγίου Δημητρίου και με δεκάδες συγχωριανούς του μεταβαίνει στον τόπο που του υπέδειξε ο οραματιστής Β. Ταλαγάνης. Εκεί, με έκπληξη, αντικρίζουν όλοι μια κερήθρα στη ρίζα ενός γέρικου δένδρου. Την παίρνει ο Παπά Χαράλαμπος στα χέρια του και βλέπει στη μία όψη της ν' απεικονίζεται η μορφή και το όνομα του Νεομάρτυρα ενώ στην άλλη όψη της το σχέδιο του ναού που έπρεπε να κτιστεί. Έτσι άρχισε το κτίσιμο του Ι.Ν. του Αγίου Γεωργίου στο Αργυρό Πηγάδι».

Συμπερασματικά θα λέγαμε ότι από όλες τις παραπάνω αφηγηματικές παραδόσεις προκύπτουν πολλά και κοινά ενδιαφέροντα στοιχεία. Σ' όλες ως κεντρικό πρόσωπο αναφέρεται ο Βασίλης Ταλαγάνης, ο ταπεινός αγρότης που είδε κατ' επανάληψη στον ύπνο του έναν νεαρό φουστανελά, γεμάτο καλοσύνη, που επιτακτικά του ζήτησε να κτίσει στο χωριό του ένα ναό στο όνομα του Νεομάρτυρα Γεωργίου που μαρτύρησε στα Γιάννενα. Ο Άγιος του υπέδειξε τη

συγκεκριμένη θέση στο διάσελο του Αετού και το δέντρο στη ρίζα ή στη σχισμή του οποίου θα βρεί μία κερήθρα πάνω στην οποία από τη μια μεριά είναι αποτυπωμένο το σχέδιο του ναού και από την άλλη η μορφή-εικόνα του. Επίσης του υπέδειξε τον τρόπο εξεύρεσης των χρημάτων με έρανο και την αναζήτηση ηπειρώτη Πρωτομάστορα στο Βραχώρι (Αγρίνιο).

Το «δέντρο» που περιγράφουν οι επιστολογράφοι και η λαϊκή παράδοση, είναι η γνωστή βελανιδιά. Στην αρχαιότητα η βελανιδιά ή δρύς ή Αριάς (η φηγός των αρχαίων Ελλήνων) ήταν το κατ' εξοχήν ιερό δέντρο και χρησιμοποιείτο από διάφορες θρησκείες σε τελετές. Φυτευόταν σε ιερούς τόπους και λόγω της ανθεκτικότητας και της μακροβιότητας οριοθετούσε και τοπικά γεωγραφικά σύνορα φυλών και χωραφιών (Βασίλειος Νιτσιάκος - Βικιπαίδεια). Ίσως και να μην είναι τυχαία η ύπαρξή του κοντά στο Ναό, που ακόμα και σήμερα ξεπροβάλλει μέσα στα κεδρο-έλατα και πιθανόν να συνδέεται και με την ιστορικότητα του Λόφου του Αετού.

Ο Ταλαγάνης εκμυστηρεύθηκε το όνειρο στον παπά-Αριστείδη, κατ' άλλους στον παπά-Χαράλαμπο (ποιος όμως ήταν τότε ιερέας στο χωριό δεν έχει εξακριβωθεί, το βέβαιο είναι πως κανένας από τους δύο δεν ήταν, γιατί ο πρώτος γεννήθηκε το 1836 και ο δεύτερος το 1847). Οι Γκερτοβίτες πίστεψαν το όραμα του συγχωριανού τους και ολόψυχα στρατεύτηκαν στο έργο. Δέκα οκτώ (18) τεχνίτες και ο Πρωτομάστορας, όλοι Ηπειρώτες, εγκαταστάθηκαν στο διάσελο του Αετού. Τρία-τέσσερα (3-4) καλοκαίρια και ολοχρονίς το τελευταίο ως τον Ιούλιο του 1847 έκτισαν τον πεντάτρουλο ναό. Κατά τις πρώτες ημέρες που ξεκίνησαν το έργο, σκέφτηκαν να κτίσουν μια εκκλησούλα σαν μοναστηράκι, αλλά ό,τι κτιζόταν την ημέρα το βράδυ γκρεμιζόταν. Κάποιοι έλεγαν πως το γκρέμιζαν οι Αμπρακιώτες από το γειτονικό χωριό. Από ολονύχτια φύλαξη διαπιστώθηκε πως μόλις εμφανιζόταν τα μεσάνυχτα ένας φουστανελοφόρος το κτίσμα έπεφτε. Ήταν ο Άγιος, που σε νέα ενύπνια συνομιλία του με τον Ταλαγάνη είπε, πως ο ναός δεν κτίζεται σύμφωνα με το σχέδιο και στο ακριβές σημείο. Το σχέδιο διορθώθηκε.

Όλο το χωριό, γυναίκες, άνδρες και παιδιά βοηθούσαν στο χτίσιμο, κουβαλώντας ζαλωμένοι από τα φαράγγια, τις ρεματιές και τις πλαγιές τα ανα-

γκαία υλικά. Ο οραματιστής Ταλαγάνης ακούραστος φρόντιζε για όλα εξασφαλίζοντας τρόφιμα και τα χρειαζόμενα για τους μαστόρους. Αφοσιώθηκε στο έργο και έγινε κτήτορας - υπηρέτης - καλόγηρος του Αγίου και Ναού ως το τέλος της ζωής του. Όλοι λυπήθηκαν για την ασθένεια και τον θάνατο του παιδιού του πρωτομάστορα που θάφτηκε ανατολικά του Ναού. Αρχικά ο ναός λειτουργούσε και ως μοναστήρι, όπου εκτός από τον κτήτορα του Ναού Βασίλη Ταλαγάνη, μόνασαν και άλλοι τρεις-τέσσερις μοναχοί, όπως ο Φιλάρετος, ο Παρθένιος. Μνημονεύεται πως ίσως μόνασε και μια γυναίκα που γιατρεύτηκε όταν προσκύνησε την εικόνα του Αγίου, που είχε στείλει κάποιος Κάσκαρης, όπως γράφτηκε, «αγνόστοι εις ημάς», και η οποία έμεινε μαγειρεύοντας και ζυμώνοντας για τους μαστόρους μέχρι που κτίστηκε ο Ναός.

Όλες αυτές οι αφηγηματικές παραδόσεις ίδιες και απaráλλακτες, κοντά στα διακόσια (200) χρόνια τώρα, με μικρές διαφοροποιήσεις ιστορούν μία αναμφισβήτητη πραγματικότητα. Το χτίσιμο του πρώτου Ναού στη μνήμη του Νεομάρτυρα Αγίου Γεωργίου ολοκληρώθηκε το 1847 στο απομεμακρυσμένο ορεινό χωριό τον Γκερτοβό (Αργυρό Πηγάδι). Αυτό έχει ιδιαίτερη ιστορική σημασία αν σκεφθεί κανείς πως στα χρόνια που κτιζόταν, η βαριά σκιά των 400 χρόνων σκλαβιάς ίσκιωνε ακόμα και τις ελεύθερες περιοχές. Η ύψωση του στο φερώνυμο αυχένα του «Αετού» αποτελεί πραγματικό άθλο και συνέβαλε στην πρώιμη αποδοχή της Αγιότητας του Νεομάρτυρα, θέρμανε την πίστη στις πληγωμένες ψυχές και ενδυνάμωσε την αποφασιστικότητα των κατοίκων να ξαναφτιάξουν την ζωή τους και να συμβάλλουν στην ανασυγκρότηση του νεοσύστατου κράτους.

2. Συντήρηση Ναού

Το πέραςμα των χρόνων και οι δυσμενείς κλιματολογικές συνθήκες εκεί ψηλά στο όρος Παναιτωλικό, ανεμοβρόχια, χιόνια, αστραπές, χαλαζοθύελλες, άφηναν κάθε χρόνο απειλητικά τα σημάδια τους στη σκεπή, στους τρούλους και στους τοίχους του Ναού. Οι εισροές των βροχο-χιονόνερων ξήλωναν τα εσωτερικά τοιχώματα των θόλων και άνοιγαν βαθιά ρήγματα στους τοίχους και στους τρούλους. Ιδιαίτερα μάλιστα οι σεισμοί του 2007 και 2008 επιδεί-

νωσαν την κατάσταση. Η Κοινότητα, ο Σύνδεσμος, οι κάτοικοι του χωριού, χρόνια τώρα, με εράνους, εισφορές και μικροσυντηρήσεις, κράτησαν όρθιο και ζωντανό αυτό το Ναό-στολίδι του χωριού που ομορφαίνει την φτωχή και άγονη ορεινή Τριχωνίδα. Ο κίνδυνος κατάρρευσης σήμανε συναγερμό. Μέσα από τις καθημερινές δραστηριότητες, τις στήλες της εφημερίδας *«Το γράμμα μας»* με έγγραφα και παραστάσεις ζητούσαμε από το Υπουργείο Πολιτισμού να χαρακτηριστεί ο Ναός ως μνημείο επισημαίνοντας πως *«... εάν αυτό το μνημείο δεν κριθεί διατηρητέο κι αν η πολιτεία, η εκκλησία, οι φορείς και η κοινωνία δεν αγκαλιάσουμε με στοργή και φροντίδα δεν μπορεί να κρατηθεί όρθιο...»*.

Το Ιανουάριο του 1993 ο γράφων και με την ιδιότητα του Γραμματέα και μέσω του Συνδέσμου των Απανταχού Αργυροπηγαδιτών, σε έκθεση-μελέτη με ανάλογες του κειμένου φωτογραφίες, προς το Υπουργείο Πολιτισμού, αναφορικά με την ιστορικότητα του χωριού, του ναού, τη βιογραφία του Αγίου, τα απαιτούμενα έργα στο ναό, με προϋπολογισμό και της δαπάνης, επισημαίνοντας παράλληλα με το χρέος της Πολιτείας και την ευθύνη των ανθρώπων, διατύπωσε μεταξύ άλλων και τα εξής: *«... Αναμφίβολα το λαμπρό αυτό οικοδόμημα και ίσως το μοναδικό στο είδος του, εδώ και εκατόν πενήντα χρόνια δέρνεται αλύπητα από τα στοιχεία της φύσεως και την αδιαφορία της πολιτείας. Σήμερα δεν λειτουργείται ούτε καν συντηρείται. Οι πόρτες και τα παράθυρα είναι σάπια. Η οροφή ετοιμόρροπη. Τα νερά μπαίνουν από παντού, ακόμα και η μία πλευρά κινδυνεύει με κατάρρευση. Το εσωτερικό της εκκλησίας έχει διαβρωθεί και εικόνες, βιβλία, ιερά έχουν λεηλατηθεί. Η εγκατάλειψη είναι ασυγχώρητη ... Σήμερα αγναντεύοντας τον Αη Γιώργη, θωρείς πως η πρόοδος, ο πολιτισμός, η εξέλιξη, ο χρόνος, σταμάτησαν στο 1840-47 ... Το χρέος έναντι της ιστορίας, της παράδοσης, του πολιτισμού και της Χριστιανοσύνης πρέπει να αφυπνίσει του πάντες... Ενόψει συμπληρώσεως 150 ετών από της ανοικοδομήσεως του ναού, του Αγίου Νεομάρτυρος Γεωργίου εις Ιωαννίνων, της μοναδικότητας του Ιερού αυτού καλλιτεχνήματος, πρέπει να καταβληθούν τεράστιες προσπάθειες προκειμένου να ανακαινισθεί και να διασωθεί το λαμπρό αυτό οικοδόμημα και να διοργανωθεί εορτή μνήμης και τιμής ... οι εργασίες πρέπει*

Φωτογραφίες του Ναού και περιβάλλοντος χώρου πριν την ανακαίνιση

*να γίνουν με ευθύνη του Συνδέσμου μας ... και της Κοινότητας Αργυροπηγαδίου, χωρίς όμως την διάνοιξη αυτοκινητόδρομου καμμία προσπάθεια συντηρήσεως του Ναού δεν μπορεί να γίνει. **Πρώτιστο αναγκαίο και κατεπείγον έργο είναι η διάνοιξη δρόμου...**»*

3. Εορτασμός των 150 χρόνων του Ναού το 1997

Η ιδέα που καλλιεργήθηκε στο Σύνδεσμο να διοργανωθεί το 1997 γιορτή τιμής και μνήμης με τη συμπλήρωση 150 χρόνων από το κτίσιμο και λειτουργία του ναού Αγίου Νεομάρτυρα Γεωργίου (Φουστανελά), αρχικά φάνταζε από αδύνατη ως παράτολμη, ως τη στιγμή που την αγκάλιασαν με θέρμη και ζήλο όλα τα μέλη του Συνδέσμου και όλοι οι συγχωριανοί και μάλιστα την εξέλαβαν, και με το δίκιο τους, ως μία μεγάλη ευκαιρία για κάτι καλύτερο.

Αλήθεια, πως θα διοργάνωναν μία ανοιχτή θρησκευτική γιορτή με πολλούς καλεσμένους, ακόμα και από το χωριό καταγωγής του Αγίου, τον Άγιο Γεώργιο (παλαιό Τσούρχλι) Γρεβενών, σε μία δύσβατη και ερημική περιοχή, που και το μοναδικό ανηφορικό και καγκελωτό μονοπάτι, από το νερόμυλο ως τη ράχη του Αϊ-Γιώργη, μέσα από νεροσυρμές, λαγκαδιές και ελατιάδες σε πολλά σημεία ήταν αδιάβατο; **Οι δυσκολίες πολλές αλλά και οι ευκαιρίες μεγάλες!** Δρόμος δεν υπήρχε, νερό, ηλεκτρικό, στοιχειώδεις υποδομές ανύπαρκτες. Ακόμα και ο αύλειος χώρος του ναού ήταν τόσο εγκαταλελειμμένος και κατηφορικός που θα ήταν ευτύχημα να μην υπήρχε ατύχημα. Το μικρότερο πρόβλημα ήταν ίσως η κατάσταση του ναού. Παρ' ότι, από το 1980 πολύ λίγες φορές είχε λειτουργηθεί, οι εμφανείς φθορές στη στέγη και τους τρούλους δεν

εγκυμονούσαν άμεσο κίνδυνο. Μεγάλο ήταν και το πρόβλημα φιλοξενίας, μετακίνησης και ιδιαίτερα διανυκτέρευσης για τους καλεσμένους από μακρινές περιοχές, από τα Γρεβενά και Ήπειρο, διότι το 1997 ούτε στο Θέρμο υπήρχαν τότε κατάλληλες ξενοδοχειακές υποδομές, όπως υπάρχουν σήμερα.

Παρ' όλα αυτά και άλλα τόσα εμπόδια και προβλήματα η διοργάνωση της γιορτής αποφασίστηκε να γίνει, ημέρα Σάββατο, 16 Αυγούστου 1997. Πέρα και πάνω από το θρησκευτικό χαρακτήρα της γιορτής κρίθηκε, πως ήταν η ώρα αυτό το κρυμμένο στολίδι του Αργυρού Πηγαδίου, ο πεντάτρουλος λιθόκτιστος ναός, μοναδικό δείγμα εκκλησιαστικής αρχιτεκτονικής, σ' όλη την Αιτωλοακαρνανία και όχι μόνο, του 19^{ου} αιώνα, έπρεπε να σπάσει τα στενά κοινοτικά γεωγραφικά όρια του χωριού και να πάρει τη θέση που του ανήκει στην εκκλησιαστική, πολιτιστική, τοπική και εθνική Ιστορία.

Ο Μαραθώνιος της προετοιμασίας της γιορτής των 150 χρόνων του ναού μας βρήκε όλους στη γραμμή εκκίνησης για ένα νέο ξεκίνημα. Με απόλυτη συνεργασία τα Συμβούλια του Συνδέσμου και της Κοινότητας και με επικεφαλείς τους τότε Προέδρους Δημήτρη Ι. Τσόλκα και Νίκο Ε. Καραγιώργο, με έγγραφα και παραστάσεις στις Κρατικές Υπηρεσίες και Οργανισμούς (ΔΕΗ, Δασαρχείο, Νομαρχία, Υπουργεία) δρομολογήθηκαν όλες οι απαραίτητες ενέργειες για διάνοιξη δασικού δρόμου και ηλεκτροδότηση τόσο του ναού όσο και του συνοικισμού Τσιρνόκου.

Άποψη της τοποθεσίας του Άϊ-Γιώργη
πριν και μετά τη διάνοιξη του δρόμου

Το καλοκαίρι του 1996 η δασική υπηρεσία άνοιξε ένα δρόμο. Δυσκολοδιάβατος μεν αλλά έγινε η αρχή! Από τότε μέχρι σήμερα (2022) συντηρείται και βελτιώνεται. Έτσι δόθηκε η δυνατότητα στους Αργυροπηγαδίτες, τη νέα γενιά, με εθελοντική προσωπική εργασία, όπως παλιότερα και οι πρόγονοι και γονείς τους, με μεράκι και ζήλο, να αποκαταστήσουν κάποιες εμφανείς φθορές, να καθαρίσουν και να διαμορφώσουν τον περιβάλλοντα χώρο, μέχρι και γεννήτρια μετέφεραν για να φωτίσουν το ναό. Τη νύχτα που οι προβολείς φώτιζαν το ναό, η θέα ήταν μαγευτική. Εκεί στο διάσελο του «Αετού», στη ράχη του Αϊ-Γιώργη όπως λέμε σήμερα, ξαφνικά ξανακτίστηκε ένας μικρός «Παρθενώνας». Απ' όλα τα σημεία του ορίζοντα ο ναός του Νεομάρτυρα έδειχνε ένα περίλαμπρο επίγειο αστέρι μέσα στις δασωμένες βουνοπλαγιές του Παναιτωλικού.

Στα πλαίσια των εορταστικών προετοιμασιών εκδόθηκε από το Σύνδεσμο ειδικό έγχρωμο-πανηγυρικό το με αριθμό 79α φύλλο της εφημερίδας «**το γράμμα μας**» αφιερωμένο αποκλειστικά στη μνήμη του Αγίου Νεομάρτυρος

Τό χρέιμμα μας

ΟΡΓΑΝΟΝ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΤΩΝ ΑΠΑΝΤΑΧΟΥ ΑΡΓΥΡΟΠΗΓΑΔΙΤΩΝ - ΤΡΙΧΩΝΙΔΟΣ

ΕΤΟΣ 21^ο • ΑΡΙΘΜΟΣ ΦΥΛΛΟΥ 79α • ΙΟΥΝΙΟΣ 1997 • ΕΚΔΟΣΗ: ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ ΑΡΓΥΡΟΠΗΓΑΔΙΤΩΝ ΤΡΙΧΩΝΙΔΟΣ «Ο ΑΓ. ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ»
Διεύθυνση: Κωνσταντινούπολεως 287 ΚΟΛΛΩΝΟΣ • ΤΗΛ. 99.50.430 - 59.12.415 - 27.56.935

ΕΙΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ ΑΦΙΕΡΩΜΕΝΗ ΣΤΑ 150 ΧΡΟΝΙΑ (1847-1997) ΑΠΟ ΤΗΣ ΑΝΕΓΕΡΣΗΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ
—ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΥ ΡΥΘΜΟΥ— ΤΟΥ ΝΕΟΜΑΡΤΥΡΟΣ ΑΓΙΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΕΞ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ΜΕΓΑΛΗ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΓΙΟΡΤΗ ΜΝΗΜΗΣ ΚΑΙ ΑΦΕΘΗΡΙΑΣ ΑΝΑΣΤΗΛΩΣΗΣ, ΣΑΒΒΑΤΟ 16 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 1997 ΣΤΟ ΑΡΓΥΡΟ ΠΗΓΑΔΙ

150 ΧΡΟΝΙΑ

ΕΚΕΙΝΟΙ ΤΟ ΚΑΘΗΚΟΝ ΤΟΥΣ ΚΑΙ
ΕΜΕΙΣ ΤΟ ΧΡΕΟΣ ΜΑΣ

Η συμπλήρωση 150 χρόνων από της αποπλήρωσης της σουλτανίας στην μνήμη του ενδόξου Νεομάρτυρος ΑΓΙΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ τον εν Ιωαννίνους τοπικισματούχοι δημοσίησι, τόσο στους απανταχού Αργυροπηγαδίτες όσο και στους κατοίκους της ευρείας περιοχής πέρα από θρησκευτικές συγκινήσεις, ταράξεις υπαρκτούς.

Οι ελλοβιστοί πρόγονοι μας Αργυροπηγαδίτες στα δύσκολα χρόνια του 1847, τότε που ούσα η Ελλάδα ζούσε και ανέβαινε με τον πόνο της ελευθερίας και της μεγάλης ιδέας, τότε που τα μαρτυρικά σπινάρια της έβλεπαν ως τον Άγιο και τη Λαμία, και τρία ως τέσσερα χρόνια από το μαρτυρικό θάνατο του ΓΕΩΡΓΙΟΥ στα τορκαρικοπούλεμα.

Τότε Γιάννη έγραψαν στο ιερώνιο δαδίλο της "Κοιμίας" και κείνον περικύβαν, λάβοντας τον πνευματικό Ναι στην μνήμη του ναύτη Αλέξη του Χριστού.

Πως οι επαινεσμένοι και ελπίσμένοι δύο γράφει Αργυροπηγαδίτες την επροβλεπόμενη με την ότι στις 17 Ιανουαρίου 1838 στη θέση "Κοιμίας" Ιωαννίνων μαρτυρή από το ημετολόγιο του Χριστιανού Τατοσία αλληγορησθέντες ένας ακόμα πιστός του Χριστού και της Δόξης του Θεού, ο ενάρετος ΓΕΩΡΓΙΟΣ, επιβλήθηκε να

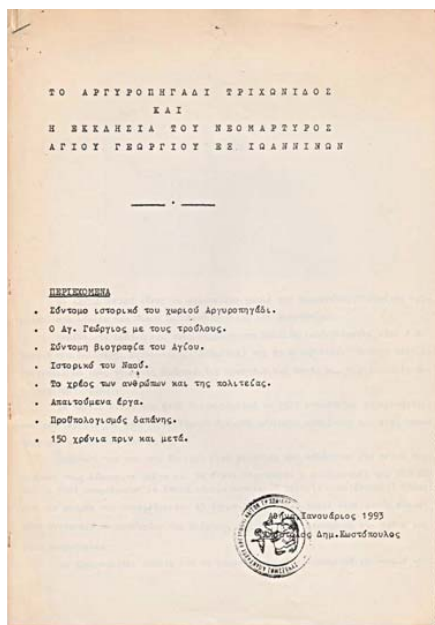
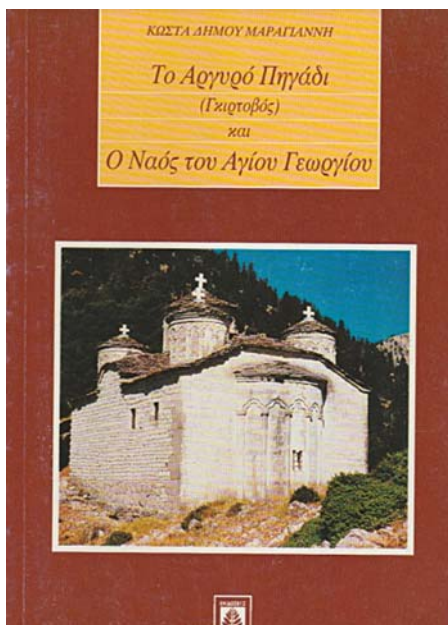
**Σπάνιο χτίσμα
αρχιτεκτονικής
ο Ναός του Νεομάρτυρα
Αγίου Γεωργίου στο χωριό μας**

Πανηγυρική έκδοση της εφημερίδας του Συνδέσμου μας

Γεωργίου και στα 150 χρόνια (1847-1997) από την ανέγερση του Ιερού Ναού στο Αργυρό Πηγάδι.

Η μεγάλη εκείνη γιορτή (16 Αυγούστου 1997) στον ενοριακό Ναό του Νεομάρτυρα, χαρακτηρίστηκε μεν ως θρησκευτική γιορτή μνήμης και αφετηρίας αποκατάστασης και συντήρησης του Ναού, εντάχθηκε όμως σ' αυτή και ο εορτασμός της «**Γιορτής των γονιών μας**» που γίνεται κάθε χρόνο, με ετήσιο μνημόσυνο στη μνήμη των συγχωριανών μας το πρωί και ολοκληρώνεται το βράδυ, με υπαίθρια συνεστίαση-πανηγύρι στην πλατεία του χωριού.

Συμμετέχοντας στον εορτασμό των 150 χρόνων του Ναού και θέλοντας να συμβάλλει στην προσπάθεια συντήρησής του ο αείμνηστος, Κώστας Δήμου Μαραγιάννης, γνωστός συμβολαιογράφος, λαογράφος, συγγραφέας και φίλος του χωριού μας, με δαπάνες του εξέδωσε σε 500 αντίτυπα το βιβλίο «Το Αργυρό Πηγάδι (Γκιρτοβός) και Ο Ναός του Αγίου Γεωργίου», το οποίο και πρόσφερε στο Σύνδεσμό μας με τη σημείωση «... τα έσοδά του να διατεθούν εξ ολοκλήρου για την αναπαλαίωση του Ιερού Ναού Αγίου Γεωργίου - Αργυροπηγαδίου...».

Βιβλίο Κ. Δ. Μαραγιάννη - 1997 και Μελέτη του Απ. Κωστόπουλου - 1993

4. Μεγάλη Αργυροπηγαδίτικη ημέρα:

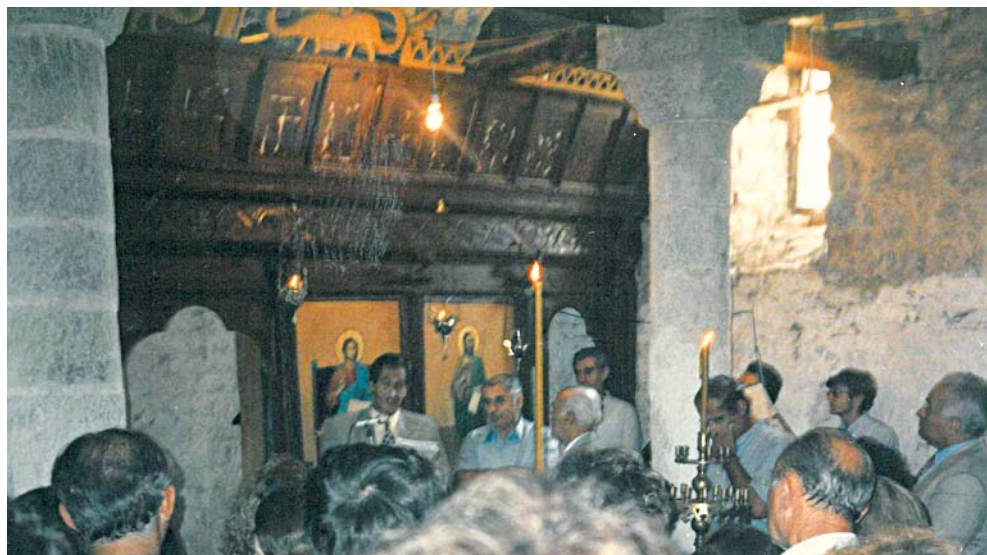
Ο πάνδημος εορτασμός των 150 χρόνων από την ανέγερση του Ναού ήταν πραγματικά μια μεγάλη ημέρα για το Αργυρό Πηγάδι. Κατάμεστος ο ναός - μέσα και έξω. Προσκυνητές από το χωριό Άγιος Γεώργιος (Τσούρχλι Γρεβενών) γενέτειρα του Αγίου, το Αγρίνιο, το Θέρμο και τα γύρω χωριά. Αδιάψευστοι μάρτυρες οι φωτογραφίες της ημέρας εκείνης.

Από τον εορτασμό των 150 χρόνων

Μέσα σε κλίμα συγκίνησης και εορταστικής έξαρσης, ο γράφων εκφώνησε τον πανηγυρικό και αφού αναφέρθηκε στο συναξάρι του Αγίου κατέληξε λέγοντας «... Εδώ, σ' αυτόν τον τόπο, που αν εξαιρέσει κανείς τον δασικό χωματόδρομο που άνοιξε φέτος, παραμένει ο ίδιος, όπως ήταν πριν από 150 χρόνια ... Εδώ, έβλεπες τότε ένα ανθρώπινο μελίσσι, ζαλωμένο με πέτρες και ξύλα, να πηγαινόερχεται στις πλαγιές κτίζοντας τον περίφημο αυτόν ναό. Ένα ομολογουμένως αριστούργημα λαϊκής τέχνης ... Την μεγαλοπρέπεια, την επιβλητικότητα του όλου οικοδομήματος, που δένει αρμονικά στο χώρο με τη φύση και την ιστορία του τόπου, τη βλέπει ο καθένας μας. Εκείνο που δεν φαίνεται, εκείνο που

δεν διαβάζεται, είναι η σκέψη και η απόφαση των ανθρώπων της εποχής εκείνης να κτίσουν σ' αυτή τη δύσκολη θέση, τη μικρή αυτή «Αγιά Σοφιά» στη μνήμη ενός Αγίου, που ούτε τη μορφή του, ούτε την ιστορία του ήξεραν... Εκείνοι οι άνθρωποι του 1847, έκαναν το χρέος τους. Εμείς σήμερα, που μαζευθήκαμε εδώ, ας θεωρήσουμε την επέτειο αυτή, ως ευκαιρία κατάλληλο για πνευματική ωφέλεια αλλά και ως αφετηρία ανάληψης των δικών μας ευθυνών απέναντι στις κληρονομικές υποχρεώσεις μας ... Πέρα από τη βαθύτερη ευλάβεια και ευγνωμοσύνη προς τον θαυματουργό Άγιόν μας, οφείλουμε να κρατήσουμε όρθιο το στερέωμά του, την εκκλησία του και να αξιοποιήσουμε αυτόν τον μέγα θησαυρό, που από σήμερα ξεπερνά τα στενά γεωγραφικά όρια του Αργυροπηγαδίου και διεκδικεί μια θέση σ' ολόκληρη την Αιτωλοακαρνανία και την Ελλάδα ... Να εκτιμήσουμε, όχι μόνο ως Χριστιανοί αλλά κυρίως ως Έλληνες, τη σημασία της θυσίας του Νεομάρτυρα για τον μαρτυρικό τούτο τόπο και δια το έθνος ολόκληρο, τόσο κατά την εποχή της πικρής δουλείας, όσο και κατά τους σημερινούς χρόνους, αξιοποιώντας κάθε μνημείο και έργο, που είναι δημιούργημα αγώνων, θυσιών, πόθων και ελπίδων. Είναι κομμάτια ενός αδιάλειπτου πολιτισμού και ενός τρόπου ζωής και ιστορίας, που αιώνες τώρα χαρακτηρίζουν το γένος μας

Ο γράφων, Γραμματέας τότε του Συνδέσμου, εκφωνεί τον πανηγυρικό

Προσκυνητές
κατηφορίζουν
το μονοπάτι του
Αϊ-Γιώργη, στη θέση
«Τσουμέλα», όπως
τον παλιό καιρό!

... Αυτοί οι πολύτιμοι θησαυροί, που είτε είναι κρυμμένοι στα έγκατα της γης, είτε είναι ξεχασμένοι και μας αφήνουν αδιάφορους, αποτελούν για όλους μας μία αστείρευτη πηγή δυνάμεων και πλούτου και αξιώνουν μιας αδάπανης προσπάθειας για να επιβιώσουμε στο αδιάκοπο ποτάμι της ιστορίας...

Σε λίγο ο περικαλλής πεντάτρονλος ετούτος ναός του Αγίου Νεομάρτυρος Γεωργίου, δεν θα μείνει απλά στη μοναξιά του, που την διαταράξαμε σήμερα αλλά κινδυνεύει να καταρρεύσει, εάν δεν συστρατευτούμε στις απαιτήσεις του

για να τον κρατήσουμε όρθιο...

Είναι συγχωρητέα παράλειψη, του τότε μητροπολίτη Ιωαννίνων και σήμερα Αρχιεπισκόπου Σεραφείμ, που το 1971, έτος ανακομιδής των ιερών λειψάνων, ενώ έστειλε σ' όλους τους ενοριακούς ναούς της πόλεως Ιωαννίνων και της Ελλάδος, από ένα τμήμα των χαριτόβρυτων λειψάνων του Αγίου, δεν γνώριζε τη δική μας εκκλησία. Δεν γνώριζε τον πρώτο και μοναδικό Ναό που κτίστηκε στη μνήμη του εννέα μόλις χρόνια από το μαρτυρικό θάνατό του Ούπω καιρός!...».

Σε ευχαριστήρια επιστολή που απέστειλε στον πρόεδρο του Συνδέσμου μας, 15 Δεκεμβρίου 1997, ο επίτιμος Λυκειάρχης Χρήστος Δρόσος από το Χωριό Άγιο Γεώργιο Γρεβενών, ως επικεφαλής 15μελούς ομάδας συγχωριανών του που συμμετείχαν στις εορταστικές εκδηλώσεις στο χωριό μας γράφει μεταξύ άλλων:

«... Η παρουσία μας δεν ήταν μία τυπική συμμετοχή στις εκδηλώσεις σας. Ήταν μέθεξη σε ένα πνευματικό συμπόσιο. Βιώσαμε μια πνευματική ανάταση και μία ψυχική έξαρση. Διότι στην αιχμηρή και ενίοτε την απάνθρωπη κοινωνία μας ... μικρές τοπικές κοινωνίες ή μάλλον κοινότητες ανθρώπων συνδεομένων εξ αίματος με κοινά ήθη, έθιμα, πίστη, κοινούς σκοπούς που τους προσδιορίζει η φωνή της γης τους, σαν του Αργυροπηγαδίου στις δειράδες του Παναιτωλικού, αποτελούν βάσεις στις οποίες ο άνθρωπος ξαναβρίσκει την ανθρωπιά του και αναβαπτίζεται σαν σε άλλη κολυμβήθρα του Σιλβάμ ... Σας ευχαριστώ από καρδιάς και μαζί εκφράζω την ανυπόκριτη ευγνωμοσύνη μου ... Αλήθεια και ειλικρινά χάριτας οφείλω ... σε όλους τους επωνύμους και ανωνύμους κατοίκους του χωριού σας ... Γνώρισα έναν κόσμο που παραμένει βαθιά ριζωμένος στον τραχύ και ορεινό τόπο, στην «πατρίδα αίαν», όπου η μοίρα του έλαχε να γεννηθή, να ανδρωθή, να δημιουργήση, να κάμη να καρπίση ακόμα και ο ξερός βράχος και σήμερα να έχη απλωμένα τα παιδιά του ανά το πανελλήνιο (και όχι μόνο) ... Μου δώσατε όμως ... και όσα μέχρι τότε αγνοούσα και αγνοούν πολλοί, ότι στο μικρό αλλά ιστορικό χωριό σας κτίστηκε, σε πολύ σύντομο χρονικό διάστημα από το μαρτύριό του, ο πρώτος και υπέρκαλος ναός προς τιμήν του συντοπίτη Αγίου μας Νεομάρτυρα Γεωργίου ... Και αυτή η πρόωγη αποδοχή

της Αγιότητας του Νεομάρτυρός μας με την ύψωση του φερώνυμου ναού του εκεί ψηλά στον αυχένα του «Αετού», καταγράφεται στις σελίδες της ιστορίας της εκκλησίας και της Ρούμελης ως κεφάλαιο μοναδικής σημασίας. Δεν είναι από τους συνηθισμένους τύπους ναών που κτίστηκαν στον 19^ο αιώνα. Η αρχιτεκτονική μορφή και η θέση του δείχνουν ζήλο και θέληση ισχυρή, ακράδαντη πίστη και δύναμη ψυχής. Τα υλικά και οι φυσικές δυσκολίες μεταφοράς από βαθιά φαράγγια και η περίτεχνος δόμηση μας αποκαλύπτουν ότι, ο ναός αυτός πρώτα κρηπιδώθηκε στις ψυχές αυτών που τον θέλησαν και τον έκτισαν και ύστερα πρόβαλε στον καθαγιασμένο από τη χάρη του βράχο. **Είναι κτήμα σας εσαεί!** Και ο πρόπων έπαινος και το αιώνιον μνημόσυνο των πατέρων σας, τους οποίους άλλωστε τους τιμήσατε με τον δέοντα τρόπον κατά τις πραγματοποιηθείσες εκδηλώσεις σας ... καταδεικνύει ότι είστε άξιοι θεματοφύλακες προγονικής παρακαταθήκης ... Η απόφασή σας να θεραπεύσετε τις βλαβερές συνέπειες που είχαν στο μνημείο οι κλιματολογικές συνθήκες και ο πανδαμάτορας χρόνος (αποδεικνύει) πως έχετε τη συνείδηση ότι «το φυλάξασθαι τα αγαθά χαλεπώτερον του κτήσασθαι» ... Μεταφέρετε σ' όλους τους Αργυροπηγαδίτες την αγάπη και τις θερμές μας ευχαριστίες ... Διατηρούμε την αγάπη, την εκτίμηση και τον θαυμασμό μας ... Ο Άγιος να βοηθήσει να λειτουργηθούμε υπό τους θόλους του ανακαινισμένου Ναού του».

5. Μνημείο ο Ναός του Αϊ-Γιώργη

Η ολοκλήρωση του εορταστικού προγράμματος των 150 χρόνων, με μεγάλη συμμετοχή προσκυνητών και παρά τις δύσκολες συνθήκες στο χώρο της εκδήλωσης, είχε καθολική αναγνώριση και επιτυχία. Αναμφίβολα την επόμενη ημέρα μία νέα σελίδα άνοιγε για το Ναό και το Αργυρό Πηγάδι. Όλοι επεσήμαναν, πως άμεση προτεραιότητα ήταν να αναγνωρισθεί ο ναός ως ιστορικό και θρησκευτικό μνημείο, να δρομολογηθούν παρεμβάσεις συντήρησης και αποκατάστασης των ζημιών του ναού, να διαμορφωθεί ο περιβάλλων χώρος, να ηλεκτροδοτηθεί ο ναός και να βελτιωθεί η οδική πρόσβαση.

Η μεγάλη δημοσιότητα και η δημοσίευση φωτογραφιών του λιθόκτιστου πεντάτρουλου ναού, ξύπνησε και την Εφορεία Ιστορικών και Βυζαντινών Αρ-

χαιοτήτων που έδρευε στα Ιωάννινα, η οποία και απαγόρευσε κάθε επέμβαση για αποκατάσταση των ζημιών και φθορών του ναού με το πρόσχημα, δήθεν, της προστασίας των βυζαντινών και μεταβυζαντινών μνημείων, ενώ μέχρι τότε είχε κωφεύσει στις επανειλημμένες εκκλήσεις μας για την απειλούμενη κατάρρευση του ναού. Το 1999 το Υπουργείο Πολιτισμού, ύστερα από διαρκείς προσπάθειες, έγγραφα και παραστάσεις μας, με την υπ' αριθ.: ΥΠΠΟ/ΑΡΧ/Β1/Φ33/ΚΗΡ/ 47588/1881/9-2-99 απόφασή του **χαρακτήρισε τον Ιερό Ναό Αγίου Γεωργίου εξ Ιωαννίνων, Δήμου Θέρμου 2^ο χλμ. από την πρ. κοινότητα Αργυρό Πηγάδι, επαρχίας Τριχωνίδος, Νομού Αιτωλοακαρνανίας ως μνημείο που χρήζει ειδικής κρατικής προστασίας**, αιτιολογώντας πως, «... πρόκειται για ναό που ανήκει στον τύπο του σύνθετου σταυροειδούς εγγεγραμμένου ναού και έχει αναγερθεί το 1847. Πολύπλευροι ψηλοί τρουλίσκοι, μικρότεροι από τον κεντρικό, καλύπτουν τα δυτικά γωνιακά διαμερίσματα, την πρόθεση και το διακονικό. Στο εσωτερικό του υπάρχει απλό ξύλινο τέμπλο και δεσποτική εικόνα του Αγ. Γεωργίου του εξ Ιωαννίνων με σκηνές από το μαρτύριό του, έργο του ζωγράφου Κων/νου Λάμπρου του 1847. Από τις διατάξεις αυτής της απόφασης δεν προκαλείται δαπάνη σε βάρος του κρατικού προϋπολογισμού...».

1144
84-3 99

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
ΓΕΝΙΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ
Αρ. Πρωτ: ΥΠΠΟ/ΑΡΧ/Β1/Φ33/ΚΗΡ/47588/1881
ΔΙΣΗ: ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΚΑΙ ΜΕΤΑΒΥΖΑΝΤΙΝΗ
ΜΝΗΜΕΙΩΝ
ΤΜΗΜΑ: ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ ΧΩΡΩΝ
Ταχ. Δ/ση : Μπουμπουλίας 20-22
Ταχ. Κώδ. : 10682
ΤΕΛΕΦΑΧ: 8201186
Πληροφορίες: Β.Α. Χριστοπούλου
Τηλέφωνο: 8201178

Αθήνα, 9-2-1999

ΑΠΟΦΑΣΗ
ΠΡΟΣ: 1) Εθνικό Τυπογραφείο,
Καποδιστρίου 54, ΑΘΗΝΑ
2) Αρχείο Μνημείων και
Δημοσιεύσεων ΥΠΠΟ,
Λύκου Ασφατών 11,
ΑΘΗΝΑ

ΚΟΙΝ: 1) 8^ο ΕΒΑ
-Κάστρο
45221 Ιωάννινα
2) Αρχείο Μνημείων και
Δημοσιεύσεων ΥΠΠΟ,
Λύκου Ασφατών 11,
ΑΘΗΝΑ

ΘΕΜΑ : Χαρακτήρισε Ι.Ν. Αγίου Γεωργίου εξ Ιωαννίνων, Δήμου Θέρμου, επαρχίας Τριχωνίδος, Νομού Αιτωλοακαρνανίας ως μνημείο που χρήζει ειδικής κρατικής προστασίας

ΑΠΟΦΑΣΙΖΟΥΜΕ
Χαρακτήρισε τον Ι.Ν. Αγίου Γεωργίου εξ Ιωαννίνων, Δήμου Θέρμου (2^ο χλμ. από την πρ. κοινότητα Αργυρό Πηγάδι), επαρχίας Τριχωνίδος, Νομού Αιτωλοακαρνανίας ως μνημείο που χρήζει ειδικής κρατικής προστασίας.
Πρόκειται για ναό που ανήκει στον τύπο του σύνθετου σταυροειδούς εγγεγραμμένου ναού και έχει αναγερθεί το 1847. Πολύπλευροι ψηλοί τρουλίσκοι, μικρότεροι από τον κεντρικό, καλύπτουν τα δυτικά γωνιακά διαμερίσματα, την πρόθεση και το διακονικό.

Στο εσωτερικό του υπάρχει απλό ξυλόγαλμα τέμπλο και δεσποτική εικόνα του Αγ. Γεωργίου του εξ Ιωαννίνων με σκηνές από το μαρτύριό του, έργο του ζωγράφου Κωνσταντίνου Λάμπρου του 1847.
Από τις διατάξεις αυτής της απόφασης δεν προκαλείται δαπάνη σε βάρος του κρατικού προϋπολογισμού.
Η παρούσα απόφαση θα δημοσιευθεί στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως.

ΕΣ. ΔΙΑΝΟΜΗ
Τμήμα Β1

Ο Προϊστάμενος της Διεύθυνσης
Ιακώβος Κασαρόης

Ακριβές Αντίγραφο
Ο Προϊστάμενος της Γραμματείας

(Απόφαση ανακήρυξης του Ναού ως Μνημείο Ειδικής Κρατικής Προστασίας)

Όπως αντιλαμβάνεται ο καθένας, με την απόφαση αυτή αναγνωρίστηκε **ως μνημείο ειδικής κρατικής προστασίας ο ναός**, χωρίς όμως καμία επιχορήγηση και πρόνοια προστασίας, πράγμα που σήμαινε πως χωρίς την άδεια της Διεύθυνσης Αρχαιοτήτων δεν μπορούσε να γίνει καμία παρέμβαση στο μνημείο. Είναι γνωστή ανά το πανελλήνιο η «χελώνεια» κινητικότητα της Διεύθυνσης Αρχαιοτήτων του ΥΠ.ΠΟ. για την προστασία και ανάδειξη των ιστορικών μνημείων. Μπροστά στον κίνδυνο κατάρρευσης ιδιαίτερα του κεντρικού τρούλου, με απόφαση του Συνδέσμου απανταχού Αργυροπηγαδιτών το 2000, επί προεδρίας του αείμνηστου Χρήστου Δ. Κωστόπουλου, ανατέθηκε η εκπόνηση στατικής μελέτης του ναού, των ερειπωμένων κτισμάτων και του περιβάλλοντος χώρου στον αρχιτέκτονα Χρήστο Κατσιμπίνη. Την προβλεπόμενη μελέτη χρηματοδότησε ο Δήμος Θέρμου. Την Άνοιξη του 2000 οι Αγρινιώτες αρχιτέκτονες, Χρήστος Κατσιμπίνης και Δημήτρης Παπακωνσταντίνου, ειδικοί στη συντήρηση και αναστήλωση παρόμοιων μνημείων ανέλαβον, ύστερα από πολυήμερες επισκέψεις στο Ναό, να συντάξουν τη σχετική μελέτη για το ναό και τον περιβάλλοντα χώρο.

Ο Μαραθώνιος της εκπόνησης και έγκρισης της μελέτης διήρκεσε περίπου πέντε (5) χρόνια. Στο μεταξύ η στατική της ανωδομής του ναού είχε επιβαρυνθεί. Ακόμα και στον τότε πρόεδρο της Δημοκρατίας, τον αείμνηστο Κω-στή Στεφανόπουλο, καθ' ότι ο Άγιος Γεώργιος ο «Φου-στανελάς» και τότε ετιμάτο άτυπα ως προστάτης-Άγιος της Προεδρικής Φρουράς, απευθυνθήκαμε με την από 18-3-2003 επιστολή μας, ζητών-

τας την συνδρομή του, προκειμένου οι αρμόδιοι Κρατικοί Φορείς να προβούν στις άμεσες και αναγκαίες ενέργειες για να μην καταρρεύσει η σκεπή του ναού. Τελικά η μελέτη εγκρίθηκε το 2006 με την υπ' αριθ. ΥΠΠΟ/

ΔΑΒΜΜ/96306 π.ε./3331 π.ε/19-4-2006 απόφαση του Υπουργού Πολιτισμού Γεωργίου Βουλγαράκη, χωρίς όμως την απαιτούμενη χρηματοδότηση παρά τις εκκλήσεις μας και παραστάσεις μας.

ΕΓΚΡΙΣΗ ΤΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΑΓΙΟ ΓΕΩΡΓΙΟ

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΑΝΑΣΤΗΛΩΣΗΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ ΚΑΙ ΜΕΤΑΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ ΜΝΗΜΕΙΩΝ ΤΜΗΜΑ ΜΕΛΕΤΩΝ ΜΕΤΑΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ ΜΝΗΜΕΙΩΝ

Αθήνα, 19/4/2006
Αρ. Πρωτ. ΥΠΠΟ/ΔΑΒ-
ΜΜ/96306π.ε/3331π.ε

Αποφασίζουμε

Α. Εγκρίνουμε την μελέτη και την εκτέλεση εργασιών συντήρησης και αποκατάστασης του Ιερού Ναού Αγίου Γεωργίου του Νεομάρτυρα, στο Αργυρό Πηγάδι Δήμου Θέρμου Νομού Αιτωλίας, όπως αυτή συντάχτηκε από τα Τε-

τα δυο άκρα τους. Όλοι οι οπλισμοί και οι ελκυστήρες θα είναι από ανοξείδωτο χάλυβα.

2. Για την αγκύρωση των εγκαταστάσεων ελκυστήρων στην τοιχοποιία, δε θα χρησιμοποιηθούν βλήτρα, όπως προβλέπεται από τη μελέτη, αλλά η ενίσχυση και ομογενοποίηση των περιοχών αγκύρωσής τους θα γίνει με άλλα μέσα όπως λόγω χάρη τοπικά ενέματα.

από την έναρξη των εργασιών, στην εποπεύουσα Υπηρεσία του Έργου.

γ) με την εποπτεία της ΔΑΒΜΜ και της 3ης Εφορείας Βυζαντινών Αρχαιοτήτων.

Ο ΥΠΟΥΡΓΟΣ
ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΒΟΥΛΓΑΡΑΚΗΣ

Παράλληλα με τις ενέργειες του Συνδέσμου ο αρχιτέκτονας Χρήστος Κατσιμπίνης, πρώην Επιθεωρητής Βυζαντινών Αρχαιοτήτων Υπ. Πολιτισμού, που από την πρώτη στιγμή αγκάλιασε και συνομίλησε με την αρχιτεκτονική και τις πληγές του Ναού, παρουσίασε την ύπαρξη και την κατάστασή του στο Β' Διεθνές Ιστορικό Αρχαιολογικό Συνέδριο που έγινε 31 Μαρτίου 2002 στο Αργίνιο. Ομοίως και στην Ημερίδα για τον «Βυζαντινό Πολιτισμό και τα μνημεία του Δήμου Θέρμου» που έγινε 31 Μαΐου 2008 στο Συνεδριακό Κέντρο του Δήμου. Αργότερα, παρέα με τον Αθανάσιο Παλιούρα, ομότιμο Καθηγητή της Βυζαντινής Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων και μέλος του Κεντρικού Αρχαιολογικού Συμβουλίου, επισκέφθηκαν τόσο τον ναό του Αγίου Γεωργίου, όσο και το ναό του Αγίου Δημητρίου στον περιβάλλοντα χώρο του οποίου διαπίστωσαν την ύπαρξη τμημάτων αρχαίας τοιχοποιίας.

Στον Άγιο Γεώργιο Γρεβενών γενέτειρα του Αγίου, εκατόν εξήντα επτά (167) ολόκληρα χρόνια από 17 Ιανουαρίου 1838 ημέρα Δευτέρα «...από τον δια αγχόνης μαρτυρικό θάνατο του Νεομάρτυρα Γεωργίου, στην πλατεία Κουρ-

Οκτώβριος 2008. Ο Καθηγητής Αρχαιολογίας στο Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων Αθ. Παλιούρας, ο Αρχιτέκτονας Μηχανικός Χρ. Κατσιμπίνης και ο Καθηγητής Μ.Ε. Γιώργος Χ. Κωνσταντινίδης, μπροστά στο Ναό του Νεομάρτυρα Γεωργίου

μανιό των Ιωαννίνων», μια άλλη Δευτέρα 17 Ιανουαρίου 2005, ημέρα μνήμης και θρησκευτικής εορτής του Αγίου, ο γράφων, με την τότε ιδιότητα του Βουλευτού, βρέθηκε στις πανηγυρικές και θρησκευτικές εκδηλώσεις στο χωριό Άγιος Γεώργιος (παλαιό Τσούρχλι) Γρεβενών.

Στη θρησκευτική εκδήλωση τιμής και μνήμης που έγινε στο πνευματικό κέντρο Αγίου Γεωργίου, όπως δημοσιεύθηκε και στο με αριθ. 81 φύλλο, Μάρτιος 2005, της περιοδικής εφημερίδας «ΕΛΙΜΕΙΑ», έκδοσης του Πολιτιστικού Συλλόγου Αγίου Γεωργίου Γρεβενών (Τσούρχλι), η Πρόεδρος του Συλλόγου κα Λουκία Δρόσου στο χαιρετισμό της είπε μεταξύ άλλων: «...Σήμερα έχουμε την εξαιρετική τιμή και τη χαρά να φιλοξενούμε και να έχουμε ανάμεσά μας τον κ. Απόστολο Κωστόπουλο, εκλεκτό τέκνο της Αιτωλοακαρνανίας, βουλευτή και εκπρόσωπό της στο Ελληνικό Κοινοβούλιο, παράγοντα της πολιτικής, πολιτιστικής και κοινωνικής δραστηριότητας και προσφοράς του νομού.

Γενέτειρά του το Αργυρό Πηγάδι, σκαρφαλωμένο στις δειράδες του Πανατωλικού, φωλιά παλαιότερα αρματωλών και κλεφτών, ορμητήριο αγώνων εθνικών. Πατρώα ουσία του και μνημείο άριστης λαϊκής τέχνης και αρχιτεκτονικής είναι ο ναός του Νεομάρτυρος Γεωργίου, κτισμένος εννέα χρόνια μετά το μαρτύριό του με τη συμβολή γυναικών και ανδρών του χωριού. Κέντρο πνευματικό της περιοχής Θέρμου κατά την εορτή του Δεκαπενταύγουστου, όπου όλοι οι ξενιτεμένοι Αργυροπηγαδίτες, σκορπισμένοι ανά την Ελλάδα, θερμοί πατριώτες, νοσταλγοί και σαν άλλος Οδυσσέας επιθυμώντας να 'δουν και «καπνόν αναθρώσκοντα» πανηγυρίζουν μαζί.

Εκλεκτό τέκνο τους ο σημερινός ομιλητής μας.

Γεννήθηκε το 1946 στο Αργυρό Πηγάδι (όπως προαναφέραμε). Έκανε τις εγκύκλιες σπουδές του στη γενέτειρά του και το Θέρμο.

Σπούδασε στο Πάντειο Πανεπιστήμιο Οικονομικά και στο Πανεπιστήμιο Αθηνών Νομικά. Σταδιοδρόμησε ως ανώτερος υπάλληλος στο Υπουργείο Οικονομικών και διατέλεσε Πρόεδρος της Ομοσπονδίας Οικονομικών Υπαλλήλων εκπροσωπώντας τον κλάδο επάξια. Είναι νυμφευμένος με την κ. Νικολέττα, με την οποία απέκτησε δύο κόρες.

Εξελέγη βουλευτής Αιτωλοακαρνανίας στις εθνικές εκλογές του 2004 και είναι εισηγητής του Φορολογικού Νομοσχεδίου και του κρατικού προϋπολογισμού. Πρωταγωνιστής και πρωτοπόρος στη λύση των γενικών προβλημάτων της Αιτωλοακαρνανίας, αγωνίζεται για διάνοιξη δρόμων, κάλυψη βιοτικών αναγκών των ορεινών χωριών και με τους συνεργάτες του προώθησε μελέτη στο Υπουργείο Πολιτισμού, η οποία και εγκρίθηκε, για την ανακαίνιση του ναού του Αγίου μας στο χωριό του.

Καλώς ορίσατε στο χωριό μας κ. Βουλευτή, αγαπητέ μας κ. Απόστολε Κωστόπουλε. Σας ευχαριστούμε για τον κόπο σας. Ευχόμαστε ο Άγιος να σας εμπνέει και να σας ποδηγετεί στην υψηλή αποστολή σας.»

Στον Πανηγυρικό μνήμης ο γράφων είπε: «... Ένας ακόμη μαρτυρικός θάνατος ενός ανδρειωμένου συγχωριανού σας τριαντάχρονου παλικάριού, σφράγισε με την θυσία του, την αγάπη για την πίστη την Αγία, για την οικογένεια, για την πατρίδα και μας χάρισε ανέκλειπτο πνευματική χαρά, αναφαίρετο δόξα

και ακλόνητη θρησκευτική και πατριωτική πίστη... Ένας ακόμα αθλητής του Χριστού και της ορθοδόξου πίστεώς μας, μετατρέπει τη θυσία του, σε θάνατο θαυμαστό, πνευματικό και ευεργετικό. Κι' όμως την εποχή εκείνη που οι Αγαρηνοί κατακτητές θανάτωναν τον Γεώργιο, στόχευαν στην καρδιά του Χριστιανισμού. Νόμισαν, πως με τον βασανιστικό δημόσιο θάνατο του Νεομάρτυρα θα κατατρόμαζαν τους επαναστατημένους Νέο-Έλληνες. Πέτυχαν ακριβώς το αντίθετο. Ο φρικτός θάνατος του Αγίου Νεομάρτυρος έγινε η ανάσταση των πιστών. Η Χριστιανική οδύνη για το μαρτυρικό θάνατο του Γεωργίου απέβη σε θρίαμβο για την Ορθοδοξία. Ήταν μια θυσία υπέρ της αλήθειας, του χρέους, της πίστης και των ιδανικών της φυλής μας... Αναμφισβήτητα, αυτή η γενναιότητα των θρυλικών ηρώων μας και των από αιώνων Αγίων Μαρτύρων μας, θέρμανε τις ψυχές των υπόδουλων χριστιανών, που περιφρόνησαν το θάνατο και βάδισαν ακαταμάχητα στο δρόμο της ελευθερίας και της χριστιανοσύνης...

...Είναι πράγματι καταπληκτικό και εξ ίσου πρωτοφανές, εννέα μόλις χρόνια από το θάνατό του και οκτώ χρόνια από την Αγιοκατάταξή του (19 Σεπτεμβρίου 1839), στο ορεινότερο χωριό της επαρχίας Τριχωνίδος, του Νομού Αιτωλ/νίας και σε υψόμετρο πάνω από 1000 μέτρα, στο χωριό μου, το ΑΡΓΥΡΟΠΗΓΑΔΙ (που τότε λεγόταν ΓΚΙΡΤΟΒΟΣ) χτίστηκε μια πανέμορφη λιθόκτιστη εκκλησία με πέντε θαυμαστούς και επιβλητικούς τρούλους, αφιερωμένη αποκλειστικά στη μνήμη του Αγίου Γεωργίου του Νεομάρτυρα εις Ιωαννίνων. Αναμφίβολα είναι ο πρώτος ναός που κτίστηκε από τα θεμέλια στη μνήμη του. Από τότε, ίσα με σήμερα, ανεμοχιονοδαρμένος αντιστέκεται με πολλές όμως φθορές, ιδιαίτερα στην ανωδομή, σκεπή και τρούλους. ...Έχουν δρομολογηθεί διαδικασίες αποκατάστασης... Στις 21 ΙΟΥΛΙΟΥ του 1847, όπως διαβάζει κανείς στην εντοιχισμένη πλάκα, πρέπει να έγιναν η πρώτη θεία λειτουργία και σε μια πανηγυρική και θρησκευτική ιεροτελεστία ο μακαριστός Παπα-Αριστείδης χαρίτωσε και την εικόνα του Αγίου μας, η οποία φέρει την εξής επιγραφή: “Δέηση του δούλου του θεού Νικολάου Κάσκαρη 1847 Ιουλίου 21 χειρ. Κ. Λάμπρου”. **Αντίγραφο της οποίας αξιώνομαι να δωρίσω σήμερα στην εκκλησία της γενέτειρας του ΑΓΙΟΥ μας...**

...Όσο κι αν φαίνεται παράξενο, όσο και αν ερεθίζει τον κοινό νου και τη

**Η ομιλία του βουλευτή
κ. Απόστολου Κωστόπουλου**

*Ο ομιλητής
κ. ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΚΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ*

ΕΓΙΝΕ ΣΤΟ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΑΓΙΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΦΟΡΑ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΕΙΚΟΝΑΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΙΕΡΩΝ ΛΕΙΨΑΝΩΝ ΚΑΙ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ. ΠΡΟΗΓΗΘΗΚΕ ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΠΡΟΕΔΡΟΥ κ. ΛΟΥΚΙΑΣ ΔΡΟΣΟΥ, Η ΟΠΟΙΑ ΜΕΤΑ ΤΗ ΣΧΕΤΙΚΗ ΠΡΟΣΦΩΝΗΣΗ ΕΧΕΙ ΩΣ ΕΞΗΣ:

Η

Αδελφότης των απανταχού Αγιοργιτών «Ο ΝΕΟΜΑΡΤΥΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ» τιμά και γεραίρει σήμερα την ετήσια μνήμη του τέκνου του Τσουρχλίου, του Αγίου Γεωργίου, Αγίου της Ορθόδοξίας και μάρτυρος του Έθνους.

17 Ιανουαρίου 2005.

Ομιλία Απ. Κωστόπουλου στον Άγιο Γεώργιο Γρεβενών

από τη λαϊκή σοφία και τα αφηγήματα... Όσο και αν τα στοιχεία είναι φτωχά και λαϊκά, τα γεγονότα είναι πανίσχυρα και ακλόνητα. Ο οραματιστής Αργυροπηγαδίτης και ταπεινός βοσκός Βασίλης Ταλαγάνης, οι Ηπειρώτες τεχνίτες, οι Γκερτοβήτες (Αργυροπηγαδίτες) εργάτες, έχτισαν σε μία πανοραμική θέση του χωριού, στο λόφο του Αετού, περικαλή πεντάτρονλο ναό για να αγναντεύει ο Άγιος, ως πέρα το Μεσολόγγι και το Μοριά, ως εκείθε τη σκλαβωμένη Ήπειρο, ως δώθε την λεύτερη Στερεά...».

Η ευρεία αυτή δημοσιοποίηση και με ανάλογα δημοσιεύματα στον τοπικό ημερήσιο και περιοδικό τύπο, ωφέλησε τα μέγιστα στις παραπέρα ενέργειες του Συνδέσμου και των μελών του για την άμεση κινητοποίηση και αποκατάσταση των ζημιών-φθορών του ναού.

6. Ανακαίνιση Ναού

Με το πέρασμα των χρόνων και ιδιαίτερα με τους σεισμούς των ετών 2007 και 2008, η απειλή κατάρρευσης της ανωδομής του ναού ήταν ολοφάνερη. Με το σύνθημα «*Δεν θα αφήσουμε τον Άγιο Γεώργιο να καταρρεύσει*», οι

φαντασία του καθενός μας... η ζωή των Αγίων κρύβει πράγματα που δεν εξηγούνται με κοινό νου. Αποτελούν κάτι το μυστηριώδες, κάτι το Θεϊόν. Χαρακτηρίζονται ως ενδείξεις παρουσίας του Θεού στη ζωή των ανθρώπων και έτσι δομείται ο χρυσός κανόνας της ζωής... Όσο και αν οι λαϊκές αφηγήσεις αμφισβητούνται δεν παύουν να αποτελούν συμπλήρωμα της ιστορίας και ούτε τα ιστορικά γεγονότα είναι απολύτως ξεκομμένα

Αργυροπηγαδίτες με το Διοικητικό Συμβούλιο του Συνδέσμου και το Εκκλησιαστικό Συμβούλιο **ξεκίνησαν το 2010 τη μεγάλη προσπάθεια**. Όπως άλλοτε και ο οραματιστής Βασίλης Ταλαγάνης. Ο στόχος ήταν μεγάλος! Η οικονομική κρίση που ξέσπασε στη χώρα δυσκόλεψε ακόμα περισσότερο τα πράγματα. Η στατική κατάσταση του ναού δεν μπορούσε να περιμένει άλλο. Έτσι ένα μικρό χωριό με δημόσια διακοίνωσή του προς όλες τις κατευθύνσεις, παρά τις απαγορευτικές καθησυχαστικές συστάσεις της Διεύθυνσης Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών μνημείων, αναλαμβάνοντας την ευθύνη στρατεύθηκε στο μεγάλο σκοπό και διακήρυξε: «...Εμείς οι καταγόμενοι από το χωριό αυτό δεν μπορούμε να αφήσουμε τον Ιερό Ναό του Αγίου Γεωργίου του Νεομάρτυρα να καταρρεύσει... Είναι ο πρώτος ναός που κτίστηκε προς τιμήν του στο χωριό μας το Αργυρό Πηγάδι... Αποτελεί εξαιρετικό μνημείο-στολίδι για όλη τη Δυτική Ελλάδα. Έχει χτιστεί από ηπειρώτες τεχνίτες με τη συμμετοχή των κατοίκων το 1847 ... έχει υποστεί ζημιές και χρειάζεται αποκατάσταση. Υπάρχουν ρήγματα στους τοίχους και τους θόλους, έχουν αποκολληθεί υλικά και λίθοι από τους μεγάλους τρούλους και η στέγη χρήζει άμεσης αντικατάστασης ... το νερό μπαίνει από παντού με άμεσο κίνδυνο να καταρρεύσουν οι θόλοι αλλά και οι τοίχοι ... Δυστυχώς οι επανειλημμένες προσπάθειές μας για χρηματοδότηση δεν είχαν καμμία ανταπόκριση από τους αρμόδιους φορείς ... θα κάνουμε ότι μπορούμε για τη διάσωση και προστασία του... εννοείται ότι όλες οι παρεμβάσεις θα γίνουν σύμφωνα με την εγκεκριμένη μελέτη και την εποπτεία της αρμόδιας Εφορείας Μεταβυζαντινών Μνημείων. Απευθυνόμαστε σε κάθε πρόσωπο ή φορέα που αγαπάει τον τόπο μας, που εκτιμά τα έργα πολιτισμού των προγόνων μας και που αισθάνεται σαν ελάχιστο χρέος, ... τουλάχιστον τη συντήρησή τους. Ζητούμε οικονομική βοήθεια από οποιονδήποτε μπορεί να προσφέρει...»

Η ανταπόκριση υπήρξε συγκινητική και άμεση. Έτσι το καλοκαίρι του 2011 ξεκίνησαν οι εργασίες. Συνεργεία μαστόρων δούλευαν, πάντα σύμφωνα με τη μελέτη, ως το καλοκαίρι του 2012 **και το θαύμα έγινε!**

Τον Αύγουστο του 2012, ο μοναδικός περίτεχνος πεντάτρουλος ναός του Νεομάρτυρα Αγίου Γεωργίου «του Φουστανελά» εκεί ψηλά στο Αργυρό Πηγάδι, ξεπρόβαλε ολοκαίνουργος και λαμπερός. Ένα πραγματικό στολίδι του

Ανακαινισμένος, ανθοστόλιστος, μοναδικός Ναός Νεομάρτυρα Αγίου Γεωργίου

Από αριστερά: Νίκος Καπώνης αρχαιολόγος της Εφορείας, Δημήτρης Παπακωνσταντίνου, Χρήστος Κατσιμπίνης, Μαστρο Ηλίας Γραβάνης

χωριού. Καύχημα του Δήμου Θέρμου και σπάνιο δείγμα εκκλησιαστικής αρχιτεκτονικής του 19^{ου} αιώνα στο Νομό Αιτωλοακαρνανίας.

Στη μελέτη συντήρησης και αποκατάστασης του Ναού που εκπονήθηκε από τους: Χρήστο Κατσιμπίνη Αρχιτέκτονα Μηχανι-

κό, Δημήτρη Παπακωνσταντίνου Αρχιτέκτονα Μηχανικό, Βασίλη Μπεκούλη Πολιτικό Μηχανικό, Κων/νο Κουτσούκη Τοπογράφο Μηχανικό και Ανδρέα Καπνιάρη Μηχανολόγο Μηχανικό και εγκρίθηκε στις 19-4-2006 περιγράφονται τα προβλήματα και οι εργασίες που έπρεπε να γίνουν.

Επειδή, όπως λέγεται «μια εικόνα χίλιες λέξεις», ας δούμε μέσα από φωτογραφίες βήμα-βήμα τις εργασίες, όπως τις δούλεψαν ο Μαστρο-Ηλίας Γραβάνης με τους δύο γιούς του Δημήτρη και Θανάση και άλλους τεχνίτες, σε απόλυτη συνεργασία με τους επιβλέποντες αρχιτέκτονες Χρήστο Κατσιμπίνη και Δημήτρη Παπακωνσταντίνου και με την εποπτεία της Εφορείας Μεταβυζαντινών Μνημείων, σχετίζοντας την κατάσταση που υπήρχε αρχικά, την πορεία αποκατάστασης και τέλος την ολοκλήρωσή της.

Ειδικότερα:

α) Στέγη (σκεπή):

Η μελέτη για το Ναό επισημαίνει: «Η στέγη του ναϊδρίου είναι καλυμμένη με σχιστόπλακες της περιοχής ακανονίστου μορφής και διαστάσεων. Με τον ίδιο τρόπο είναι καλυμμένοι και οι πέντε τρούλοι... Οι σχιστόπλακες λόγω δυσμενών καιρικών συνθηκών έχουν κατά μεγάλο αριθμό καταστραφεί ή μετακινηθεί και γίνεται μεγάλη εισροή υδάτων στο υπόστρωμα... οι παλαιότερες παρεμβάσεις αποκατάστασης των φθορών είναι εμφανείς και ... εν μέρει επιτύγχαναν τη διάσωση της μορφής και την στατική υποστήριξη των τρούλων ...

Στο μέγιστο της ανωδομής έχει γίνει χρήση πορολίθου, εκτός των ακμών των τόξων. Η κατάσταση από στατικής πλευράς

Η στέγη πριν τις εργασίες

έχει φτάσει σε λίαν επικίνδυνο σημείο αντοχής, με αποτέλεσμα μερικοί να έχουν αποκολληθεί και είναι σε κατάσταση αμέσου πτώσεως στο εσωτερικό ... ιδίως απ' τον κεντρικό τρούλο...

Προκειμένου να επιτευχθεί η στεγανοποίηση του ναϊδρίου πρέπει να γίνει ... η απομάκρυνση τελείως των σχιστοπλακών κάλυψης... να αποκατασταθεί εσωτερικώς και εξωτερικώς η τοιχοποιία των τυμπάνων των κυλινδρικών τρούλων... να αποκατασταθεί ο εξωτερικός διάκοσμος δια της αντικαταστάσεως των φθαρμένων τμημάτων των τόξων των τυφλών αψιδωμάτων, των πεσσών, κιονοκράνων, βάσεων κ.λπ.... να καθαριστούν τα εξωράχια των θόλων και των τρουλίσκων... να γίνει η πλήρωση μεταξύ των θολιτών λίθων με ισχυρή τσιμεντοκονία και με ίνες ύαλου. Στη συνέχεια να γίνει επίστρωση ισχυρού μονωτικού υλικού μεγάλης αντοχής στις καιρικές συνθήκες, να χρησιμοποιηθούν φύλλα μολύβδου στις ενώσεις των κυλινδρικών τρούλων και τις περιοχές ενώσεως της στέγης... Τέλος να γίνει η επίστρωση των νέων σχιστοπλακών μεσαίων διαστάσεων...».

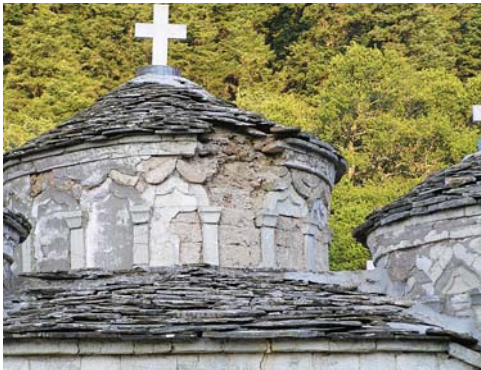
Σενάζ με μπετόν αρμέ

Η απομάκρυνση των σχιστοπλακών της στέγης και των τρούλων ήταν η πρώτη κίνηση. Άρχισε στις 5 Ιουλίου 2011 με την παρουσία των μελετητών -επιβλεπόντων αρχιτεκτόνων και κλιμακίου της Εφορείας Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών Μνημείων. Ο μαστροΗλίας Γραβάνης με τους βοηθούς του, με επιδεξιότητα ξεσκέπασε και σχεδίασε την αποκατάστασή της.

Σ' όλη την ανωδομή περιμετρικά τοποθετήθηκε σενάζ από μπετόν αρμέ. Η στέγη επιστρώθηκε με στρώμα ισχυρού μονωτι-

κού υλικού και αντικαταστάθηκαν όλες οι σχιστόπλακες με νέες σχιστόπλακες μεσαίου μεγέθους που στερεώθηκαν με τσιμεντοκονίαμα.

β) Τρούλοι: Σύμφωνα με την μελέτη: «... Η τοιχοποιία των τρούλων αποτελείται από πορόλιθους και εξωτερικά από διάκοσμο με γκρίζα ή λευκή ασβεστολιθική λίθο... Τα τόξα, οι πεσσοί, τα αψιδώματα και τα τύμπανα των κυλινδρικών τρούλων σε πολλά σημεία είναι αρκετά κατεστραμμένα... Ο κεντρικός τρούλος είναι το πιο επιβλητικό στοιχείο του ναού, έχει υποστεί την πιο σοβαρή ζημιά... Τεμάχιο του περιμετρικού γείσου της βάσεως του τρούλου έχει καταπέσει ... Τα παράθυρα των τυμπάνων του τρούλου θα κατασκευαστούν ... και θα στερεωθούν κατά τέτοιο τρόπο τα τζάμια επί του ξυλίνου κασώματος ώστε να επιτρέπουν τον εξαερισμό του τρούλου, αλλά να εμποδίζουν την είσοδο της βροχής και της χιόνος...».

Οι εργασίες αποκατάστασης άρχισαν από τους μικρούς τρούλους. Αφαιρέθηκαν τα φθαρμένα στοιχεία, έγινε αρμολόγηση των πλευρικών επιφανειών εσωτερικά και εξωτερικά. Ο κεντρικός τρούλος αποσυναρμολογήθηκε πλήρως. Ο μαστρο-Ηλίας, ο γιός του Θανάσης και ο αρχιτέκτο-

νας Χρήστος Κατσιμπίνης, έβαλαν όλη τους την τέχνη και το μεράκι και τον ξανάκτισαν περικαλή και δεσπόζοντα. Οι θόλοι των τρούλων καλύφθηκαν από ισχυρό μονωτικό, τοποθετήθηκαν περιμετρικά με ιδιαίτερη προσοχή τα διακοσμητικά στοιχεία αυτών και οι τρούλοι σκεπάστηκαν με νέες σκληρές σχιστόπλακες και στις κορυφές τους ξανατοποθετήθηκαν οι χειροποίητοι μεταλλικοί σταυροί.

Οι τρούλοι αρμολογήθηκαν εσωτερικά, και από τα παράθυρά τους η ανωδομή φωτίστηκε και άλλαξε όψη.

Το εσωτερικό των τρούλων πριν

Το εσωτερικό των τρούλων μετά

γ) **Κτητορική επιγραφή:** Αφαιρέθηκαν τα επιχρίσματα από την εντοιχισμένη κτητορική επιγραφή και ξανατοποθετήθηκε στη θέση της στο εξωτερικό του κεντρικού τρούλου. Η γκριζοπράσινη εντοιχισμένη πλάκα με την κτητορική επιγραφή «ΕΚΤΗΤΟΡΑΣ ΑΓΙΟΥ ΓΙΟΥΡΓΙΟΥ ΒΑΣΙΛΙΣ ΤΑΛΑΓΑΝΙΣ» σε συνδυασμό με τις επιγραφές στα υπέρθυρα των εισόδων, επιβεβαιώνουν πως ο ναός του Αγίου Νεομάρτυρος Γεωργίου, με τη σημερινή του μορφή κτίστηκε με τη φροντίδα και την επιμέλεια του οραματιστή Βασίλη Ταλαγάνη τον Ιούλιο του 1847.

Η στέγη του Ναού μετά τις εργασίες, Καλοκαίρι 2011

Το κλιμάκιο της 22ης Εφορείας Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών Μνημείων με επικεφαλής την προϊσταμένη κ. Μαρία Καζανάκη και τον αρχαιολόγο κ. Νίκο Καπώνη, που είχε την εποπτεία των εργασιών, επιβεβαίωσε την καλή εξέλιξη των έργων.

δ) Συντήρηση Τοιχοποιίας εσωτερικά και εξωτερικά του ναού.

Σύμφωνα με τη μελέτη: «... τα θεμέλια είναι από ακανόνιστη τοιχοποιία ημιτοξευτών λίθων - τμήματα θεμελίων προηγούμενων κτισμάτων και πιθανώς πάνω σ' αυτά θεμελιώθηκε ο ναός του Αγίου Γεωργίου. Η όλη τοιχοποιία είναι ισόδομη και αποτελείται από ασβεστόλιθους ορθογωνίου διατομής χρώματος γκριζού προς το λευκό προελεύσεως από την γύρω περιοχή... αντίθετα οι γωνιακοί λίθοι, οι ακμές των τόξων, τα κιονόκρανα, οι σπόνδυλοι των κιόνων είναι από γκριζοπράσινο σκληρό ασβεστόλιθο. Η ανατολική πλευρά του ναού, έχει οριζόντιες ζώνες, κατά διαστήματα από κοκκινωπό λίθο, ενώ στη δυτική υπάρχουν εξωτερικές αναμονές που αποδεικνύουν πρόθεση επεκτάσεως του ναού ... Εξωτερικά η τοιχοποιία βρίσκεται σε καλή κατάσταση ... τις μεγαλύτερες φθορές έχουν τα διακοσμητικά στοιχεία όπως λιθανάγλυφα, κίονες, πεσσοί, κιονόκρανα, βάσεις, κορνίζες και ανάγλυφες επιγραφές σε γκριζό λίθο...».

Και προτείνει να γίνουν: «...Εργασίες υτιοθεμελίωσης των τριών πλευρών του ναϊδρίου, ανατολικά, βόρεια και νότια προκειμένου να εξασφαλιστεί έτσι η στατικότητα του κτιρίου.... Η ομογενοποίηση της τοιχοποιίας με την συμπλήρωση συνδετικού υλικού ιδίως απ' την νότια πλευρά του ναϊδρίου... αρμολόγημα και τοποθέτηση σωληνίσκων για την πραγματοποίηση τσιμεντοενέσεων απ' την εσωτερική παρειά της νότιας πλευράς ... συρραφή με λίθινα και σταθερού όγκου «κλειδιά» παράλληλα ή και εγκάρσια στα τόξα και ιδιαίτερα στις θέσεις των ρωγμών και αποκολλήσεων... Σ' όλη την εσωτερική

παρειά της τοιχοποιίας να καθαρευθούν οι δόμοι που βρίσκονται σε κατάσταση φθοράς και να αντικατασταθούν με νέο υλικό, να γίνει αρμολόγηση εσωτερικώς όλων των επιφανειών σε βάθος με ισχυρό συνδετικό υλικό το οποίο θα ενισχύει την όλη λιθοδομή του ναϊδρίου ... να συμπληρωθούν, όπου λείπουν ή θα αντικατασταθούν οι φθαρμένοι ελκυστήρες στη βάση των τόξων και ενδιάμεσα των θόλων και των κυλινδρικών τρούλων. Επίσης θα τοποθετηθεί σειρά μεταλλικών ελκυστήρων...».

Τις προπαρασκευαστικές εργασίες ανέλαβαν οι ντόπιοι Βασίλης Κωνσταντινίδης, Κώστας Κωνσταντινίδης, Βαγγέλης Ζαφρακάς και Θύμιος Κωστόπουλος. Με υδροβολή καθαρίστηκαν σε βάθος οι αρμοί, έφυγαν τα σαθρά υλικά, η μαυρίλα και ο ασβέστης από την εξωτερική και εσωτερική τοιχοποιία, τους κίονες και το δάπεδο του ναού και οι πέτρες ξαναπήραν το φυσικό τους χρώμα. Για το συνολικό δέσιμο της τοιχοποιίας του ναού τοποθετήθηκαν μεταλλικοί ελκυστήρες, από τον Ιωάννη Ντόβα, καθ' όσον οι παλιοί ήταν από ξύλο καστανιάς και είχαν διαβρωθεί. Η ομάδα του Παναγιώτη Παπαθανασόπουλου ανέλαβε τα αρμολογήματα και τις εργασίες του εξωτερικού χώρου.

ε) **Δάπεδο του ναού** αποτελείται από επίστρωση με γκριζοπράσινη ασβεστολιθική πέτρα και στο κέντρο του, σε μια στρογγυλή σκληρή γκριζοπράσινη πέτρα, απεικονίζεται λιθανάγλυφο με τον δικέφαλο αετό και δύο φίδια. Με υδροβολή έγινε καθαρισμός και αρμολόγηση στο δάπεδο και την Αγία Τράπεζα, επιμελημένη συντήρηση του ρόδακα με τον δικέφαλο και αντικαταστάθηκαν φθαρμένες πλάκες όπως προβλεπόταν και στην μελέτη.

Η Αγία Τράπεζα και ο ρόδακας με τον Δικέφαλο Αετό και τα φίδια

στ) Τέμπλο Η μελέτη προέβλεπε συντήρηση του τέμπλου και αντικατάσταση πορτοπααραθύρων. «... Το ξύλινο τέμπλο θα πρέπει να συμπληρωθεί ή να γίνει νέο στο ρυθμό και το χαρακτήρα του υφισταμένου, τα δε παράθυρα στο ίδιο σχέδιο και οι δυο μεταλλικές θύρες θα αντικατασταθούν από γέρο ξύλο καστανιάς».

Οι Αργυροπηγαδίτες, Γιώργος και Φώτης Ζαφρακάς, εξαιρετικοί τεχνίτες, προσέφεραν δωρεάν τις εργασίες στο τέμπλο. Αντικαταστάθηκαν τα φθαρμένα διακοσμητικά μέρη, συντηρήθηκε και βάφτηκε.

Το εσωτερικό του Ναού άλλαξε όψη.

Το εσωτερικό του Ναού πριν και μετά

Η τελευταία παρέμβαση στο εσωτερικό του Ναού ήταν η τοποθέτηση στασιδίων με δαπάνη της οικογένειας Λάμπρου Τσόλκα.

ζ) Πορτοπαράθυρα: Τα ξύλινα κουφώματα του ναού είχαν υποστεί φθορές. Σύμφωνα με την μελέτη, οι δύο μεταλλικές πόρτες των εισόδων και τα παράθυρα έπρεπε να αντικατασταθούν από γερό ξύλο καστανιάς.

Την κατασκευή και τοποθέτηση αυτών έκανε δωρεάν ο επιπλοποιός από το Παναιτώλιο, Δημήτρης Παλαιοδήμος. Ο μακαρίτης πλέον Δημήτρης, γνώριζε πολύ καλά το ναό και είχε βαθιά θρησκευτική ευλάβεια στον Άγιο, καθ' όσον πολλές φορές έφερνε τη μάνα του Λαμπρινή, την αδελφή της Σταυρούλα Παντή μαζί με τον αδελφό τους, τον Μπάρμπα Μήτσο Καραγιώργο και τις ξαδέλφες τους Φώτω Μπλάνη από το Παναιτώλιο και Αικατερίνη Κεφαλή από το Ζευγαράκι και έκαναν μοναχολειτουργία στον Άγιο Γεώργιο. Όλοι αυτοί, είχαν μεγαλώσει στα γύρω χωράφια της περιοχής (1910-1935) και θεωρούσαν τον Αϊ-Γιώργη προστάτη τους.

Το εσωτερικό της Δυτικής εισόδου

η) Ο περιβάλλον χώρος
διαμορφώθηκε, τόσο για ομαλή πρόσβαση και παραμονή των προσκυνητών στον χώρο, όσο και για την στατική του ναού, ιδιαίτερα στην βόρεια και νότια πλευρά.

Κτίστηκαν μικρά τειχία αντιστήριξης με τα απαραίτητα σκαλοπάτια. Τις χωματουργικές εργασίες διαμόρφωσης του χώρου ανέλαβαν οι αδελφοί Σκαμπαρδούκα. Πάνω σε οπλισμένο σκυρόδεμα στρώθηκε γκρίζα σκληρή πέτρα στις βόρεια, ανατολική και δυτική πλευρές.

Για προστασία τοποθετήθηκαν πλευρικά προστατευτικές μπάρες με παλιές κολώνες του ΟΤΕ. Ανατολικά του ναού ξεφύτρωσε ένα μικρό αμφιθέατρο δύο σειρών.

θ) Νέα όψη Ναού. Η εξωτερική εμφάνιση του Ναού άλλαξε. Χρόνιες φθορές και επικαλύψεις στους ακρογωνιαίους λίθους, παραστάτες, ανώφλια, κατώφλια, κίονες, ανάγλυφες επιγραφές, κιονόκρανα, βάσεις, κορνίζες, εντοπίστηκαν, καθαρίστηκαν, επιδιορθώθηκαν, αποκαταστάθηκαν και αναδείχθηκαν τα ιδιαίτερα αρχιτεκτονικά στοιχεία του Ναού.

Κεντρική είσοδος πριν

Κεντρική είσοδος μετά

Το ιερό πριν

Το ιερό μετά

Βόρεια πλευρά πριν

Βόρεια πλευρά μετά

Δυτική πλευρά πριν

Δυτική πλευρά μετά

Όλα έγιναν, ίσως και περισσότερα απ' όσα περιγράφονται στη σχετική μελέτη, (όπως τότε το 1847 έτσι και τώρα) με οικονομικές συνδρομές, δωρεές και προσφορές μελών και φίλων του Συνδέσμου Αργυροπηγαδιτών και με προσωπική εργασία των κατοίκων του χωριού.

«... Η τοπογραφική αποτύπωση θα συμπληρωθεί με την προβολή του ναϊδρίου και την αναστήλωση των δύο κελιών που παρευρίσκονται στον περιβάλλοντα χώρο...» λέει η μελέτη.

Απομένει, επομένως, η αναστήλωση των δύο κελιών και η αποκατάσταση της οδικής πρόσβασης, για να γίνει αυτό το ναοδικό συγκρότημα, σ' αυτή τη μαγευτική θέση, τόπος λατρείας, μνήμης και τιμής όπως αξίζει στους Νεομάρτυρες και Εθνομάρτυρες του Έθνους μας.

7. Ολοκλήρωση εργασιών ανακαίνισης Ναού

Όλες τις μακροχρόνιες αγωνίες, προσπάθειες και ακαταπόνητες εργασίες, όλων των πρωτεργατών και συντελεστών, που αναστήλωσαν αυτόν τον υπέροχο ναό, ας τις παρακολουθήσουμε, όπως ακριβώς τις έζησε και τις περιέ-

γραψε σε δημοσίευσμά του στην εφημερίδα «το γράμμα μας» (αριθ. Φ. 139/2012), ο τότε Πρόεδρος του Συνδέσμου -που δυστυχώς πολύ νέος και δημιουργικός έφυγε για την αιωνιότητα- ο αλησμόνητος Νίκος Χαρ. Κωνσταντινίδης:

«...Το 2010 ο Σύνδεσμος των Απανταχού Αργυροπηγαδιτών και το Εκκλησιαστικό Συμβούλιο του χωριού πήραν την απόφαση να ξεκινήσουμε τις εργασίες επισκευής και συντήρησης στο Ναό του Αγίου Γεωργίου του Νεομάρτυρα. Τότε δύσκολα μπορούσε κάποιος να φανταστεί ότι θα φτάναμε εδώ που φτάσαμε, στηριζόμενοι μόνο στις δικές μας δυνάμεις. Και όμως η ανταπόκριση των χωριανών και των φίλων μας ήταν μοναδική...

Έτσι το καλοκαίρι του 2011 έγιναν οι εργασίες αποκατάστασης της στέγης (περιμετρικά σενάζ, αποκατάσταση ρωγμών στην ανωδομή, αποκατάσταση τρούλων, επικάλυψη της οροφής με συνεκτικό και μονωτικό υλικό, αντικατάσταση σχιστόπλακων κλπ). Ήταν το κατεπείγον και το πιο δύσκολο.

Το 2012, από νωρίς ξεκινήσαμε τις εργασίες συντήρησης της τοιχοποιίας

Νίκος Κωνσταντινίδης Πρόεδρος του Συνδέσμου, Δημήτρης Παπακωνσταντίνου, Νίκος Καπώνης, Μαρία Καζανάκη, Χρήστος Κατσιμπίνης και Ηλίας Γραβάνης στον χώρο δυτικά του Ναού, κάτω από τα μεγάλα πουρνάρια, όπου είχαν εγκαταστήσει το στρατηγείο της ανακαίνισης του Ναού.

του Ναού, εσωτερικά και εξωτερικά, καθώς και διαμόρφωσης του περιβάλλοντος χώρου. Ο τοίχος καθαρίστηκε προσεκτικά με υδροβολή. Καθαρίστηκαν επίσης προσεκτικά οι αρμοί. Τις δύσκολες εργασίες πραγματοποίησαν οι χωριανοί μας Βασίλης Κωνσταντινίδης, Κώστας Κωνσταντινίδης, Βαγγέλης Ζαφρακάς και Θύμιος Κωστόπουλος... Καθαρίστηκε επίσης με υδροβολή και αρμολογήθηκε το εσωτερικό δάπεδο του Ναού από τον Κώστα Κωνσταντινίδη.

Στη συνέχεια έγινε η αρμολόγηση εσωτερικά και εξωτερικά. Χρησιμοποιήθηκαν τα σωστά υλικά, σύμφωνα με τις υποδείξεις των επιβλεπόντων αρχιτεκτόνων Χρήστου Κατσιμπίνη και Δημήτρη Παπακωνσταντίνου. Τις εργασίες πραγματοποίησε ο μάστορας Παναγιώτης Παπαθανασόπουλος από την Χρυσοβίτσα με την παρέα του, ...καθώς και τη διαμόρφωση του περιβάλλοντος χώρου με πλακόστρωτο με γκρίζα πέτρα, σκαλοπάτια και ένα μικρό αμφιθέατρο δυο σειρών στην ανατολική πλευρά.

Ο Δημήτρης ο Παλαιοδής κατασκεύασε και τοποθέτησε δωρεάν καινούριες πόρτες και παράθυρα στο Ναό. Από ξύλο καστανιάς και στο παραδοσιακό για ναούς και μοναστήρια ύφος.

Ο Γιώργος ο Ζαφρακάς έκανε δωρεάν τον ελαιοχρωματισμό και τη συντήρηση του τέμπλου του Ναού. Εκεί που η τέχνη και το μεράκι του μάστορα συναντήθηκαν με την αγάπη και τη φροντίδα για τα μνημεία του τόπου.... Η αγιογράφηση του τέμπλου του Αγίου Γεωργίου ανατέθηκε στον αγιογράφο Βάρσο Γιάννη.

Ηλεκτροδοτήθηκε ο Ναός. Ο Δημήτρης Κωστόπουλος, Γιάννης Κωνσταντινίδης και Θόδωρος Καραγεώργος ανέλαβαν τα σχετικά. Παλιές κολώνες του ΟΤΕ από το εγκαταλειμμένο δίκτυο τοποθετήθηκαν όμορφα στη βόρεια πλευρά του προαυλίου, δημιουργώντας ένα όμορφο κιγκλίδωμα. Οι Κώστας Καραγεώργος, Βασίλης Κωνσταντινίδης και Παναγιώτης Παπαντζήμας σήκωσαν το μεγάλο βάρος της προσπάθειας. Βοήθησαν οι Θανάσης Σιαδήμας, Άρης Κωνσταντινίδης, Γιώργος Κωνσταντινίδης και Λάμπρος Καραγεώργος.

Η εικόνα του Ναού άλλαξε ριζικά.

Δικαιολογημένα είμαστε περήφανοι για το αποτέλεσμα και κυριολεκτικά το απολαμβάνουμε. Αποδείξαμε σαν χωριό και σαν Σύνδεσμος Αργυροπηγα-

διτών ότι όταν υπάρχει σύμπνοια στις προσπάθειες και σωστή διαχείριση πόρων, τα αποτελέσματα είναι εντυπωσιακά.

Το Εκκλησιαστικό Συμβούλιο αποτελούμενο από τους, Χριστόφορο Καραγεώργο, Ηλία Τσόλκα και Θύμιο Κωστόπουλο κατέβαλε κάθε προσπάθεια. Το ίδιο φυσικά και το Διοικητικό Συμβούλιο του Συνδέσμου. Ο Πρόεδρος του Συνδέσμου Νίκος Κωνσταντινίδης λόγω της θέσης του ανέλαβε τη μεγάλη ευθύνη του έργου από την αρχή ως το τέλος. Ο Ταμίας μας Λάμπρος Καραγεώργος έπρεπε συνέχεια να φροντίζει ώστε τα έσοδα να παρακολουθούν έστω και από μακριά τα έξοδα. Αλλά και όλα τα μέλη του Συμβουλίου, -Βασιλική Καραγεώργου, Γιάννης Ηλ. Τσόλκας, Θόδωρος Καραγεώργος, Βαγγέλης Ζαφρακάς και Βασίλης Τσαπαρής,- ο καθένας από τη μεριά του έκανε το καλύτερο δυνατό. Το χωριό μας οφείλει τον δίκαιο έπαινο και τις θερμές του ευχαριστίες στα δύο Συμβούλια.

Αυτό που μένει να βελτιωθεί είναι η πρόσβαση στον Άγιο Γεώργιο. Είναι αδιανόητο ένα τέτοιο έργο να μην είναι προσβάσιμο σε κάθε είδους αυτοκίνητο και φυσικά και σε μικρά έστω λεωφορεία...».

8. «Υπό τους ανακαινισμένους θόλους»

Στον εορταστικό εκκλησιασμό που έγινε με την ολοκλήρωση των εργασιών «υπό τους ανακαινισμένους θόλους» του Ιερού Ναού του Αγίου Γιωργίου του Νεομάρτυρα, στις 12 Αυγούστου 2012, με το μεστό, ανθρώπινο, πηγαίο και ταπεινό λόγο του, ο αείμνηστος Νίκος Χ. Κωνσταντινίδης, ξεδίπλωσε τις διαχρονικές διαδικασίες, πρωτοβουλίες και την συμβολή όλων για την προστασία, συντήρηση, αναπαλαίωση και ανάδειξη του ναού και αφού ευχαρίστησε τον Αρχιερατικό Επίτροπο Θέρμου π. Θεόκλητο, τον Ιερέα Κων/νο Τρανταφύλλου, τους ιεροψάλτες και τους προσκυνητές είπε μεταξύ άλλων:

«...Βρισκόμαστε σήμερα σχεδόν στο τέλος μιας μακρόχρονης προσπάθειας του Συνδέσμου μας που αφορά την συντήρηση και ανάδειξη του μοναδικού για την περιοχή μνημείου, του Ιερού Ναού του Αγίου Γεωργίου του Νεομάρτυρα...

Ορόσημο για την προσπάθεια αυτή αποτελεί το 1997, έτος επετείου των 150 χρόνων από την ανέγερση του μνημείου. Μέχρι τότε η μοναδική σοβαρή προ-

2012 - Ομιλία του αείμνηστου Νίκου Χαρ. Κωνσταντινίδη

σπάθεια είχε καταβληθεί από τον χωριανό μας Αποστόλη Κωστόπουλο, πρώην βουλευτή, ο οποίος είχε υποβάλλει τεκμηριωμένη πρόταση στο υπουργείο πολιτισμού για την προβολή και προστασία του ναού...

Το 1997, με την ευκαιρία του πανηγυρικού εορτασμού των 150 χρόνων από την κατασκευή του ναού, του πρώτου ναού στην Ελλάδα προς τιμήν του Αγίου Γεωργίου του Νεομάρτυρα, και επί προεδρίας του αειμνήστου Δημήτρη Τσόλκα, πήραμε την απόφαση σαν Σύνδεσμος των Απανταχού Αργυροπηγαδιτών να κάνουμε όλες τις απαραίτητες ενέργειες ... ώστε να αποκατασταθούν οι αναπόφευκτες λόγω του χρόνου φθορές στο ναό και να βελτιώσουμε στο μέγιστο δυνατό βαθμό την εσωτερική και εξωτερική του εικόνα...

Η έκδοση το έτος εκείνο του βιβλίου-προσφορά του Κώστα Δ. Μαραγιάννη με τίτλο «Το Αργυρό Πηγάδι-Γκερτοβός και ο ναός του Αγίου Γεωργίου» συνέβαλε σημαντικά στην προσπάθεια.

Η πρώτη σημαντική ενέργεια και επιτυχία ήταν ο χαρακτηρισμός του Ναού το έτος 1999 από το Υπουργείο Πολιτισμού ως μνημείο που χρήζει ειδικής προστασίας.

Το έτος 2000, επί προεδρίας Χρήστου Κωστόπουλου ανατέθηκε η εκπόνηση πλήρους στατικής και αρχιτεκτονικής μελέτης στον διακεκριμένο και ειδικό σε αποκαταστάσεις και αναστηλώσεις θρησκευτικών μνημείων αρχιτέκτονα Χρή-

στο Κατσιμπίνη. Η μελέτη αφορούσε την αποκατάσταση της στέγης του ναού του Αγίου Γεωργίου, την διαμόρφωση του περιβάλλοντος χώρου και την αποκατάσταση του διπλανού κτιρίου το οποίο έχει καταρρεύσει εδώ και χρόνια και στο οποίο διέμεναν μοναχοί. Την ευθύνη και παρακολούθηση της μελέτης ανέλαβε εκ μέρους του Συνδέσμου μας ο Γιώργος Κωνσταντινίδης, Αντιπρόεδρος τότε του συνδέσμου. Η μελέτη αυτή, στην οποία πήρε μέρος και ο αρχιτέκτονας Δημήτρης Παπακωνσταντίνου, ολοκληρώθηκε και εγκρίθηκε τελικά μετά από πολύχρονη και κοπιαστική προσπάθεια από το υπουργείο πολιτισμού το έτος 2006. Δυστυχώς όμως, παρόλο που έγιναν πολλές και σοβαρές προσπάθειες για την χρηματοδότηση του έργου από το υπουργείο πολιτισμού, σε εποχές μάλιστα που το δημόσιο χρήμα ξοδεύονταν αλόγιστα, δεν τα καταφέραμε.

Το Διοικητικό Συμβούλιο του συνδέσμου μας, του οποίου έχω την τιμή να είμαι πρόεδρος εδώ και τρία χρόνια, αποφάσισε την αποκατάσταση του Ναού με δικά μας μέσα. Ξεκινήσαμε έτσι έναν μεγάλο αγώνα. Είχαμε συνοδοιπόρο την εκκλησιαστική επιτροπή με την οποία λειτουργήσαμε σε πλήρη ομοφωνία, αρμονία και συναντίληψη όχι μόνο για τις εργασίες που αφορούσαν τον Άγιο Γεώργιο αλλά και για, όλες τις σημαντικές παρεμβάσεις που αναμόρφωσαν την κεντρική εκκλησία του χωριού μας, τον Άγιο Δημήτριο. Να σημειώσω ότι στην εκκλησιαστική επιτροπή ... προεδρεύει φυσικά ο παριστάμενος Αρχιμανδρίτης Πατήρ Θεόκλητος Ράπτης.

Ο στόχος μας είχε πολλές τεχνικές αλλά και οικονομικές δυσκολίες αφού τα χρήματα που απαιτούνταν ήταν πολλά. Όταν δε αρχίσαμε, ούτε που φανταζόμασταν το σημείο στο οποίο έχουμε φθάσει σήμερα. Φτάσαμε εδώ χάρη στη δική σας εμπιστοσύνη και απaráμιλλη αγάπη για το ναό μας και τον τόπο μας. Έχουμε ήδη γράψει και στην εφημερίδα μας ότι υποκλινόμαστε στο μεγαλείο της ψυχής σας. Εκ μέρους του Διοικητικού Συμβουλίου σας ευχαριστώ από τα βάθη της καρδιάς μου για τις σημαντικές οικονομικές προσφορές σας που ξεπέρασαν κάθε προσδοκία αλλά και την μεγάλη ψυχική σύμπνοια και ομοψυχία...

Ευχαριστούμε όλους όσους βοήθησαν και κατέθεσαν τον οβολό τους για την ολοκλήρωση της προσπάθειάς μας.

Αύγουστος 2012 - Λειτουργία στον ανακαινισμένο Ναό

Ευχαριστούμε επίσης όλους τους χωριανούς και ήταν πολλοί, που με την προσωπική τους εργασία συνέβαλλαν ώστε να έχουμε το σημερινό αποτέλεσμα.

Ευχαριστούμε τον Ηλία Γραβάνη και την παρέα του που εργάστηκαν το καλοκαίρι του 2011 για την αποκατάσταση της στέγης και των τρούλων καθώς και για την κατασκευή εξωτερικών τοίχων. Ευχαριστούμε τον Δήμο Θέρμου για την βοήθεια του στην κάλυψη του κόστους της μελέτης και επίβλεψης. Οφείλω όμως να πω ότι η βοήθεια αυτή για τη σημασία του μνημείου ήταν λιγοστή. Από όλους δε τους υπόλοιπους δημόσιους φορείς η βοήθεια ήταν ανύπαρκτη.

Τέλος οφείλουμε και πάλι να ευχαριστήσουμε τους διακεκριμένους αρχιτέκτονες Κατσιμπίνη Χρήστο και Παπακωνσταντίνου Δημήτριο που μας βοήθησαν σε κάθε βήμα και μας υπέδειξαν όλες τις λεπτομέρειες και μάλιστα με συμβολική αμοιβή.

Αυτό που κάμανε αποτελεί το χρέος μας απέναντι στη θρησκεία μας, την ιστορία μας και το τοπικό μας πολιτισμό. Συντηρήσαμε και αποκαταστήσαμε ένα καταπληκτικό θρησκευτικό μνημείο που με κόπους κατασκεύασαν οι προ-

γονοί μας και το παραδίδουμε σήμερα στους νεότερους με την σιγουριά, την ευχή και την ελπίδα ότι θα συνεχίσουν με αποτελεσματικότερο τρόπο να το φροντίζουν στους επόμενους αιώνες...».

Η καθολική ανακαίνιση του Ναού, από τα θεμέλια ως τους τρούλους, εσωτερικά και εξωτερικά, η εικονογράφηση του τέμπλου και η διαμόρφωση του περιβάλλοντος χώρου, που όλα έγιναν με την φροντίδα, επιμέλεια, ευθύνη και οικονομική συνδρομή μελών του Συνδέσμου των Απανταχού Αργυροπηγαδικών και φίλων του, καλόν και πρέπει είναι να αποτυπωθούν σε μια εντοιχισμένη αναμνηστική επιγραφή όλες οι εργασίες αποκατάστασης, η χρονολογία ανακαίνισης και η πλήρης επωνυμία του Συνδέσμου Αργυροπηγαδικών για να μη σβήσει από την ανθρώπινη μνήμη αυτό το έργο.

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ

Ο ΙΣΤΟΡΙΚΟΣ ΠΕΝΤΑΤΡΟΥΛΟΣ ΝΑΟΣ

“του Αϊ-Γιώργη του φουστανελά” 1847

1. Περιγραφή Ναού

Στο Αργυρό Πηγάδι, σε μια περίοπτη ορεινή και δύσβατη τοποθεσία απέναντι από το χωριό, σ' ένα κατάφυτο από έλατα, κέδρα και πουρνάρια διάσελο του λόφου **Αετού**, που ισκιώνει τον συνοικισμό Τσιορνόκος, στη θέση **Πουράκια** δεσπόζει η εκκλησία του **Αγίου Ενδόξου Νεομάρτυρος Γεωργίου του εν Ιωαννίνους Θαυματουργού**.

Στο βιβλίο «Θέρμος και Απόκουρο» του λαογράφου Δημ. Λουκόπουλου διαβάζουμε «... σε μισή ώρα ύστερα από το χωριό σ' όμορφη κορφή βουνού χωμένου ολόγυρα μεσ' τα έλατα, υπάρχει μία εκκλησία εκεί, που με το θόλο και τον κουμπέ της φαντάζει από μακριά σαν μοναστήρι. Είναι ο Άη Γιώργης ο νέος πόχτισε κάποιος Ταλαγάνης απ' το Γκερτοβό για να δείξει την ευσέβειά του στον κουμπέ το απομέσα μέρος ολόγυρα αποθανάτισε και το όνομά του, γράφει: κτίτορας του Αγ. Γεωργίου Βασίλης Ταλαγάνης. Η θέση του εξωκκλησιού είναι πολύ αγναντερή και σε τραβάει να πας ...». Έτσι απλά και επιγραμματικά ο λαογράφος μας, σε λίγες γραμμές, ξεδίπλωσε την ιστορία, την παράδοση, τη θέση και την επιβλητικότητα του ναού που είναι κτισμένος σε μαγευτική αγναντερή τοποθεσία αλλά ερημική και μακριά από κατοικημένη περιοχή.

Η γοητευτική θέα από τη θέση **Πουράκια** σ' όλα τα σημεία του ορίζοντος και σε βάθος δεκάδων χιλιομέτρων, συνδυάζοντας αρμονικά, το απόμακρο και δύσβατο της περιοχής, με την μεγαλοπρέπεια που ακτινοβολεί ο περίτεχνος ναός με τους πέντε λιθόκτιστους τρούλους, μεταβάλλει την άγρια ερημιά της τοποθεσίας, σε φιλόξενο τόπο με ιστορικό λατρευτικό ναό και με απaráμιλλο φυσικό κάλος. Και σήμερα ακόμα και μάλιστα μετά την πρόσφατη ανακαίνισή του (2011/2012), ο Ναός, καθώς τον βλέπεις από μακριά φαντάζει σαν μοναστήρι. Την ίδια βεβαιότητα είχε και ο μακαριστός Μητροπολίτης Αι-

τωλίας και Ακαρνανίας ΚΟ-ΣΜΑΣ (κατά κόσμον Κων/νος Παπαχρίστου), όπως ο ίδιος μου διηγήθηκε σε μια συνάντησή μας, πως παλαιότερα που ήταν ιεροκήρυκας όταν για πρώτη φορά είδε από μακριά το ναό ρώτησε «...ποιό μοναστήρι είναι αυτό;» και όταν του είπαν πως είναι ο Ναός του Νεομάρτυρα Γεωργίου απήντησε «...να μ' αξιώσει η Αγιοσύνη του

να έρθω να ιερουργήσω...». Και πράγματι τήρησε την υπόσχεσή του. Στις 12 Αυγούστου του 2006 (δέκα μόλις μήνες από την εκλογή του ως Μητροπολίτη) ήρθε στον Άγιο Γεώργιο και προεξήρχε σε μεγάλη Αρχιερατική Θεία Λειτουργία στον ιερό Ναό του Νεομάρτυρα Γεωργίου, απ' όπου και η σχετική αναμνηστική φωτογραφία.

Αναμφίβολα πρόκειται για ένα αριστούργημα εκκλησιαστικής αρχιτεκτονικής του 19^{ου} αιώνα και αποτελεί μοναδικό δείγμα της λαϊκής αυτής αρχιτεκτονικής τέχνης στο νομό Αιτωλοακαρνανίας. Με το άκουσμα του μαρτυρικού απαγχονισμού ενός ακόμα παλικάριου για την πίστη του στο Χριστό και στη Ρωμιοσύνη, στα σκλαβωμένα Γιάννενα από τους Τούρκους το 1838, σε ένδειξη τιμής και ευγνωμοσύνης, οι ορεσίβιοι Γκερτοβίτες ύψωσαν το 1847, στο χριστιανικό ελευθεροχώρι τους Αργυρό Πηγάδι (Γκερτοβός), περικαλλή λιθόκτιστο πεντάτρουλο ιερό ναό στη μνήμη του νέου Αθλητή του Χριστού του **Αγίου - Ενδόξου Νεομάρτυρος Γεωργίου του αποκαλούμενου «Φουστανελά»**. Σ' αυτό το περίτεχνο λατρευτικό μνημείο στέγασαν και τη μνήμη και των δικών τους παιδιών, των ηρωικών φουστανελοφόρων που έπεσαν το 1826 στην έξοδο του Μεσολογγίου.

Στην απόμακρη αλλά αγναντερή και πανταχόθεν ελεύθερη θέση που κτίσθηκε ο ναός του Αϊ-Γιώργη, μ' αυτή την αρχιτεκτονική δομή των πέντε τρού-

Περίτεχνος Ναός του Αγίου Νεομάρτυρα Γεωργίου στο Αργυρό Πηγάδι

λων, την εποχή εκείνη (1847) και με τα τότε πενιχρά μέσα, ο συμβολισμός του ξεπερνά τα στενά δογματικά εκκλησιαστικά δεδομένα και αποκτά ευρύτερη ιστορική, θρησκευτική, παιδαγωγική, αρχιτεκτονική και εθνική διάσταση. Αναμφίβολα πρόκειται για ένα μεταβυζαντινό, μετεπαναστατικό ιερό κτήριο, Χριστιανικό μνημείο, που όμοιό του από τότε μέχρι σήμερα δεν έχει κτιστεί στην Ελλάδα.

Αναμφισβήτητα ο ιερός Ναός του Αγίου Νεομάρτυρα Γεωργίου είναι ο πρώτος ναός που κτίστηκε στη μνήμη του, εννέα μόλις χρόνια μετά τη μαρτυρική θυσία του, αλλά πρέπει να είναι και ο πρώτος Χριστιανικός ναός που χτίστηκε από τα θεμέλια, μετά την απελευθέρωση, στο Νεοελληνικό ανεξάρτητο κράτος. Κι' αυτό έχει ιδιαίτερη ιστορική σημασία που τον καθιστά μνημείο-σύμβολο, γιατί κτίστηκε όταν ακόμα δεν είχε στεγνώσει το αίμα των μαχητών της ελευθερίας και άταφα κορμιά ηρώων εθνομαρτύρων ήταν διάσπαρτα στην «έρημη ελληνική γη». Αρκεί να σημειωθεί πως στην πόλη των

Ιωαννίνων όπου και μαρτύρησε, η προσκυνηματική εκκλησία κτίστηκε το 1960/70 και στο πατρικό του χωριό, το Τσούρχλι Γρεβενών, το 1970. Μικρός ιερός ναός του Νεομάρτυρα, σωστό κομποτέχνημα, έργο του Ερνέστου Τσί-λερ, έχει κτιστεί γύρω το 1899-1901 με πελεκητή πέτρα και όμορφο τρούλο διακοσμημένο με γιρλάντα στο περίβολο του Ορφανοτροφείου Χατζηκώνστα στην Αθήνα. Σήμερα και καθώς το ορφανοτροφείο έχει κατεδαφιστεί πριν από το 1963, απολαμβάνει τη μοναξιά του στη συμβολή των οδών Θερμοπυλών και Πειραιώς.

Στο βιβλίο του «Νεομάρτυς Γεώργιος ο εκ Τσουρχλίου Γρεβενών καταγό-μενος και εν Ιωαννίνους μαρτυρήσας» ο Γυμνασιάρχης Χρήστος Γ. ΔΡΟΣΟΣ γράφει: «... Νεώτερο όμως στοιχείο προέκυψε μετά την προσκυνηματική μας επίσκεψη στο χωριό Αργυρό Πηγάδι του Θέρμου. Εκεί σε μία κακοτράχαλη και δυσπρόσιτη τοποθεσία, τον Αετό, του Παναιτωλικού της Βορειοδυτικής Ρούμελης κτίστηκε το 1847, ο πρώτος μετά το μαρτύριο, περικαλλής και ασύγκριτος σε λαϊκή αρχιτεκτονική, ναός του και όπου οι ευσεβείς αργυρο-πηγαδίτες τιμούν και γεραίρουν με κατανυκτικές θρησκευτικές και άλλες το-πικές εκδηλώσεις τον Άγιο Γεώργιο ως πολιούχο και προστάτη τους ...». Σημειώνεται ότι η προσκυνηματική επίσκεψη των Τσουρχλιωτών (σήμερα το χωριό τους φέρει το όνομα του Αγίου, Άγιος Γεώργιος) έγινε με τον εορτασμό των 150 χρόνων από την ανέγερση του ναού, 16 Αυγούστου 1997, ύστερα από πρόσκληση του Συνδέσμου μας. Να διευκρινίσουμε ότι πολιούχος του χωριού μας είναι ο Άγιος Δημήτριος.

2. Πεντάτρουλος σταυροειδής Ναός

Σύμφωνα και με τις μελέτες των Αρχιτεκτόνων Χρήστου Κατσιμπίνη και Δημήτρη Παπακωνσταντίνου ο τύπος της αρχιτεκτονικής του Ναού του Νεομάρτυρα είναι: «...πεντάτρουλος σταυροειδής εγγεγραμμένος μετά κεντρικού τρούλου. Το πιο επιβλητικό στοιχείο του ναού είναι ο κεντρικός τρούλος που στηρίζεται σε τέσσερα τόξα και τέσσερις κίονες (κολώνες)... οι τέσσερις κυλινδρικοί τρούλοι καταλαμβάνουν τα γωνιαία διαμερίσματα του ναού...». Αναμφίβολα είναι ένα μεταβυζαντινό εκκλησιαστικό έργο -αληθινό αριστούργημα

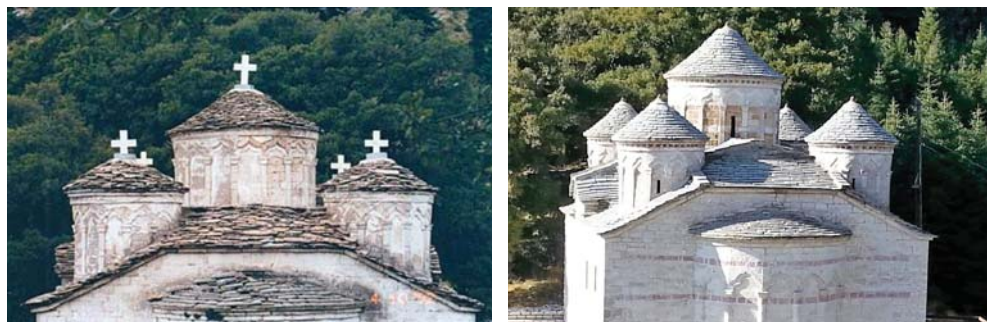
και μοναδικό στην περιοχή. Απέχει από τον οικισμό Αργυρό Πηγάδι γύρω στα 4 χιλιόμετρα με τον αμαξιτό δρόμο. Από το μονοπάτι είναι πιο σύντομα. Στα πόδια του Ναού, κάτω προς τη ρεματιά, απλώνεται ο συνοικισμός Τσιορνόκος οι κάτοικοι του οποίου χρόνια τώρα ανάβουν το καντήλι του Αγίου. Είναι το στήριγμά τους και ο Προστάτης τους. Είναι ο δικός τους Άγιος, που τους συντροφεύει από την αρχή της ζωής ως το βιολογικό τους τέλος, καθόσον αναπαύονται στα ανατολικά του ναού στο ελατοσκέπαστο κοιμητήριό τους.

Η προσκυνηματική εκκλησία του Αϊ-Γιώργη είναι σχεδόν παραλληλόγραμμη, μονόχωρη, χωρίς ξύλινη οροφή, έχει μήκος 10,50 μ. πλάτος 7,78 μ. και το συνολικό εμβαδόν της, μαζί με το ιερό είναι 85 τ.μ. Το όλο οικοδόμημα είναι λιθόκτιστο με λευκογκριζοπράσινες ισόδομες καλοπελεκημένες πέτρες από ασβεστόλιθο και έχει τέσσερα μικρά ψηλά παράθυρα. Η σκεπή και οι τρούλοι καλύπτονται με σχιστόπλακες.

Το ιερό του ναού από την εξωτερική του όψη είναι διακοσμημένο με οριζόντιες ζώνες από κοκκινωπές πέτρες, με πέτρινα λαξευμένα στενά και υψηλά αψιδώματα και ένα μικρό παράθυρο. Στο εσωτερικό, η Αγία Τράπεζα είναι μια πέτρινη γκριζοπράσινη πλάκα (1Χ1μ.) και στηρίζεται σε ένα πέτρινο στύλο, που κατά την Χριστιανική παράδοση συμβολίζει τον ασάλευτο στύλο της εκκλησίας, το Χριστό, η δε Αγία Τράπεζα συμβολίζει τον θρόνο του Εσφαγμένου Αρνίου. Στον τοίχο διακρίνονται μικρές κάθετες πουλίτσες (παράθυρες) που τοποθετούνται διάφορα εκκλησιαστικά λειτουργικά είδη.

Η τοιχοποιία και των πέντε καλλιτέχνων τρούλων είναι από πωρόλιθους. Κατά την επιχώρια παράδοση τους πωρόλιθους-ελαφρόπετρες, μετέφεραν οι γυναίκες φορτωμένες στην πλάτη τους από τα νταμάρια της Σπληθαρότρυπας στη ρεματιά της Θεοτόκου-Τσιρνόκου, ή και από τη ρεματιά της Αγίας Τριάδας-Αμπρακιάς ή και από τη θέση πουράκια β/δ του ναού στην πλαγιά της Τσούκας. Όλοι οι τρούλοι είναι οκτάγωνοι, στολισμένοι με αψιδώματα με δεκαέξι (16) κιονάκια ο καθένας καλλιτεχνικά πελεκημένα, έχουν κωνική απόληξη και χαρίζουν μοναδική κομψότητα στο Ναό.

Ο μεσαίος-κεντρικός τρούλος είναι μεγαλύτερος, έχει μονόβολα στενά παράθυρα και είναι το επιβλητικότερο στοιχείο του Ναού. Στον περίγυρό του

Οι τρούλοι και η σκεπή αριστερά πριν και δεξιά μετά την ανακαίνιση

διαβάζουμε την εντοιχισμένη κτητορική επιγραφή του οραματιστή του Ναού «ΚΤΗΤΟΡΑΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΓΙΟΥΡΓΙΟΥ ΒΑΣΙΛΙΣ ΤΑΛΑΓΑΝΙΣ». Κάθε τρούλος έχει στην κορυφή και από ένα μεταλλικό σταυρό. Στη δεκαετία του 1970 είχαν αντικατασταθεί από μαρμαρίνους, ύστερα από προσφορά του αείμνηστου Αργυροπηγαδίτη Γεωργίου Μπακοχρήστου (που δυστυχώς ήταν ασυμβίβαστοι με την δόμηση και αισθητική του ναού). Με την πρόσφατη όμως γενική ανακαίνιση του ναού ξανατοποθετήθηκαν στη θέση τους οι παλαιοί μεταλλικοί σταυροί.

Σύμφωνα με τους εκκλησιαστικούς μελετητές ο τύπος του εγγεγραμμένου σταυροειδούς ναού με κεντρικό τρούλο, ενσωματώνει συμβολικά τον Σταυρό και τον Εσταυρωμένο. Ο χειροποίητος ναός (χτισμένος από ανθρώπινα χέρια) ολόκληρος, συμβολίζει το ανθρώπινο σώμα. Ο κεντρικός τρούλος είναι η «υπεράνω των ουρανών» θέση του Θεού και συμβολίζει τον ουρανό που ενώνεται με τους πιστούς στη γη. Οι τέσσερις κολώνες που κρατούν τον κεντρικό τρούλο συμβολίζουν τα τέσσερα Ευαγγέλια που στηρίζουν την πίστη μας. Στον πεντάτρουλο ναό, όπως του Νεομάρτυρα Γεωργίου, οι πέντε τρούλοι συμβολίζουν, ο κεντρικός τον Σωτήρα Ιησού Χριστό και οι άλλοι τέσσερις τους Ευαγγελιστές. Γενικά οι τρούλοι στους ναούς για τους πιστούς συμβολίζουν το ουράνιο (σφαίρα) και το αιώνιο (κύκλος). Στις ορθόδοξες εκκλησίες οι τρούλοι είναι θέμα παράδοσης και όχι κανόνων. Άλλωστε υπάρχουν και ναοί χωρίς τρούλο. Έχει γίνει αποδεκτό πως, ο ένας τρούλος συμβολίζει τον Χριστό, οι τρεις την Αγία Τριάδα, οι επτά τις επτά οικουμενικές συνόδους, οι

δεκατρείς τον Χριστό και τους δώδεκα Αποστόλους και οι τριάντα τρεις τα επίγεια χρόνια του Χριστού.

Η πεντάτρουλη στέγη, σ' αυτόν το μικρό λιθόκτιστο Ναό (85 τ.μ.) του Αγίου Νεομάρτυρα Γεωργίου, όπως μας λέει ο αρχιτέκτονας Χρήστος Κατσιμπίνης, είναι μοναδική στην περιοχή της Αιτωλοακαρνανίας αλλά και γενικότερα στην Ελλάδα. Παρόμοιες έχουν καταγραφεί σε δύο ναούς στην κάτω Ιταλία στην Καλαβρία κτισμένοι τον 9ο και 10ο αιώνα, όταν ήταν τμήμα της Βυζαντινής αυτοκρατορίας. Επίσης πεντάτρουλη είναι και η Αγία Παρασκευή στο χωριό Πανασός στο Ηράκλειο Κρήτης. Όλοι όμως αυτοί οι ναοί έχουν διαφορετικό αρχιτεκτονικό τύπο από του Αϊ- Γιώργη.

Ο Ναός διαθέτει δύο εισόδους. Η κυρία είσοδος από τη βόρεια πλευρά και η δεύτερη από την δυτική. Οι παραστάτες της κεντρικής εισόδου είναι κτισμένοι με πέτρες μεγάλων διαστάσεων, λαξευμένες σε απομίμηση μαρμαροκίωνων αρχαίου ναού με κιονόκρανα. Πάνω σ' αυτά στηρίζεται μια μεγάλη λαξευμένη πέτρα, το αψιδωτό υπέρθυρο. Αναντίρρητα η λάξευση των πετρών αυτών προδίδει μάλιστα με εξαιρετη επιδεξιότητα και ικανότητα. Πάνω από το υπέρθυρο δύο άλλοι μικρότεροι κίονες περιστοιχίζουν την πλάκα όπου έχουν σκαλιστεί ένας σταυρός, δύο αστέρια και το έτος 1847. Το όλο πέτρινο

Οι δύο εισοδοί του Ναού, η κεντρική βόρεια και η δυτική

καλοδουλεμένο κομψοτέχνημα καταλήγει σ' ένα τόξο μέσα στο οποίο έχει σκαλιστεί μία απεικόνιση δύο περιστεριών (συμβολισμός του Αγίου Πνεύματος «εν είδει περιστεράς...»). Στη δυτική είσοδο που είναι μικρότερη, η πρόσβαση στο ναό γίνεται με εσωτερική πέτρινη σκάλα. Πάνω από το αψιδωτό υπέρθυρο είναι εντοιχισμένη μέσα σε πέτρινο πλαίσιο μια πλάκα με λιθανάγλυφες παραστάσεις, έναν σταυρό και την επιγραφή «ΑΓΙΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ Ο ΝΕΟΣ 1847».

Εσωτερικά ο ναός είναι ασοφάτιστος. Το δάπεδο του ναού είναι στρωμένο με ασβεστολιθικές πέτρες και στο μέσον σε μία στρογγυλή πέτρα-πλάκα, είναι σκαλισμένος ο δικέφαλος αετός με δύο φίδια. Το έμβλημα αυτό ως σύμβολο της θρησκευτικής εξουσίας καθιερώθηκε από τον Οικουμενικό Πατριάρχη. Θύμιζε και θυμίζει τη Βυζαντινή αυτοκρατορία, στη διάρκεια της οποίας ο αυτοκράτορας απολάμβανε διπλή εξουσία, κοσμική και θρησκευτική και ως επαναστατικό σύμβολο σήμαινε την κυριαρχία του σ' Ανατολή και Δύση. Εκτός από την ορθοδοξία, ο δικέφαλος αετός ήταν συνυφασμένος με τους καημούς, τους πόθους και τη μεγάλη ιδέα του Ελληνικού λαού. Ασφαλώς οι μάστοροι-τεχνίτες που απεικόνισαν στο κέντρο του δαπέδου του ναού το σύμβολο αυτό, είχαν βαθιά επίγνωση των συμβολισμών και των μηνυμάτων που εξέπεμπε εκείνη την εποχή.

Οι έξι (6) κίονες που στηρίζουν τους πέντε τρούλους είναι πέτρινοι και έχουν λαξευτεί περίτεχνα. Τα κυκλικά και τετράγωνα κιονόκρανά τους στηρίζουν τις καμάρες και τους θόλους. Για υποστυλώματα χρησιμοποιήθηκαν χοντρά ξύλα που δένουν αρμονικά, θόλους, κίονες, κιονόκρανα, ασπίδες και ημικυκλικές καμάρες.

Όλα τα υλικά για να στηθεί ο επιβλητικός αυτός Ναός, πέτρες, ξύλα, σχιστοπλάκες, ασβέστης, πωρόλιθοι, αφθονούν στην ορεινή και ερημική αυτή περιοχή. Πόσοι μάστοροι έκτιζαν, πόσοι δούλευαν στα νταμάρια και στην ασβεσταριά της Τσούκας, πόσοι και πως κουβαλούσαν τα υλικά και το νερό στη δύσβατη αυτή τοποθεσία, ώσπου να βρούμε σαφή και ανέκδοτα στοιχεία το ερώτημα απαντάται στις διαχρονικές, από γενιά σε γενιά, αφηγηματικές παραδόσεις των ντόπιων κατοίκων του χωριού. Το βέβαιο είναι πως αυτό το

εκκλησιαστικό αριστούργημα προδίδει ηπειρωτική ναοδομή και πρέπει να ήταν έργο Ηπειρωτών μαστόρων - τεχνητών. Στο βιβλίο του Σπύρου Μαντά «Τα Ηπειρώτικα Γεφύρια» διαβάζουμε ότι, τα ηπειρώτικα μπουλούκια των μαστόρων (κτίστες, νταμαρτζίδες, μαρμαρογλύπτες, λασπιάδες, ξυλοκόποι, ζωγράφοι, μαθητούδια-τσιράκια, βοηθοί) με επικεφαλής τον αρχιμάστορα, ξεκινούσαν από τα χωριά τους μετά τις γιορτές του Αϊ- Γιώργη και ως τις γιορτές του Αϊ-Δημήτρη έκτιζαν, στη νότιο Ελλάδα, στη Θεσσαλία, στη Μακεδονία, στα νησιά, γεφύρια, ναούς, σπίτια, αρχοντικά, ιστορικά μνημεία, βρύσες, καμπαναριά κ.ά. Μάλιστα οι οργανωμένες ομάδες μαστόρων, από το 1773 με φιρμάνι του σουλτάνου Μουσταφά Γ' απολάμβαναν εκτίμηση και άδεια μετακινήσεων. Όλα καλά ως εδώ!

3. Εκκλησία χωρίς καμπαναριό

Το παράδοξο όμως είναι πως, ενώ οι μάστοροι Ηπειρώτες είχαν εξαιρετική ειδικευση να κτίζουν περίτεχνα καμπαναριά και μάλιστα εφαπτόμενα με το ναό, στην πεντάτρουλη εκκλησιά του Αϊ-Γιώργη του Νεομάρτυρα το ξέχασαν. Ένας απλός-πρόχειρος δικαιολογητικός λόγος μπορεί να καταγραφεί πως, στη δυτική πλευρά που έπρεπε να κτιστεί το καμπαναριό, η πόρτα και τα θεμέλια είναι πάνω σε ακανόνιστο σκληρό βράχο και δεν χωρούσε. Πιθανόν όμως το κτίσιμο μικρού εφαπτόμενου καμπαναριού πάνω από την είσοδο, όπως άλλωστε συνήθιζαν να κτίζουν οι μαστοροηπειρώτες, να έκρυβε (έκλεβε) τη μεγαλοπρέπεια των τρούλων και ίσως αυτό να δικαιολογεί την παράλειψη. Το γιατί δεν το ολοκλήρωσαν το ερώτημα παραμένει αναπάντητο.

Το μυστικό, από τότε ίσα με σήμερα, φαίνεται πως το κρατάει το αιωνόβιο πουρνάρι στο οποίο ήταν κρεμασμένο το σιδερένιο σήμαντρο, που τότε αυτό ήταν κυρίαρχο σύμβολο των μοναστηριών και των ενοριακών ναών. Σήμερα παραμένει σε χρήση μόνο στις ιερές μονές των μοναστηριών. Η χρήση του σήμαντρου ενισχύει την επιχώρια παράδοση πως, το ναοδικό αυτό συγκρότημα (ναός, κελιά, καλόγηροι, κοιμητήριο) αρχικά λειτουργούσε και ως μοναστήρι. Αργότερα το 1868 η γλυκόλαλη καμπάνα του Αγίου που κατασκευάστηκε στο Προυσό Ευρυτανίας αντικατέστησε το σήμαντρο, το

οποίο μεταφέρθηκε και κρεμάστηκε στη μουριά που υπήρχε στον περίβολο του Ναού του Αγίου Δημητρίου. Η μικρή αλλά περίτεχνη καμπάνα του Αϊ-Γιώργη, ολόγυρα έχει τέσσερις παραστάσεις Αγίων, διακρίνονται: Η σταύρωση του Χριστού και εικόνες των Αγίων Μεγαλομαρτύρων Δημητρίου και Γεωργίου. Στην ανάγλυφη επιγραφή διαβάζουμε «...ΔΑΠΑΝΗ ΤΗΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΕΡΓΟΝ ΙΑ Δ ΠΑΠΑΧΡΙΣΤΟΥ ΠΡΟΥΣΣΟΣ 1868...». Ασφαλώς ο ανακαινισμένος αυτός Ναός δεν μπορεί να παραμένει ορφανός από καμπαναριό. Αξίζει να γίνει κάτι για να ολοκληρωθεί η επιβλητική και λειτουργική σημασία της όλης Ναοδομίας.

Βορειοδυτικά του ναού μία συστάδα από αιωνόβια πουρνάρια, περίπου δεκαπέντε (15) συναγωνίζονται στο ύψος τα κεδρο-έλατα που τον περικλείουν. Ένα από αυτά κάνει χρέη καμπαναριού και όλα μαζί είναι μάρτυρες της ιστορίας ανέγερσης του ναού. Στη δροσερή ανάπαυσή τους πρωτομάστοροι, παπάδες, καλόγηροι και λαϊκοί πρωτοσχεδίασαν και στο βαθύ ίσκιο τους τεχνίτες, μαστορόπουλα, εργάτες πελέκησαν και λάξευσαν τις πέτρες και τα αγκωνάρια με τα οποία έκτισαν τον περίτεχνο Ναό. Αυτοί οι αψευδείς αιωνόβιοι μάρτυρες μαζί με το «δέντρο» της βελανιδιάς κρατάνε το μεγάλο μυστικό που συνδέει το ναό με τον τόπο και την ιστορία και συνθέτουν όλα μαζί ένα μοναδικό τεχνητό και φυσικό μνημείο, που αξίζει να αποκρυπτογραφηθεί και να καταγραφεί ως διατηρητέο μνημείο της φύσης στο ευρετήριο άυλης πολιτιστικής και ιστορικής κληρονομιάς.

4. Τέμπλο

Το τέμπλο του ναού είναι από ξύλο καστανιάς χωρίς αξιόλογη λεπτουργική εργασία. Ο διάκοσμος είναι απλός και λιτός αλλά ελκυστικός και δένει αρμονικά με τις πέτρινες κιονοστοιχίες, τους θόλους και τα ξύλινα αετώματα. Δεν είναι κατάφορτο από εικόνες, αφιερώματα και καντήλια γιατί στο παρελθόν, έτσι ερημικά που είναι, έχει λεηλατηθεί κατ' επανάληψη. Το τέμπλο πρέπει να τοποθετήθηκε πολύ αργότερα από την κατασκευή του ναού. Οι ντόπιοι λένε πως έγινε γύρω στα 1865-1875 και κατασκευάστηκε από Αργυροπηγαδίτες μαραγκούς.

Στο τέμπλο υπάρχουν τέσσερες μεγάλες εικόνες. Αριστερά δεσπόζει η φορητή εικόνα του Αγίου Νεομάρτυρα Γεωργίου,

Τέμπλο του Ναού, οι πέτρινοι κίονες με τα κιονόκρανα και οι ξύλινοι συνδετήρες

στη συνέχεια η εικόνα της Παναγίας. Στην ωραία πύλη εικονίζεται ο παντοκράτορας και δεξιά οι εικόνες του Χριστού και του Βαπτιστή Ιωάννη. Με την ανακαίνιση του ναού (2011/2012) αγιογραφήθηκε και η πάνω ζώνη του τέμπλου από τον αγιογράφο Γιάννη Βάρσο με δέκα επτά (17) αφιερωτικές εικόνες. Η κεντρική εικόνα στην κορυφή του τέμπλου ιστορεί τον Μυστικό δείπνο. Επίσης αγιογραφήθηκε και η κόγχη του Ιερού με την Πλατυτέρα, που ορά και αγκαλιάζει το στερέωμα του ναού, πλαισιωμένη με τέσσερις (4) ιεράρχες.

5. Προσκυνηματική εικόνα του Νεομάρτυρα

Στην περίτεχνη εικόνα (1,01Χ0,71μ.) ο Άγιός μας, εικονογραφείται όρθιος-ολόσωμος, φορώντας την καλή του φορεσιά, την πατροπαράδοτη φουστανέλα - γι' αυτό αποκαλείται και «φουστανελάς». Είναι ασκεπής -χωρίς φέσι- ενώ στις περισσότερες εικόνες του τον βλέπουμε να φοράει κόκκινο ή βυσσινί φέσι με το διακριτικό σήμα τη μαύρη βδέλλα, που ήταν υποχρεωμένοι να έχουν τότε οι Χριστιανοί για να διακρίνονται από τους αλλόθρησκους. Φοράει άσπρο πουκάμισο, σκούρο μπλε ή βυσσινί γιλέκο-πεσλί. Η άσπρη φουστανέλα, μεγάλη και πολύπτυχη δένει στη μέση με φαρδιά κεντητή ζώνη. Οι γκέτες (περικνημίδες) έχουν χρώμα σταχτί και τα παπούτσια μαύρα χωρίς φούντα. Δεν φοράει τσαρούχια. Η μεγάλη βυσσινιά μπερτα (ιμάτιον του σωτηρίου) συμπληρώνει την ενδυμασία του Αγίου. Στο δεξί του χέρι κρατά απλό ακόσμητο Σταυρό και στο αριστερό κλωνάρι φοίνικα (σύμβολο δόξας και αθανασίας). Στο γαλήνιο και λαμπερό πρόσωπό του ξεχωρίζει το μικρό μαύρο μουστάκι του.

Στην εικόνα του Αγίου έχουν φιλοτεχνηθεί διάφορες μικρές παραστάσεις. Πάνω δεξιά βλέπουμε τον Χριστό να ευλογεί το Νεομάρτυρα. Πιο κάτω μέρος του φρουρίου-κάστρου των Ιωαννίνων και σε δύο ορθογώνια πλαίσια, βλέπουμε και διαβάζουμε σκηνές από το βασανιστικό μαρτύριο του Αγίου όπως: Ο Άγιος εξετάζεται ενώπιον του Πασά-Βεζύρη. Ο Άγιος φυλακίζεται και πλακώνεται στο στήθος με μεγάλη πείρα. Αριστερά πάνω, άγγελος στεφανώνει τον Άγιο και αποκάτω προβάλλει μέρος ναού της πόλης. Στα δύο πιο κάτω πλαίσια απεικονίζεται, νέα εξέταση του Γεωργίου στο Μεχκεμέ και τέλος ο

απαγχονισμός του. Στο κάτω μέρος της εικόνας - δεξιά εικονογραφείται η εκκλησία του Αγίου, δηλαδή το ναύδριο που είναι στον τάφο του, προς το οποίο πηγαίνει σκυφτός σχεδόν γονατιστός ένας πιστός μάλλον ασθενής, πρεσβεύοντας την θεραπεία του. Η εικόνα τιτλοφορείται: «Ο ΑΓΙΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ Ο ΝΕΟΜΑΡΤΥΡΑΣ Ο ΕΞ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ» και στη βάση διαβάζουμε αφιερωτική επιγραφή: «*Δέησις του δούλου του Θεού Νικολάου Κάσκαρη 1847 Ιουλίου 21. χείρ Κ. Λάμπρου*».

Η δεσποτική αυτή εικόνα, όπου ο Άγιος απεικονίζεται **χωρίς φέσι** και με παραστάσεις από το μαρτύριό του, είναι πανομοιότυπη με χάρτινη εικόνα του Αγίου που εικονογραφήθηκε στο Άγιο Όρος, όπως αναγράφεται στη βάση της «1840 ΕΙΣ ΑΓΙΟΝ ΟΡΟΣ» και τιτλοφορείται με επιγραφές στην Ελληνική και Σλαβική γλώσσα. Επίσης σε χαλκογραφία του 1840, αγνώστου χαρακτή που βρέθηκε στο Άγιο Όρος, ο Νεομάρτυρας εικονογραφείται με κόκκινο φέσι αλλά με ίδιες όλες τις άλλες παραστάσεις του μαρτυρίου του.

Εικόνα του Αγίου (1847) στο Ναό του Αργυρού Πηγαδίου

Αντίγραφα εικόνων αυτών φιλοξενούνται στο Μητροπολιτικό Μουσείο Τέχνης στη Ν. Υόρκη και στο Μουσείο Μπενάκη. Παραλλαγή της χαλκογραφίας αυτής του 1840 καταγράφεται σε χαλκογραφία του χαρακτή μοναχού Κυρίλλου το 1845, στην οποίαν ο Άγιος εικονίζεται χωρίς φέσι και με πολύ μικρές διαφορές στις αναπαραστάσεις του μαρτυρίου του. Οι βιογράφοι και οι αγιογράφοι του Αγίου Νεομάρτυρα, ισχυρίζονται πως η πρώτη εικόνα του, είναι αυτή που φιλοτεχνήθηκε 30 Ιανουα-

ρίου 1838, δεκατρείς (13) μόλις ημέρες μετά τον απαγχονισμό του, από τον λαϊκό ζωγράφο Γεώργιο Ζήκο, από το χωριό Χιονάδες Κόνιτσας, στον οποίον την είχε παραγγείλει ο ιερομόναχος Χρύσανθος Λαενάς (Λαϊνός). Σ' αυτή την εικόνα ο Άγιος απεικονίζεται ολόσωμος, με φουστανέλα και φέσι, κρατά στο δεξί του χέρι σταυρό και στο αριστερό ειλητήριο με επίκληση χάριτος και η οποία βρίσκεται στο ναϊσκο του σπιτιού του Νεομάρτυρα. Όμοια εικόνα υπήρχε και στο ησυχαστήριο του Λαενά στην Κόνιτσα, που το είχε μετατρέψει σε παρεκκλήσι του Νεομάρτυρα. Τον ίδιο χρόνο 1838 στο Άγιο Όρος, ο χαράκτης ιερομόναχος Δανιήλ, χαράζει και τυπώνει δύο χαλκογραφίες του Αγίου, που προσομοιάζουν με την φορητή εικόνα του Ζήκου, όπου ο Άγιος εικονίζεται όρθιος, με φουστανέλα, φέσι και αντίστοιχες παραστάσεις από το μαρτύριό του. Χαρακτηριστικό της εικόνας είναι πως ο τίτλος «Ο ΑΓΙΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ Ο ΝΕΟ/ΜΑΡΤΥΣ Ο ΕΞ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ» και η επιγραφή στη βάση «ΕΧΑΛΚΟΧΑΡΑΧΘΗ ΔΙΑ ΕΞΟΔΩΝ ΤΟΥ ΟΣΙΟΤΑΤΟΥ Χ(ΑΤΖΗ) ΠΑΓΚΡΑΤΙΟΥ Μ(ΟΝΑ)Χ(ΟΥ) 1838 ΧΕΙΡ ΔΑΝΙΗΛ ΕΙΣ ΑΓΙΟΝ ΟΡΟΣ» έχουν γραφτεί στην Ελληνική και Σλαβονική γλώσσα-γραφή.

Από το 1328 έως το 1925 το φέσι αποτελούσε ιερό σύμβολο για τους μουσουλμάνους και το φορούσαν όλοι υποχρεωτικά και με ευχαρίστηση. Από τους Τούρκους διαδόθηκε και στους υπόδουλους Έλληνες και θεωρήθηκε σύμβολο αναγνώρισης και διαχωρισμού μεταξύ πίστης και απιστίας. Όλοι οι υπήκοοι της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας φορούσαν το φέσι. Οι χριστιανοί υποχρεώθηκαν να σχηματίσουν ένα διακριτικό σημάδι σε σχήμα βδέλλας στο φέσι για να διακρίνονται από τους μουσουλμάνους. Οι πόντιοι θεώρησαν το φέσι ως καπέλο καταπίεσης γι' αυτό και το πέταξαν στη θάλασσα. Εκτός από σύμβολο καταπίεσης νοσηματοδοτούσε και εξουσιαστική υποταγή και θεοκρατική επιβολή. Επί οθωμανοκρατίας ήταν θρησκευτικό και εθνικό σύμβολο και αποτελούσε θεσμοθετημένη θρησκευτική καταπίεση. Σήμερα ως βασικό σύμβολο τουρκισμού, πιστεύεται πως αντιπροσωπεύει την «Ανατολίτικη» πολιτιστική ταυτότητα. Πολλοί χριστιανοί πιστεύουν πως πρέπει να αφαιρεθεί το φέσι από τις εικονογραφίες του Αγίου, γιατί ο Νεομάρτυρας πολέμησε τον τουρκισμό και τα σύμβολά του θυσιάζοντας τη ζωή του. Άλλωστε στις βασα-

νιστικές ανακριτικές εξετάσεις στα τουρκοδικαστήρια ο Γεώργιος εμφανιζόταν χωρίς φέσι όπως και στη μαρτυρική αγχώνη. Πάντως από τα δεκατέσσερα Αγιορείτικα χαρακτηριστικά του Αγίου μόνο στα έξι δεν φοράει το φέσι.

Οι χαλκογραφίες του 1838, 1840, 1841 με την εικόνα του Αγίου που βρέθηκαν στο Άγιο Όρος, επέτρεψαν σε πολλούς μοναχούς και λαϊκούς αγιογράφους να φιλοτεχνήσουν πολλές φορητές εικόνες του Αγίου και τις οποίες βλέπουμε σήμερα σε πολλούς ναούς της Ελλάδας, στα Βαλκάνια, στις παραδουνάβιες ηγεμονίες και σε μουσεία. Έτσι δικαιολογείται η επιγραφή σε ελληνική και παλαιοσλαβική γλώσσα που είναι γραμμένη πάνω στις εικόνες.

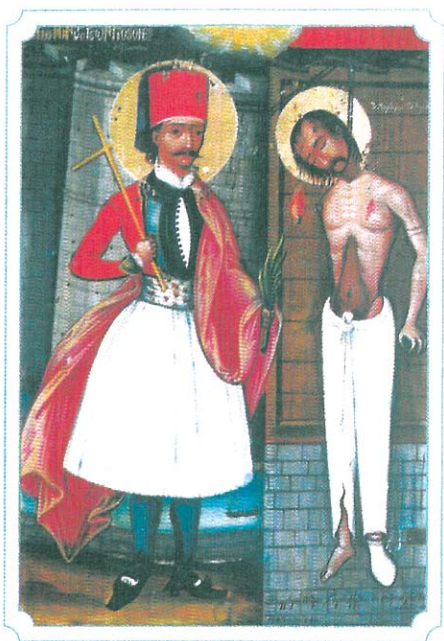
Αυτή την εικονοχαλκογραφία (του 1838-1840), πρέπει να είχε ως πρότυπο ο λαϊκός ζωγράφος Κ. Λάμπρου που φιλοτέχνησε την εικόνα του Αγίου μας, την τιτλοφόρησε με ελληνικά γράμματα και την οποία δώρησε στον Ναό μας το 1847 ο Νικόλαος Κάσκαρης, αφού προηγουμένως έγραψε στη βάση της την αφιερωτική επιγραφική δέησή του. Οι λαϊκοί ζωγράφοι-αγιογράφοι που φιλοτέχνησαν τις εικόνες, σε τόσο σύντομο χρονικό διάστημα από τον απαγχονισμό του Νεομάρτυρα και μάλιστα με τη στολή του φουστανελά, πρέπει να γνώριζαν τον Άγιο ή να ήταν παρόντες στο βασανιστικό μαρτύριο του ή στην κηδεία του και ασφαλώς στην εικονογραφημένη μορφή του πρέπει να έχουν αποδοθεί και γνήσια φυσιογνωμικά χαρακτηριστικά του.

Επίσης η εικόνα του Αγίου μας είναι όμοια με τη γκραβούρα, άγνωστου χαρακτή, που βρέθηκε στο Μουσείο Ρουμπλώφ στη Μόσχα και στην οποίαν υπάρχει επιγραφή «Νεομάρτυς Γεώργιος ο εξ Ιωαννίνων. Άθως 1841».

Το βέβαιο είναι πως η ακτινοβολία της φήμης και της λατρείας του Αγίου Νεομάρτυρος Γεωργίου, σ' ολόκληρη σχεδόν την τότε οθωμανοκρατούμενη χερσόνησο του Αίμου, οφείλεται στην διάδοση των εικόνων του με την ιδιαίτερη ενδυματολογία, την παραδοσιακή στολή του φουστανελά που ενσαρκώνει τα Ελληνικά ιδεώδη της λεβεντιάς και της παληκαριάς, που είχαν φιλοτεχνηθεί στο Αγιώνυμο Όρος. Στα πρακτικά του Συνεδρίου που έγινε στις Σέρρες το 2006 και στην εισήγηση «εικονογραφία του Αγίου Γεωργίου του νέου (ή φουστανελά) του Πέτρου Κ. Σάμσαρη, διαβάσαμε: «...εικονιστικό υλικό του νεομάρτυρα απαντάται σε ναούς και μουσεία της Βόρειας Βαλκανικής,

όπως στη *Jakodina (svetozarevo)* στο *Kratovo*, στη *Foca* της *Βοσνίας*, στο *Rastak* κοντά στα *Σκόπια*, στο *Staboro*, στη *Slepia* κοντά στο *Μοναστήρι...*, στην πόλη *Prizren...* επίσης στο αρχαιολογικό μουσείο της *Σόφιας* στη *Βουλγαρία*, υπάρχουν εικόνες ... όπως και στο *Βουκουρέστι* στη *Ρουμανία*, στην *Αρχιεπισκοπή της Φιλιππούπολης κ.λπ.*». Αναμφίβολα η μορφή του φουστανελοφόρου αγίου αναθέρμανε τη θρησκευτική πίστη και ανανέωσε το εθνικό φρόνιμα, όχι μόνο των *Ηπειρωτών* αλλά και όλων των *Ελλήνων χριστιανών*.

Μνημονεύεται πως πρώτη εικόνα είναι αυτή που ζωγράφισε ο πρωτοψάλ-

Εικονογράφηση του Αγίου από τον άνθρωπο που ψηλάφησε το σκήνωμά του. Σύμφωνα με την επιχωριάζουσα παράδοση η κάλτσα που λείπει από το δεξί πόδι του Αγίου, αφαιρέθηκε από μια μουσουλμάνω ως πολύτιμο φυλακτό

της της *Μητρόπολης Ιωαννίνων*, *Πέτρος Γεωργίου (Γεωργιάδης)*, ο οποίος με εντολή του τότε *Μητροπολίτη Ιωακείμ* και πριν ενταφιασθεί ο μάρτυς, ψηλάφισε το πρόσωπο και παρατήρησε το σκήνωμα του Αγίου, προκειμένου στη συνέχεια να ιστορήσει την εικόνα του. Στην εικόνα αυτή, που έχει τοποθετηθεί στο ναϊδριο του τάφου του, με επιγραφόμενη ημερομηνία *1842 Ιούνιος 4*, ο Άγιος εικονίζεται σε δύο παραστάσεις, αριστερά ολόσωμος με φουστανέλα και φέσι και δεξιά ημίγυμνος στην αγχόνη του μαρτυρίου.

Η μνήμη του Νεομάρτυρα Γεωργίου εορτάζεται στις *17 Ιανουαρίου*. Το καταχείμωνο, τα παλαιότερα χρόνια που τα ορεινά χωριά, όπως το *Αργυρό Πηγάδι*, είχαν περισσότερους κατοί-

κους, παρά τα χιόνια και τα κρύα, η θεία λειτουργία γινόταν στο *Ναό*. Ήταν η ημέρα που οι κάτοικοι του χωριού και ιδιαίτερα οι του συνοικισμού *Τσιορνόκου*, που ο *Ναός* ήταν στον οικισμό τους, γιόρταζαν πανηγυρικά τη μνήμη του Αγίου *Νεομάρτυρα*.

Από τα διαθέσιμα στοιχεία που έχουμε, συγχωριανοί ιερείς που έζησαν και λειτούργησαν στο Ναό τουλάχιστον από το 1880 και μετά ήταν: παπα-Χαράλαμπος Ντούρος - Κωνσταντινίδης (1847-1893), παπα-Αριστείδης Τσόλκας (1836-1869), παπα-Λάζαρος (Λάμπρος) Κωστόπουλος (1857-1942) και παπα-Βασίλειος Κωστόπουλος (1898-1998). Σ' αυτούς πρέπει να συμπεριληφθεί και ο παπα-Τριαντάφυλλος που αναφέρεται ως μάρτυρας από τον Γκερτοβό σε οθωμανικό έγγραφο του 1789 όπως γράφεται παραπάνω. Κατά την επιχώρια παράδοση στο Ναό γινόντουσαν έξι έως οκτώ τακτικές λειτουργίες το χρόνο, εκτός από τις βαπτίσεις, κηδείες και γάμους. Μέχρι το τέλος της δεκαετίας του 1980 που συνταξιοδοτήθηκε ο παπα-Βασίλης, θυμάμαι περισσότερες λειτουργίες οπωσδήποτε όμως, την ημέρα μνήμης του Αγίου 17 Ιανουαρίου, τη δεύτερη ημέρα του Πάσχα, την ημέρα του Αγίου Γεωργίου εάν η εορτή ήταν μετά το Πάσχα και μία Κυριακή το Σεπτέμβριο πριν ή μετά την ημέρα του Σταυρού.

Τα χρόνια πέρασαν, οι κάτοικοι των χωριών ξενιτεύτηκαν, οι παπάδες λιγότεψαν, οι χειμωνιάτικες καιρικές συνθήκες δυσκόλεψαν τις μετακινήσεις και έτσι καθιερώθηκε το Αυγουστιάτικο Σάββατο, πριν την εορτή της Κοίμησης της Θεοτόκου να γίνεται στο Αργυρό Πηγάδι εορταστικός εκκλησιασμός στο Ναό του Αϊ- Γιώργη.

Η μνήμη του Αγίου, όσο υπάρχουν κάτοικοι-φύλακες των χωριών- τιμάται κανονικά στις 17 Ιανουαρίου στο Ναό εφ' όσον το επιτρέπει ο χειμωνιάτικος καιρός και υπάρχει διαθέσιμος παπάς.

6. Βοηθητικοί χώροι - κελιά

Νοτιο-Δυτικά του Ναού υπάρχουν τα ερείπια δύο πέτρινων συνεχόμενων κτισμάτων, τα οποία πρέπει να ήταν κτισμένα ή να κτίστηκαν πριν ή κατά την έναρξη των εργασιών ανέγερσης του Ναού και χρησιμοποιήθηκαν αρχικά ως βοηθητικοί χώροι για την εξυπηρέτηση των αναγκών των μαστόρων, που διέμεναν εκεί όσους μήνες-χρόνια έκτιζαν τον ναό ή και ως αποθηκευτικοί χώροι. Ήταν ισόγεια κτισμένα πάνω σε θεμέλια αρχαιότερου κτίσματος, ίσως προ-χριστιανικού αγροτοκτηνοτροφικού «ιερού».

Είναι ενδεχόμενο στην αγναντερή αυτή θέση τα κλεφτόπουλα του Καπετάν

Σαδήμα, πριν και κατά την επανάσταση να είχαν στήσει φρουριακό παρατηρητήριο, το οποίο ήταν και ασφαλές λημέρι κλεφταρματολών. Άλλωστε στην περιοχή αυτή, σχεδόν όλα τα παλικάρια και οι Σαδημαίοι, είχαν και έχουν κτήματα και γνώριζαν σπιθαμή προς σπιθαμή όλα τα κατατόπια.

Μετά την άλωση του Μεσολογγίου η επανάσταση δεν έσβησε στη Δυτική Ελλάδα. Στην επταετία 1826 ως το τέλος του 1832 που ανακηρύχθηκε η ανεξαρτησία του Ελληνικού κράτους, τριάντα (30) και πλέον φονικές μάχες με τους Τουρκαλβανούς, καταγράφησαν στην Αιτωλοακαρνανία. Στο ορεινό Απόκouro και ιδιαίτερα στα απομονωμένα χωριά, όπως ο Γκερτοβός, που ήταν φυσικό οχυρά και λίκνο κλεφτουριάς, ήταν δύσκολο να ανηφορίσει η Τουρκιά. Μπορεί εδώ πάνω η ελληνική ψυχή, το φρόνημα και η γλώσσα να παρέμειναν αδούλωτα και να έπνεε ο αέρας της λευτεριάς. Όμως ο φόβος μιας επίθεσης-εκδίκησης, στο χωριό του καπετάν Σιαδήμα, ανάγκασε τους μπαρουτοκαπνισμένους πολεμιστές να οχυρώσουν το χωριό. Το χτίσιμο απλού φρουριακού κτίσματος-παρατηρητηρίου στην περίοπτη θέση του Αετού, που θα εξασφάλιζε τον έλεγχο και την προστασία των κατοίκων, μόνο με μοναστηριακή μορφή μπορούσε να γίνει, που δεν προκαλούσε και ούτε απαγορευόταν από μουσουλμανικό φιρμάνι. Κανένας δεν μπορεί να αποκλείσει, πως το αρχικό σχέδιο των Γκερτοβιτών ίσως να ήταν και το χτίσιμο Μοναστηριού.

Η ζώσα τοπική παράδοση για τα κτίσματα αυτά νοτιοδυτικά του ναού, συντηρεί πολλές εκδοχές: Στην πρώτη περίπτωση και πολύ πριν κτισθεί ο ναός, αυτά χρησιμοποιήθηκαν για τις ανάγκες των γεωργοκτηνοτρόφων του χωριού που καλλιεργούσαν όλα τα γύρω χωράφια, συνήθως με σιτηρά, φακές, ρεβίθια, επειδή η περιοχή ήταν και είναι άνυδρη. Λέγεται μάλιστα, πως στη θέση

που κτίστηκε αργότερα ο ναός, υπήρχε μεγάλο αλώνι όπου αλώνιζαν τις σοδειές τους. Σε μια άλλη περίπτωση και κατά τους χρόνους της επανάστασης, αυτά χρησιμοποιήθηκαν ως φυλάκια και καταφύγια κλεφταρματολών. Στην τρίτη περίπτωση, στα χρόνια που κτιζόταν ο ναός, αυτά χρησιμοποιήθηκαν από τους μαστόρους ως κατοικίες, αποθήκες, και μαγειρεία. Εκεί οι μαστοροκτιστάδες, χρόνια 6-7, είχαν τα υπάρχοντά τους, εργαλεία και ατομικά τους είδη. Εκεί φούρνιζαν, έψηναν, έτρωγαν, δούλευαν, κοιμόντουσαν, με όποιες ζεστές, κρύες, βροχερές καιρικές συνθήκες. Φυσικό και επόμενο ήταν να έχουν στέγη.

7. Μοναστήρια και κλεφταρματολοί

Είναι χαρακτηριστικό πως στο απομονωμένο και ορεινό ανάγλυφο του Αποκούρου και σε μία μικρή γεωγραφική έκταση έχουν καταγραφεί πάνω από 15-16 βυζαντινά, μεταβυζαντινά, νεότερα μοναστήρια, κρύπτες, ησυχαστήρια, κελιά, προσκυνήματα και τα οποία δεν ήταν μόνο λατρευτικοί χώροι αλλά και θερμογόνες φωλιές Χριστιανισμού και Εθνικού φρονήματος. Άλλωστε την εποχή εκείνη, η λατρευτική μοναστηριακή παράδοση και η ακαταμάχητη πίστη, είχαν έντονη και διαχρονική παρουσία στη ζωή των κλεφταρματολών - πολεμιστών. Όλα είχαν σχέση με τους κλεφταρματολούς και ήταν ορμητήρια δόξας και λευτεριάς. Αποτελούσαν σκέπη και προμαχώνα των οπλαρχηγών της περιοχής. Αυτό επιβεβαιώνεται από τα τάματα και τα αφιερώματα των κλεφταρματολών, πριν και μετά τις μάχες, στα προσκυνήματα των μοναστηριών. Σ' αυτά βρίσκουμε τον Γκερτοβίτη Καπετάνιο, Κώνστα Σιαδήμα να κάνει συμβούλιο συμπολεμιστών του στο μοναστήρι της Αγίας Παρασκευής στη Μάνδρα. Να μυείται στη Φιλική Εταιρεία στο μοναστήρι του Άη Γιάννη-Προδρόμου στη Δερβέκιστα. Να ιστορεί την «πρόθεση» της Ιεράς Μονής Εισοδίων της Θεοτόκου Μυρτιάς με επώνυμη επιγραφή «... 1821, Απριλίου, έγραψεν ο καπετάν Σαδήμας, τέσσερες παρρησίες, του λόγου του και των γονέων του Κωνσταντίνου, Ιωάννου, Δημητρίου, Σοφίας και επλήρωσε τα διωρισμένα ...». Λίγο αργότερα και πριν ξεκινήσει για την απελευθέρωση του Αγρινίου (Βραχώρι) 11 Ιουνίου 1821, από το στρατόπεδο των Αποκουρητών

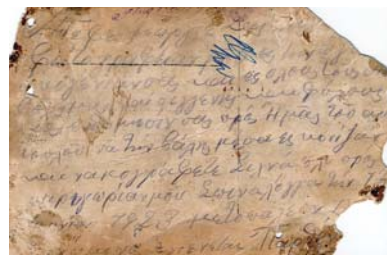
που είχε στο Δογρί (Ντουγρί) (βιβλίο «Θέρμος και Απόκουρο» Δημ. Λουκόπουλου), ανάβει κερι στον Αϊ- Νικόλα.

Αλήθεια, ποιος αποκλείει, οι αποκαμένοι και λαβωμένοι πολεμιστές Γκερτοβίτες, όσοι γλίτωσαν τη σφαγή, την Άγια νύχτα της ηρωικής εξόδου του Μεσολογγίου (10/11 Απριλίου 1826), να μην απέδωσαν τη σωτηρία τους στη Θεία Δύναμη και να ήρθαν εδώ στην διαλεκτή, αμυντική και απόμακρη αυτή περιοχή και να έκτισαν θρησκευτικό μικρό προσκύνημα **-τάμα τιμής και μνήμης-** που έβλεπε ως πέρα τον τόπο της θυσίας το Μεσολόγγι και το χαλασμό των συμπολεμιστών και συγχωριανών τους; Στην ίδια θέση αργότερα το 1847 έκτισαν τον περικαλλή πεντάτρουλο ιερό Ναό του Αγίου Νεομάρτυρος Γεωργίου, ο οποίος και στις τέσσερες πλευρές του έχει μικρές τυφεκιοθυρίδες, ένδειξη, πως τις δύσκολες εκείνες εποχές μπορούσε να χρησιμοποιηθεί και ως φρουριακό οχυρό - παρατηρητήριο.

8. Μοναστηράκι ο Αϊ-Γιώργης

Ένα όμως είναι βέβαιο, πως ο ναός του Αγίου Γεωργίου λειτούργησε και ως μοναστηράκι. Αυτό μαρτυρούν τα σημερινά ερειπωμένα κτίσματα και όπως θυμόντουσαν και μας διηγήθηκαν οι πρόγονοί μας αυτά είχαν διαμορφωθεί σε μικρά απλοϊκά κελιά, όπου μόνασαν καλόγεροι. Μετά τη διάλυση των μοναστηριών του Απόκουρου το 1834 από τους Βαυαρούς, φαίνεται πως εγκαταστάθηκαν στα κελιά είτε ως μοναχοί, είτε ως ερημίτες, καλόγηροι που έφυγαν από τα μοναστήρια τους, όπως: ο χωριανός Φιλάρετος, που ήταν μοναχός στο μοναστήρι του Αγίου Ιωάννου Προδρόμου στην Ανάληψη, καθώς διαβάζουμε στο βιβλίο του Αθανασίου Τσολοδήμου «Το Μοναστήρι της Δερβέκιστας - Απόκουρου...». Επίσης σε δημοσίευμα του Δημ. Λουκόπουλου αναφέρεται ότι ο ηγούμενος Ιγνάτιος Μαρουλής στο Μοναστήρι της Αγίας Παρασκευής στη Μάνδρα, είχε ως αναγνώστη κάποιο Χρήστο από τον Γκερτοβό. Από μαρτυρίες ηλικιωμένων ντόπιων κατοίκων του χωριού, καλόγηροι υπήρχαν στον Αϊ- Γιώργη ως το 1920-22. Ο πρώτος μοναχός, υπηρέτης του ναού και διάκονος του Αγίου αναφέρεται πως ήταν ο οραματιστής και κτήτορας του ναού Βασίλης Ταλαγάνης.

Η μακαρίτισσα η μάνα μου Στρατούλα (1899-1987), μικρή 15χρονη τσοπανοπούλα τότε στην περιοχή θυμόταν τον καλόγερο **Φιλάρετο**, κατά κόσμον Φώτιο Αποστόλου Καραγιώργο, που ζήταγε ψωμί και φαγητό από τους τσοπάνηδες και γεωργούς συγχωριανούς του. Αναφορικά με τον μοναχό Φιλάρετο διαβάζουμε και μια άλλη γραπτή μαρτυρία σε επιστολή (που αναφέρεται παραπάνω): «...κατά το 1910 μοναχός τις Φιλάρετος Καραγεώργος όστις έφηγεν και επήγεν εις Δερβέκιστα εις εκεί μοναστήριον ένθα τον απηγχόνησαν και τον ελήστευσαν...». Ίδια περίπου μαρτυρία του Γιάννη Κότσαλου, έχει γραφτεί και στο λεύκωμα «Αργυρό Πηγάδι ορεινής Τριχωνίδος» του Συνδέσμου Αργυροπηγαδιτών. Από τα αφηγήματα αυτά φαίνεται πως πρόκειται για δύο καλόγηρους με το όνομα Φιλάρετος, ο ένας που πιθανόν ήρθε από το διαλυμένο μοναστήρι της Δερβέκιστας το 1835-1845 και ο άλλος, ο κατά κόσμον Φώτιος Καραγιώργος, που μόνασε στις πρώτες δεκαετίες του 1900, η βεβαιότητα του οποίου δεν αμφισβητείται. Νεότερος και ίσως ο τελευταίος καλόγηρος ήταν ο **Παρθένιος**, κατά κόσμον Ιωάννης Κων/νου Κότσαλος, ο οποίος το 1923 από το νησί Σπιναλόγγα όπου ευρίσκετο, είχε στείλει φωτογραφία του στον αδελφό του Γεώργιο στο χωριό με σύντομο κείμενο στην πίσω πλευρά.

“Αδελφέ Γεώργιε Σας (σ)τέλ(νω)
φωτογραφείαν μου εις την αγα(πητή;)
οικογενιάν σας και εις όλους τους Α(δελ)
φούς μας και σιγγενής και φύλους
προς; ενθύμησίν σας προς Ημάς του αμα(ρ)
τωλού; να την βάλης μέσα εις κο(ρ)νίζαν
και να μου γράφετε Σιχνά όλι προς
παρυγωριάν μου Σπιναλόγγα την 13
Ιουνίου 1923 με το παλεόν
ευχόμενος εγιένεται Παρθένιος”

9. Βασίλειος Ταλαγάνης, Αγωνιστής του '21...

Ο πρώτος μοναχός, καλόγηρος, ερημίτης που υπηρέτησε το Ναό και τον Αγίο του, με τον οποίον, όπως λέει η παράδοση από γενιά σε γενιά, είχε ενορατικές συνομιλίες ήταν ο Βασίλης Ταλαγάνης, ο οποίος έκτισε και έγινε κτήτορας του Ναού του Νεομάρτυρος Γεωργίου. Βοσκός τότε (1840-41), κάτοικος του χωριού Γκερτοβός και που οι απόγονοί του, μέχρι και τη δεκαετία του 1960 ξεκαλοκαίριαζαν τα κοπάδια τους στα Ταλαγανέϊκα καλύβια στη Φιλικούλα-Χαλίκι, το φθινόπωρο στα μακροχώραφα στον Αετό και τα χειμιάδια στο Λευκό Τριχωνίδα, θέση Τσάνα-Κατσιούπ όπου και εγκαταστάθηκαν μόνιμα.

Ποιός όμως ήταν ο Βασίλης Ταλαγάνης; Ας παρακολουθήσουμε την μελέτη-εργασία, «Ο Αγωνιστής του '21 Βασίλειος Ταλαγάνης και ο πρώτος Ναός του Νεομάρτυρα Αγίου Γεωργίου στο Αργυρό Πηγάδι», του χωριανού μας Λυκειάρχη Γιώργου Χαρ. Κωνσταντινίδη, όπως την ανέπτυξε, στο Γ' Διεθνές Επετειακό Συνέδριο Τοπικής Ιστορίας και Πολιτισμού, που διοργάνωσε η Εταιρεία Αρχαιολογική - Ιστορική - Λαογραφική Θεστιάων, στο Αργίνιο 3-5 Σεπτεμβρίου 2021, με γενικό τίτλο «Η Τριχωνία και η Αιτωλία άπασα στα πλαίσια της Δυτικής Ρούμελης στον αγώνα της παλιγγενεσίας του έθνους μας».

«...Το Αργυρό Πηγάδι, ο Γκιρτοβός, το πιο ορεινό και δυσπρόσιτο χωριό του Απόκουρου, έζησε χωρίς την παρουσία Τούρκων και οι κάτοικοί του ερμήνευαν το όνομα του χωριού τους ως Γκισούρ-Οβό δηλαδή Ελληνικό χωριό. Λογικό επομένως ήταν, πολλοί διωκόμενοι από τους Τούρκους, κυρίως από την περιοχή της Ηπείρου, να αναζητήσουν καταφύγιο στο ορεινό και απομακρυσμένο χωριό. Ειδικά στη διάρκεια του αγώνα πολλοί αγωνιστές φέρνουν εδώ τις οικογένειές τους για να είναι ασφαλείς. Κάποιοι έμεναν για λίγο, πολλοί όμως εγκαταστάθηκαν μόνιμα...

Στην Αιτωλοακαρνανική και Ευρυτανική Εγκυκλοπαίδεια- Τόμος Β' Αργυρόν Πηγάδιον, διαβάζουμε: «Κατά την τοπικήν παράδοσιν, οι πρώτοι κάτοικοι του χωριού κατήλθον, εις τους χρόνους της Τουρκοκρατίας εκ Τεπελενίου, φεύγοντες τους διωγμούς των κατακτητών».

Ο Κώστας Δ. Μαραγιάννης στο βιβλίο του «Το Αργυρό Πηγάδι (Γκιρτο-

βός) και ο ναός του Αγίου Γεωργίου» γράφει: «...Οι Θανασοπουλαίοι, οι Λυσ-
γαράιοι, οι Περιστεραίοι καταγότανε από τα χωριά του Σουλίου, οι Δημαίοι
ήτανε Βορειοηπειρώτες, τελευταίος που πέθανε εδώ είναι ο Οδυσσέας Δήμας,
οι δε Ζαφρακαίοι καταγότανε από το Τεπελένι...».

Στο βιβλίο του Κώστα Μαρίνου “Αποκουρίτες του ’21” αναφέρονται 27
αγωνιστές καταγόμενοι από το Αργυρό Πηγάδι. Κορυφαίος ανάμεσά τους ο
Κώστας Σιαδήμας για τον οποίον έχουν γραφτεί αρκετά. Γιατί ήταν, τοπικά,
ο πρώτος. Όμως ανάμεσα σε αυτούς τους 27 υπάρχουν και άλλοι, λιγότερο
γνωστοί, που αξίζουν την προσοχή μας και μας βοηθούν να κατανοήσουμε
πολλά από εκείνη την εποχή. Ένας από αυτούς είναι ο Βασίλειος Ταλαγάνης.

Πληροφορίες για τον Βασίλη Ταλαγάνη παραθέτει σε ένα κείμενό του στην
εφημερίδα του Συνδέσμου Αργυροπηγαδιτών «το γράμμα μας», φύλλο 150,
με τίτλο «Οι ρίζες μας - Πριοβολαίοι» ο Γιάννης Πριόβολος... Γράφει: «Ανα-
ζητώντας τις ρίζες των Πριοβολαίων έφτασα στον Προπάππου μου που έφτασε
στο χωριό Γκερτοβός τότε, σήμερα Αργυρό Πηγάδι, όπως υπολογίζω, στις δε-
καετίες 1810-1820. Κατ’ αρχήν το ονοματεπώνυμό του ήταν Γεώργιος Θανα-
σόπουλος και όχι Πριόβολος... Ο Γεώργιος Θανασόπουλος είχε και έναν
αδελφό, τον Βασίλη. Η ρίζα της καταγωγής των δυο αδελφών, όπως μας λένε
οι πληροφορίες μας, ήταν οι «Χαλκιάδες» της Άρτας. Με τους διωγμούς της
εποχής εκείνης από τους Τούρκους, αναγκάστηκαν... να αναζητήσουν αλλού
... απόμερη περιοχή που να μην έχουν πρόσβαση οι Τούρκοι... Τους υπέδειξαν
το χωριό Γκερτοβός... όπου και έφτασαν... Σαν πιο κατάλληλη επιλέξανε την
τοποθεσία «Διμηνιά», στους πρόποδες της οροσειράς Τριχιάς - Τριανταφυλ-
λιάς, ονομασία που υπάρχει και σήμερα. Με την εγκατάσταση άλλαξαν και τα
ονόματά τους. Ο Γεώργιος ονομάστηκε Διμηνιός και ο Βασίλης Αγραπιδιάς,
για λόγους προφύλαξης... Με την πάροδο του χρόνου ... εγκαταστάθηκαν μέσα
στο χωριό, έφτιαξαν τα σπίτια τους και εντάχθηκαν ως μέλη της κοινότητας
Γκερτοβού. Το σπίτι που είχε κάνει τότε, (ο Γεώργιος Θανασόπουλος που πήρε
στη συνέχεια το όνομα Πριόβολος) είναι αυτό που υπάρχει και σήμερα, το
Πριοβολείο... Ο Βασίλης Θανασόπουλος έκτισε το δικό του σπίτι δίπλα από
τον αδελφό του, δυτικότερα. Και άλλαξε το όνομά του σε Ταλαγάνης. Οι από-

γονοί του είναι οι Ταλαγαναίοι που ξέρουμε... Αυτός ο Βασίλης Θανασόπουλος, μετέπειτα Ταλαγάνης, είναι αυτός που αργότερα, 1840 -1847, πρωτοστάτησε για την ανέγερση του Ναού του Αγίου Γεωργίου του Νεομάρτυρα...».

Τον Βασίλειο Ταλαγάνη, τον συναντάμε αργότερα ανάμεσα στους αγωνιστές του '21. Ο Κώστας Δ. Μαραγιάννης, γράφει: «Θανασόπουλος ή Ταλαγάνης Βασίλειος. Πολέμησε κατά των Τούρκων στο Κεφαλόβρυσο Καρπενησιού με τον Μάρκο Μπότσαρη, στο Λουτράκι Ξηρομέρου, στη Σκάλα Αιτωλικού, στη Ρίγανη, στο Πετροχώρι και στο Μεσολόγγι. Δεν έλαβε ποτέ αμοιβή για τις υπηρεσίες του στην πατρίδα (αριθμός πιστοποιητικού φακέλου του 5-10-1846). Πιθανόν να πρόκειται γι' αυτόν που αναφέρει η κτητορική επιγραφή του Ναού στο κουμπέ της Εκκλησίας του Αγίου Γεωργίου»...

Στο βιβλίο του Κώστα Μαρίνου «Αποκουρίτες αγωνιστές του '21» βρίσκουμε για τον Ταλαγάνη Βασίλειο την καταχώρηση: «Τα πρώτα δικαιολογητικά που υπέβαλε ο παραπάνω αγωνιστής το 1846 χάθηκαν και δεν γνωρίζουμε λεπτομέρειες για τη δράση του κατά την επανάσταση. Το βέβαιο είναι πως βρέθηκε στο πολιορκημένο Μεσολόγγι μέχρι την έξοδο. Στο Μητρώο Υπαζ/κών είναι καταχωρημένος με βαθμό Γ τάξεως. Το 1865 ζούσαν στο Γκερτοβό οι δυο γιοι και κληρονόμοι του, Αθανάσιος και Γεώργιος».

Και ερχόμαστε στα μετεπαναστατικά χρόνια, όταν το όνομα του Ταλαγάνη συνδέεται με την ανέγερση στο Αργυρό Πηγάδι του πρώτου Ναού προς τιμήν του Νεομάρτυρα Αγίου Γεωργίου. Ο Κώστας Δ. Μαραγιάννης γράφει ότι πιθανόν ο Βασίλειος Ταλαγάνης να είναι ο κτήτορας του ναού Αγίου Γεωργίου, γιατί καταγράφει πρώτα την άποψη του Θέρμιου Δικηγόρου Τάσου Ακρίδα ότι κτήτορας του Αγίου Γεωργίου ήταν ο Νικόλαος Κάσκαρης με δωρεά του οποίου έγινε η εικόνα του Αγίου. Για τον Νικόλαο Κάσκαρη μας δίνει πληροφορίες γράφοντας: «Οπλαρχηγός του 1821. Καταγόταν από το Σούλι, αλλά η οικογένεια αυτή, κατ' ομολογία του αείμνηστου Δικηγόρου και Εθνοσυμβούλου Τάσου Γ. Ακρίδα, εγκαταστάθηκε καταδιωκόμενη από τους Τούρκους στο Αργυρό Πηγάδι (Γκερτοβός) Θέρμου. Από εκεί κατέβηκε στο Αγρίνιο μετά την απελευθέρωση του 1821...» και προσθέτει ο συγγραφέας πως ο γραμματικός του Γεωργίου Καραϊσκάκη Γ. Γαζής στο βιβλίο του «Λε-

ξικό της επανάστασης του 1821 και άλλα έργα» έγραψε ότι «...ο Νικόλαος Κάσκαρης ήταν γενναίος, ανδρείος, φρόνιμος Σουλιώτης, οπλαρχηγός. Άριστος προμηθευτής του αγώνα, οικονόμος, εύπορος και πάντοτε πλούσιος...». Αναφέρει βεβαίως ο Κώστας Δ. Μαραγιάννης και την κτητορική επιγραφή: «ΚΤΗΤΟΡΑΣ ΑΓΙΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΝΕΟΜΑΡΤΥΡΑ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΤΑΛΑΓΑΝΗΣ» κατά την τοπική παράδοση, όπως την κατέγραψε πρώτος ο Δημήτρης Λουκόπουλος...

Το ερώτημα που τίθεται είναι: ποιοι έκτισαν τελικά τον Αϊ-Γιώργη; Οι Ηπειρώτες που εγκαταστάθηκαν μόνιμα στο χωριό ή αυτοί που πέρασαν προσωρινά απ' αυτό, αλλά είχαν μια οικονομική άνεση;

Την απάντηση την δίνει ο ίδιος ο Κώστας Δ. Μαραγιάννης. Γράφει: «Τα χωριά όμως εδώ ήτανε πάντα φτωχά και δεν είναι δυνατόν ένα τέτοιο περίλαμπρο κομψοτέχνημα να έγινε με εράνους των κατοίκων των εδώ χωριών. Η αλήθεια είναι συνήθως κάπου εις το μέσον...».

Και έτσι είναι. Οι κάτοικοι των ορεινών χωριών ήταν φτωχοί και για τα σημαντικά τους έργα πορεύτηκαν πάντα συλλογικά. Πρόσφεραν όλοι, ό,τι μπορούσε ο καθένας, και την προσωπική τους εργασία, και έχτιζαν τα σχολεία τους, τις εκκλησιές τους, τους μύλους τους. Φυσικά κάθε εξωτερική βοήθεια ήταν καλοδεχούμενη.

Και γιατί στην κτητορική επιγραφή αναφέρεται ως κτήτορας μόνο ο Ταλαγάνης; Γιατί αυτός πρωτοστάτησε. Αυτό είναι δεδομένο και η τοπική παράδοση το αναγνωρίζει πλήρως. Δεν μπορούμε να γνωρίζουμε για πιο λόγο ο Άγιος Γεώργιος θα επέλεγε το Αργυρό Πηγάδι και τον Ταλαγάνη για να χτίσει τον πρώτο του Ναό. Μπορούμε όμως να κατανοήσουμε τους λόγους που έκαναν τον Ταλαγάνη να συνταραχθεί μόλις πληροφορήθηκε το μαρτύριο του Αγίου Γεωργίου στα Ιωάννινα, στις 17 Ιανουάριου του 1838, όπου ένας Χριστιανός ύστερα από βασανιστήρια καταδικάστηκε σε απαγχονισμό γιατί αρνήθηκε να προδώσει την χριστιανική του πίστη και την εθνική του ταυτότητα. Λίγα μόλις χρόνια μετά τον αγώνα του '21, ο Άγιος Γεώργιος αναδύεται ως σύμβολο αντίστασης στον κατακτητή και ως παράδειγμα γενναιότητας. Έτσι βλέπει τον Άγιο Γεώργιο ο αγωνιστής του '21 Ταλαγάνης.

Βέβαια οι συνθήκες στα Ιωάννινα ήταν δύσκολες. Ήταν ακόμα υπόδουλα. Για να μην οξυνθούν παραπέρα τα πνεύματα ανάμεσα στη χριστιανική και τη μουσουλμανική κοινότητα έγινε προσπάθεια να κρατηθούν οι τόνοι χαμηλά. Για την ορεινή περιοχή του Απόκουρου δεν υπήρχαν τέτοιες επιφυλάξεις. Ό,τι πίστευαν το φώναζαν δυνατά και ό,τι θεωρούσαν σωστό προσπαθούσαν να το υλοποιήσουν. Ο Ταλαγάνης μπήκε μπροστά, ενθουσιώδης και αποφασισμένος να τιμήσει τον Άγιο με έναν μεγαλοπρεπή Ναό. Το ότι έβλεπε τον Άγιο στον ύπνο του και στον ξύπνιο του είναι σίγουρο. Σίγουρα είχε και ικανότητες, αποφασιστικότητα και πειθώ. Το ότι εμφανίστηκε στους συγχωριανούς του να ενεργεί με εντολές του Αγίου και σύμφωνα με τις οδηγίες του, διευκόλυνε τα πράγματα. Ο Άγιος υπέδειξε τον τόπο, το σχέδιο, τον τρόπο συγκέντρωσης χρημάτων. Και στην πορεία των εργασιών, όταν χρειαζόταν παρενέβαινε, γκρέμιζε ακόμα και τον νεόκτιστο τοίχο αν δεν του άρεσε, έδινε εντολές, με ενδιάμεσο πάντα τον Ταλαγάνη...

Δεν ήταν ένα εύκολο έργο. Χρειάστηκε μεταφορά υλικών από μακρινές αποστάσεις. Δύσκολο το έργο αλλά τα κατάφεραν. Ολοκληρώθηκε το 1847. Στην πορεία των εργασιών, το παιδί του πρωτομάστορα, που μάθαινε μαζί του την τέχνη αρρώστησε και πέθανε. Το έθαψαν εκεί, κοντά στο ναό. Ας σημειωθεί ότι οι άνθρωποι που πρωτοστάτησαν για την ανέγερση του ναού και που έχουν μεγαλώσει με το όπλο στο χέρι, δεν τον βλέπουν μόνο ως τόπο λατρείας, φρόντισαν για την κατασκευή τυφεκιοθυρίδων και στις τέσσερις πλευρές του. Αν χρειαστεί, μπορεί να κλειστούν μέσα και να ελέγχουν από την κορυφή του αυχένα όλη την γύρο περιοχή ... στα παρακείμενα κατεστραμμένα κελιά, σύμφωνα με τις πληροφορίες μόνασε πρώτος ο Ταλαγάνης.

Ο Ναός ορθώνεται σήμερα περικαλλής, μετά την πλήρη αναστήλωση που ολοκληρώθηκε την διετία 2011 και 12, πάλι με κινητοποίηση του χωριού για να αντιμετωπιστούν οι αναπόφευκτες φθορές του χρόνου. Αποτελεί σημείο αναφοράς όχι μόνο του χωριού αλλά ολόκληρου του ορεινού Απόκουρου, που κάθε καλοκαίρι, το Σάββατο πριν την Κοίμηση της Θεοτόκου, συγκεντρώνεται εκεί, για να τιμήσει όχι μόνο τη μνήμη του Αγίου αλλά και νά ανανεώσει τους δεσμούς του με την Ιστορία και την Ταυτότητά του.

Η εικόνα του Αγίου αποτελεί μια εξαιρετική σύνθεση και στην επιγραφή κάτω από την παράσταση αναγράφεται: *ΔΕΗΣΙΣ ΤΟΥ ΔΟΥΛΟΥ ΤΟΥ ΘΕΟΥ ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΚΑΣΚΑΡΗ 1847 ΙΟΥΛΙΟΥ 21 ΧΕΙΡ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΛΑΜΠΡΟΥ*. Στην εικόνα ο Άγιος εικονίζεται όρθιος, χωρίς φέσι, ενώ κατά κανόνα στην αγιογραφία του εικονίζεται με φέσι. Εδώ είναι ασκεπής. Και είναι αναμενόμενο για τους πρωτεργάτες, παλιούς αγωνιστές. Το φέσι παραπέμπει για αυτούς σε Τουρκία και υποτέλεια.

Συμπερασματικά, ο Βασίλειος Ταλαγάνης ήταν ένας ασυμβίβαστος άνθρωπος, με ισχυρή εθνική και θρησκευτική συνείδηση, με όραμα και αποφασιστικότητα που η πορεία του μάς δίνει στοιχεία για την προεπαναστατική, την επαναστατική και την μετεπαναστατική περίοδο στην περιοχή μας. Ειδικά για την τελευταία, όταν αυτός ο λαός με θέληση και επιμονή προσπάθησε να ανασυγκροτήσει τον χώρο του και πέρα από τον καθημερινό αγώνα για επιβίωση, δημιούργησε έργα πολιτισμού όπως ο Ναός του Αγίου Γεωργίου. Και δεν ήταν μόνο οι ικανότητες του Ταλαγάνη που κινητοποιήσαν ένα χωριό, ακόμα και με την βοήθεια του Αγίου. Ήταν γιατί όλοι οι κάτοικοι κάπως έτσι σκέφτονταν και λειτουργούσαν...”.

ΜΕΡΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟ

ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΟΥΜΕΝΑ ΓΙΑΝΝΙΝΑ - ΚΑΤΑΓΩΓΗ - ΒΙΟΣ - ΑΠΑΓΧΟΝΙΣΜΟΣ ΝΕΟΜΑΡΤΥΡΑ

1. Τουρκοσκοκλαβωμένα Γιάννενα, 1830.

Το νεοσύστατο Ανεξάρτητο Ελληνικό Κράτος του 1832 δεν συμπεριελάμβανε μεγάλα τμήματα της Ελληνικής επικράτειας. Η Ήπειρος, η Θεσσαλία, η Μακεδονία παρέμειναν τουρκοσκοκλαβωμένες πατρίδες. Ακολούθησαν δύσκολα χρόνια στις περιοχές αυτές. Η απελευθέρωση του Μωριά και της Ρούμελης γιγάντωσε την εκδικητική μανία των Τούρκων και τις ληστρικές επιδρομές των ανυπότακτων Τουρκαλβανικών συμμοριών που καταδυνάστευαν τους Χριστιανούς. Στα Γιάννενα στην πόλη που ήταν άλλοτε «πρώτ' στ' άρματα, στα γρόσια και στα γράμματα» και όπως γράφει ο Σπ. Αραβαντινός στο βιβλίο του «Ιστορία Αλή Πασά του Τεπελενλή» τόμος Ι, κατά τους ξένους περιηγητές (Henry Holland - Άγγλος Γιατρός 1812-13), ο πληθυσμός της πόλης επί Αλή Πασά, ανέβαινε σε 30 περίπου χιλιάδες Ελλήνων Χριστιανών, Τούρκων, Αλβανών, Ισραηλιτών και κατά τον Άγγλο λοχαγό Martin Leake (1805-1810) η πόλις περιλάμβανε 2000 ελληνικές οικογένειες, 1000 μουσουλμανικές, 200 εβραϊκές και 2000 Τσιγγάνικες και ένας ασήμαντος αριθμός άλλων βαλκανικών λαών υπήρχαν στα περίχωρα. Τα Γιάννενα μετά την Ανδριανούπολη και τη Θεσσαλονίκη ήταν η πιο αξιόλογη και ανθούσα πόλη της Ευρωπαϊκής Οθωμανοκρατίας (κατά τον John Hobhouse 1809-1810). Η πλειοψηφία των μουσουλμάνων ήταν Τούρκοι και Αλβανοί-Αρβανίτες. Μετά τον «χαλασμό» του πολυτάραχου Αλή Πασά του Τεπελενλή και την πυρκαγιά της πόλης ακολούθησε έξαρση φανατισμού και μουσουλμανισμός, αναρχία και άγρια καταπίεση των χριστιανών. Οι ταπεινώσεις, οι εξευτελισμοί, η προσφυγιά, η λεηλασία, η ανέχεια είχαν φτάσει στο απόγειό τους. Ο νεότερος της Ηπείρου ιστορικός Κ. Μέκιος γράφει σχετικά «... Οι Χριστιανοί Ηπειρώτες υφίστανται τα πάνδεινα υπό των ακόλαστων οθωμανικών σι-

φών άτινα προέβαιναν ασυστόλως εις παντοίας διαρπαγάς...». Οι εξισλαμισμοί ξανάρχισαν. Η αντίσταση των ραγιάδων είχε μικρύνει. Η πίστη, το θρησκευτικό συναίσθημα λόγω και της μεγάλης αμάθειας του κλήρου και λαού -γράφει ο Αρχιμανδρίτης Χαράλαμπος Βασιλόπουλος- είχε ατονήσει. Η θρησκεία δεν διδασκόταν, μεταδιδόταν παραδοσιακά από τους γονείς στα παιδιά. Για μια ακόμη φορά πολλοί ηπειρώτες, πρόκριτοι, δάσκαλοι, λόγιοι, ονομαστές οικογένειες εγκατέλειψαν τα Ιωάννινα και κατέφυγαν στα Ζαγοροχώρια, την Άρτα, την Κέρκυρα και αλλού. Ο Κων/νος Π. Βλάχος γράφει στο βιβλίο του «Βίος του Αγίου Ενδόξου Νεομάρτυρος Γεωργίου» «... Και σαν μην έφθανε άλλη συμφορά η πόλη των Ιωαννίνων έγινε έκθεση και αγορά πλήθους αιχμαλώτων, οι οποίοι είχαν συλληφθεί μετά την πτώση του Μεσολογγίου (1826). Οι δυστυχημένοι πωλούνταν στον πλειοδότη Οθωμανό...».

Το 1828 ο Μεχμέτ Ρεσίτ Πασάς -γνωστός ως Κιουταχής- τοποθετήθηκε Διοικητής των Ιωαννίνων και επανέφερε στην τάξη τους Αλβανούς οι οποίοι είχαν γίνει, μετά τον αφανισμό του Αλή, η μάστιγα της Ηπείρου γενικότερα. Το 1832 διοικητής στα Γιάννενα ορίστηκε ο γιος του Κιουταχή, ο Εμίν πασάς (Ιμίν) ο οποίος -κατά τον Δημήτρη Δ. Σαλαμάγκα «... νεανίσκος την ηλικίαν, δεν ήτο ειμί απλώς σκιά διοικητού. Οι διάφοροι τότε Τουρκαλβανοί τυραννίσκοι, ήρξαντο αναφανδόν βιαιοπραγούντες και οι ατυχείς κάτοικοι της Ηπείρου, υφίσταντο υπ' αυτών τα πάνδεινα...». Κοντά του σαν έμπιστος αξιωματικός

βρισκόταν ο Χατζή Αβδουλλάχ, που είχε στη δούλεψή του ως ιπποκόμο ένα Μακεδονόπουλο τον Γκιαούρ Χασάν.

Μέχρι το 1928 σωζόταν το σπίτι-σαράϊ, με τους μεγάλους αυλόγυρους, στάβλους, αποθήκες του Αβδουλάχ Μπέη στη συμβολή των οδών Δαγκλή και Κοραή. Το 1950 ήταν γνωστό ως ιδιοκτησία Ψαροβασίλη και

Φωτογραφία οικίας Αβδουλάχ Μπέη Πηγή: αρχείο νεοελληνικής αρχιτεκτονικής του Μουσείου Μπενάκη.

το 1960 κατεδαφίσθηκε για να κτιστεί το μέγαρο της Αγροτικής Τράπεζας (Άπαντα Σωτ. Ζούμπο).

Στα 1833 διορίστηκε σατράπης της Ηπείρου ο Μαχμούτ Πασάς και το 1836 ξανάγινε διοικητής ο Εμίν αλλά το 1837 το Διβάνιον (μετά τον θάνατο του Κουταχή) διόρισε νέο Βαλή στα Γιάννενα, τον μέχρι τότε διοικητή της Λάρισας Μουσταφά Νουρή πασά, τον Γκιριτλή (Κρητικό). Αυτός, κατά πως γράφεται, ήταν «άμοιρος προσόντων και λίαν φιλοχρήματος» και είχε ως σύμβουλό του σε διοικητικά θέματα τον χριστιανομάστιγα Κεχαγιάμπεη «... που επεσώρευσε πλήθος δυστυχιών στους Χριστιανούς των Ιωαννίνων... Λέγεται πως ήταν κείνος που παρασκηνιακά αποφάσισε για την καταδίκη του Γεωργίου...» Πολλά δεινά από την απάνθρωπη σκλαβιά υπέφεραν οι Γιαννιώτες και από την έλλειψη στρατών στην πόλη τους. Τόσο οι Χριστιανοί, όσο και οι Εβραίοι που ήσαν στα Γιάννενα, αναγκάζονταν να συγκατοικούν στα σπίτια τους με τουρκαλβανούς στρατιώτες που διακρίνονταν για τη βαρβαρότητα και την ακόλαστη συμπεριφορά τους. Οι κατατρεγμένοι Χριστιανοί και ιδιαίτερα οι γυναίκες, τα νεαρά κορίτσια, κατέφευγαν στους Μητροπολιτικούς ναούς για να αποφύγουν τον εξαναγκασμό και τα δεινοπαθήματα, τα οποία εύκολα μπορεί να τα φαντασθεί ο αναγνώστης.

Αναμφίβολα κάτω από αυτές τις συνθήκες ο Ελληνισμός και ο Χριστιανισμός ψυχορραγούσαν στην σκλαβωμένη Ήπειρο. «...Ζόφος πυκνός εκάλυπτε την Ήπειρο κατά τας πρώτας δεκαετηρίδας του παρελθόντος αιώνας...». (γράφει σ' ένα άρθρο του, δημοσιευμένο στο Ημερολόγιο «Ηπειρωτική Ψυχή» αποσπάσματα του οποίου καταγράφει και στο βιβλίο του ο Δημήτριος Σ. ΣΑΛΑΜΑΓΚΑΣ) «...Αι αλλεπάλληλοι καταστροφραί ... επί του ηθικού των χριστιανών είχαν απολέσει ούτοι πάσαν ελπίδαν βελτιώσεως της καταστάσεως και εθεώρουν περιττήν τη δυστυχή ζωή των ... οι καταπιέσεις των Αλβανών τυραννίσκων αι ταπεινώσεις και αι αγγαρείαι, ας υφίσταντο οι χριστιανοί ... οίτινες εθεώρουν αυτούς ως κτήνη ... και οι εξωμόσεις εγένοντο σωρηδόν. Εις τούτο δε, τα μέγιστα συνέτεινεν ... και η ελεεινή οικονομική κατάσταση του λαού και η πολλαπλώς υλική ανακούφισις των εξωμούντων ... Αι περιστάσεις ήσαν τόσο δειναί δια το Γένος, ώστε πολύ δυσκόλως συνεκρατείτο ο λαός εις μίαν θρησκείαν,

εφ' ης μόνον περιφρόνησιν, εξευτελισμόν, ταπεινώσεις, βασάνους, πενίαν και τυραννίαν εκαρπούτο ...».

Ο κίνδυνος της Χριστιανοσύνης ήταν μέγας: Ο Ιωαννίτης λόγιος Ν. Τσιγαράς μαρτυρεί πως οι Τούρκοι χρησιμοποίησαν και μία δόλια τακτική για να επιτύχουν την εξώμοση των Χριστιανών της Ηπείρου. Οι Τούρκοι αξιωματούχοι προσλάμβαναν ως υπηρέτες χριστιανούς στους οποίους έδιναν μουσουλμανικά ονόματα. Σύμφωνα με άλλον Ηπειρώτη λόγιο τον Ζώτο Μολοσσό (Μολοττό), η διπλωματία των Τούρκων με διάταγμα του 1830 είχε διατάξει όλους τους αξιωματικούς να τουρκέψουν όλους τους χριστιανούς που είχαν στην υπηρεσία τους, όλων των μεθορίων επαρχιών της Ελλάδας, Ηπείρου, Θεσσαλίας, Μακεδονίας για να μην έχουν οι Έλληνες απαιτήσεις επί των επαρχιών αυτών. Παράλληλα με ψευδομαρτυρίες μουσουλμάνων ότι τάχα πολλοί χριστιανοί ήθελαν να γίνουν μουσουλμάνοι ή ήσαν μουσουλμάνοι και έγιναν χριστιανοί, με απειλές και υποσχέσεις ο εξισλαμισμός είχε γίνει σαρωτική επιδημία. Όποιος αλλαξοπιστούσε και γινόταν Μωαμεθανός γλίτωνε από τα χαράτσια και από τις διώξεις. Ο καθηγητής Κ.Σ. ΚΩΝΣΤΑΣ γράφει «... χιλιάδες χριστιανοί κάθε ημέρα και μεταξύ αυτών και κληρικοί έχαναν την θρησκεία των, τον εθνικισμό και τη γλώσσα των ...». Ο Φάνης Μιχαλόπουλος στο βιβλίο του «Κοσμάς ο Αιτωλός» γράφει πως «... ο τουρκισμός είχε καταντήσει ο νέος εφιάλης και οι ομαδικοί εξισλαμισμοί μεταμόρφωναν την εθνολογική μορφή, ιδιαίτερα στην Αλβανία από 550.000 χριστιανούς οι 500 χιλιάδες έγιναν μουσουλμάνοι...».

Στους δύσκολους αυτούς καιρούς, ατυχώς και η χριστιανική κοινότητα των Ιωαννίνων ήταν βαθιά διχασμένη. Υπήρχε την περίοδο εκείνη μια διαμάχη σχετικά με την διαχείριση και διάθεση των χρημάτων που έστελναν οι Ζωσιμάδες σαν ελεημοσύνη στη γενέτειρά τους τα αποκαλούμενα «Ελέη». Αυτά τα διαχειρίζοντο οι επίτροποι των τεσσάρων (4) Εκκλησιών (Μητροπόλεως, Αρχιμανδρίτου, Αγίου Νικολάου της Αγοράς και Αγίας Μαρίνης) και του Νοσοκομείου. Στις διαμάχες αυτές εμπλέκετο και ο εκάστοτε Μητροπολίτης Ιωαννίνων, ο οποίος λόγω της ιδιότητός του, ως θρησκευτικός και πολιτικός αρχηγός, προήδρευε εξ' οφίκιο. Οι ανταγωνισμοί και οι διχοστασίες μεταξύ

των αντιμαχομένων Χριστιανικών παρατάξεων, προκρίτων και συντεχνιών πολλές φορές ήταν αγεφύρωτες. Η μία κατηγορούσε την άλλη για καταχρήσεις και ατασθαλίες στη διοίκηση των κληροδοτημάτων και της κοινότητας. Σε μια τέτοια αντιπαράθεση τον Αύγουστο του 1838 εκθρονίστηκε ο Μητροπολίτης των Ιωαννίνων Ιωακείμ ο Χίος και τον διαδέχθηκε ο Ιωαννίκιος ο από Ρεθύμνης.

Στην κρίσιμη εκείνη στιγμή, στο μέσον της έξαψης και της κορύφωσης του κατατρεγμού των Χριστιανών και της εμφύλιας διαμάχης της χριστιανικής κοινότητας των Ιωαννίνων, την ιστορία και τη ζωή της πόλης σημάδεψε ένα εξαιρετικό γεγονός η παρουσία, η ζωή, το μαρτύριο και η θυσία του Γεωργίου.

Εκείνος ο φουστανελοφόρος, ο λυγερόκορμος λεβέντης, από το Μακεδονίτικο χωριό Τσούρχλι (σήμερα Άγιος Γεώργιος) της περιοχής των Γρεβενών, που εμφανίστηκε το 1832 στα Γιάννενα ως σεϊτζής (ιπποκόμος) του Τουρκαλβανού αξιωματικού Χατζή Αβδουλλάχ, που ήταν ακόλουθος του Βεζίρη των Ιωαννίνων Εμίν (ιμίν) Πασά και τον φώναζαν Χασάν, έσωσε την κατάσταση με τον μαρτυρικό του θάνατο, υψώνοντας φραγμό στις αλλαξοπιστίες, στις καταδυναστεύσεις και στις έριδες των χριστιανών!

2. Βιος του ένδοξου Νεομάρτυρος Γεωργίου

«Τον πανεύφημον Μάρτυν Χριστού Γεώργιον,
Ιωαννίνων το κλέος, και πολιούχον λαμπρόν,
εν ωδαίς πνευματικαίς ανευφημήσωμεν
ότι ενήθλησε στερρώς και κατήνεγκεν εχθρόν,
του πνεύματος τη δυνάμει και νυν απαύστως
πρεσβεύει, ελεθθήναι τας ψυχάς ημών»

Ο Νεομάρτυρας Γεώργιος, γεννήθηκε το 1808 στο Τσούρχλι, χωριό των Γρεβενών που σήμερα προς τιμήν του ονομάζεται Άγιος Γεώργιος. Κατά τους βιογράφους του, «... εκ γονέων ευσεβών εκφύς...» πήρε από αυτούς χριστιανική και ενάρετο ανατροφή. Οι γονείς του Κωνσταντίνος και Βασίλω, φτωχοί αγρότες, πέθαναν όταν ο Γεώργιος ήταν οκτώ χρονών, και ζούσε πλέον μαζί με τον μεγαλύτερο αδελφό και την αδελφή του.

Την εποχή εκείνη, όχι μόνο στα Γρεβενά αλλά σ' όλη την επικράτεια, με την έκρηξη της Ελληνικής επανάστασης, ο σουλτάνος της Κωνσταντινούπολης διέταξε όλους τους αξιωματούχους να εξοπλίσουν όσους περισσότερους υπηκόους της Οθωμανικής αυτοκρατορίας μπορούσαν και να καταπνίξουν κάθε εξέγερση και αντίσταση των άπιστων ραγιαδών. Στο βιβλίο του Δημήτρη Σαλαμάγκα, όπου έχουν καταχωρηθεί αποσπάσματα από μελέτη του Δ. Γκιουζελόπουλου, Δ/ντού Α.Τ.Ε. Γρεβενών διαβάζουμε: «... και έβλεπε τις, τότε να φθάνουν εις την Ελλάδα, από τα μέσα της Ασίας, από τα ενδότερα της Αφρικής, αναρίθμητοι, γυμνοί και ανυπόδητοι και με διάφορες στολές άγριοι Τουρκαλάδες, υπείκοντες εις τας διαταγάς του Μεγάλου Αυθέντου των, και να βαδίζουν εις την Στερεάν και Πελοπόννησον. Από την περιφέρειά μας και εν γένει από την Δυτικήν Μακεδονίαν, διήρχετο αναρίθμητον πλήθος αγρίων Τουρκαλάδων ακολουθούντων την εξής οδόν: Κορυτσά, Φλώρινα, Άργος Ορεσטיακόν, Τσούτλιον, Τσούρχλι, Γρεβενά, Καλαμπάκα. Τρίκαλα και εφεξής. Τα άγρια αυτά στίφη των «ξυπόλητων» Τουρκαλβανών, ήταν ο φόβος και ο τρόμος των Χριστιανών, οπόθεν διήρχοντο, δια τας λεηλασίας, τας ύβρεις προς την θρησκείαν μας, τας αρπαγάς εις ότι τους ήρεσκε, κατέλυναν δε τας νύκτας πάντοτε εις χριστιανικάς οικίας· ουδέποτε παρετηρήθη να καταλύσουν εις τουρκικά χωριά ή σπίτια. Από το χωρίον μας διέβαινον τακτικώτατα οι δε αρχηγοί των ονομάζοντο Δερβενάγδες...». Απ' όλα αυτά, εύκολα μπορεί ο καθένας να κατανοήσει πόσο δραματική ήταν η κατάσταση και μάλιστα είχε αποτυπωθεί και σε στοίχους τοπικού τραγουδιού: «... Στη Βέροια πιάνουν τα 'άλογα / στα Σέρρας καληγώνουν / στα έρημα τα Γρεβενά πεζεύουν και κονεύουν ...».

Κάποιο από τα περιγραφόμενα στρατιωτικά «μπουλούκια» Τουρκαλβανών που αλώνιζαν και τη Μακεδονία είχε καταλύσει (σύμφωνα με την τοπική παράδοση) στο χωριό Τσούρχλι. Εκεί έμεινε 3-4 ημέρες όπου ένας Δερβέναγας είδε το Γεώργιο, νέο και ρωμαλέο παλληκάρι δεκατριών (13) περίπου χρονών και το πήρε μαζί του για να τον υπηρετεί. Λέγεται και γράφεται πως ο Γεώργιος, έρημος και απροστάτευτος προσκολλήθηκε σε διάφορους αγάδες μέχρι να καταλήξει ως σεϊτζής (ιπποκόμος) του Χατζή Αβδουλάχ, αξιωματικού του Ιμίν πασά των Ιωαννίνων. Κατά τον επίτιμο Λυκειάρχη από το Τσούρχλι, Χρή-

στο Γ. Δρόσο, ο Γεώργιος δεν ακολούθησε οικειοθελώς προς βιοπορισμό και εξασφάλιση του επιούσιου τους Τούρκους, όπως γράφουν κάποιοι συγγραφείς, αλλά «... ήταν από τα τελευταία θύματα του παιδομαζώματος, του απάνθρωπου και γενοκτόνου αυτού θεσμού του οθωμανικού κράτους, ο οποίος είχε μεν επισημως καταργηθεί αλλά εξακολουθούσε να επιχειρήται άτυπα και ευκαιριακά σε διάφορους τόπους, ό,τι ακριβώς συνέβαινε και με τον βίαιο εξισλαμισμό απόμων ή και ολόκληρων οικογενειών...». Η άποψη αυτή φαίνεται να είναι η επικρατέστερη διότι ο Σουλτάνος, αφ' ενός μεν, πριν και κατά την Επανάσταση, είχε διατάξει να εξοπλισθούν όλοι οι υπήκοοι και αφ' ετέρου, όπως προαναφέραμε, είχε δώσει εντολή σ' όλους τους αξιωματούχους του να τουρκεψουν-εξισλαμίζουν όλους τους χριστιανούς που είχαν στην δούλεψή τους. Η τακτική αυτή στις πρώτες δεκαετίες του 19^{ου} αιώνα είχε γίνει η μάστιγα των Χριστιανών. Ένα από τα θύματα της μάστιγας αυτής ασφαλώς και ήταν και ο μάρτυρας Γεώργιος.

3. Σεϊτζής (ιπποκόμος) - Γκιαούρ Χασάν ο Γεώργιος

Μετά την απαγωγή του ο Γεώργιος, αρχικά βρέθηκε στα τουρκοκρατούμενα Τρίκαλα, υπηρετώντας διάφορους αγάδες. Κανένας δεν ξέρει πόσα και ποιιά αφεντικά είχε αλλάξει ο Γεώργιος τα δύσκολα εκείνα επαναστατικά χρόνια. Το βέβαιο είναι πως είδε και έζησε στιγμές εκδίκησης και βασανιστικούς διωγμούς Χριστιανών. Χρόνια στη δούλεψη Τουρκαλάδων είχε μάθει την τέχνη του σεϊτζή, έμαθε τη γλώσσα τους, τη δική τους ζωή και σιγά-σιγά πήρε όλα τα επιφανειακά στοιχεία που τον χαρακτήριζαν μουσουλμάνο. Ακόμα και την τουρκική ενδυμασία φόρεσε ο Γεώργιος. Άλλαξαν το όνομά του και οι Τούρκοι τον αποκαλούσαν «γκιαουρ Χασάν» (άπιστε Χασάν). Έτσι είχε γίνει πλέον ο σεϊτζής Χασάν και όλοι πλέον τον περνούσαν για υπάκουο μουσουλμάνο.

Η εργατικότητα, η τιμότητα και η προσήλωση στα καθήκοντα του ιπποκόμου, έφεραν τον Γεώργιο στη δούλεψη του Τουρκαλβανού αξιωματούχου Αμπντουλλάχ, ο οποίος ήταν έμπιστος του Μέγα Βεζύρη και Πασά της Ρούμελης Μεχμέτ Ρεσίτ -γνωστού στην ιστορία- ως Κιουταχής. Λέγεται και γράφεται πως ο Αβδουλάχ είχε ακολουθήσει τον σερασκέρη Κιουταχή, σ' όλες τις πολεμικές του επιχειρήσεις ακόμα και κατά την πολιορκία του Μεσολογ-

γίου. Και όταν αργότερα το 1832 ο Κιουταχής όρισε τον νεαρό γιό του Εμίν, Πασά στα Γιάννενα, ως βοηθό και σύμβουλό του τοποθέτησε τον Αβδουλάχ, στην πείρα και στην ικανότητα του οποίου εμπιστεύτηκε τον γιο του. Μαζί του ήταν πλέον και ο ιπποκόμος του Γεώργιος, τον οποίον οι τουρκαλβανοί φώναζαν Χασάν. Ο δερβέναγας του εκτιμώντας την σχεδόν οκτάχρονη δου-
λεψη και ευσυνειδησία του, προβίβασε τον Γεώργιο (Χασάν) σε γενικό οικο-
νόμο αρχι-σεϊτζή. Αυτό όμως εκνεύρισε τους συναδέλφους του. Πώς ένας
Γκιαούρης έλαβε τέτοια επίζηλο θέση και μάλιστα, όλοι οι μωαμεθανοί ήταν
υποχρεωμένοι να παίρνουν εντολές από το Ρωμιό Χασάν; Ο Γεώργιος όμως
δεν έδινε καμία σημασία σ' αυτά και μάλιστα έπαυσε πλέον να δυσφορεί και
με το άκουσμα του ξενόθρησκου ονόματος. Μέσα στο νέο Τουρκογιαννιώτικο
περιβάλλον που δρούσε και βίωνε, ήρεμος, άκακος, με απλότητα και καθα-
ρότητα εκτελούσε τα καθήκοντά του και απολάμβανε την εμπιστοσύνη και
εκτίμηση του Χατζή Αβδουλάχ του εφέντη του!

4. Ομολογία Γεωργίου

Εκείνη την εποχή στα Γιάννενα ο τουρκαλβανικός ζυγός ήταν βίαιος και
τυραννικός. Οι χριστιανοί καθημερινά έπρεπε να υποδηλώνουν την ιδιότητα
του ραγιά. Από την ένδυσή τους μέχρι και το βάδισμα στο δρόμο. Όπου αν-
τάμωναν Τούρκο έπρεπε να του παραχωρούν το προβάδισμα στη μέση του
δρόμου, βαδίζοντας οι ίδιοι στην άκρη. Η ζωή, η τιμή και η περιουσία των
Ελλήνων ήταν στην διάθεση των Τούρκων. Βίαιοι, ατομικοί και ομαδικοί εξισ-
λαμισμοί, γινόντουσαν καθημερινά. Η άρνηση ή και η αντίσταση των χρι-
στιανών σήμαινε θάνατος δια απαγχονισμού ή αποκεφαλισμού. Μέσα σ' αυτή
τη σταυρική ώρα του Ελληνισμού και Χριστιανισμού που κυριαρχούσε μετε-
παναστατικά στα Γιάννενα λιγότευαν και οι προφάσεις του Γεωργίου, να
κρύβεται, ιδιαίτερα μάλιστα όταν συνόδευε το αφεντικό του την Παρασκευή
στο τέμενος, για την εκπλήρωση των θρησκευτικών του καθηκόντων. Όσο
διαρκούσε η προσευχή του αφέντη του, αυτός τον περίμενε χωρίς να συμμε-
τέχει στη μουσουλμανική λατρεία. Ο Γεώργιος αν και ήταν ευχαριστημένος
κοντά στον Αβδουλάχ, ο οποίος τον είχε εμπιστευθεί και συμπαθήσει, έβλεπε
και βίωνε μία εποχή γεμάτη αίματα, καταστροφές και διώξεις και είχε αρχίσει

να αισθάνεται την ανάγκη να ξεδιπλώσει την βαθιά χριστιανική του συνείδηση. Άλλωστε ζούσε σε μία πόλη -τα Γιάννενα- όπου υπήρχε ζωντανή χριστιανική κοινότητα, παρά τις μεταξύ τους έριδες και διαμάχες. Είχε κατορθώσει να έρθει σε επαφή με χριστιανούς Γιαννιώτες και όποτε έβρισκε ευκαιρία έμπαινε σε καμιά ανοιχτή εκκλησιά να προσευχηθεί. Ένοιωθε πλέον καταπιεστική και την εξωτερική εμφάνιση του μουσουλμάνου, που του βάραινε και την ψυχή και πήρε την μεγάλη απόφαση να εκμυστηρευθεί στον αφέντη του Χατζή Αβδουλάχ την χριστιανική πίστη του.

Ο Αμπντουλλάχ άκουσε τον υπηρέτη του με συμπάθεια και κατανόηση και παρ' ότι, με βάση το Σουλτανικό «μπουγιουρντί» του 1830, ήταν υποχρεωμένος να εξισλαμίζει τον χριστιανό που είχε στη δούλεψή του, τον περιέβαλε με στοργή και για να τον προστατεύσει από θανάσιμους κινδύνους, απέφυγε να ανακοινώσει την ομολογία του ακόμα και στο στενό περιβάλλον του. Στα πρακτικά του Β' Διεθνούς Επιστημονικού Συνεδρίου «Οι Σέρρες και η περιοχή τους, από την Οθωμανική κατάκτηση μέχρι τη σύγχρονη εποχή» Β' τόμος - 2013, (σελ. 6, Σημ. 17) διαβάζουμε ότι «...Ο Αβδουλλάχ πιθανόν να ήταν και ίδιος θύμα εξισλαμισμού, καθώς το όνομα *Abdoullax*, δηλαδή “δούλος του Θεού ή γιός του δούλου του Θεού” αποτελεί εικονικό πατρώνυμο εξισλαμισμένων προσώπων...».

5. Αρραβωνιάζεται ... ο Χριστιανός Γεώργιος

Σαν ομολόγησε τα θρησκευτικά του πιστεύω και ενόσω ήταν στην υπηρεσία του Αβδουλάχ, εκτελούσε με διακριτικότητα και τα χριστιανικά του καθήκοντα. Για όλους, ο Γεώργιος ήταν ο Χασάν, ο σεϊτζής-οικονόμος του στρατηγού Αβδουλάχ. Όλοι τον θεωρούν Τούρκο. Ο ίδιος όμως άρχισε να νοσταλγεί τα χριστιανικά παιδικά του χρόνια και την ελληνική λεβέντικη φορεσιά. Οι βιογράφοι του, παρουσιάζουν τον Γεώργιο ως ένα ταπεινό, σεμνό, ολιγόλογο, ψηλόκορμο παλικάρι, κλεισμένο στον εαυτό του με απλούς τρόπους και χριστιανική κατήχηση. Ήταν τότε που πολλοί φίλοι του παρακίνησαν τον Γεώργιο να αρραβωνιασθεί μία ενάρετη Γιαννιωτοπούλα την ευσεβή και ταπεινή Ελένη, που ήταν κι αυτή ορφανή, και κατά τους βιογράφους της είχε

δύο αδέρφια, τον Αλέξιο και τον Κωνσταντίνο. Στο βιβλίο του «Νεομάρτυρας Άγιος Γεώργιος Ιωαννίνων» ο συγγραφέας Δημ. Σαλαμάγκας γράφει, πως, πολλές φορές ο δρόμος έφερνε συχνά τον ιπποκόμο με τα άλογα στην παλιά Γιαννιώτικη συνοικία *στ' Πωλ*, που τότε ήταν καθαρά αγροτική. Ίσως εκεί να είδε ο Γεώργιος και την Ελένη πριν την μνηστευθεί. Παρόμοια υπόθεση δεν την βρίσκει απίθανη ο συγγραφέας. Η Ελένη, του Βασιλείου και της Περιστεράς, ήταν φτωχή κατά τα σωματικά, πλουσιότατη όμως στα ψυχικά και πνευματικά χαρίσματα. Και όπως όλα τα νέα μεταδίδονται αστραπιαία έτσι ακούστηκε, σ' όλα τα τουρκοσκλαβωμένα Γιάννενα, η φωνή του παπα-Νικόλα ... *Αρραβωνιάζεται ο δούλος του Θεού Γεώργιος ...* Όλοι μιλούν για τον σεϊτζή (ιπποκόμο) του Χατζή Αβδουλάχ, τον Γκιαούρ Χασάν ... πως αρραβωνιάστηκε με μία χριστιανή την Ελένη. Μα αυτός είναι τούρκος λένε κάποιοι, όχι ο Χασάν είναι Χριστιανός Ορθόδοξος λένε άλλοι. Ένας Τουρκογιαννιώτης χότζας, από τον τεκέ (μοναστήρι) του Μουχτάρ Πασά που ήταν απέναντι από το σπιτάκι της Ελένης, με το άκουσμα των αρραβώνων του σεϊτζή του τούρκου Αξιωματικού, φώναξε στον Χασάν απειλητικά:

- *Έλα εδώ μπε! Εσύ είσαι που θέλεις να πάρεις γυναίκα την Ελένη; Αυτή μπε είναι χριστιανή και εσύ είσαι μουσουλμάνος!* Ο Γεώργιος κοίταξε τον φανατισμένο χότζα αμίλητος.

- *Μπε εσύ είσαι Τούρκος και τολμάς και παίρνεις γυναίκα Χριστιανή;* του ξαναλέει ο χότζας και την ίδια στιγμή τον έπιασε από τους ώμους. Ο Γεώργιος ήρεμα και καθαρά λέει: «*Εγώ ως Χριστιανός όπου είμαι, ζητώ να πάρω χριστιανή γυναίκα!*»

- *Βρε εσύ δεν είσαι ο Χασάν ο σεϊτζής;*

- *Εμένα με λένε Γεώργιο!* απαντά ο νεομάρτυς.

Με τις τελευταίες λέξεις - ομολογίες του Γεωργίου ο φανατισμένος χότζας τρέχει στον μεχκεμέ (δικαστήριο) όπου συκοφαντεί και καταγγέλλει τον Γεώργιο στον Τούρκο κριτή και νομοκράτη των Ιωαννίνων ότι, κάποιος Τούρκος ονόματι Χασάν που συχνάζει στο τζαμί, θέλει να πάρει γυναίκα μία χριστιανή, ενώ εγώ τον ξέρω καλά πως είναι Τούρκος και εμπαίζει την μουσουλμανική μας θρησκεία. Με την καταγγελία αυτή ο τούρκος Ιεροδικαστής-Κατής καλεί

τον Γεώργιο να παρασταθεί. Ατάραχος ο Γεώργιος ενώπιον του Κατή αποκρίνεται:

- *Είμαι Χριστιανός -γεννήθηκα από Χριστιανούς γονείς.*
- *Βρε, εδώ ο χότζας μαρτυρεί ότι είσαι Τούρκος, λέει ο δικαστής.*
- *Όχι! Χριστιανός ήμουν και είμαι και ονομάζομαι Γεώργιος και όχι Χασάν,*

και έκανε το σημείο του σταυρού.

Μάταια ο Τούρκος ιεροδίκης προσπαθούσε να παρασύρει τον Γεώργιο σε κάποια παραπειστική ομολογία για να τον τουρκέψει. Ο Γεώργιος πέραν του ότι ήξερε λίγα γράμματα ήταν και από τη φύση του ολιγόλογος και απαντούσε στερεότυπα:

- *Ουδέποτε υπήρξα Οθωμανός. Είμαι Χριστιανός και το όνομά μου είναι Γεώργιος.* Έτσι ο Κατής αποφάσισε και έστειλε τον Γεώργιο στον Βεζύρη, τον Εμίν Πασά, που είχε ευρύτατα δικαιώματα (στρατιωτικά, διοικητικά, ακόμα και θρησκευτικά). Ο Γεώργιος, στάθηκε απέναντι στον Τούρκο ηγεμόνα με θάρρος και ακλόνητη πίστη και στις ερωτήσεις του απήντησε με ειλικρίνεια και ταπεινότητα: - *Είμαι Χριστιανός!*

- *Μα εσένα, τον ρωτά ο Βαλής, σε λένε Χασάν. Πού δουλεύεις;*
- *Στο Χατζή Αμπντουλλάχ είμαι σεϊτζής του και με λένε Γεώργιο.*

Τότε ο Βαλής κάλεσε αμέσως τον Αξιωματικό του Αβδουλάχ και του δείχνει τον Γεώργιο και του λέει:

- *Αμπντουλλάχ, τον ξέρεις αυτόν εδώ και πώς τον λένε;*
- *Ναι Πασά μου, είναι ο σεϊτζής μου και τον λένε Χασάν! λέει ο Αβδουλάχ.*
- *Μα αυτός λέει πως είναι Χριστιανός! Ναι, Πασά μου, βεβαιώνει αδίσταχτα*

ο Αβδουλάχ, ... *το ξέρω ότι είναι Χριστιανός.* Η μαρτυρία του Τούρκου Αξιωματικού που ήταν ταυτόχρονα Χατζής (ή προσκυνητής της Μέκκας) αλλά και ανλικός του Εμίν Πασά ήταν καταλυτική. Άλλωστε είχε γίνει και αυτοψία και ως Χριστιανός ο Γεώργιος ήταν απερίτμητος!

Ο Γεώργιος απαλλάσσεται από την συκοφαντία, ελευθερώνεται και με εντολή του Ηγεμόνα γράφεται στον κώδικα του Κατή ότι είναι χριστιανός: - **Ο Γεώργιος, Βελεντή Κώστα** = (ο Γεώργιος, υιός του Κωνσταντίνου).

6. Γάμος Γεωργίου

Απαλλαγμένος ο Γεώργιος από τις συκοφαντικές κατηγορίες του Χότζα αλλά περισσότερο ευτυχισμένος που επιτέλους καταγράφηκε ως Χριστιανός, με Βεζυρική απόφαση, από τον Κατή στον κατάλογο του τουρκικού ιεροδικαστηρίου-Μεχκεμέ, το λεγόμενο καϊδί. Στις 26 Οκτωβρίου 1836, ανήμερα της γιορτής του Αγίου Δημητρίου, φόρεσε την πατροπαράδοτη του χωριού του μακριά φουστανέλα, με κεντητό γιλέκο, λευκό πουκάμισο, πλουμιστό ζωνάρι στη μέση, κολλητές κάλτσες στο πόδι, άλικο στρογγυλόσχημο φέσι με παχιά γαλαζόχρωμη και κοντή φούντα και περπατώντας ταπεινά, με τη φυσική στην κορμοστασιά του λεβεντιά, στον εξοχικό ναό του Αϊ-Νικόλα στους Κοπάνους, παντρεύτηκε την ορφανή Γιαννιωτοπούλα Ελένη. (Έτσι περιγράφει τον Γεώργιο ο συγγραφέας Δ. Σαλαμάγκας). Η είδηση του γάμου του Έλληνα Χριστιανού Γεωργίου, σεϊτζή (ιπποκόμου) του Τούρκου αξιωματούχου Χατζή Αβδουλάχ, έγινε αστραπιαία γνωστή σ' όλη την πόλη και σκόρπισε ανάκατες πολύπλευρες χαρές, έχθρες, ελπίδες και φόβους. Οι Τουρκογιαννιώτες και αρβανιτάδες οργισμένοι κατήγγειλαν τον Πασά τους Εμίν και άλλους τιτλούχους στο Σουλτάνο, για αντιτουρκική πολιτική και προστατευτισμό στους Γκιαούρηδες, οι δε Χριστιανοί, δεσποτάδες, δημογέροντες, πρόκριτοι και συντεχνίες αναθάρρησαν. Ο Γεώργιος, ανεμπόδιστος πλέον Χριστιανός, παρέμεινε στην υπηρεσία του Αμπτουλλάχ, φορώντας τη φουστανέλα, η δε γυναίκα του Ελένη έραψε στο φέσι του ένα μαύρο σημαδάκι σε σχήμα βδέλλας με το οποίο τότε, ξεχώριζαν οι χριστιανοί από τους μουσουλμάνους. Έτσι ερχόταν σε επαφή με πλατύτερες κοινωνικές-χριστιανικές ομάδες και εκτελούσε ελεύθερα τα θρησκευτικά του καθήκοντα.

Λίγες μέρες μετά το γάμο, κατά μία μαρτυρία ο Γεώργιος συνόδεψε τον Αβδουλάχ στις πολεμικές του επιχειρήσεις στο Μπεράτι (Βορ. Ήπειρο) και κατ' άλλη ότι πήγε στην Προύσα, όπου είχαν μετατεθεί ο Αβδουλάχ και ο πασάς Εμίν, ύστερα από τις καταγγελίες των τουρκαλβανών.

Οι βιογράφοι του Αγίου Γεωργίου θεωρούν απίθανο να πήγε ο Γεώργιος στο μεγάλο θρησκευτικό κέντρο του Μουσουλμανισμού στην Προύσα. Το βέβαιο πάντως ήταν πως ο Γεώργιος το πρώτο εξάμηνο του 1837 έλειπε από τα

Γιάννενα. Λέγεται και γράφεται πως με σημείωμα του Αμπτουλλάχ ο Γεώργιος, επανερχόμενος στα Γιάννενα το φθινόπωρο, προσκολλήθηκε ως υποκόμος στον Μουτεσελίμη (Διοικητή) Φιλιατών και τον Δεκέμβριο του 1837 συνοδεύοντας το νέο αφεντικό του ήρθε στα Γιάννενα. Τις ημέρες εκείνες, τέλη Δεκεμβρίου - παραμονές πρωτοχρονιάς και πιθανότατα ημέρα Τετάρτη 29 Δεκεμβρίου, η γυναίκα του Ελένη γεννήσε το πρώτο τους παιδί, και κατά τους βιογράφους «... *εχάρη ο ευλογημένος, ότι ηξιώθη να γίνη πατήρ ...*» και όταν φεύγοντας ο αυθέντης του για το Φιλιάτι, ζήτησε από τον κύριό του την άδεια να παραμείνει στα Ιωάννινα μέχρι να γίνει και η βάφτιση του γιου του, λέγοντάς του: «... *εγώ κατά το παρόν δεν έρχομαι ... και ούτως έμεινεν...*». Τηρώντας δε την παλιά χριστιανική παράδοση, οκτώ ημέρες μετά την γέννηση, ανήμερα της γιορτής του Αγίου Ιωάννου του Προδρόμου, 7 Ιανουαρίου 1838 βάφτισε το γιο του. Ο νεοφώτιστος, προς τιμήν του μεγάλου προφήτου πήρε το όνομα Ιωάννης και όχι του πατέρα του, όπως ήταν η πολυχρόνια παράδοση.

7. Σύλληψη - Δίκες Γεωργίου

Ο Εμίν Πασάς και ο Χατζή Αβδουλάχ είναι πλέον παρελθόν. Στα Γιάννενα νέος Βαλής είναι ο Μουσταφά Νουρή Πασάς, ένας πραγματικός χριστιανομάχος, με εκτελεστικό του όργανο τον άπληστο βάρβαρο Κεχαγιά-μπέη.

Ο Γεώργιος περνά τις πιο ευτυχισμένες ημέρες της ζωής του στο φτωχικό σπιτικό τους, μαζί με την Ελένη και το γιο τους Ιωάννη. Στη ζωή όμως των ανθρώπων κάποιες φορές συμβαίνουν ανεξήγητα και μυστηριώδη πράγματα που αλλάζουν σκέψεις, συμπεριφορές, αποφάσεις και δράσεις. Έτσι και με το Γεώργιο! Στις 11 Ιανουαρίου 1838, ο Γεώργιος δεν ξύπνησε το πρωί. Η γυναίκα του προσπάθησε να τον σηκώσει. Μάταια όμως! Ένας βαθύς και γλυκός ισοθάνατος ύπνος που γαλήνευε το πρόσωπό του, τον κράτησε όλη την ημέρα στο κρεβάτι. Το βράδυ που σηκώθηκε είχε μία παράξενη λάμψη και ηρεμία. Την ώρα του φαγητού κάνοντας το σταυρό του, αντί να πει τη συνηθισμένη ευχή «εις το όνομα του Χριστού» είπε «*Δόξα σοι ο Θεός*». Στην ερώτηση της γυναίκας του γιατί άλλαξε την προσευχή, ο Γεώργιος απήντησε: *Ω! καημένη*

δεν λέγετε παρά καλά που ηξεύρω και τόσον!- χωρίς να προσθέσει τίποτα άλλο. Την επόμενη ημέρα 12 Ιανουαρίου ζήτησε από τη γυναίκα του τα καλά-γιορτινά ρούχα του. Χαιρέτησε το παιδί του και τη γυναίκα του λέγοντας, πως κατεβαίνει στην αγορά, στην πόλη να βρει δουλειά. Βγαίνοντας από την εξώπορτα ξαναγύρισε. Βλέπει τη γυναίκα του, το γιο του με μεγάλη έκσταση, τους αγκάλιασε με μια ματιά, απλή και στοργική και εκείνη ρώτησε: *«Τι μας θεωρείς έτσι; Τι σας πειράζει! απαντά ο Γεώργιος και κάνει να φύγει. Επιστρέφει και αμίλητος, σκύβει, φιλάει τη γυναίκα του, ασπάζεται μία και δύο φορές το νεογέννητο και νεοφώτιστο γιό του και δρασκέλισε στο «μαρτυρικό-αγύριστο» δρόμο. Έφθασε στην αγορά, στην πλατεία Πλατάνου (σημ. Πλατεία Γεωργίου Σταύρου) στο Γυαλί-καφενέ. Εκεί ήταν ο τρισκατάρατος χότζας μαζί με τον καπή Μπουλούκμπαση (Διοικητής λόχου φρουράς) και μαινόμενος άρπαξε τον Γεώργιο και του λέει οργισμένα: «Μπρε, έως πότε θα γελάς με την πίστη; Ή Χριστιανός θα είσαι ή Τούρκος!».* Προς στιγμήν ο Γεώργιος ως άνθρωπος σάστισε και παρακαλούσε τον Χότζα να τον αφήσει. Επακολούθησε συμπλοκή Αγαρηνών και Χριστιανών. Περνώντας κατά τύχη από εκεί και ο αδελφός της Ελένης, ο Αλέξιος όρμησε, να αποσπάσει τον γαμβρό του Γεώργιο από τα χέρια των Αγαρηνών. Απέναντι ακριβώς από το χώρο της συμπλοκής ήταν το σπίτι του Νταούτ Πασά (στρατιωτικού Διοικητή) ο οποίος έστειλε τους στρατιώτες του να επιβάλουν την τάξη. Αυτοί, με υπόδειξη του Χότζα, συνέλαβαν τον Γεώργιο και τον πήγαν στον Πασά.

Όλες τις λεπτομέρειες της συμπλοκής και της σύλληψης του Γεωργίου τις διηγήθηκαν στους βιογράφους του Αγίου, οι δύο προεστοί της κωμόπολης της Κόνιτσας, Γεώργιος Διαμαντίδης και Αδάμος από το χωριό Πάδες που έτυχε να ήταν παρόντες στο επεισόδιο και επεχείρησαν να απελευθερώσουν τον Γεώργιο.

Λάβροι, ο Χότζας με τους ομοθρήσκους του λένε στον πασά: «Όλοι μας τον ξέρουμε τούρκο, είναι ο Γκιαούρ Χασάν. Τώρα όμως γύρισε και έγινε χριστιανός. Να, πέρασε στο φέσι του τη βδέλλα, το σημάδι που βάζουν οι χριστιανοί. Ρίχτηκαν οι δικοί του να μας τον πάρουν από τα χέρια μας, πασά μου, και αν δεν πρόφθαναν οι στρατιώτες σας θα μας τον έπαιρναν οι άπιστοι

γκιαούρηδες».

Η θαρραλέα και κοφτή απάντηση του Γεωργίου στην ερώτηση του πασά ήταν καταλυτική. *«Εγώ Χριστιανός γεννήθηκα. Χριστιανός είμαι! Χριστιανός θα πεθάνω! Ως απάντηση ο πασάς διέταξε τους στρατιώτες του, να οδηγήσουν τον Γεώργιο στο Μεχκεμέ (Δικαστήριο) που ήταν αρμόδιο για θρησκευτικά θέματα. Ο Δικαστής-Ιεροδίκης ανεγνώρισε τον Γεώργιο, αφού ήταν ο ίδιος που τον είχε εξετάσει πριν ένα χρόνο και τον ρωτάει στα Τούρκικα:*

- Χριστιανός είσαι σύ;

- Ναι! απαντάει αδίστακτα ο Γεώργιος.

- Ναι, ένα καιρόν ήσουν χριστιανός, μα τώρα είσαι Τούρκος.

- Όχι, όχι! λέει ο Γεώργιος. Χριστιανός είμαι, καθώς και συ ο ίδιος το μαρτυρείς, και με έχεις από πέρυσι απερασμένον εις το καϊδί σου (τον κώδικα - στα χαρτιά σου).

- Τότε, του λέει ο Κατής, ήταν ένας μάρτυς· τώρα μαρτυρούν πολλοί ότι είσαι Τούρκος και κατά την μαρτυρία αυτών, πρέπει, δύο πράγματα να κάνεις: ή να τουρκίσεις ή να χαλαστείς. Και ο γενναίος Γεώργιος, σχεδόν προκλητικά του απάντησε αδίστακτα: «Ότι θέλεις κάμε! ... Εγώ Χριστιανός ήμουν. Χριστιανός είμαι. Και θα πεθάνω Χριστιανός».

Στη δίκη παρωδία, επιπόλαια και μηδαμινή αποδείχθηκε η παγίδα του Κατή με την παρουσία ενός αρνησίχριστου ηλικιωμένου, ο οποίος βλέποντας το ακατάβλητο του Γεωργίου τον προτρέπει να αλλαξοπιστήσει λέγοντας: «... μωρέ, εγώ είχα εβδομήντα χρόνους σ' αυτή την πίστη και την άφησα και έγινα μουσουλμάνος!».

Ο Γεώργιος, χωρίς να φοβηθεί το εξαγριωμένο πλήθος, καίτοι ολιγομίλητος, οπλισμένος με δύναμη ψυχής και πρωτόγνωρη σοφία απαντά: «... Ω μιαρέ, Αφήνω αυτούς τους αδιάντροπους και λέω σε εσένα όσο για την πίστη μου γνωρίζω καλά ότι είναι λαμπρότερη και από τον ήλιο. Αυτό μόνο σου λέω· με ποια συνείδηση αποχωρίστηκες από τα παιδιά σου που ο μεγαλύτερος είναι παπάς; Δεν σε πόνεσε η ψυχή σου, βρωμισμένε κακόγερε;» και προσθέτει ο βιογράφος του: Αυτά μας τα διηγήθηκε, ο γραμματέας του Κατή, Γεώργιος, ανιψιός του Οικονόμου από τα Δολιανά, που ήταν παρών στη δίκη.

Ο Άγιος ανακρίνεται ενώπιον των Κατή και Βεζύρη

Η νέα σύλληψη και προσαγωγή του Γεωργίου στον Κατή με συνοδεία από την αγορά στο φρούριο το Ιτσ-Καλέ, όπου ήταν το Δικαστήριο και οι Αρχές, η συμπλοκή Χριστιανών και Αγαρηνών και οι δυσάρεστες ειδήσεις για βιασμούς, ληστείες, καταπιέσεις και εξισλαμισμούς από αναρχικά τουρκαλβανίτικα στοιχεία, ανησύχησαν του Χριστιανούς που αναζητούσαν τρόπους παρέμβασης για απελευθέρωση του Γεωργίου. Ο Μητροπολίτης Ιωαννίνων Ιωακείμ Β' ο Χίος ήταν από τους πρώτους που έσπευσε στο δικαστήριο και ύστερα στο Διοικητήριο, ζητώντας να γίνει νέα αυτοψία για να διαπιστωθεί εάν είναι περιτμημένος και παρά τα ακαταμάχητα επιχειρήματα, ο Κατής παραπέμπει τον κατηγορούμενο Γεώργιο στον Ανθύπατο Καβάζ-μπάση. Εκεί ο ανακριτής Κεχαγιάμπεης, αφού τον ρώτησε τα συνηθισμένα και πήρε τις ίδιες απαντήσεις, πρόσταξε τη φυλάκισή του στα μπουντρούμια του Κάστρου.

Στις υγρές φυλακές του Κάστρου, ο Γεώργιος βρέθηκε ανάμεσα και σε άλλους δύο βαρυποινίτες, τον Χαράλαμπο και τον Γεώργιο από την Βούρπιανη Ιωαννίνων. Αυτοί, μαθαίνοντας πως φυλακίστηκε για την χριστιανική του πίστη, όπως και οι ίδιοι, βλέποντάς τον ολιγόλογο τον ενθάρρυναν να μην λιποψυχήσει.

Εν τω μεταξύ η κατάσταση στην πόλη ήταν καταπιεστική και ανάστατη. Οι Χοτζάδες και οι Ουλαμάδες είχαν ξεσηκώσει τους ομόθρησκούς τους. Αλλά και οι Χριστιανοί αντέδρασαν. Ο Μητροπολίτης Ιωακείμ ο Χίος, ζήτησε την βοήθεια των γειτονικών Μητροπολιτών Γρεβενών, Άρτης και Παραμυθίας και των προεστών και ισναφίων (συντεχνίες) της περιοχής.

Την επομένη ημέρα Πέμπτη 13 Ιανουαρίου 1838, ο Γεώργιος οδηγείται και πάλι στο Μεχκεμέ (Δικαστήριο). Ο Ιεροδικαστής, οι Χοτζάδες, οι ουλαμάδες και οι αξιωματούχοι, προσπαθούν με κάθε μέσο και τρόπο να μεταπείσουν τον Γεώργιο να αρνηθεί την χριστιανική του πίστη. Με κολακείες, με νουθεσίες, του υπόσχονται αξιώματα και προνόμια να ομολογήσει μαρτυρία μουσουλμανική και γίνει μωαμεθανός, διαφορετικά εάν αρνηθεί, θα βασανισθεί και θα θανατωθεί. Στις σατανικές αυτές υποσχέσεις το μόνο που άκουγαν από τον μακάριο Γεώργιο ήταν: ***Είμαι Χριστιανός! Θα πεθάνω Χριστιανός!***

Είναι ολοφάνερο πλέον πως τις αποφάσεις και τα βήματα του Γεωργίου, στη λεωφόρο της δόξας και του θυσιαστηρίου, τα οδηγούσε θεία βούληση - θεία πρόνοια. Αγέρωχος, υπερήφανος, ασυμβίβαστος, αψηφά κάθε πρόκληση, απειλή και φόβο. Οδηγείται και πάλι στη φυλακή.

Οι Μουσουλμάνοι οργισμένοι μαστιγώνουν και βασανίζουν τον Γεώργιο. Του πέρασαν στα πόδια ξύλινη ποδοκάκη (μάγγανο). Του έβαλαν ακίδες στα νύχια και μια μεγάλη πέτρα πάνω στο στήθος του. Τον πίεζαν ποικιλοτρόπως να εξωμόσει. Παρά τα πολυειδή βασανιστήρια ο Γεώργιος κοιμήθηκε γαλήνια και ξυπνώντας το πρωί αποκρίθηκε πως: *«Εγώ δεν αισθάνθηκα πόνο αλλά κοιμήθηκα ωσάν σε παπλώματα ... Μάλιστα είδα και κάποιον λευκοντυμένο γέροντα που μου είπε στα τούρκικα: «... Μη φοβάσαι Γεώργιε (Μπεν σελιαμέτ σενί βερίριμ) / εγώ σε σένα τώρα γρήγορα σωτηρία δίνω ...».*

Στη φυλακή όσοι τον επισκέπτοντο, συγγενείς της γυναίκας του, η Ελένη, φίλοι, προεστοί και άλλοι τους έλεγε να φύγουν να μην βρουν κανένα μπελά. *«... Έχετε γεια ... καλή αντάμωση στον άλλο κόσμο ... Μόνο το παιδί μου να κοιτάξετε...».* Και πράγματι ο προύχοντας Τζίνης εξεπλήρωσε την επιθυμία του μακαριστού. Έκανε το γιό του, όταν μεγάλωσε, γαμβρό του.

8. Καταδίκη Γεωργίου

Ξημερώματα Σάββατο 15 Ιανουαρίου 1838 για τρίτη φορά οδηγείται ο Γεώργιος στον Κατή. Αυτή τη φορά έχουν συγκεντρωθεί στο Δικαστήριο πολλοί φανατικοί μουσουλμάνοι με επικεφαλής τον Σιέχ Αλή (Εβληά δηλαδή άγιο, που τον είχαν για θρησκευτικό δάσκαλο και αρχηγό όλοι οι Οθωμανοί). Ο ιεροδικαστής-Κατής ήταν σύντομος λέγοντας: «... *Αϊ! τι λες; Ήρθε η ώρα να χαλαστείς. Θα σε κάμω ιλιάμι ... Αϊ!... θα πάρω απόφαση θα πεθάνεις...*». Και ο Γεώργιος ατάραχος απαντά: «*Οτι θέλεις κάμε! Δεν σε φοβάμαι! Όχι ένα ιλιάμι αλλά εκατό!*».

Ο Κατής βλέποντας την γενναιότητα και την αποφασιστικότητα του Γεωργίου κατάλαβε ότι ματαιοπονεί. Θαυμάζει και αναρωτιέται. Τι απόφαση να βγάλει από αστήρικτες μαρτυρίες και καταγγελίες! «**Εβουλήθη να τον απολύση**», σημειώνει ο βιογράφος του Γεωργίου αλλά το μαινόμενο φανατισμένο τουρκογιαννιώτικο πλήθος κραύγαζε: ***Να χαλαστεί ο υβριστής του Μωαμαθανισμού!*** Έτσι λοιπόν κάτω από την πίεση του μαινόμενου όχλου και την καταλυτική παρέμβαση του Σιεχ-Αλή (Εβληά) στο μεγάλο Βεζύρη, εκάμφθη η διστακτικότητα των δικαστών. Ο Βεζύρης τελικά έβγαλε τον φετφά (άδικη απόφαση) για να θανατωθεί-κρεμαστεί ο Γεώργιος με αιτία το γεγονός πως, **ενώ ήταν Οθωμανός, αλλαξοπίστησε, έγινε χριστιανός και υβριστής της μουσουλμανικής θρησκείας!**

Ήταν Σάββατο μεσημέρι όταν ανακοινώθηκε η απόφαση να χαλαστεί ο Γεώργιος στην αγχόνη. Και ενώ έβλεπε κανείς να σέρνουν τον Γεώργιο δεμένο στη φυλακή και τα αλαλάζοντα πλήθη των τουρκαλβανών να αλληλλοσπρώχνονται, να υβρίζουν και να κοροϊδεύουν, ξαφνικά μία πυκνή Γεναριάτικη ομίχλη τύλιξε όλη την πόλη και μία αστραπή ξέσχισε τον ορίζοντα. Έπεσε στη λίμνη και τα νερά φούντωσαν σαν σε μεγάλη τρικυμία-φουρτούνα. Τα είδαν με τα μάτια· τ' άκουσαν με τα αυτιά τους. Οι αγαρηνοί φοβήθηκαν την τιμωρία του Θεού. Οι Χριστιανοί το πήρανε σαν μαρτυρία της καταδίκης ενός αθώου. *Τούτο όπως θέλει (κανείς) ας το στοχαστεί!* γράφει ο βιογράφος του Αγίου.

Μπροστά στην άδικη και οδυνηρή απόφαση της καταδίκης του Γεωργίου το χριστιανικό στοιχείο της πόλης ανησύχησε και οι Μητροπολίτες Ιωαννίνων

ο Ιωακείμ Χίος, ο Άρτης Νεόφυτος, ο Γρεβενών Γεράσιμος, μαζί με προεστούς και συγγενείς υπερμάχησαν για να ελευθερώσουν τον Γεώργιο χωρίς να το πετύχουν. Μάλιστα, οι δύο Μητροπολίτες Γρεβενών και Άρτης ξαναπήγαν στο μεγάλο Βεζύρη να σώσουν τον Γεώργιο και αυτός τους είπε, **πως δεν μπορεί και ούτε δικαιούται να αναιρέσει καταδικαστική απόφαση του Κατή!** Στο φόβο και στην οδύνη τους ο Γεώργιος καθισύχαζε τους χριστιανούς λέγοντάς τους: «...*Μην πτοείσθε· εγώ θα μαρτυρήσω δια τον Χριστόν μου προθυμότατα...*». Και όπως μας περιγράφουν οι βιογράφοι του «...**ήταν ο ευλογημένος τόσο ήσυχος ώστε (όσο) ουδείς άλλος**» διότι όσας ημέρας εκάθησεν εις την φυλακήν, επήγαινον εκείνοι οι τρισκατάρτοι (χοτζάδες) και τον επαρακινούσαν να τουρκίση. Ο Άγιος δε μόνον έλεγε· χριστιανός είμαι ... Άλλοι τον έλεγαν να τους επιπλήττει κι αυτός λιγόλογος, και σχεδόν δυσφορώντας απαντούσε: - *Τώρα θα τσακίζω το κεφάλι μου να φωνάζω! Εγώ τους είπα ... Χριστιανός είμαι ...!*». Ακόμα και ο δεσμοφύλακάς του τον παρότρυνε να κάνει «σαλαβάτι» να αλλαξοπιστήσει, λέγοντάς του: «... *Μπρε Γεώργιε, τούρκισε τώρα να γλιτώσης το θάνατο και έπειτα πηγαίνεις εις ελεύθερη Ελλάδα ή αλλού και γίνεσαι πάλιν χριστιανός...*». Στοχαζόμενος τα ψυχοφθόρα λόγια των παρακινούντων ο Γεώργιος απαντούσε με φυσική απλότητα: «*Εγώ Χριστιανός αποθνήσκω· τι το μετά ταύτα;*».

9. Απαγχονισμός Γεωργίου (Αγίου)

Ύστερα από παραμονή πέντε (5) ημερών στο κολαστήριο υπομένοντας φρικτά βασανιστήρια και τρεις (3) προσαγωγές στην αίθουσα του ιεροδικαστηρίου, ημέρα Δευτέρα, 17 Ιανουαρίου 1838, μέρα γιορτής του Αγίου Αντωνίου, στα παγωμένα Γιάννενα το ψύχος δριμύ, τα κρούσταλα κρεμώντουσαν από τις στέγες των σπιτιών σαν γυάλινα σπαθιά και πέντε δήμιοι φθάνουν στη φυλακή του Κάστρου για να εκτελέσουν την διαταγή του Κατή και του μεγάλου Βεζύρη.

Ψύχραιμα και γενναιότατα, σχεδόν χαρούμενος ο Γεώργιος, βοήθησε τους δήμιούς του, να του βάλουν τις κορδέλες, να του δέσουν τα χέρια και όταν δυσκολεύτηκε να βάλει το σαντάλι του, παρακάλεσε να του λύσουν προς στιγ-

μήν το χέρι και φορώντας το, ακούστηκε να μονολογεί «*Ντε Σατανά...*». Ίσως το μικρό αυτό εμπόδιο μπορεί ο Γεώργιος να το εξέλαβε ως πειρασμό του Σατανά, να τον κάνει να λιποψυχήσει μπροστά στο θάνατο. Μάταια όμως! Γι' αυτό τον αποπήρε.

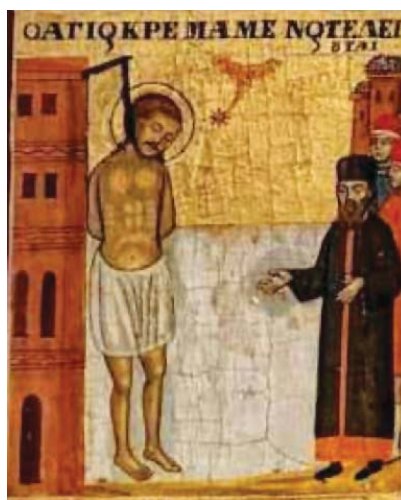
Σηκώθηκε, χαιρέτησε, έσκυψε και φίλησε τους συγκατάδικούς του. Εκείνοι τον ενθάρρυναν, **μη φοβάσαι Γεώργιε, ανδρίσου!** Και αυτός γεναιόψυχα τράβηξε προς το δρόμο του θυσιαστηρίου. Πομπή θανάτου! Κατάπληκτοι ακόμα και οι δήμιοί του, βλέποντας τον αλυσοδομένο Γεώργιο με πόση γρηγοράδα -*φαινόταν να περπατά στον αέρα*- τραβούσε προς τον τόπο του μαρτυρίου τον ρώτησαν: *Ξέρεις που πηγαίνουμε; πάμε να σε κρεμάσουμε!* και ο γοργόφτερος Γεώργιος, που κατά το βιογράφο του: «*...έτρεχε όμως με τόσην προθυμίαν, ως η διψώσα έλαφος επί τας πηγάς των υδάτων ...*» τους απάντησε: *-Ό,τι θέλετε κάμετε... Μπουγιούρουμ! μιαν ώραν αρχήτερα!*

Εκεί, στο κεντρικότερο σημείο της αγοράς, στην πολυσύχναστη πλατεία του Κουρμανιού (σήμερα πλατεία Νεομάρτυρος), μπροστά στην κύρια πύλη του Κάστρου έστησαν την αγχώνη. Εκεί, την εποχή εκείνη ήταν μια μεγάλη τάφος γεμάτη με νερό της λίμνης και πλεύουμένα-βάρκες (γράφει ο Συμεών Γ. Κατσίμπρας, στο βιβλίο του «Ο Άγιος των Ιωαννίνων Νεομάρτυς Γεώργιος»). Ακριβώς απέναντι από τη σημερινή είσοδο του κάστρου ήταν τότε το μανάβικο του Πασχάλη, (κατ' άλλους φούρνος), κι' απέξω ένα πηγάδι. Εκεί ο μαραγκός Τασούλας, που είχε επιστρατευθεί, ανεβαίνοντας στο πηγάδι, έστησε μια πρόχειρη αγχώνη που την στήριξε στο κτίσμα του Πασχάλη. Με την άποψη αυτήν συμφωνεί και ο συγγραφέας Δ. Σαλαμάγκας, ο δε Κωνσταντίνος Βλάχος προσδιορίζει την θέση στην γωνία ακριβώς από την κεντρική οδό της πόλεως (σημερινή Αβέρωφ) που στρίβει προς την Σκάλα.

Η κουστωδία των μαϊνόμενων τουρκαλβανών έφερε αλυσοδομένο τον Γεώργιο μπροστά στην αγχώνη. Η στιγμή άκρως συγκλονιστική! Μπορούμε να φανταστούμε ένα ανάκατο, φανατισμένο τουρκογιαννιώτικο πλήθος συναγμένο στην πλατεία, μπροστά στον μελλοθάνατο Γεώργιο και την αγχώνη! Οι Τουρκαλβανοί ενθουσιασμένοι! Με φονική χαρά και μίσος, δεν χορταίνουν παρά μόνο με κρέμασμα κάθε «γκιαούρη» που τον βλέπουν ως άπιστο-αμαρ-

τωλό και τιμωρό-εχθρό τους. Οι λιγοστοί χριστιανοί, όσοι τόλμησαν, φοβισμένοι, κατατρομαγμένοι και ακροβολισμένοι, ζούσαν το δικό τους δράμα. Η οδυνηρή πραγματικότητα έκανε ακόμα πιο παγωμένο τον Γεναργιάτικο αέρα. Στη στιγμιαία νεκρική σιγή, που απλώθηκε με την οργισμένη τελευταία ερώτηση του αρχιδήμιου στον αλυσοδεμένο Γεώργιο: *-Τι είσαι εσύ;* Εκείνος ο μακάριος μειλίχια διακήρυξε: *Εγώ είμαι Χριστιανός, προσκυνώ τον Χριστόν μου και την Δέσποινάν μου Θεοτόκον*, και λέγοντας αυτά, ήρεμα και ευγενικά, παρακάλεσε τους δήμιους να του λύσουν τα χέρια. Υψώνοντας μάτια και χέρια έκανε μια μυστική προσευχή και το Σταυρό του και απευθυνόμενος στους συγκεντρωμένους είπε: *«Συγχωρήσατέ μοι αδελφοί και ο Θεός συγχωρήσει σας...»*. Και λέγοντας τα τελευταία αυτά λόγια συγνώμης και άφεσης αμαρτιών, του έβαλαν την τριχιά και τραβώντας την παρέδωσε το πνεύμα. **«Έτσι ετελεύτησεν ο γενναιότατος ων εις ηλικίαν τριάκοντα ετών»**.

Εκεί στο κέντρο της πόλης, σ' εκείνο το ελληνοχριστιανικό σταυροδρόμι, τρεις μέρες παρέμεινε το σκηνώμα του νεομάρτυρα κρεμασμένο στην αγχώνη. Εκεί για να το βλέπουν όλοι, μουσουλμάνοι και Χριστιανοί, εβραίοι και αρβανίτες. Για τους μουσουλμάνους ήταν απονομή δικαιοσύνης και τιμωρίας για όποιον προσβάλλει την πίστη του προφήτη τους, και απόδειξη πως η θρησκεία τους είναι πάνω από άρχοντες και πασάδες. Για τους Χριστιανούς ήταν

Φυλάκιση και απαγχονισμός Αγίου

μια ακόμη θυσία για του Χριστού την πίστη την Αγία αλλά και μία προτροπή και ένα ολοζώντανο παράδειγμα για ασυμβίβαστη καθολική αντίσταση μπροστά στον ορατό κίνδυνο του εξισλαμισμού και του αφανισμού της θρησκευτικής και εθνικής ταυτότητας.

Οι τουρκογιαννιώτες έβαλαν σκοπούς μέρα και νύχτα για να μην πάρουν οι χριστιανοί το σώμα του. Από το πρώτο βράδυ η Αγία Τριάδα κάλυψε το σώμα του μάρτυρα με άπλετο ουράνιο φως. Φύλακες, περαστικοί, τούρκοι και χριστιανοί, άξιοι και ανάξιοι, όλοι, έβλεπαν ένα γλυκύτατο απαλό φως να στεφανώνει το κεφάλι και να λαμπρύνει το χλωμό πρόσωπο του μακαρίου Γεωργίου.

Οι χριστιανοί βλέποντας το φωτεινό στεφάνι να περιλούζει το σώμα του μάρτυρα, γέμιζαν οι βασανισμένες ψυχές των με άγια ικανοποίηση, ελπίδα και δύναμη. Έβλεπαν με τα μάτια τους, το δικό τους άνθρωπο, τον Άγιο τους, που θα ήταν πλέον πηγή ιάσεων, και αφετηρία νέων ελπιδοφόρων απελευθερωτικών αγώνων.

Οι Τούρκοι φύλακες που το έβλεπαν κάθε βράδυ έλεγαν: *μπακ, μπακ μπου σαϊτάν λαρί* = κοίτα, κοίτα τι σατανικά πράγματα!

Παρά το φόβο τους είχαν και την περιέργεια να το αγγίζουν. Όταν άπλωναν να πιάσουν το στεφάνι αυτό ανέβαινε, όταν έφευγαν αυτό κατέβαινε στην τιμία κέρα: - *πρακ σεϊτανά* = (άφησε τους δαίμονες) έλεγαν. Δεν δίστασαν μάλιστα να πυροβολήσουν και το άψυχο σώμα. Το συγκλονιστικό και θαυμάσιο αυτό γεγονός προκάλεσε δέος και κατάπληξη στους Τουρκο-ουλαμάδες που έδιναν τη δική τους εξήγηση: *Ο Θεός έριξε φωτιά να κάψει τον άπιστο!* έλεγαν. Πανικόβλητοι όμως ειδοποίησαν τον Κατή και τον Πασά. Βλέποντας και αυτοί το συγκλονιστικό θείο γεγονός, κάλεσαν τον Μητροπολίτη Ιωακείμ και ομολόγησαν πως πρόκειται για «*Σαϊτ Ολυτού*» δηλαδή μάρτυρας της Χριστιανικής πίστης και έδωσαν την άδεια να ενταφιαστεί το Άγιο σκηνώμα του με Χριστιανικές τιμές! Σύμφωνα με μαρτυρία σε παλαιό κατάστιχο (1829-1839) της Μητρόπολης Ιωαννίνων, όπως γράφει και ο Κων/νος Βλάχος στο βιβλίο του (Βίος Αγίου Ενδόξου Νεομάρτυρος Γεωργίου...) υπάρχει καταχώρηση για εξαγορά του σκηνώματος από τις τουρκικές αρχές με την καταβολή 300 γρ, «...όσα για το πτώμα του μακαρίτου...».

οσα τε κωτα ζωω 10
 οσα φα' δ' αλφ' μακαρί'ν 300
 οσα λα' Ιωάννη Χαρισιάδ' πραγματικ' Μητροπόλεως
 οσα Ιωάν' ἐνδ' οσαν φα' Ἰβ' δα' δ' αλ' δ' Μουσουλμ'ν' φ'

Εγγραφή για την εξαγορά στο κατάστιχο

10. Ενταφιασμός μάρτυρος

Έτσι στις 19 Ιανουαρίου, Τετάρτη βράδυ ένας ιερέας του Αρχιμανδρείου ονόματι Παπά Θεόδωρος και ο ευταξίας της Μητρόπολης Γαβριήλ, συνοδευόμενοι από συναδέλφους -ιπποκόμους- του μακαριστού και μερικούς χριστιανούς ανέλαβαν να κατεβάσουν το λείψανο του μάρτυρα από την αγχώνη. Παρά το Γενναριάτικο δριμύ ψύχος το σώμα του Αγίου δεν ήταν παγωμένο αλλά ζεστό, μαλακό και ευλύγιστο ωσάν ζωντανό, το δε πρόσωπό του ήρεμο και γαλήνιο. Με ευλάβεια το τύλιξαν σε μια κουβέρτα, μυστικά και αθόρυβα και για να μην προκαλέσουν τους φανατικούς μουσουλμάνους απέφυγαν τους κεντρικούς δρόμους της αγοράς. Έβαλαν το τίμιο σώμα σε μία βάρκα και δια μέσου της τάφρου, κάτω από το κάστρο, το μετέφεραν στον Μητροπολιτικό Ναό του Αγίου Αθανασίου. (Περιγραφές συγγραφέων Δ. Σαλαμάγκα, Συμεών Κατσίμπρα, Ευαγ. Μούτσικα, Κων. Βλάχου κ.α.).

Εκεί στο Ναό, χριστιανοί, δημογέροντες, πρόκριτοι, κληρικοί, επίσκοποι με επικεφαλείς τους Αρχιερείς Ιωαννίνων, Άρτης, Γρεβενών και Παραμυθίας: «... μετά ψαλμωδιών λαμπρών και ζήλου πίστεως ...» ενταφίασαν το Άγιο λείψανο του Νεομάρτυρα Γεωργίου στο αριστερό μέρος της πύλης του Αγίου Βήματος του μητροπολιτικού ναού. Στα βιβλία: α) του Κων/νου Π. Βλάχου «Βίος του Αγίου Ενδόξου Νεομάρτυρος Γεωργίου του εν Ιωαννίνους» β) του Ευάγγελου Μούτσικα «Ο Άγιος Νεομάρτυς Γεώργιος ο εξ Ιωαννίνων» και σε άλλα, διαβάζουμε πως, πριν από την εντάφιο ακολουθία ο Μητροπολίτης Ιωαννίνων Ιωακείμ ο Χίος, πρόσταξε τον πρωτοψάλτη και αγιογράφο του Ναού Πέτρο Γεωργίου (κατ' άλλους Γεωργιάδη) να παρατηρήσει σχολαστικά το πρόσωπο του αγίου και να ζωγραφίσει την εικόνα του. Πράγματι ο Πέτρος

Γ^{ου} με μεγάλη ευλάβεια ψηλάφισε όλο το σώμα, το πρόσωπο, την κεφαλή, σχεδίασε την εικόνα και χωρίς να πλύνει τα χέρια του, έτρεξε στο σπίτι του και ψηλάφισε την άρρωστη μητέρα του και εκείνη μετά από λίγο καιρό θεραπεύθηκε. Το περιστατικό αυτό καταγράφηκε ως το πρώτο θαύμα του Νεομάρτυρα.

Ενδιαφέρουσες πληροφορίες αναφορικά με το μαρτύριο και την ταφή του Νεομάρτυρα Γεωργίου διαλαμβάνονται μεταξύ άλλων σε μία χειρόγραφη επιστολή του Β.Δ. Ζώτου Μολοσσού, που δημοσιεύθηκε αρχικά το 1904 στο «Λεξικό των Αγίων Πάντων της Ορθοδόξου Εκκλησίας» και αναδημοσιεύθηκε στο 77^{ον} τεύχος της Ηπειρωτικής Εστίας τον Σεπτέμβριο του 1958 απ' όπου και αποδελτιώνουμε. Στη χειρόγραφη επιστολή ο συντάκτης διαβεβαιώνει πως οι πληροφορίες αυτές είναι αυθεντικές και τις έδωσε, ο ίδιος ο μητροπολίτης Ιωαννίνων Ιωακείμ που κήδεψε τον Νεομάρτυρα Γεώργιο, όταν ήταν πατριάρχης στην Κωνσταντινούπολη και έχουν ως εξής: «... Λάθος ότι ο Άγιος εμαρτύρησε το 1833. Ο Άγιος νεομάρτυς Γεώργιος εμαρτύρησε το 1838 Ιανουάριος 14-17, ημέρας 4 έμεινε επί της αγχόνης: την νύχτα οι φύλακες έβλεπον φως περιλάμπον το σώμα του μάρτυρος, ειδοποιήσαντες τον Πασάν ότι κατέβη πυρ ουράνιον και κατακαύση τον άπιστον, ενόμιζον ότι θα ίδωσι ολοκαύτωμα την ημέραν' ως δε εύρον αυτό από του πυρός αβλαβές, την β' νύχτα εκάλεσαν και τον Κατήν και όλους του Ουλεμάδες (=θεολόγους), την δε γ' νύκτα εκάλεσαν και τον Μητροπολίτην Ιωακείμ, προς ον είπον όλοι *Σαϊτ Ολυτού* (= μάρτυς εγένετο) της πίστεώς σας, να τον ενταφιάσητε με τιμήν. Την επαύριον τετάρτην ημέραν του απαγχονισμού 17 Ιανουαρίου οι ιερείς εσήκωσαν το λείψανον από το ικρίωμα και το έφερον εις την Μητρόπολιν, έψαλαν μίαν δοξολογίαν, όλος ο κλήρος και ο λαός ενταφίασαν ενδόξως τον μάρτυρα. Το επión έτος 1839 προ μηνός ο λαός εβίασε τον Μητροπολίτην να συντάξη ασματικήν ακολουθίαν του μάρτυρος όπως πανηγυρίσωσιν ενδόξως την εορτή του. Ο Ιωακείμ στενοχωρηθείς μη δυνάμενος να συντάξη εκάλεσε τον πρωτοψάλτη και ενετείλατο αυτό ν' αντιγράψη την ακολουθίαν του αγίου Γεωργίου μετατρέπον το μεγαλομάρτυς εις το νεομάρτυς Γεώργιος και ούτω επανηγυρίσθη η πρώτη επέτειος εορτή. Ταύτα γνωρίζομεν εκ στόματος

του ιδίου Ιωακείμ του Β' ακούσαντες αυτόν το 1876 και 1877 εν Κων/πόλει ... και μας επιλοδώρησε και το χειρόγραφο της ακολουθίας εκείνης, με εντολήν να την τυπώσουμε και ότι αυτή δέον να ψάλληται εις μνήμην του Νεομάρτυρος...».

Επίσης στο 74^{ον} τεύχος -Ιούνιος, Ιούλιος 1953- της Ηπειρωτικής εστίας σε δημοσίευμα - δοκίμιο του Σεραφείμ Ξενόπουλου διαβάζουμε ότι «... Ο Ιεράρχης Άρτης Νεόφυτος Γ' κατά το έτος 1838 ηξιώθη μετά και ετέρων ιεραρχών οίον του Ιωαννίνων Ιωακείμ του Β', του Γρεβενών Αγαπίου (Γερασίμου) και Παραμυθίας Αγαπίου, κηδεύσαι κατά την 17 Ιανουαρίου εν τω Ναώ της Μητροπόλεως, το μαρτυρικόν και πολύπαθον σώμα του Αγίου Νεομάρτυρος Γεωργίου του τότε μαρτυρήσαντος, ηγεμονεύοντος εν Ιωαννίνοις του Μουσταφά Νουρί Πασσά Σιρ Κιατίπι...».

Και κατά αυτόν τον τρόπο, ένας νεόσκαφτος τάφος και μία πρόχειρη ξυλίνη κατασκευή σκέπασαν το σώμα του φτωχού και ολιγογράμματος Τσουρχλιώτη αγρότη, του ταπεινού ιπποκόμου και άδολου χριστιανού, που στη συνείδηση των Χριστιανών των Ιωαννίνων και της Ηπείρου είχε πια πολιτογραφηθεί και καθιερωθεί Γιαννιώτης Άγιος και Μάρτυρας του Χριστού και της Πατρίδος.

11. Ιερά και Άγια Προσκυνήματα

Ο τόπος του μαρτυρίου, ο Τάφος και το σπίτι του Άη Γιώργη έχουν μετατραπεί σε ιερά και Άγια προσκυνητάρια και ειδικότερα:

α) Στον τόπο του μαρτυρίου, Δεξιά και πλάι της μεγάλης και κεντρικής πύλης του κάστρου, που τότε το περιέβαλε μία τάφος με νερό της λίμνης (το περίφημο χαντάκι) και έκανε το κάστρο να μοιάζει με νησί, έχει φιλοτεχνηθεί ένα προσκυνητάρι-μνημείο με την εικόνα του Αγίου, όπου μερόνυχτα καίει άσβεστο το καντήλι της μνήμης και της

δόξας του. Μπροστά απλώνεται η γνωστή πολυσύχναστη πλατεία, το Κουρμανιό, που σήμερα φέρει το όνομα του Αγίου, όπου διαπράχθηκε το αποτρόπαιο έγκλημα του απαγχονισμού του Γεωργίου. Μάταια θα αναζητήσει σήμερα ο επισκέπτης-προσκυνητής την ακριβή θέση της φονικής αγχόνης, πάνω στην οποία παρέδωσε το πνεύμα του ο Νεομάρτυς Γεώργιος. Μπορεί όμως να διαβάσει στην εντοιχισμένη μαρμαρίνη πλάκα πάνω από το προσκυνητάρι του Αγίου: «*Χριστού παθών πίστεως υπέρ / αγχόνην δεχθείς· τώδε τόπω / νέος μάρτυς Ιωαννίνων / Γεώργιος έλιπε γαίαν / έτει σωτηρίω αωλη (1838 / ιανουαρίου ιζ΄)*».

β) Ο Τάφος. Όταν έγινε ο ενταφιασμός του Αγίου ο τάφος του ήταν υπαίθριος έξω από το παραπόρτιο του ιερού βήματος του Μητροπολιτικού Ναού του Αγίου Αθανασίου. Αρχικά πάνω από τον τάφο στήθηκε πρόχειρο ξύλινο μνημείο με επιτύμβιο επίγραμμα. Είκοσι χρόνια αργότερα 1858/59 ο τάφος έγινε μαρμαρίνος και από πάνω κτίστηκε μικρό πλινθόκτιστο ναύδριο, το οποίο όμως αφιερώθηκε σε παλαιότερο Γιανιώτη Νεομάρτυρα τον Ιωάννη και όχι στο Γεώργιο και τούτο για να μην δημιουργηθούν προβλήματα με τους φανατικούς Τούρκους. Μέσα όμως το παρεκκλήσι ήταν κατάφορτο από

Ο τάφος του Αγίου και εσωτερική άποψη του ταφικού παρεκκλησίου

τοιχογραφίες, όπου ιστορείτο το μαρτυρικό συναξάρι του Αγίου, με παραστάσεις, από την εξέταση του ηγεμόνα, τη φυλάκισή του, τα βασανιστήρια με την πέτρα στο στήθος, τον απαγχονισμό και την ταφή του. Δίπλα από τον τάφο είχαν κτισθεί κελιά για να στεγάζονται οι προσκυνητές και εκείνοι που υπηρετούσαν το ναό και τον τάφο.

Ο Δημ. Σαλαμάγκας, βιογράφος του Αγίου, κάνει ένα αιχμηρό πλην όμως σωστό σχόλιο για όσους ξανάφτιαξαν το μνημείο: «... εκείνοι που το ξανάφτιαξαν δε νόμισαν πως έπρεπε να ζαναχαράξουν επάνω στη μαρμαρίνη πλάκα το λιτό εκείνο και σεμνό -όπως και ο Άγιος- ιαμβικό επιτύμβιο που είχε ως εξής: *Κι αν κρύβη ο τάφος το σεπτό σώμα του μάρτυρα, όμως δεν μπορεί να κρύψη τη θεία χάρη, / με την οποίαν αυτός αξιώθηκε, / γιατί αναβλύζει άφθονες τις πηγές των ιαμάτων / για κείνους που πάσχουν από παντοδαπά νοσήματα / και βρίσκονται κάτω απ' την εξουσία δυσθεράπευτων παθών. / Δεν υπάρχει δε τίποτε το αφύσικο, στο να κάμη θαύματα / εκείνος που έπαθε για την πίστη του Χριστού / Γεώργιος τούδ' άστεως μέγα κλεός» ... Προτίμησαν όμως κενόδοξα να διασαλπίζουν στους αιώνες, ότι επί αρχιερατείας τους και επί επιτροπείας τους είχαν ανεγερθεί το καινούργιο αυτό πάνσεπτο μνημείο... και σε μία μονάχα ακρούλα -ίσως από καθυστερημένη ντροπή- βιάστηκαν να προσθέσουν: «αθλήσας (ποιος;) εν έτει 1838, Ιανουάριος 17».*

γ) Το σπίτι του Αϊ-Γιώργη. Στη δυτική έξοδο της πόλης των Ιωαννίνων, κοντά στη λίμνη, υπάρχει το σπίτι του Αϊ-Γιώργη και η ομώνυμη συνοικία όπως λένε οι Γιαννιώτες.

Είναι ένα μακρόστενο συγκρότημα συνεχόμενων οικιών. Το αρχικό σπίτι είναι το μεσαίο, που αποτελείτο από δύο δωμάτια και υπόγειο και έχει μετατραπεί σε ναύδριο προς τιμήν του Νεομάρτυρα. Τα άλλα δύο προστέθηκαν αργότερα για τις ανάγκες των δεκάδων προσκυνητών. Σ' αυτό το σπίτι έζησε μέχρι τέλος η Ελένη και ο γιος της και εκεί φιλοξενούσε τους επισκέπτες-προσκυνητές. Στο σπίτι του Αγίου φυλάνε σαν κειμήλια, το γιλέκο του (πισιλί), το ρολόι του, τα τελζούκια (γκέτες), ένα νόμισμα-Δουκάτο, άλλα κειμήλια της οικογένειας και την Εφέσια εικόνα καθώς και άλλες πολλές. Κατά την πα-

Εσωτερική άποψη από το σπίτι του Αγίου

ράδοση λέγεται, πως η πραγματική θέση της οικίας της Ελένης και του Αγίου, ήταν ένα μικρό καλυβάκι απέναντι από το σημερινό και πως ένας εβραίος γνωστός ως Αβραάμ (Αβραμάκης) μετά τον απαγχονισμό του Γεωργίου και για λόγους φιλανθρωπίας και των πολλών θαυμάτων και προσκυνητών, κάλεσε την χήρα του Αγίου να κατοικήσει εκεί και μετά τον θάνατόν του δια συμβολαίου το κληροδότησε. Άλλωστε, πολλές από τις γύρω περιοχές, δόθηκαν τότε από τους πιστούς ως αφιερώματα για να συντηρηθεί ο οίκος και να κτιστεί ο ναός του. Σημειώνεται πως το 1933, με φροντίδα του μητροπολίτη Ιωαννίνων Σπυρίδωνος, ο Σεπτός οίκος του Νεομάρτυρα πέρασε στα χέρια του Μητροπολιτικού Ναού του Αγίου Αθανασίου και μέχρι το 1991 λειτουργούσε σαν γυναικείο ησυχαστήριο!

12. Αγιοποίηση του Μάρτυρα Γεωργίου

Μέσα σ' ένα χρόνο από τη μακαρία άθληση του Νεομάρτυρα ο τόπος του μαρτυρίου, ο τάφος του, το σπίτι του, έγιναν ιεροί χώροι λατρείας. Κατά δε-

κάδες οι ασθενείς, χριστιανοί και αλλόθρησκοι, προσέτρεχαν και προστρέχουν στη χάρη του και στις θαυματουργικές παρεμβάσεις του. Προσεύχονται, προσδοκούν και παρακαλούν τον αγιασμένο μάρτυρα να τους επιδαψιλεύσει ίαση και παραμυθία. Αναρίθμητα θαύματα από ανίατες ασθένειες, έχουν γραφτεί από τους βιογράφους του. Όσοι πήραν για φυλαχτό, τεμάχιο από την τριχιά της αγχόνης ή από τα ενδύματά του ή λάδι από την κανδήλα και χρώμα από τον τάφον του μάρτυρα, μία τουρκάλα πήρε (έκλεψε) ένα τσουράπι του (κάλτσα) «...μεγάλων ηξιώθηκαν δωρεών ... και ιάσεων από τον άμισθον ιατρόν».

Από τις πρώτες στιγμές του μαρτυρίου του Γεωργίου, είχε εμπεδωθεί στη συνείδηση των χριστιανών η λατρεία και η αγιότητα του μάρτυρα. Το φωτοστέφανο πάνω στο κεφάλι του, το επί 3ήμερο ζεστό και ευλύγιστο σώμα του, παρά το δριμύ ψύχος, οι μεγάλες θαυματουργικές θεραπείες, βεβαίωναν τη θεία ευαρέσκεια και εδραίωναν την πίστη των Χριστιανών. Έτσι δεν εβράδυνε η ανακήρυξή του σε Άγιο.

Με υπόμνημά τους κάποιοι Ιωαννίτες προς τον Πατριάρχη ζήτησαν την αγιοκατάταξη του νεομάρτυρα. Με την από (αωλθ'-1839- Ιανουαρίου ιη') πατριαρχική επιστολή που απέστειλε ο Πατριάρχης Γρηγόριος στον Μητροπολίτη Ιωαννίνων τον Ιωαννίκιο εκ Ρεθύμνης, που είχε αντικαταστήσει τον Ιωακείμ, ζητήθηκε να εξετάσει τα σχετικά με τον μαρτυρήσαντα Νεομάρτυρα και να υποβάλει ολοκληρωμένη βιογραφία και έκθεση του μαρτυρίου και των θαυμάτων του. Πράγματι ο Ιωαννίκιος με την από 6 Απριλίου 1839 (αωλθ' Απρ. σ' Ιωάννινα) αναφορά του, υπέβαλε εμπεριστατωμένη βιογραφία του Αγίου την οποία υπέγραψαν ως αυτόπτες μάρτυρες οι βοηθοί επίσκοποι, ο πρώην Βελλάς Λεόντιος, ο Περιστεράς Σεραφείμ, δώδεκα (12) ιερείς και οφικιάλοι, και Δέκα οκτώ (18) πρόκριτοι, άρχοντες και λαϊκοί.

Με το Πατριαρχικό και Συνοδικό υπόμνημα (**εν έτει σωτηριώ, αωλθ' Σεπτ. 19, Επινεμήσεως ΙΓ'** -19 Σεπτεμβρίου 1839) που υπογράφουν ο Πατριάρχης Κων/πόλεως Γρηγόριος και οι: Εφέσου Άνθιμος, Ο Χαλκηδόνας Ιερόθεος, ο Δέρκων Γερμανός, Κεστεντηλίου (Βουλγαρία), ο πρόεδρος Καρπάθου Μελέτιος, ο Σκοπείων Γαβριήλ, Ο Κυζίκου Άνθιμος, ο Νικομηδείας Πανάρετος, ο Πελαγονείας Γεράσιμος (τα Μπιτόλια-Μοναστήρι), ο Ρόδου Ιά-

κωβος, ο Μεσημβρίας Γρηγόριος, ανακηρύσσεται ο Γεώργιος Άγιος της Ανατολικής Ορθοδόξου Εκκλησίας «...αληθής μάρτυς του Χριστού συναριθμούμενος εν τη χορεία των πιστών, τελουμένης κανονικώς της ετήσιας του μάρτυρος μνήμης και πανδήμου εορτής αυτού κατά την (ιζ' Ιαν.) 17 Ιανουαρίου, εν η το Μαρτύριον αυτού τετελείωται...». Παράλληλα το Πατριαρχείο με το από Κωνσταντινουπόλεως (αωλθ' Οκτωβρίου 6 διαβιβαστικό του Πατριαρχικού υπομνήματος) παρήγγειλε στον Ιωαννίκιο να καταγράψει τη Συνοδική Πράξη αγιοποίησεως στον Κώδικα της Μητρόπολης αλλά να μην τη δημοσιεύσει για να μην ερεθίσει τους φανατικούς μουσουλμάνους. «...Τούτο γούν το ίσον λαβούσα η ιερότης της, χωρίς να κοινοποιήση επισήμως το πράγμα εις την επαρχίαν της, ως ασύμφορον, καθά γνωρίζει, θέλει φροντίσει, εις το να καταστρωθή εν τω της αγιωτάτης μητροπόλεώς της ιερώ κώδικι, ώστε δι' αυτού να είναι γνωστή η εκκλησιαστική πράξις περί του νέου τούτου αγίου μάρτυρος και η ημέρα της ετησίου μνήμης του, καθ' ην, ούσης και της εορτής του αγίου Αντωνίου θέλει συνεορτάζεται κακείνος, χωρίς να δίδεται τοις αλλοεθνέσιν ενδόσιμον υπονοίας, ότι περί αυτού γίνεται η εορτή και η πανήγυρις...» Δηλαδή με το πατριαρχικό αυτό έγγραφο ορίσθηκε η ετήσια μνήμη του Νεομάρτυρα να συνεορτάζεται την ημέρα εορτής του Αγίου Αντωνίου, για να μη φανεί στους Τούρκους πως καθιερώθηκε μία νέα γιορτή και για έναν νέο άγιο, που είχε μάλιστα καταδικαστεί με απόφαση του Κατή Ιωαννίνων. Μέχρι το 1864 στο εκκλησιαστικό εορτολόγιο που είχε συντάξει ο Μητροπολίτης Πρεβέζης Σωφρόνιος δεν περιλαμβάνετο η εορτή του Αγίου Νεομάρτυρος Γεωργίου ως εορτάσιμη ημέρα (17 Ιανουαρίου) και ούτε υπήρχε σχετική ασματική ακολουθία. Μνημονεύεται πως ο ιερομόναχος Χρύσανθος Λαενάς που έζησε ασκητικά στην Κόνιτσα, με μεγάλη κοινωνική και θρησκευτική προσφορά και κατά την παράδοση, πιθανόν να συμβούλευε τον Γεώργιο και να παραβρέθηκε και στο μαρτύριό του, συνέγραψε τριάντα εννέα (39) ημέρες μετά το μαρτύριό του (25 Φεβρουαρίου 1838) σύντομο συναξάρι (βιογραφικό) και την πρώτη θεία ακολουθία του Αγίου. Αυτό αποδεικνύει ότι ο Νεομάρτυς Γεώργιος είχε καθιερωθεί ως Άγιος στη συνείδηση και την πίστη της εκκλησίας από την πρώτη στιγμή. Βέβαια η εκκλησιαστική ιστορία, καταγράφει ως πρώτη ιστορική βιογραφία αυτή που συνέταξε ο Μητροπολίτης Ιωαννίκιος

και την οποία υπέγραψαν τριάντα δύο (32) επίσκοποι, ιερείς, ιερομόναχοι, λαϊκοί και πρόκριτοι, που υποβλήθηκε 6 Απριλίου 1839 στο Οικουμενικό Πατριαρχείο, και βάσει της οποίας έγινε η αγιοκατάταξη του Αγίου Νεομάρτυρα Γεωργίου. Πάντως η Ακολουθία που διαβάζεται κατά την ετήσια εορτή του Αγίου, 17 Ιανουαρίου, στην οποία έχουν προστεθεί ο παρακλητικός κανών και το Μαρτύριο του Αγίου ενδόξου Νεομάρτυρος Γεωργίου του εν Ιωαννίνους του Θαυματουργού, είναι του υμνογράφου της Μεγάλης του Χριστού Εκκλησίας, Γερασίμου Μοναχού Μικραγιαννανίτου.

Αναμφίβολα όλα αυτά τα χρόνια της μαύρης σκλαβιάς για τους Χριστιανούς και με την πίεση της Οθωμανικής εξουσίας, το Πατριαρχείο απέφευγε την αγιοποίηση ή ανακήρυξη νεομαρτύρων όσων εκτελούσαν οι Τούρκοι διότι γι' αυτούς τα θύματά τους ήσαν κατάδικοι των μουσουλμανικών δικαστηρίων. Η ανακήρυξη του Νεομάρτυρα Γεωργίου για εκείνη την εποχή ίσως αποτελεί εξαίρεση και για να αποφευχθούν συνέπειες αποφασίσθηκε να γίνεται σιωπηρά και συγκεκαλυμμένα ο εορτασμός της μνήμης του.

13. Ανακομιδή των λειψάνων του Αγίου

Το 1971 ο τότε Μητροπολίτης Ιωαννίνων Σεραφείμ, ο μετέπειτα αρχιεπίσκοπος Αθηνών, εκατόν τριάντα τρία (133) χρόνια από τον ενταφιασμό του Αγίου, αποφάσισε να κάνει την ανακομιδή των αγίων λειψάνων του Νεομάρτυρα. Όρισε ως ημέρα ανακομιδής την 26ην Οκτωβρίου εορτή του Αγίου Δημητρίου του Μυροβλήτου, ημέρα που είχε παντρευτεί ο Άγιος Γεώργιος.

Στη μεγάλη αυτή γιορτή συμμετείχαν οι αρχιερείς: Νικοπόλεως και Πρεβέζης Στυλιανός, Άρτης Ιγνάτιος, Δρυϊνουπόλεως, Πωγωνιανής και Κονίτσης Σεβαστιανός, Παραμυθίας, Φιλιάτων και Γηρομερίου Παύλος, Γρεβενών Χρυσόστομος, Κερκύρας Πολύκαρπος, ο βοηθός επισκόπου Δωδώνης Χρυσόστομος, Αγιορείτες μοναχοί και πολλοί ιερείς.

Μετά το μέγα εσπερινό της 25^{ης} Οκτωβρίου, ο Πρωτοσύγκελος του Αγίου Ιωάννου, Θεόκλητος Σετάκης κατέβηκε ανυπόδητος στον τάφο και: «... **ως άνθη εαρινά μυρίπνοα...**» παρέδιδε τα σεπτά λείψανα του Αγίου Μάρτυρα στους αρχιερείς και ο μητροπολίτης Σεραφείμ τα τοποθετούσε σε ειδική λάρνακα. Έστερα από ολονύκτια αγρυπνία, την 26ην Οκτωβρίου μετά τη δοξο-

λογία, όλοι κληρικοί και λαϊκοί, άρχοντες και λαός, με μια μεγαλοπρεπή πομπή μέσα από κεντρικούς δρόμους της πόλης μετέφεραν τα Άγια λείψανα του Νεομάρτυρα και τα τοποθέτησαν στο νεόδμητο Ιερό Ναό του Αγίου Νεομάρτυρα Γεωργίου στην πλατεία Πάργης, όπου ετελέσθηκε πάνδημος θεία λειτουργία.

14. Πολιούχος και Προστάτης

Ο Άγιος Νεομάρτυρας Γεώργιος «ο εν Ιωαννίνους αθλήσας» έχει καταγραφεί ως Άγιος της Ορθόδοξης Εκκλησίας και ένδοξος αγωνιστής του Έθνους. Γρεβενιώτης την καταγωγή αλλά η πόλη στην οποία ανδρώθηκε, δημιούργησε οικογένεια και μαρτύρησε είναι τα Γιάννενα. Έτσι Αγιοκατατάχθηκε ως εξ Ιωαννίνων αντί του ορθού «εν Ιωαννίνους». Άγιος, προστάτης και πολιούχος της πόλεως των Ιωαννίνων και καύχημα της Ηπείρου: *«Χαίροις της Ηπείρου θεός πυρσός / και Ιωαννίνων πολιούχος και αρωγός / χαίροις ο πηγάζων, ιάσεων τα ρείθρα / Γεώργιε Τρισμάκαρ τοις σοι προστρέχουσι»*. Στον Ηπειρωτικό χάρτη, πρωτεύουσα θέση σ' όλους τους ναούς και τα μοναστήρια, κατέχουν οι εικόνες και οι τοιχογραφίες με παραστάσεις από το Μαρτύριο του Αγίου ενδόξου Νεομάρτυρα Γεωργίου. Πριν και μετά την απελευθέρωση, οι Γιαννιώτες αποκαλούσαν τον Αγίο τους «Αφέντη» της πόλεως.

Ο Φουστανελοφόρος Άγιος, είναι ο Άγιος Προστάτης και των ευζώνων της Προεδρικής Φρουράς, των ένδοξων φουστανελάδων που πρωτοστάτησαν στους εθνικούς αγώνες του Γένους μας. Στις 17 Ιανουαρίου του 2018, ημέρα εορτασμού μνήμης του, ο πρόεδρος της Δημοκρατίας κ. Προκόπης Παυλόπουλος ανακήρυξε τον Άγιο Νεομάρτυρα Γεώργιο, τον αποκαλούμενο και «Φουστανελά», σε προστάτη Άγιο της Προεδρικής Φρουράς. Χοροστατούντος και του Αρχιεπισκόπου κ.κ. Ιερωνύμου, ο οποίος προεξήρχε της Δοξολογίας και της καθιέρωσης του προσκυνηταρίου - εικονοστασίου σε μνημείο του Νεομάρτυρα, το οποίο κτίστηκε στον προαύλιο χώρο του στρατοπέδου της προεδρικής φρουράς, με δαπάνες του Συλλόγου των απανταχού Αγιοργιτών Γρεβενών, ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας μεταξύ άλλων είπε: «... η επιλογή του Νεομάρτυρα Αγίου Γεωργίου ως Προστάτη της Προεδρικής Φρουράς, δεν οφείλεται μόνο στην ευζωνική του περιβολή. Αυτό είναι το ένα ... Ο βαθύ-

τερος λόγος είναι το ίδιο το παράδειγμα του Νεομάρτυρος, που όποιος εντυπώσει στον τρόπο του μαρτυρίου του, αντιλαμβάνεται ότι συμβολίζει την αφοσίωση του ανθρώπου στο πιστεύω του. Ο Νεομάρτυς Άγιος Γεώργιος μαρτύρησε ακριβώς επειδή δεν δέχθηκε να αλλάξει το πιστεύω του, δεν δέχθηκε να απαρνηθεί την πίστη του. Τούτο έχει τεράστια σημασία για την Προεδρική Φρουρά, γιατί δείχνει αυτό που πάντοτε, από τότε που συστάθηκε, κάνει η Προεδρική Φρουρά ως σήμερα ...». Αναμφίβολα, διαχρονικά ο Εύζωνας - Τσολιάς, ντυμένος με την εθνική φουστανέλα, φάριο (φέσι), κάλτσες και τσαρούχια φουντωτά, ήταν σύμβολο λεβεντιάς και παλληκαριάς. Η λευκή φουστανέλα καθιερώθηκε ως εθνικό ελληνικό ένδυμα με νόμο το 1833. Αποτελείται από λαγκιόλια (τρίγωνα υφασμάτινα κομμάτια ραμμένα μεταξύ τους). Το λευκό της χρώμα συμβόλιζε την αγνότητα του αγώνα των Ελλήνων για την ελευθερία και οι τετρακόσιες μικρές πτυχές της, τα χρόνια της μαύρης σκλαβιάς. Ήταν σύμβολο νίκης για τους Έλληνες, τρόμου και φόβου για τους εχθρούς και στη θέα των Τσολιάδων όταν έκαναν γιουρούσι, οι Τούρκοι έλεγαν «Γκιαούρ Ασκέρ», οι δε καπεταναίοι αρματολοί προέτρεπαν τα παλληκάρια: «... Βάλτε τσελίκι στην καρδιά και σίδερα στα πόδια, κι αφήστε τα ντουφέκια σας και βγάλτε τα σπαθιά σας να κάνουμε γιουρούσι ...». Έτσι και ο φουστανελοφόρος Γεώργιος με «τσελικωμένη» ευψυχία, φιλοπατρία και χριστιανοσύνη, βάδισε ακατάβλητος στην θυσία και τη δόξα. **Σημειώνεται** πως ο Άγιος ανέκαθεν τιμόταν άτυπα ως προστάτης της Προεδρικής Φρουράς, γι' αυτό και το 2004 ο τότε Πρόεδρος της Δημοκρατίας, Κωστής Στεφανόπουλος, παρέστη στην γιορτή μνήμης στο χωριό Άγιος Γεώργιος Γρεβενών.

15. Σημαιοφόρος Πίστης και Ρωμιοσύνης

Αλήθεια, ποιο να ήταν το μέγα και ασυγχώρητο αμάρτημα ενός νέου παλικαριού, νιόπαντρου και μόλις 17-20 ημερών μικρο-πατέρα, που οδήγησε ένα φανατισμένο μπουλούκι τυραννίσκων να τον κρεμάσουν; Ένα ήταν κατ'εκείνους! Ότι ήταν Χριστιανός και Έλληνας (όπως γράφει και ο Δημ. Σαλαμάγκας). Ότι τόλμησε να ζει στον τόπο του, στον δικό του τόπο, που ήταν ο προαιώνιος κλήρος του. Ένας τόπος γεμάτος αγώνες, ιστορία, δόξες, καθα-

γιασμένος από ασυμβίβαστους ήρωες και «εσμός μαρτύρων». Ένας τόπος ποτισμένος με αίμα από φουστανέλες και ράσα. Ο Γεώργιος δεν εστασίασε, δεν πήρε τα όπλα να βγει αρματοκλέφτης στο βουνό αλλά αυτόνομα και αυθόρμητα με πηγαία χριστιανική πίστη, αντιστρατεύτηκε τον έρποντα εξισλαμισμό. Δεν τον λύγισε ο πόθος για το νεογέννητο παιδί του, η αγάπη για τη γυναίκα του, οι υποσχέσεις και οι νουθεσίες των τυράννων του, ούτε και το άνθος της ηλικίας του. Δεν αλλαξοπίστησε, βασανίστηκε, ταπεινώθηκε, δεν φοβήθηκε το θάνατο. Με την μαρτυρική θυσία του ξύπνησε τις ναρκωμένες και απελπισμένες συνειδήσεις των ραγιαδών και κράτησε άσβεστη τη φλόγα του Χριστιανισμού και του Ελληνισμού στη σκλαβωμένη Ήπειρο, όπως, πριν από 50 περίπου χρόνια, ένας άλλος οδοιπόρος-ιεραπόστολος της Χριστιανικής και Εθνικής πίστης, ο Κοσμάς ο Αιτωλός - ο Άγιος Πατροκοσμάς, που αναχαίτισε τον εξισλαμισμό και στέργωσε την πίστη στο Χριστό και το Γένος. Ο Γεώργιος στάθηκε αληθινό παλικάρι. Αθλητής του Χριστού και σημαιοφόρος της Ρωμιοσύνης.

16. Επανευαγγελισμός του Γένους η θυσία του Νεομάρτυρα.

«... Στους μάρτυρες και στους ήρωες / ανάμεσα σε βάζουν / κι ακόμα απάνω σε θωρούν / κι Άγιο σε λογαριάζουν...»

Στις αλύτρωτες πατρίδες, «που άργει νάρθη εκείν' η μέρα», ιδιαίτερα μάλιστα μετά την ανακήρυξη του νεοσύστατου κράτους, η βαρβαρότητα των κατακτητών είχε μετατρέψει τη ζωή των Χριστιανών σε κόλαση ταπεινώσεων και εξαθλίωσης.

Στην χλιοματωμένη πόλη των Ιωαννίνων, η θρησκευτική και η ηθική κατάρπτωση των Χριστιανών ήταν ανομολόγητη, ακόμη και με εντολή (μπουγιουρντί) του σουλτάνου, οι καταπιέσεις για αλλαξοπιστία ήταν εξοντωτικές και απάνθρωπες. Στις σκλαβωμένες πατρίδες τίποτε δεν έπρεπε να θυμίζει ελληνισμό και ορθοδοξία. Ραγιάς σήμαινε ένας λαός απόκληρος, τσακισμένος ηθικά, κοινωνικά υποδεέστερος και υποζύγιο φόρων και υποχρεώσεων.

Μέσα σ' αυτόν το βαρύ και μεγάλο χειμώνα της χριστιανικής και εθνικής ρωμιοσύνης, ο μαρτυρικός απαγχονισμός του Γεωργίου, «... επέρρωσε το θρη-

σκευτικό φρόνημα εν Ηπείρῳ των Χριστιανῶν ... ἐπαυσαν αἱ αθρόαι ἐν αὐτῇ ἐξωμοσίαι, αἵτινες ἄχρι τότε καθημερινῶς σχεδόν ἐγένοντο...» γράφει ο Ηπειρώτης ιστορικός Κ. Μέκιος.

Αλήθεια, τι μπορεί να ήταν τελικά ο φτωχός και ταπεινός Γεώργιος από το Τσούρχλι Γρεβενών;

- Ένας έμμισθος ιπποκόμος Τούρκου αξιωματούχου;
- Ένας ονειροπόλος φουστανελάς;
- Ένας εμμονικός στασιαστής στην τουρκική θηριωδία;
- Ένας ρομαντικός εθνεγέρτης της Ρωμοσύνης;
- Ένας ιεραπόστολος της πίστης και της Ορθοδοξίας;

Οι βιογράφοι του τον παρουσιάζουν ως έναν πράο, άκακο, έντιμο, ολιγογράμματο και ολιγόλογο χριστιανό, που με το αλλόθρησκο όνομα Χασάν, ήταν στη δούλεψη Τούρκων αξιωματούχων και επειδή αρνήθηκε να αλλαξοπιστήσει, οι Τούρκοι αφεντάδες του τον κρέμασαν.

Η σκληρή όμως πραγματικότητα, ανεπηρέαστη από παρόμοιους χαρακτηρισμούς και αισθήματα, απέδειξε πως ο Γεώργιος ήταν ένα ατρόμητο παλικάρι «...*Ὡς φοράω ρούχα που με κάνουν να μοιάζω με Τούρκους. Η καρδιά μου είναι Ελληνική και Χριστιανική...*» έλεγε. Ακαταμάχητος ψυχικά, ο ίδιος αποκάλυψε στο μουσουλμάνο αυθέντη του, τον αμόλυντο Χριστιανικό και Ελληνικό θησαυρό που έκρυβε μέσα του και ασυμβίβαστος όδευσε στο πεπρωμένο του. Ήξερε πολύ καλά, πως με την ομολογία του αυτή θα καταπιεστεί, θα βασανιστεί για να αρνηθεί την πίστη του, όπως άλλωστε βίωναν εκατοντάδες χριστιανοί. Κι' όμως φορτωμένος με ακλόνητη πίστη, με ιδέες, οράματα και αδούλωτα ιδανικά, στις πιο κρίσιμες βασανιστικές και απάνθρωπες στιγμές της ζωής του, περιφρονώντας τον θάνατο, στάθηκε αγέρωχος, πέρα και πάνω από το συνηθισμένο και ανθρώπινο και σφράγισε το ύψιστο αγαθό, τη ζωή του, με τη θυσία του στο βωμό του χρέους.

Οι χοτζάδες και οι ουλαμάδες ήθελαν τον Γεώργιο ζωντανό μουσουλμάνο, παρά νεκρό χριστιανό. Πίστευαν πως αυτό θα λύγιζε περισσότερο τους χριστιανούς και θα ακολουθούσαν το παράδειγμα του. Στόχος τους ήταν ο καθολικός εξισλαμισμός και η πλήρης υποταγή τους. Ήθελαν να δείξουν πως η

Οθωμανική αυτοκρατορία δεν έχασε τον πόλεμο έστω και αν λίγα χιλιόμετρα πιο κάτω είχε γίνει Ελληνικό.

Ο Γεώργιος όμως στάθηκε γενναίο παλληκάρι! Διαφύλαξε το μεγαλείο της φυλής. Τα νίκησε όλα, υποσχέσεις, φόβο, θάνατο, απάθεια, άγονο ραγιαδισμό, οικογένεια και υπάκουσε στις εντολές της φλογισμένης ψυχής του από αγάπη και πίστη στο Χριστό και στη λευτεριά. Ο άδικος απαγχονισμός του, έδειξε πως η φονική νοοτροπία των Οθωμανών δεν άλλαξε και πως οι Τουρκαλβανικές αγριότητες και η ανικανότητα και οι διαμάχες των δεσποτάδων, είχαν αλλοτριώσει και την πίστη των Χριστιανών.

Το φωτοστέφανο που λάμπρυνε το κρεμασμένο άψυχο σώμα του Νεομάρτυρα στη μουσουλμανική αγχώνη, φώτισε όχι μόνο το μεγαλείο της ψυχής του που ταξίδευε στο υπέρτατο και θείο αλλά (φώτισε) και τις φοβισμένες ψυχές των σκλαβωμένων Γιαννιωτών. Η γενναιοψυχία του Νεομάρτυρα Γεωργίου συγκλόνισε τις ψυχές των απανταχού χριστιανών και σηματοδότησε τον επανευαγγελισμό του Γένους των Ελλήνων. Αναστήλωσε το εθνικό φρόνημα και δυνάμωσε την πίστη του καταπονημένου λαού. Το μαρτύριο του Γεωργίου σημάδεψε την ιστορία της πόλης των Ιωαννίνων, ζωντάνεψε το θρησκευτικό συναίσθημα και έθεσε τέρμα σε μία δεκαπενταετή παρακμή και εμφύλια θρησκευτική διαμάχη κλήρου και φατριών. Έτσι «ο χαλασμός» του Αγίου Νεομάρτυρος Γεωργίου κατέληξε σ' έναν ηθικό, εθνικό και χριστιανικό θρίαμβο και σε μία συντριβή του Τουρκομουσουλμανισμού.

Στο φρικτό μαρτύριο του Αγίου που ήταν αναπόσπαστα συνδεδεμένο με το μαρτύριο του Γένους, που κι' αυτό βίωσε στρατιές γενιτσάρων, σφαγές, εξισλαμισμούς, παιδομάζωμα, καταπιέσεις και βασανισμούς, κεντρικός ήρωας, απόστολος της πίστης, αθλητής του Χριστού και ένδοξος αγωνιστής, ήταν ο Άγιος Γεώργιος. Αυτή η θυσία-προσφορά του μακάριου Γεωργίου, που φώτισε τα σκοτάδια της σκλαβιάς και άναψε την ελπίδα της ανάστασης του έθνους, τον καθιέρωσε σαν μια από τις αγνότερες ηρωϊκές μορφές του νεώτερου Ελληνισμού, που σπάνια συναντά κανείς στην ιστορία του Γένους.

Η αγιοποίηση του Νεομάρτυρα, μέσα σε δεκαεννέα (19) μόλις μήνες, παρά την καταδικαστική απόφαση των Κατή και Βεζύρη Ιωαννίνων, ήταν εκείνη

την εποχή ένας φωτοβόλος φάρος ελπίδας και εγκαρδίωσης. Το πρόσωπο του Γεωργίου -γενναίο και ασυμβίβαστο, Χριστιανικό και Ελληνικό- τον ανεδείκνυε ως παράδειγμα γεναιότητας, ισχυρού και αδούλωτου λαϊκού και θρησκευτικού ήρωα, αφοσιωμένου μέχρι θανάτου στην υπεράσπιση της πίστης, της θρησκείας, της πατρίδας, της γλώσσας και της μνήμης. Αυτός ο Άγιος, βροντοφώναζε, με την θυσία του, προς όλες τις κατευθύνσεις εκκλησιαστικές, εθνικές, ηθικές, κοινωνικές, ελεύθερες και δουλικές, σε πιστούς και άπιστους, σε χριστιανούς και μουσουλμάνους πως «*ζη κύριος ο Θεός*». Σ' αυτόν τον Φουστανελοφόρο θαυματουργό Νεομάρτυρα Γεώργιο, ο καταδυναστευμένος λαός του Θεού απίθωσε την αποσταμένη ελπίδα αναζητώντας απαντοχή και δύναμη και αδιαφορώντας για τις συνέπειες τον ανακήρυξε, εις τον αιώνα τον άπαντα, **πνευματοφόρο-θαυματουργό άγιο Νεομάρτυρα, ένδοξο ήρωα και νικηφόρο εθνομάρτυρα.**

Το επιβεβαιώνουν η βαθειά ριζωμένη στη συνείδηση του λαού πίστη στα θαύματα και οράματα, όσων προστρέχουν στη χάρη του Αγίου προσδοκώντας σωτηρία, ίαση και προστασία. Είναι χαρακτηριστική η μαρτυρία του αντιστρατήγου Διονυσίου Γεωργίου, που περιγράφει στο βιβλίο του και ο Αγιοργίτης Γυμνασιάρχης Χρήστος Γ. Δρόσος πως, κατά τη διάρκεια της πολιορκίας των Ιωαννίνων το 1913, ο εκδότης της εφημερίδας «Αργυρόκαστρον» είδε στον ύπνο του τον Άγιο και του είπε:

«Αύριο Ντίλιο, είσαι ελεύθερος, έρχεται ο Κτήτωρ.

- Έρχεται ο Μωάμεθ ρώτησε απορημένος ο Ντίλιος.

- Όχι, έρχεται εκείνος στον οποίον ανήκει η πόλις των Ιωαννίνων και ολόκληρος η Ήπειρος...», 21 Φεβρουαρίου 1913 τα Γιάννενα λευθερώθηκαν.

Σε δεύτερη αφήγησή του ο συγγραφέας, υποκρινόμενος πως δεν γνωρίζει τον Άγιο «Φουστανελά», που είδε στο ναό της Αγίας Παρασκευής στο Επταχώρι του Βοΐου, η εκκλησιάρισσα κυρά Ευδοξία του είπε: «*Α! παιδί μου αυτός είναι μεγάλος Άγιος. Είναι ο προστάτης και σωτήρας μας ... σε κείνες τις βουνοκορφές απέναντι περπατούσε πάνω-κάτω μπροστά στους στρατιώτες που πολεμούσαν το 1940 και εκεί σταμάτησε και έδωξε τους Ιταλούς που 'ρθαν να πάρουν τον τόπο μας...*». Ανάλογα περιστατικά διηγούνταν και οι συγχωριανοί

μας, που είχαν πολεμήσει στο Βορειο-ηπειρωτικό μέτωπο το 1940-1941.

Ο μαρτυρικός θάνατος, η θαυματουργική φήμη, η θρησκευτική λατρεία και η ιδιαίτερη ενδυματολογία του Αγίου με την ηρωϊκή-λεβέντικη Ελληνική φουστανέλα συνετέλεσαν να εξαπλωθεί η λατρεία και η γενναιότητα του νεομάρτυρα Γεωργίου σ' όλους τους πληθυσμούς των βορείων ορθοδόξων λαών της Χερσονήσου του Αίμου και των παραδουνάβιων περιοχών. Ιδιαίτερα μάλιστα μετά την υπογραφή του Χάτι Χουμαγιούν (Hatti Humajun) 1856, με το οποίο αναγνωρίστηκε το δικαίωμα της ανεξιθρησκίας και ισότητας ανάμεσα στους χριστιανούς και μουσουλμάνους, η μορφή του «φουστανελά» Αγίου αναπτέρωσε το χριστιανικό και εθνικό φρόνημα των δοκιμαζομένων και αλύτρωτων περιοχών του Ελληνισμού, και όχι μόνο, και έτσι τιμάται ως Νεομάρτυρας αλλά και ως Εθνομάρτυρας.

ΜΕΡΟΣ ΠΕΜΠΤΟ

ΟΠΩΣ ΤΑ ΑΚΟΥΣΑ

1. Ενύπνιες συνομιλίες Αγίου.

Είχα την τύχη να μεγαλώσω με ατελείωτα ακούσματα για το ναό και τον Αγίο μας, από την μακαρίτισσα τη μάνα μου Στρατούλα (Ευστρατία), που ως και το 1960, σ' αυτήν την περιοχή καλλιεργούσαμε τότε τα χωράφια σε διάφορες τοποθεσίες, Παλιόρογκο, Μελίσσι, Πουράκια, Βλησίδα (Τσουγκρί-Παλαιόκαστρο). Ακούσματα που και η μάνα μου είχε αποτυπώσει στη μνήμη της από τον παππού της Θόδωρο Καραγιώργο και τον πατέρα της Λεωνίδα. Μικρό δεκάχρονο παιδί τότε, σα μαζεύαμε τις φακές στο πλάι-Πουράκια κοντά στο ναό, ρωτούσα:

- Τι εκκλησιά είναι αυτή μάνα και γιατί τι χτίσανε εδώ στην ερημιά;

- Α παιδάκι μου, αυτή είναι του «φουστανελά» τ' Αϊ-Γιώργη. Την έχτισαν ξένοι μάστοροι. Βοηθάγανε όλοι οι χωριανοί. Ήταν και ο παππούλης μου τότε. Γυναίκες, άντρες, κουβαλάγανε πέτρες, ξύλα, πλάκες, αγκωνάρια από το μαντέμι, ασβέστη από την ασβεσταριά, έφτιαναν λάσπη, νερό έφερναν από το μύλο ή από τον αβράδιαγο στο παλιάλωνα, μέσα σε ασκιά φορτωμένα σε ζώα, δούλευαν όλα τα καλοκαίρια για χρόνια.

- Ποιος ήταν ο Φουστανελάς;

- Ήταν ένας εύζωνας που τον κρέμασαν οι Τούρκοι στα Γιάννενα γιατί ήταν Χριστιανός. Αυτός αγίασε. Ένα βράδυ, εδώ που είχε τα πρόβατά του ο Βασίλης Ταλαγάνης, είδε στον ύπνο του έναν φουστανελά να του λέει: Εδώ στ' αλώνι να μου χτίσεις μια εκκλησιά σαν το σχέδιο πούχω στη ρίζα του δένδρου (Βελανιδιά).

- Σε ποιον Ταλαγάνη, στον «ξτόδουλο» τον γείτονά μας;

- Όχι. Αυτός είχε το σπίτι του στις Πλάκες. Αυτοί οι Ταλαγαναίοι ήταν τότε μεγάλοι βλάχοι. Το καλοκαίρι είχανε τα πρόβατα στο χαλίκι, το χινόπωρο, όταν μαζεύονταν, τα στάρια, τα καλαμπόκια, τα σταφύλια, φέρνανε τα πρό-

βατα εδώ, γιατί δεν είχε κρύα και χιόνι και μετά τ' Άη Δημητρίου, χαμπλά από την Αμπρακιά κατέβαιναν στα χειμαδιά στη Τσιάνα - κατσιούπ (κάμπο).

Από 'δω και πέρα η επιχώρια παράδοση είναι ίδια και απaráλλαχτη, όπως ιστορείται 175 και πλέον χρόνια απ' όλους τους ντόπιους κατοίκους, με γραπτές και προφορικές μαρτυρίες και όπως τις έχουμε καταγράψει. Έχει γίνει πλέον γνωστή στα γύρω χωριά, στην ευρύτερη περιοχή και σχεδόν σ' όλη την Δυτική Ελλάδα και από τοπική λαϊκή παράδοση έχει γίνει παραδοσιακή ιστορικότητα.

Όλες οι παραδοσιακές αφηγήσεις μιλάνε για ενόραση του Βασίλη Ταλαγάνη, για τις συχνές ενύπνιες συνομιλίες του με τον Άγιο, για τη θέση και το σχέδιο του ναού που υπέδειξε ο ίδιος ο Άγιος, για εράνους σ' όλη την περιοχή, για το γκρέμισμα του ναού κάποιες νύχτες από το «Φουστανελά», για 17-18 Ηπειρώτες μαστόρους που το ξανάχιζαν, για το θάνατο του μαστορόπουλου, για ένα αδιάκοπο μελισσολόϊ ανθρώπων που κουβαλούσαν από τα φαράγγια της πλαγιάς ζαλωμένοι όλα τα οικοδομικά υλικά, για εργάτες στα μαντέμια και στα ασβεστοκάμινα, για μοναστηράκι-κελιά και καλογήρους. Όλοι με τα μάτια του σώματος και της ψυχής έβλεπαν και έλεγαν τα ίδια πράγματα. Έτσι υψώθηκε στο διάσελο του Αετού ο περίτεχνος ναός, όπως τον ήθελε ο Άγιος και η παράδοση.

Εκεί στην “μεγαλοπρεπή” μοναξιά του τον συντροφεύουν μικρές και μεγάλες ιστορίες. Λέγεται ότι, την ώρα που στέργιωνε το ανάστημά του, κάποιος συντοπίτης τσοπάνος ρώτησε τους μαστόρους: - Τι κάνετε εσείς εδώ; - Κτίζουμε μια εκκλησιά. - *Α, σ' αυτή την εκκλησιά που φτιάχνετε εσείς, εγώ για καντήλια και κεριά, θ' ανάβω γκριζάκια (ροζιάρικα ξύλα από έλατο).* Αλλά ο Άγιος δεν συγχωρούσε τις ειρωνείες. Εκείνος ο βοσκός το βράδυ στον ύπνο του - κατά πως μολογούσε και η μάνα μου- ξυλοφορτώθηκε. Το πρωί φοβισμένος έσφαξε ένα γκιοσέμι (μεγάλο κατσίκι) και το πρόσφερε στους μαστόρους του ναού!

Όσο και να μη θέλει να το πιστέψει κανείς αυτό, μια παρόμοια σκηνή επαναλήφθηκε, ύστερα από 155 περίπου χρόνια, στο ίδιο χώρο, για την ίδια εκκλησία, φυσικά με άλλα πρόσωπα και με ανάλογη ενδιαφέρουσα στιχομυθία.

Να, πως περιγράφει την απρόβλεπτη αυτή σκηνή ο Γιώργος Κωνσταντινίδης (Γ.Κ.): «σε μία από τις πρώτες μας επισκέψεις στο Ναό, 3 Δεκεμβρίου 2000, εντελώς αθόρυβα εμφανίστηκε μπροστά μας η κ. Λουκία Λισγάρα (Λ.Λ.) που έβο-

σκε εκεί κοντά τα ζωντανά της. Ήταν μία από τους τσοπάνηδες που περνούσαν κάθε μέρα από το ναό, έκαναν το σταυρό τους, κάποτε άναβαν κι ένα κερί, σκούπιζαν, πρόσεχαν για «σταλαγματιές» ... κι άλλες ζημιές. Ύστερα από τα καλημερίσματα ακολούθησε ο διάλογος:

Λ.Λ. *Ποιος είναι αυτός;*

Γ.Κ. *Είναι αρχιτέκτονας. Ήρθε για να φτιάξουμε την εκκλησία.*

Λ.Λ. *Μωρέ, προσέξτε μην τ'χαλάστε ολότελα.*

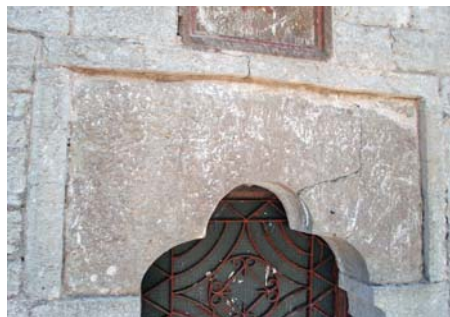
Γ.Κ. *Μη φοβάσαι κυρά Λουκία. Θα γίνει ωραία. Έλα να σε βγάλω φωτογραφία.*

Πρόθυμα ήρθε για την φωτογραφία από τη μεριά του Ιερού».

Η αδιάψευστη αυτή επανάληψη της σκηνής με διαφορετικά πρόσωπα, αλλά ίδια συναισθήματα και το ίδιο ενδιαφέρον για το ναό, ίσως μεταπλάθει την πρώτη αφηγηματική μυθική παράδοση σε ιστορικό βίωμα-γεγονός.

2. Το ραγισμένο υπέρθυρο

Το υπέρθυρο της δυτικής εισόδου, ράγισε από την εποχή της ανέγερσης του Ναού. Ο πρωτομάστορας είπε ότι πέρασε κάποιος φθονερός άνθρωπος, το μάτιασε και ράγισε. Την παράδοση αυτή μεταφέρει σε τούτο το βιβλίο με τη μαρ-

τυρία του και ο Χριστόφορος Ντζούφρας.

Όταν το άκουσε ο Μάστρο-Ηλίας ο Γραβάνης χαμογέλασε και σχολίασε: «Λέμε κι εμείς οι μαστόροι, καμιά φορά, κάνα ψέμα. Δεν το μάτιασε κανένας. Απλά η δυτική πλευρά στη βορινή γωνία είναι θεμελιωμένη πάνω σε ακλόνητο βράχο. Στη νότια γωνία δεν υπάρχει βράχος. Με το βάρος της τοιχοποιίας το έδαφος στη γωνία αυτή υποχώρησε κάποια χιλιοστά και το υπέρθυρο δεν άντεξε...».

3. Το αλώνι που γίνεται Ναός

Η παράδοση θέλει στη θέση που κτίστηκε ο ναός να ήταν μεγάλο αλώνι. Η θέση ήταν ιδανική. Ύψωμα, ανοιχτό στους αέριδες που βοηθάνε στο αλώνισμα και στο λίνχισμα και σχεδόν στο κέντρο πολλών χωραφιών που τότε και ως τις δεκαετίες 1950-60 καλλιεργόντουσαν συστηματικά. Επειδή ήταν άνδρα συνήθως σπέρνονταν το φθινόπωρο με σάρια, βρώμη, φακές, ρεβίθια αλλά και κάποιες χρονιές και με «κοντόροκο» καλαμπόκι. Σχεδόν το μισό χωριό και ιδιαίτερα οι κάτοικοι του συνοικισμού Τσιορνόκου είχαν και έχουν στην περιοχή και γύρω από το ναό χωράφια. Κι όπως θυμάται και περιγράφει ο Λάμπρος Χρ. Παναγιωτόπουλος, ανεβαίνοντας από την «τσουμέλα» για τον Άη Γιώργη περνώντας τα «Κωστέϊκα» καλύβια, χωράφια είχαν οι Κωστοπουλαίοι, (Κουστονάσιος, Κουστογιάννης), οι Κωνσταντινιδάιοι. Πιο πάνω, στο πλάι-πουράκια, είχαν οι Παναγιωτοπουλαίοι (Χρίστος και Κωνσταντής) και Κωστοπουλαίοι. Στα μακροχώραφα οι Πριοβολαίοι και Ταλαγαναίοι. Ανατολικά του ναού πέρα και κάτω του νεκροταφείου προς τον Αετό, χωράφια είχαν οι Καραθανασαίοι (Σωτήρης, Γιάννης), Παναγιωτοπουλαίοι και Λυσγαράιοι. Δυτικά του ναού και πέρα ως τα μαντέμια της Τσούκας χωράφια είχαν οι Καραγιωργαίοι, οι Κοτσαλαίοι, οι Σιαδημαίοι, οι Παναειταίοι και ο Φώτης Πριόβολος. Νότια του ναού και κάτω ως τα Αμπρακιώτικα καλύβια, κατά πολυχρόνιο έθιμο, αυτά δόθηκαν από τους Γκερτοβίτες ως αφιερώματα στο ναό για την συντήρησή του. Μάλιστα για κάποια χρόνια τα είχε ενοικιάσει ο Χρήστος Αθ. Παναγιωτόπουλος, όπως θυμάται ο Λάμπρος, δίνοντας ως ενοίκιο πέντε (5) οκάδες τη μια χρονιά σιτάρι και την άλλη καλαμπόκι. Μετά το

κτίσιμο του ναού το αλώνι έγινε λίγο πιο κάτω στη Τσουμέλα. Σήμερα όλα αυτά, άγονα και ακαλλιέργητα, έχουν γίνει δάση.

4. Τάφος του Μαστορόπουλου

Θυμάμαι τον παπά-Βασίλη Κωστόπουλο, που κάθε φορά που λειτουργούσε στον Αϊ- Γιώργη με έπαιρνε μαζί του για να τον βοηθάω. Μέσα σ' ένα σακούλι είχε το Ευαγγέλιο και το δισκοπότηρο. Κατηφορίζοντας πρωϊ-πρωϊ (θαμπούλια) το μονοπάτι, ο παπά-Βασίλης ψέλνοντας μουρμουριστά, φθάναμε στο νερόμυλο. Περνώντας το γιοφύρι στη Λογγά, ανηφορίσαμε για το «παλιό-ρογκο» και ανάμεσα από ξερολαγκαδιές, λατσούδια και σπαρμένα αμπελο-χώραφα φθάναμε στο αλώνι στην «τσουμέλα». Από 'κει και 'πάνω ο καγκελωτός ανήφορος, μέσα από ελατιάδες, κόντυνε τα βήματά μας. Στον Αϊ-Γιώργη, πρώτος και καλύτερος μας περίμενε ο μπάρμπα Κώστας ο Μπίστας που ήταν και ψάλτης. Απολείτουργα ρωτούσα τον παπα-Βασίλη και τους μεγαλύτερους για τον Άγιο, το Ναό, για τα μοναστηράκια. Οι περισσότεροι θυμόντουσαν τους καλογήρους Φιλάρετο και Παρθένιο. Μάλιστα ο Παρθένιος βοηθούσε τον παπα-Λάζαρο (πατέρα του παπα-Βασίλη) όταν λειτουργούσε στον Αϊ- Γιώργη, ψέλνοντας και διαβάζοντας τον Απόστολο. Έλεγαν και για τον κτήτορα του ναού Βασίλη Ταλαγάνη που καλογήρεψε ως τον θάνατό του καθώς και για μια μοναχή που είχε πάει όταν ακόμα κτιζόταν ο ναός και βοηθούσε τους μαστόρους μαγειρεύοντας.

«Να, εδώ έθαψαν και το παιδί του πρωτομάστορα που πέθανε όταν έχτιζαν το ναό», έλεγε ο παπα-Βασίλης, δείχνοντας ένα σημείο με πέτρες πίσω από το Ιερό του ναού.

Αυτόν τον τάφο, που συνδέεται απόλυτα με την παραδοσιακή ιστορικότητα του τόπου, των μαστόρων, των Γκερτοβιτών και του χρόνου ανοικοδόμησης του Ναού, ο Σύνδεσμος των Απανταχού Αργυροπηγαδιτών-Τριγωνίδος «Ο ΑΓ. ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ» τον ανέδειξε, φτιάχνοντας στον περίβολο του Ναού περίτεχνο αναμνηστικό μνημείο και μάλιστα από πέτρες του παλιού σπιτιού των Ταλαγαναίων, την οικογένεια του κτήτορα του Ναού. *Αλήθεια τι «Θεία» συγκυρία μπορεί να είναι κι' αυτή!*

Ο συγχωριανός μας Γιώργος Κωνσταντινίδης, για τον Μαστορόπουλο που έφυγε, έγραψε στο «γράμμα μας», φύλλο 178:

«...Ο Ναός του Νεομάρτυρα Αγίου Γεωργίου του εξ Ιωαννίνων στο Αργυρό Πηγάδι του Δήμου Θερμού είναι ένα ξεχωριστό θρησκευτικό μνημείο, χαρακτηρισμένο από το Υπουργείο Πολιτισμού ως μνημείο που χρήζει ειδικής προστασίας, και που προσελκύει το ενδιαφέρον πολλών επισκεπτών παρόλες τις δυσκολίες του χωματόδρομου πρόσβασης... Είναι ο πρώτος ναός που κτίστηκε προς τιμήν του Αγίου. Η ανέγερσή του άρχισε το 1841, τρία μόλις χρόνια μετά το μαρτύριο τού Αγίου και δύο μετά την αγιοποίησή του, και ολοκληρώθηκε το 1847.

Σε μια εποχή που στα τουρκοκρατούμενα Ιωάννινα γινόταν προσπάθεια ακόμα και η αγιοκατάταξη του Νεομάρτυρα να μην προβληθεί ιδιαίτερα, η ορεινή Αιτωλία πήρε την πρωτοβουλία για την ανάδειξη και προβολή του Αγίου. Για την ανέγερση του Ναού πρωτοστάτησε ένας παλιός αγωνιστής του '21, ο Βασίλειος Ταλαγάνης ... Για τους μαστόρους που έκτισαν το Ναό δεν γνωρίζουμε πολλά πράγματα. Σύμφωνα με την καταγεγραμμένη τοπική παράδοση ήταν Ηπειρώτες. Για τον πρωτομάστορα γνωρίζουμε μόνο το μικρό του όνομα Χρήστος, ήταν ο Μαστροχρήστος. ... Το αποτέλεσμα επιβεβαιώνει ότι επρόκειτο για έναν πολύ καλό μάστορα της εποχής. Μακάρι κάποια στιγμή να έρθουν στο φως περισσότερα στοιχεία για αυτόν ... Από την εποχή, λοιπόν, της ανέγερσης του Ναού, παραμένει ζωντανή η ιστορία του Μαστορόπουλου. Ο πρωτομάστορας είχε μαζί του το παιδί του ως μαστορόπουλο. Έχουν γραφεί πολλά για τα μαστορόπουλα... Όμως οι συνθήκες ήταν δύσκολες, το παιδί αρρώστησε, γιατρός κοντά δεν υπήρχε και δυστυχώς πέθανε. Και ο πρωτομάστορας πήρε την απόφαση να μην θάψει το παιδί του στο νεκροταφείο του χωριού αλλά εκεί, κοντά στον ανεγειρόμενο Ναό, κοντά στο έργο του. Δεμένος με το έργο του, ο μάστορας δεν μας άφησε εκεί μόνο το Ναό αλλά και το παιδί του....

Ένας μικρός τάφος που οι παλιότεροι τον θυμόμασταν να ξεχωρίζει από μια σειρά μικρές πέτρες που τον οριοθετούσαν, κινδύνευε να σβήσει εντελώς. Βρίσκεται ανατολικά του Ναού, στο χώρο ανάμεσα στο Ναό και το νεκροταφείο που διαμορφώθηκε για τους νεκρούς του συνοικισμού Τσορνόκος. Εκτιμήσαμε ότι

δεν μπορούσαμε να αφήσουμε τον τάφο αυτόν να χαθεί. Η ανάδειξη του τάφου και της ιστορίας του ήταν μια εκκρεμότητα που έπρεπε να αντιμετωπιστεί.

Αποφασίσαμε ως Σύνδεσμος Αργυροπηγαδιτών να αναδείξουμε τον τάφο του Μαστορόπουλου και να τοποθετήσουμε μια αναμνηστική πλάκα, μια οφειλόμενη τιμή στα μαστορόπουλα και τους μαστόρους του συγκεκριμένου έργου αλλά και γενικότερα... Καταλήξαμε σε μια παράσταση που αναδεικνύει τη σχέση του μάστορα με το μαστορόπουλο, μια σχέση που σε όσους είμαστε παιδιά μαστόρων είναι γνωστή από την προσωπική μας εμπειρία ... επιγράφοντας «ΣΤΟ ΜΑΣΤΟΡΟΠΟΥΛΟ ΠΟΥ ΕΦΥΓΕ ΠΡΙΝ Η ΝΙΟΤΗ ΚΑΙ Η ΤΕΧΝΗ ΤΟΥ ΑΝΘΙΣΟΥΝ».

Πιστεύουμε ότι το έργο είναι αντάξιο του σκοπού του. Ο θέρμιος τεχνίτης πέτρας Σωτήρης Χολέβας έδωσε τον καλύτερο εαυτό του. Αγκάλιασε την ιδέα και έβαλε το μεράκι του. Το αποτέλεσμα τον δικαιώνει...

Τις πέτρες για το κτίσιμο του περίγυρου του νέου τάφου, ο Σωτήρης τις αναζήτησε και τις βρήκε στα ερείπια του παλιού Ταλαγανέϊκου σπιτιού. Η Ειρήνη Βασιλείου Ταλαγάνη-Παναγιωτοπούλου, μακρινή εγγονή του κτήτορα του Ναού Βασιλείου Ταλαγάνη, που ζει στην Αγία Σοφία, έδωσε πρόθυμα τη συγκατάθεσή της. Πολλοί βοήθησαν με τις ιδέες τους, με τη συμμετοχή τους στο στήσιμο του μνημείου ... και την ανακαίνιση του ναού 2011/12. Όταν πρόκειται για τον Άγιο Γεώργιο μια τέτοια στάση των Αργυροπηγαδιτών είναι δεδομένη. Ο Ναός του

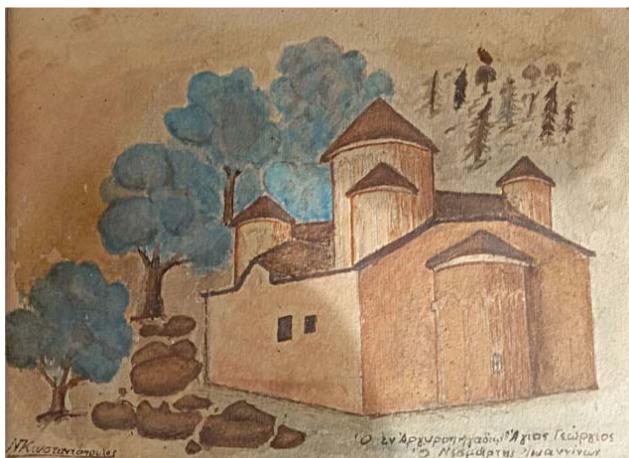
Νεομάρτυρα είναι το χαρακτηριστικό κτίσμα, το κόσμημα του χωριού, συνδεδεμένο με την ιστορία του και την πορεία των ανθρώπων του. Τον κτίσανε, τον συντηρούν για δυο αιώνες τώρα και είναι περήφανοι για αυτόν...».

5. Εκδρομές στον Αϊ- Γιώργη

Σχεδόν κάθε χρόνο, κάθε άνοιξη, όλοι οι δάσκαλοι που πέρασαν μεταπολεμικά από το χωριό διοργάνωναν εκπαιδευτικές εκδρομές στον Αϊ-Γιώργη. Ο ποδαρόδρομος 2-2,5 χλμ που οδηγούσε στον Αϊ-Γιώργη, έτσι ονομάστηκε η περιοχή από τότε που κτίστηκε ο ναός, ήταν κατηφορικός ως το νερόμυλο. Εκεί μια στάση, για να δουν και να μάθουν τα παιδιά, πως δουλεύει ο μύλος και πως γίνεται το άλεσμα των δημητριακών. Ύστερα ανηφορίζοντας το μονοπάτι, ανάμεσα από σπαρμένες ξεροπεζούλες, ζωσμένες από έλατα, κέδρους, πουρνάρια, ακόμα μια στάση στο αλώνι στην Τσουμέλα και μετά με μια ανάσα μπροστά στον Αϊ-Γιώργη. Εκεί ήταν τόπος συνάντησης των δύο σχολείων των γειτονικών χωριών Αργυρού Πηγαδίου και Αμβρακιάς.

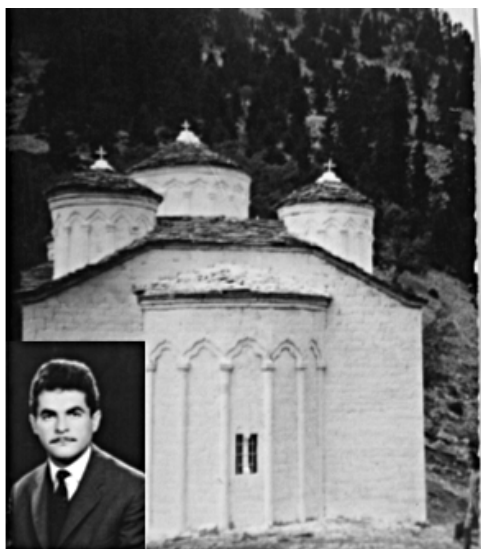
Σε μια τέτοια εκδρομή το 1958 ο δάσκαλος μας Νίκος Κωνσταντόπουλος, ζωγράφισε (σκιτσάρισε) το ναό, αφήνοντάς μας μια εικόνα του από εκείνη την εποχή.

Από μια άλλη εκδρομή, του 1965, είναι η επόμενη φωτογραφία του Ναού από το δάσκαλο Λεύτερη Κολιό, ο οποίος γράφει στο βιβλίο του για τη γενέτειρά του Μανωλιάσσα Ιωαννίνων: «Νεοδιόριστος δάσκαλος ακόμα, στην προσπάθειά μου να προβάλω την ιδιαίτερή μου πατρίδα, τα Ιωάννινα και πιο στενά τη Μανωλιάσσα, μέσα στις εορταστικές εκδηλώσεις για τις

Την απεικόνιση αυτή του δασκάλου την είχε στο σπίτι του στην Αγία Σοφία ο Χρήστος Δ. Κωστόπουλος

εθνικές αλλά και τις θρησκευτικές γιορτές, έβαζα και κάτι που αφορούσε την περιοχή των Ιωαννίνων. Σε αυτό με βοήθησε πάρα πολύ και η μικρή αλλά πανέμορφη εκκλησία του Αγίου Γεωργίου του Νεομάρτυρα που ήταν χτισμένη σε έναν αυχένα υψώματος του χωριού στο οποίο υπηρετούσα, το Αργυρό Πηγάδι Αιτωλοακαρνανίας. Πολλές φορές δεχόμουν ερωτήσεις τόσο από τους μαθητές μου, όσο και από τους μεγάλους, γύρω από τη ζωή και το μαρτύριο του Αγίου, γύρω από την ιστορία του πολέμου 1912-1913 ή και πολλές φορές γύρω από τον πατριώτη τους Πατροκοσμά για το πού πέρασε, πού δίδαξε, πού θανατώθηκε...».

Ναός Αγ. Γεωργίου
του Νεομάρτυρος
εξ Ιωαννίνων.
Φωτ. 1965 εφ. Αργυρού-
γιάδι. Κορίνθ.

Πρόσκληση να
μη χλωθεί
β

Όχι Λευτέρη, δεν χάνεται!

6. Ο «Άγνωστος Ναός»

Κάποιοι έμαθαν αργά για τον Πρώτο Ναό του Νεομάρτυρα Αγίου Γεωργίου, του αποκαλούμενου και «Φουστανελά» και προσπαθούν να καταλάβουν το πώς και το γιατί το κτίσιμο του ναού το 1847 στο χωριό Γκερτοβός (Αργυρό Πηγάδι) δεν είναι τυχαίο. Ούτε ο ναός αυτός δόθηκε ως χάρισμα ή προσφορά σ' αυτό το χωριό.

Είτε από «Θεία ή Αγία βούληση», είτε από ενύπνια έμπνευση του Βασίλη Ταλαγάνη, το Αργυρό Πηγάδι, κατέχει μια μεγάλη ιστορική πρωτιά. Στο

ορεινό αυτό ελευθεροχώρι, που δεν στάθηκε Τούρκος, κτίστηκε ο πρώτος ναός στη μνήμη του Νεομάρτυρα Αγίου Γεωργίου «...του εν Ιωαννίνους αθλήσαντος και εκ Τσουρχλίου Γρεβενών καταγόμενος...» και πιθανότατα είναι ίσως και ο πρώτος ιστορικός χριστιανικός ναός, που χτίστηκε από τα θεμέλιά του την εποχή εκείνη (1842/1847) στο νεοσύστατο Ελληνικό Κράτος. Αυτό πρέπει να αναγνωρισθεί και να καταγραφεί στις σελίδες της ιστορίας της Εκκλησίας και της Ρούμελης ως κεφάλαιο μοναδικής και ειδικής σημασίας και να αποτελέσει αντικείμενο επιστημονικής έρευνας και τεκμηρίωσης. Ο λιθοκτιστος πεντάτρουλος ναός του Αϊ-Γιώργη του «Φουστανελά» στο ορεινό χωριό Αργυρό Πηγάδι του Δήμου Θέρμου, Νομού Αιτωλοακαρνανίας, είναι ένα από τα πολυτιμότερα ιστορικά μετεπαναστατικά χριστιανικά μνημεία του χωριού, του Δήμου και κατ' επέκταση του νομού.

Επί 150 και πλέον χρόνια, ως το 1997 που γιορτάστηκε η εκατοπεντηκονταετία, εκτός από τους κατοίκους του χωριού και κάποιων από τα, δύο-τρία, τριγύρω χωριά, κανένας οργανισμός, καμία υπηρεσία (Κρατική και Εκκλησιαστική), κανένας Σύλλογος και καμία αδελφότητα Ηπειρωτών, δεν ήξεραν πως υπάρχει τέτοιος ναός και αν λειτουργείται.

Πολύ εύστοχα, στη δεκαετία του 1980 ο Δάσκαλος Θανάσης Πυρπύλης, με άρθρο του στην εφημερίδα «ΝΕΟΙ ΚΑΙΡΟΙ» Αγρίνιου, έγραψε χαρακτηριστικά για τον «άγνωστο ναό» της ορεινής Τριχωνίδας ότι «...δεν πρόκειται για ένα απλό ξωκλήσι. Είναι κτισμένος με πελεκητές πέτρες, η στέγη του καλύπτεται από πέτρινες πλάκες και το σπουδαιότερο, φέρει 5 τρούλους... Ο ναός αυτός, μολονότι αξιόλογος είναι άγνωστος στους πολλούς και κυρίως τους δραστήριους και ευσεβείς Ηπειρώτες της περιοχής μας. Πρόκειται γιo το ναό του Αγίου Γεωργίου του Νεομάρτυρα του εν Ιωαννίνους μαρτυρήσαντος που βρίσκεται στην ορεινή Τριχωνίδα πάνω στον αυχένα ράχης, που χωρίζει τα δύο χωριά Αργυροπηγάδι και Αμβρακιά. Ίσως είναι από τους πρώτους ναούς του Αγίου. Είναι χτισμένος το 1847 με τις ενέργειες κάποιου ευσεβούς Αργυροπηγαδίτη ονόματι Βασ. Ταλαγάνη... Περιμένει, με υπομονή να γίνουν κάποιες επισκευές της στέγης που στάζει, να καλλωπισθεί εσωτερικά, να συνδεθεί οδικά με τον κοντινότερο αμαξινό δρόμο (1-1 1/2 χμ.) και, το κυριότερο, περιμένει

πιστούς να λειτουργιούνται. Τέλος περιμένει ο Άγιος τους εν Αग्रινιώ συμπατριώτες του να συμπροσευχηθούν κάποτε μέσα στην απαλή γαλήνη κάποιου πρωινού, δίπλα απ' το πανέμορφο και γοητευτικά ελατοδάσος που προστατεύει. Για την κούραση απ' το χωματόδρομο (25 περίπου χμ. πάνω απ' το Θέρμο) πλούσια θα αποζημιωθούν οι προσκυνητές από την ευλογία του Αγίου και τη σπάνια ομορφιά της φύσεως...».

Μετά όμως τις εορταστικές εκδηλώσεις της 150ετίας που διοργάνωσε ο «Σύνδεσμος των Απανταχού Αργυροπηγαδιών Τριχωνίδας ο ΑΓΙΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ» και μάλιστα μετά τις μεγάλες κινητοποιήσεις (2011/12) για την ανακαίνιση του ναού, αλλά και με την ανάδειξή του μέσα από τις ποικίλες δράσεις του Συνδέσμου - εφημερίδα, ιστοσελίδα, Κέντρο Περιβαλλοντικής Ευαισθητοποίησης και Ανάδειξης της Πολιτιστικής Κληρονομιάς Ορεινών Χωριών και το βιβλίο που ακολούθησε, αναρτήσεις στα ηλεκτρονικά μέσα, Συνέδρια κ,λ. όλο και περισσότεροι μαθαίνουν για το ναό και την ιστορία του.

Αναπόφευκτα η ανάδειξη, η μελέτη και προπαντός η επισκεψιμότητα στην περιοχή και το Ναό γεννά πολλά και εύλογα ερωτήματα, για το **πώς και το γιατί** οι Γκερτοβίτες, με **ποιά και πόσα** τεχνητά και οικονομικά μέσα, **πόσοι και ποίοι** έκτισαν τότε αυτόν τον περικαλλή και “πολυδάπανο” ναό. Ήταν μόνοι τους ή μήπως δέχθηκαν σημαντικές προσφορές και προσωπική βοήθεια από άλλους ανθρώπους πέρα και έξω από τους συγχωριανούς τους **και από ποιούς;** Στα περισσότερα, από τα λογικοφανή αυτά ερωτήματα του σημερινού επισκέπτη-προσκυνητή, εδώ και εκατόν ογδόντα και πλέον χρόνια, έχει δώσει αδιάψευστη απάντηση η ολοζώντανη τοπική παραδοσιακή πραγματικότητα.

Οι κάτοικοι του χωριού έμαθαν να ζουν με τις ιστορίες, τους θρύλους και τις παραδόσεις που περιτυλίζουν το ναό τους. Το δημιούργημα των προγόνων τους. Είναι πεπεισμένοι πως οι οραματισμοί του «βοσκού» Ταλαγάνη και η αποφασιστικότητά τους θεμελίωσαν και στέργισαν αυτό το ναό.

Αναμφίβολα με τα σημερινά δεδομένα μπορεί να φαντάζει ακατόρθωτο να κτίστηκε την εποχή εκείνη ο περικαλής αυτός Ναός στη θέση που βρίσκεται μόνο από τους φτωχούς αγροτοκτηνοτρόφους Γκερτοβίτες. Ταξιδεύοντας όμως στο παρελθόν με τη γνώση -της ιστοριογραφίας και τις συνθήκες ζωής

μας, στα δύσκολα χρόνια του πρώτου ήμισυ του 19^{ου} αιώνα- μαθαίνουμε πως, πέραν των άλλων, ανέκαθεν τους ναούς των Αγίων τους σ' ένα χωριό τους έκτιζαν στον τόπο τους οι ίδιοι κάτοικοι του χωριού. Αυτό γίνεται και σήμερα. Ασφαλώς και ήταν φτωχοί για ένα τέτοιο εγχείρημα. Γι' αυτό έκαναν εράνους και δέχθηκαν βοήθεια, προσφορές και οικονομική ενίσχυση από όσους ήθελαν και μπορούσαν. Αυτή είναι μια πανάρχαια και επαναλαμβανόμενη συνήθεια ίσα με σήμερα. Αιτωλοί, Ναυπάκτιοι, Ακαρνάνες, Ηπειρώτες, ορεινοί και πεδινοί, γνωστοί και άγνωστοι, όσοι μπορούσαν πρόσφεραν το κατά δύναμη. Αυτό δεν σημαίνει πως όλοι αυτοί πρωτοστάτησαν και στο κτίσιμο του Ναού. Το κύριο βάρος το σήκωσαν οι Γκερτοβίτες που στο μικρό χωριό, στον τόπο τους έκτιζαν για χρόνια αυτό το ναό.

Το πόσο πολυδάπανος και ακατόρθωτο ήταν να κτιστεί αυτός ο ναός την απάντηση την βρίσκουμε και στη μελέτη αποκατάστασής του, στην οποία αναφέρεται ότι όλα τα οικοδομικά υλικά αφθονούν «...και είναι προελεύσεως από τη γύρω περιοχή...». Εκείνο που βάρυνε για την κατασκευή του ναού ήταν μόνο το εργατικό κόστος. Την εποχή εκείνη οι αμοιβές των περίφημων μαστόρων Ηπειρωτών, των ειδικευμένων και ανειδίκευτων χτιστών, εργατών, καλλιεργητών και οι αξίες προϊόντων και τροφίμων ήταν ανάλογες με τη περιοχή, το βαθμό δυσκολίας της εργασίας, την εποχή και κατά πόσον ένα μέρος της αμοιβής δινόταν και σε τροφή. Μέχρι το 1828 που καθιερώθηκε ως νόμισμα ο «Φοίνικας» και το 1833 τον αντικατέστησε η δραχμή, οι αμοιβές υπολογίζονταν σε γρόσια. Ένα (1) γρόσι υποδιαιρείτο σε 40 παράδες και σε 120 άσπρα. Η ισοτιμία της δραχμής ήταν: 1 δρχ. = 1,2 γρόσια. Οι αμοιβές των μαστόρων το 1820-1828 που αναφέρονται στα βιβλία των: α) Σπ. Αραβαντινού «Ιστορία Αλή Πασά του Τεπελενλή» και β) Ελένης Αγγελομάτη-Τσουγκαράκη “Η προεπαναστατική Ελλάδα - 1821 Η Γέννηση ενός Έθνους-Κράτους” (ΣΚΑΪ Βιβλίο), γ) Νίκου Μήτση «...Δήμος Εχίνου - Ιστορικές Ιχνηλασίες στα 1821» περίπου ήταν: Τεχνίτες 30-40 παράδες την ημέρα. Βοηθοί τεχνιτών 20-30 παράδες. Αρχιμάστορες 60 παράδες την ημέρα. Στις ελεύθερες περιοχές του νεοσύστατου κράτους και με την καθιέρωση της δραχμής οι αμοιβές σχεδόν διπλασιάστηκαν, εκτός και εάν ένα μέρος της αμοιβής δινόταν σε τροφή.

Με βάση τις αναφερόμενες αμοιβές και με έναν πρόχειρο κατά προσέγγιση υπολογισμό, για εργασίες 950-980 περίπου ημερών από 17 τεχνίτες και έναν αρχιμάστορα, με διπλασιασμό των αμοιβών τους για την εποχή εκείνη και χωρίς να υπολογίζεται τροφή, το συνολικό κόστος για τον Ναό δεν πρέπει να υπερέβαινε το ποσό των 30.000-35.000 δραχμών.

Με βάση τα ιστορικά αυτά δεδομένα και προπαντός τα αδιάσειστα αποδεικτικά τεκμήρια που διαθέτουμε, δηλαδή τις κτητορικές επιγραφές, όπως τις δύο λιθογραφημένες επιγραφές στα υπέρθυρα των δύο εισόδων του ναού, την ημερομηνία που αναγράφεται στην εικόνα του Αγίου, την εντοιχισμένη κτητορική επιγραφή στο κουμπέ του κεντρικού τρούλου, κατά τον επιστημότερο τρόπο αποδεικνύεται πως ο πεντάτρουλος ιερός προσκυνηματικός ναός ολοκληρώθηκε το 1847 με το περίσσευμα της ψυχής και τους πόθους των χαροκαμένων κατοίκων-χριστιανών της εποχής εκείνης. Ούτε η φτώχεια μέτρησε, ούτε οι κόποι, ούτε οι προσφορές. Μέτρησε η ψυχή και η πίστη. Τα χρήματα, τα οικοδομικά υλικά, τις βοηθητικές δουλειές, τα τρόφιμα, όλα τα χρειαζόμενα τα προμήθευαν και τα πρόσφεραν αγόγγυστα οι Γκερτοβίτες. Λέγεται πως όλα αυτά τα χρόνια που κτιζόταν ο Ναός, σφάχθηκαν περίπου 900 γίδες. Άλλωστε και να ήθελαν να αγοράσουν τρόφιμα οι μάστοροι δεν υπήρχε κανένα εμπορικό κέντρο - αγορά σε όλο το ορεινό απόκρουρο. Ούτε και το Θέρμο υπήρχε τότε.

Για να γίνει δηλαδή αυτό που βλέπουμε και θαυμάζουμε σήμερα μόχθησαν και πάλεψαν ηρωικές και αιματολαβωμένες γενιές, που δικαιούνται την ευγνωμοσύνη μας. Κοντολογίς αυτό είναι έργο ηρωϊκών αγωνιστών του μεγάλου απελευθερωτικού αγώνα του εικοσιένα.

Όπως τότε οι Γκερτοβίτες -αλλά και οι πατεράδες μας ακόμα- με νύχια και με δόντια, με προσωπική εργασία, αλληλοβοηθώντας ο ένας τον άλλον, στέργιωναν εκκλησίες, σπίτια, νερόμυλους, γέφυρες, υδραύλακες, έτσι έκτισαν και το Ναό του Νεομάρτυρα και τη διαχρονική αυτή αδάπανη αλληλοβοήθεια την αποκαλούσαν παρακαλιά. Την κληρονόμησαν στους απογόνους τους και οι σημερινοί Αργυροπηγαδίτες, την αποτύπωσαν σε λιθογραφημένη παράσταση με το επίγραμμα του δάσκαλου Γ. Σπυρόπουλου. *«Δεν θα ξεχάσω*

την “παρακαλιά” ... πως χτίζουν σπίτια δίνοντας χέρια και καρδιά...».

Τα αδιάψευστα τεκμήρια αποδεικνύουν, εδώ και 180 χρόνια την ταυτότητα του κτήτορα του ναού, με λιθογραμμένη επιγραφή σε εντοιχισμένη πλάκα στον κεντρικό τρούλο του ναού που διαβάζεται: «Ε ΚΤΗΤΟΡΑΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΓΙΟΥΡΓΙΟΥ ΒΑΣΙΛΙΣ ΤΑΛΑΓΑΝΙΣ», αλλά και η επιχωριάζουσα τοπική παράδοση αποδέχεται ως μοναδικό κτήτορα του ναού τον Βασίλη Ταλαγάνη...

Άλλωστε η Αρχαιολογική επιστήμη αποδέχεται γενικά όλες τις εντοιχισμένες λιθογραμμένες επιγραφές σε κτήρια, σε ιστορικά μνημεία, σε χώρους, τόπους, ναούς κ.α., ως αδιάψευστα γραπτά τεκμήρια της ταυτοποίησης του κάθε έργου και γεγονότος που σηματοδοτούν και κατά βάση αποτελούν αφετηρία έρευνας, ιστορικής αναζήτησης και τεκμηρίωσης. Μέχρι να βρεθούν νεότερα στοιχεία, αυτές δεν αμφισβητούνται. Είναι μοναδικά αποδεικτικά στοιχεία που επιβεβαιώνουν την ταυτότητα και την ιστορικότητα του κάθε μνημείου, του χρόνου, του τόπου και της περιοχής.

Ποιός όμως ήταν ο Ταλαγάνης; Από τα δημοτολόγια του τότε δήμου Αμβρακίας προκύπτει πως ήταν κάτοικος Γκερτοβού και ως το 1865 ζούσαν στο Γκερτοβό τα δύο του παιδιά Αθανάσιος και Γεώργιος. Η τοπική παράδοση τον θέλει μετά την απελευθέρωση ταπεινό βοσκό, γεωργό, οραματιστή του Νεομάρτυρα Αγίου Γεωργίου και πρωτεργάτη για το χτίσιμο του ναού του στο χωριό. Στα αρχεία Αιτωλοακαρνάνων αγωνιστών της επανάστασης του 1821 (Εθνικής Βιβλιοθήκης) βρίσκουμε δυο καταγραφές για το ίδιο πρόσωπο που μπορούν να δικαιολογηθούν με τα δεδομένα της εποχής: α) *Ταλαγάνης Βασίλειος, Α.Μ. 004283 Δεκανέας.* β) *Θανόπουλος (Θανασόπουλος) ή Ταλαγάνης Βασίλειος, Στρατιώτης, Α.Μ. 015252, Αγωνιστής από το χωριό Γκερτοβός. Έλαβε μέρος στην επανάσταση. Πολέμησε υπό τις διαταγές του καπετάνιου Κώνστα Σιαδήμα, στη Ναύπακτο, στο Βραχώρι, στο Καρπενήσι, στο Βουλγαρέλι, στο Λουτράκι και Ριγάνη Ξηρομέρου, στον Καρβασαρά, στη σκάλα Αιτωλικού, στο Πετροχώρι Απόκουρου και στη Φρουρά του Μεσολογγίου. Στην έξοδο Μεσολογγίου -Απρίλιος 1826- διασώθηκε. Στα μητρώα Υπαξιωματικών είναι καταχωρημένος με βαθμό Γ' Τάξεως (Δεκανέας). Κατά τα αναφερόμενα από τους συγγραφείς Κώστα Μαραγιάννη και Κώστα Μαρίνο, «... δεν έλαβε*

ποτέ αμοιβή για τις υπηρεσίες του στην Πατρίδα, τα δε πρώτα δικαιολογητικά που υπέβαλλε το 1846 χάθηκαν χωρίς να έχουν αξιολογηθεί...».

Δεν αποκλείεται ο Βασίλης Ταλαγάνης, στην ανελέητη σφαγή της εξόδου του Μεσολογγίου τον Απρίλιο του 1826, ερχόμενος αντιμέτωπος με τη φρίκη του θανάτου, να είχε κάνει κάποιο «Θείο» **τάμα** και αφού επέζησε, έγινε ο πρωτεργάτης της ανέγερσης και κτήτορας του ναού και κατά την τοπική παράδοση υπηρέτησε το Ναό και τον Άγιο ως μοναχός, ως το τέλος της ζωής του και θάφτηκε στο παρακείμενο νεκροταφείο.

Είναι γεγονός αναμφισβήτητο πως το θρησκευτικό συναίσθημα του Έλληνα είναι αδελφοποιημένο με την ύπαρξή του και στις δύσκολες στιγμές της ζωής του στηρίζει την ελπίδα επιβίωσης, λύτρωσης, γιατριάς, στη βοήθεια του Θεού και των Αγίων. Θυμάμαι τον μακαρίτη τον πατέρα μου, Δημήτρη Απ. Κωστόπουλο, προαισθανόμενος το βιολογικό του τέλος, λίγο πριν την εκδημία του (4 Σεπτεμβρίου 1980), να μας εξομολογείται μία ανεκπλήρωτη υπόσχεσή του. Με την κατάρρευση του Ελληνικού μετώπου στην Μικρασιατική εκστρατεία και στο διάβα του αγεφύρωτου ποταμού Σαγγαρίου, έκανε ένα τάμα-υπόσχεση στην Παναγία την Προυσιώτισσα, πως αν σωθεί, να υπηρετήσει δύο χρόνια καλόγηρος στο Μοναστήρι της, στον Προυσό Ευρυτανίας. Ο θάνατος άφησε ανεκπλήρωτο το τάμα. Ο ίδιος πρόλαβε να το εξομολογηθεί και να μας υποδείξει τον τρόπο εκπλήρωσής του. Αλήθεια ποιος ξέρει, πόσοι εξοδίτες να είχαν κάνει ανάλογα τάματα στο Θεό και τους Αγίους αν έβγαιναν ζωντανόι από την κόλαση της νύχτας εκείνης «... που την τρέμει ο λογισμός ...».

Αλήθεια, ποιός αποκλείει κάποιο παρόμοιο «τάμα» του εξοδίτη Ταλαγάνη;

Ένας άλλος Βασίλειος Ταλαγάνης, πιθανόν εγγονός του κτήτορα, και σίγουρα μαθητής ή απόφοιτος του τότε Σχολαρχείου εμφανίζεται να διορθώνει κάτι σε μια σελίδα ενός παλαιού εκκλησιαστικού βιβλίου, «ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ», που βρέθηκε στο ψαλτήρι του Ναού, με την εικονιζόμενη σημείωση «...εδιορθώθη εν Γκερτοβώ τη 25 Μαΐου 1914 υπό Vasileiou Talaganni...».

Ποιός ήταν όμως ο Νικόλαος Κάσκαρης, που στην εικόνα του Αγίου Νεομάρτυρος Γεωργίου, με αναπαραστάσεις και από την μαρτυρική θυσία του, υπογράφει: *«Δέσις του Δούλου του Θεού Νικολάου Κάσκαρη. 1847 Ιουλίου 21 χειρ. Κ. Λάμπρου»* και που κάποιοι τον θέλουν ως συγκτίστη ή συγκτήτορα ή ως οικονομικό παράγοντα και χρηματοδότη του ναού; Η ημερομηνία (1847 Ιουλίου 21) που αναγράφεται στην αφιερωτική εικόνα του Αγίου, ταυτίζεται με τον χρόνο ολοκλήρωσης που κτίστηκε ο ναός. Η δωρεά όμως την εικόνας δεν καθιστά τον δωρητή ούτε συγκτίστη, ούτε συγκτήτορα. Πιθανόν στην ερανική επιτροπή να πρόσφερε κάποιο χρηματικό ποσό και ο Κάσκαρης, όπως και πολλοί άλλοι, αλλά αυτό δεν τον καθιστά χρηματοδότη. Δεν ξέρω εάν αυτός ο όρος υπήρχε τότε.

Παρόμοιες απόψεις και ατεκμηρίωτες καταγραφές, όσο και αν γράφονται ή λέγονται με καλή πίστη, εφ' όσον δεν στηρίζονται σε έγκυρες ιστορικές πηγές, απογυμνώνουν τον ναό από ριζωμένες παραδόσεις και αδιάψευστα τεκμήρια. Ουσιαστικά δεν προσθέτουν τίποτα το καινούργιο αλλά ίσως και να αλλοιώνουν την ιστορικότητα του ναού και την διαχρονική τοπική παράδοση.

Στην ιστοριογραφία «Πολεμικά Απομνημονεύματα» του Χριστόφορου Περραιβού βρίσκουμε Νικόλαο Κάσκαρη, Σουλιώτη οπλαρχηγό υπό τον Γεώργιο Καραϊσκάκη στις μάχες, Αράχωβα το Νοέμβριο του 1826 και στο Δίστομο τον Ιανουάριο του 1827. Μετά τη μάχη της Αράχωβας ένας Παναγιώτης Κάσκαρης καταγράφεται ως νεκρός, ο δε Νικόλαος συνυπογράφει, μαζί με άλλους εξήντα (60) οπλαρχηγούς, επιστολή του Στρατάρχη Καραϊσκάκη προς τη Διοίκηση (Λεξικό Ελ. Επανάσταση, 1821 τ. β' - Χρ. Στασινόπουλος). Στη φρουρά του Μεσολογγίου δεν αναφέρεται κανένας οπλαρχηγός Κάσκαρης.

Μετά την απελευθέρωση βρίσκουμε Νικόλαο Κάσκαρη στο Βραχώρι

(Αγρίνιο) να συμμετέχει στις κινητοποιήσεις των απόμαχων Σουλιωτών και Ηπειρωτών, που άστεγοι και ανέστιοι περιπλανιόντουσαν στα περίχωρα του Αγρινίου, στα Ακαρνανικά χωριά του Ξηρομέρου, στο Μεσολόγγι και στη Ναύπακτο. Ο πρώτος πυρήνας Σουλιωτών, προεπαναστατικά, που ήρθε από το Σούλι και την Άσσο Κεφαλονιάς, εγκαταστάθηκε στην περιοχή του Αγίου Δημητρίου στο Αγρίνιο. Από το 1832 έως το 1841 είχαν δημιουργήσει δύο μεγάλες ξεχωριστές κοινότητες στο Βραχώρι (Αγρίνιο) και στις οποίες είχε εγκατασταθεί το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού τους. Με υπομνήματα στη διοίκηση και αναφορές στον Βασιλιά Όθωνα το 1834, που συνυπογράφει με ταξύ 217 ατόμων και ο Ν. Κάσκαρης, ζητούσαν διανομή γαιών και τον εποικισμό τους στο Νομό Αιτωλ/νίας. Στον κατάλογο των Σουλιωτικών οικογενειών, στους οποίους δόθηκαν εθνικές γαίες προς καλλιέργεια σε ακτήμονες και αστέγους του Αγρινίου, καταγράφεται με α/α 68 και ο Νικόλαος Κάσκαρης και το 1845 ως το 1851 που μοιράζονταν οικόπεδα, εμφανίζεται με α/α 184 δικαιούχος οικοπέδου στο Αγρίνιο. Το 1841 οι Ηπειροσουλιώτες αποτελούσαν το 1/4 του πληθυσμού του Δήμου Αγρινίου και ανερχόταν σε 2980 άτομα. Στο Δημοτικό Συμβούλιο συμμετείχαν τρία μέλη (Ιωαν. Τασούλης, Πρόεδρος του Δ.Σ. και μέλη οι Διαμαντής Ζέρβας και Νικόλαος Κάσκαρης). Στο δημοτολόγιο του δήμου Αγρινίου του 1865 ο Κάσκαρης είναι καταχωρημένος με α/α 582 ως Νικόλαος Κάσκαρης του Γεωργίου, ετών 65, αντισυνταγματάρχης, ενώ από το 1829 έως και το 1831, με το βαθμό του Πεντακοσίαρχου (Ταγματάρχη), ήταν ενταγμένος στο Ταξιαρχικό στρατιωτικό σώμα της Ακαρνανίας που είχε έδρα τη Βόνιτσα.

Οι Ηπειροσουλιώτες της διασποράς και ο Νικόλαος Κάσκαρης μετά την μόνιμη εγκατάστασή τους στην περιοχή του Βραχωρίου έκτισαν το 1851 στο Αγρίνιο το Ναό της Ζωοδόχου Πηγής σε ρυθμό Βασιλικής. Εάν ήθελαν να κτίσουν και ναό, όπως λέγεται «για τον δικό τους Άγιο Νεομάρτυρα Γεώργιο», το λογικό ήταν να τον έκτιζαν σε πεδινότερες και προσβάσιμες περιοχές, όπου και διέμεναν και δεν θα έτρεχαν στα βουνά, σε κακοτράχαλες τοποθεσίες, να κτίσουν εκκλησιά στο Γκερτοβό, που σχεδόν οι περισσότεροι δεν ήξεραν ούτε που βρισκόταν αυτό το χωριό.

Πολλά από τα παραπάνω αναφερόμενα στοιχεία προκύπτουν από τα βιβλία: α) «Αργίνιο - Δρόμοι που γράφουν ιστορία» του Γερασ. Γερολυμάτου και β) «Δήμος Εχίνου - ιστορικές ιχνηλασίες στο 1821» του Νίκου Μήτση.

7. Ιστορική και θρησκευτική σημασία του Ναού

Παρ' όλα όσα γράφονται και λέγονται κατά πώς φαίνεται, είναι πολλές ακόμα αδιάβαστες σελίδες που αφορούν την ιστορικότητα του ναού και της περιοχής. Το μεγάλο μυστικό που κρύβει πλέον αυτός ο ναός-θαύμα και που υποβάλλει τον επισκέπτη-προσκυνητή σε απεγνωσμένες αναζητήσεις είναι, όχι πότε, ποιός ή ποιοί, πόσοι και πώς τον έκτισαν, αυτό έχει απαντηθεί και είναι καταγεγραμμένο στις εντοιχισμένες λίθινες επιγραφές του Ναού **αλλά και το γιατί**, αυτό το θρησκευτικό - αρχιτεκτονικό μνημείο, **κτίστηκε σ' αυτή την αγναντερή θέση και σ' αυτό το ορεινό μικροχώρι.**

Αυθεντικά στοιχεία από βεβαιωμένες πηγές που να τεκμηριώνουν ιστορικά **και το γιατί** το 1847 οι λιγοστοί κάτοικοι του μικρού ορεινού χωριού -μόλις 147 άτομα κατά την απογραφή του 1834/36- έκτισαν απόμακρα από τους κατοικημένους οικισμούς τους Γκερτοβό και Τσιορνόκο, αυτόν τον περικαλή πεντάτρουλο ναό στη μνήμη ενός Νεομάρτυρα Γεωργίου που κρέμασαν μόλις προ εννέα ετών το 1838 οι Τούρκοι στα Γιάννενα, **δυστυχώς δεν διαθέτουμε!**

Μπορεί στις ενόπνιες ενοράσεις του -κατά πως λέει η τοπική παράδοση- ο ταπεινός Γκερτοβίτης γεωργοκτηνοτρόφος Βασίλης Ταλαγάνης, να συνομιλούσε με τον Άγιο, για το που και πως θα κτιστεί ο ναός, αλλά την εποχή εκείνη στην τότε ελεύθερη Ελλάδα και μάλιστα στο απομονωμένο χωριό Γκερτοβός, κανείς άλλος δεν πρέπει να ήξερε ποιός ήταν αυτός ο Άγιος, ποιά ήταν η βιογραφία του, και είναι πολύ ενδεχόμενο να μην είχαν δει ούτε την εικόνα του.

Για να απαντήσουμε όμως στο καίριο ερώτημα **«πώς και γιατί»** πρέπει να μεταφερθούμε νοητά, γνωστικά και συνειδητά στα βρεφικά εκείνα χρόνια του νεοσύστατου Ελληνικού Κράτους και αφού ξεφυλλίσουμε την ιστοριογραφία και συνομιλήσουμε με τους πρωταγωνιστές των χρόνων εκείνων και προσεγγίσουμε τον ψυχισμό και το πνεύμα των κατοίκων των ορεινών χωριών και

ιδιαίτερα των Γκερτοβιτών, τότε που κάθε οικογένεια σε κάθε σπίτι, καλύβι, θρηνούσε τους νεκρούς της, ίσως ανακαλύψουμε το μυστικό που κρύβει στα θεμέλια και στη θωριά του ο περίτεχνος Ναός του Αγίου Νεομάρτυρος Γεωργίου.

Πρώτα απ' όλα πρέπει να κατανοηθεί το κλίμα και οι συνθήκες διαβίωσης των Ελλήνων Χριστιανών στην εποχή εκείνη. Να μελετήσουμε τον τρόπο ζωής, τις συνήθειες, τα ήθη και τα έθιμα, τις ασχολίες, την οικονομική ζωή, τους θεσμούς, την θρησκεία τους, την παιδεία των ανθρώπων εκείνων. Να εξετάσουμε τον γεωφυσικό χώρο της δράσης τους, ο οποίος ανέκαθεν προσδιόριζε και διαμορφώνει τρόπους ζωής και συμπεριφορές των κατοίκων. Να μάθουμε, από πρώτο χέρι, τι πίστευαν και γιατί πολεμούσαν μέρα και νύχτα. Γιατί ξόδεψαν τη ζωή τους στα φονικά περάσματα και στα πεδία των μαχών, αγνηφώντας το θάνατο και πως με το αχνοχάραμα της λευτεριάς, αντί να μαζέψουν τα συντρίμια της ζωής τους, το πρώτο μέλημά τους ήταν να υμνολογήσουν το Θεό και τους Αγίους τους κτίζοντας ναό λατρείας και μνήμης.

Στις σκλαβωμένες πατρίδες και ιδιαίτερα στα Γιάννενα η ζωή των χριστιανών είχε γίνει απερίγραπτη. *«...Βίον ληστρικό διήγουν οι χριστιανοί ... Απάνθρωπες καταπιέσεις και ανήκουστες ταλαιπωρίες ... άγρια στίφη έσφαζαν, άρπαζαν, βίαζαν, λήστευαν, τα πάντα τολμών ... Οι ραγιαδες εκβιάζοντο παντοιοτρόπως ...»* γράφει ο Παπαρρηγόπουλος. Απελπιστική εικόνα της ζωής των Ελλήνων Χριστιανών στη σκλαβωμένη Ήπειρο δίνει και ο Πουκεβίλ στο βιβλίο του «Ταξίδια στην Ελλάδα». Μεσαιωνική βαρβαρότητα, χαρακτηρίζουν οι νεώτεροι ιστορικοί, τις απάνθρωπες καταπιέσεις και την εξόντωση των Ελλήνων Χριστιανών που αρνιόντουσαν να αλλαξοπιστήσουν. Όποιος δεν ασπαζόταν τον μουσουλμανισμό ήταν άξιος θανάτου δια αγχόνης ή αποκεφαλισμού. Ο εξισλαμισμός και το παιδομάζωμα αποτελούσαν διαρκή αφαίμαξη του μαρτυρικού Γένους και ο άκρατος Τουρκομουσουλμανικός φανατισμός και οι αγριότητες οδηγούσαν τους χριστιανούς στη θρησκευτική υποχώρηση και άλλους σε φυγή στα βουνά. Καταδυναστευμένοι και στο έλεος των αδίστακτων κατακτητών οι χριστιανοί εγκατέλειπαν τις εστίες τους αναζητώντας κάπου αλλού ασφάλεια και καλύτερη ζωή. Σ' αυτή τη σταυρική ώρα

του Χριστιανισμού και του Ελληνισμού ο Γεώργιος με τη θυσία του πολέμησε τον εξισλαμισμό, τη βαρβαρότητα του δυνάστη και τον ραγιαδισμό. Ο μαρτυρικός θάνατος και τα θαύματα του φουστανελοφόρου Αγίου συγκράτησαν τους σκλαβωμένους χριστιανούς στην πίστη των πατέρων τους. Η εξάπλωση της φήμης και λατρείας του Αγίου Γεωργίου, με την ιδιαίτερη ενδυματολογία και την ολόσωμη εικονογράφισή του, εμφύσησε το θάρρος και το παράδειγμά του εμπνέωσε τους εθνικούς αγωνιστές και ξύπνησε την εθνική συνείδηση σ' ένα λαό που είχε ξεχάσει τον προορισμό του.

Αλλά και στον τότε ελεύθερο νεοελλαδικό χώρο, δεν ήσαν όλα ρόδινα. Τον αέρα της ελευθερίας συνόδευαν η ερήμωση και η ανασφάλεια. Χωριά κατεστραμμένα, ακατοίκητα, ακαλλιέργητες εκτάσεις, φτώχεια, κακουχίες, ερείπια, ληστείες, κλοπές, αβεβαιότητα αλλά και μύχιος πόθος, όσων επέζησαν, να οργανώσουν και να συγκροτήσουν το Νεοελληνικό Κράτος τους. Να ξανανοίξουν τα φτωχόσπιτά τους, να θάψουν τους νεκρούς τους, να ξανακτίσουν τη ζωή τους. Έζησαν τις συμφωνίες, τις διαφωνίες, τις έριδες και τις συγκρούσεις οπλαρχηγών, καπεταναίων, κοτσαμπάσιδων, δεσποτάδων, πολιτικάντηδων, και φαναριωτών. Χειροκρότησαν την άφιξη του Κυβερνήτη και θρήνησαν τη δολοφονία του. Βίωσαν τη Βαυαρική Αντιβασιλεία και τα καμώματά της και ύψωσαν αγωνιστικά τη γαλανόλευκη με το σταυρό της ορθοδοξίας. Ανέστυραν από τις πυρπολημένες εκκλησιές μισοκαμμένες εικόνες και έκαναν μνημόσυνα για τις ψυχές των συμπολεμιστών τους. Σε καμμία μεγάλη μάχη δεν πήγαν πριν ανάψουν κεριά στο εικονοστάσι και να ζητήσουν τη βοήθεια της Παναγίας.

Κυρίαρχο στοιχείο ελεύθερων και σκλαβωμένων περιοχών ήταν η ανασφάλεια. Παρά ταύτα, στα ορεινά χωριά υπήρχαν μεγαλύτερες συνθήκες ελευθερίας και ασφάλειας και αποτελούσαν, όχι μόνο καταφύγια κυνηγημένων χριστιανών αλλά και θεματοφυλάκια της ζωντανής Ελληνικής γλώσσας και όπως είχε γράψει ο Κλωντ Φωριέλ «...για όλους τους φτωχούς και καταπιεσμένους Έλληνες υπήρχε μια ελεύθερη πατρίδα, τα βουνά...». Τα ορεινά χωριά κατοικούνταν συνήθως από μια εθνότητα ή θρησκευτική κοινότητα χωρίς προσμίξεις. Σπάνια συναντούσε κανείς σε ορεινές και δύσβατες περιοχές μικτά

χωριά. Ακόμα και οι έποικοι Ηπειρώτες ή βορειο-ηπειρώτες ή Σουλιώτες-Αρβανίτες, όποιοι και όσοι εγκαταστάθηκαν στο χωριό Γκερτοβός, όπως φημολογείται και γράφεται, ενσωματώθηκαν με τους ντόπιους. Ήσαν Χριστιανοί Ορθόδοξοι, μιλούσαν την Ελληνική γλώσσα, είχαν μόνιμη κατοικία στο χωριό και κοινά παθήματα. Και οι μεν Ηπειρώτες κυρίως ήταν γεωργοί, κτηνοτρόφοι, κτίστες, τεχνίτες και εργάτες, οι δε Σουλιώτες-Αρβανίτες ήταν πολεμιστές και διατήρησαν τα έθιμα τους και τη γλώσσα τους, ήταν δηλαδή δίγλωσσοι, μιλούσαν την Αρβανίτικη και τα Ελληνικά. Προφανώς, εάν είχαν εγκατασταθεί στο χωριό μεμονωμένες οικογένειες Αρβανιτών ή Σουλιωτών, θα υπήρχαν κατάλοιπα τουλάχιστον αρβανίτικης γλώσσας, όπως υπάρχουν μέχρι σήμερα σε όλα τα γεωγραφικά διαμερίσματα όπου είχαν εγκατασταθεί. Αντιθέτως μάλιστα όσοι στρατολογήθηκαν από τον καπετάνιο Κώστα Σιαδήμα και έλαβαν μέρος στους απελευθερωτικούς αγώνες, στα δημοτολόγια και τους Εθνικούς καταλόγους αγωνιστών, αναφέρονται ως καταγόμενοι από το χωριό Γκερτοβό ή από το Απόκουρο.

Στο άκουσμα της μαρτυρικής θυσίας και της Αγιοκατάταξης του παλικαριού που κρέμασαν στα Γιάννινα οι Τούρκοι, επειδή αρνήθηκε να αλλαξοπιστήσει, η σκέψη των αποδεκατισμένων Γκερτοβιτών πήγε στα δικά τους παιδιά, στα αδέρφια τους, στους συγγενείς τους, στα 18-20 παλικάρια του χωριού, που μαζί με τον καπετάνιο τους Κώστα Σιαδήμα, αφού έσυραν τα ξίφη τους για του «Χριστού την πίστη την Αγία και της Πατρίδος την ελευθερία», περιφρονώντας το θάνατο χάθηκαν στα βαλτόνερα της ηρωικής εξόδου του Μεσολογγίου. Όσοι απ' αυτούς απόμειναν -μετρημένοι στα δάκτυλα του χεριού- σακατεμένοι αλλά υπερήφανοι, απέδειξαν ότι ήξεραν και να τιμούν.

Πεπεισμένοι στους οραματισμούς του Βασίλη Ταλαγάνη, οι συγχωριανοί του και όσοι ενστερνήθηκαν τον ψυχισμό των «εξοδιτών» που διασώθηκαν ταύτισαν την ασυμβίβαστη πορεία του φουστανελοφόρου Νεομάρτυρα προς την αγχόνη, με την ίδια πορεία προς το θάνατο των φουστανελοφόρων αγωνιστών της εξόδου του Μεσολογγίου και του απελευθερωτικού αγώνα του 1821. Θεώρησαν τον νέο «Σαμαρείτη» του Χριστού και αγωνιστή της πατρίδας δικό τους συμπολεμιστή. Στρατιώτη-Φουστανελά της επανάστασης. Γι'

αυτούς ήταν ο Άγιος των ημερών τους. Ο δικός τους Άγιος. Ο σύγχρονος θρησκευτικός και εθνικός μάρτυρας, γι' αυτό προσέτρεξαν και θρόνιασαν την Αγιοσύνη του, κτίζοντας το πρώτο του σπίτι, στην πιο περίοπτη ιστορική και δεσποτική τοποθεσία του χωριού, που διασφάλιζε συνθήκες ιερότητας και σιωπής, όπως άλλωστε όλα τα ιστορικά, εκκλησιαστικά και εθνικά μνημεία ηρώων θρησκευτικών και πατριωτικών αγώνων. Δεν ήταν τυχαία η επιλογή του ιστορικού λόφου και ο χρόνος ανέγερσης του Ναού. Μπορεί να φαίνεται και να περιγράφεται ως εκκλησιά ερημική, κτισμένη στο πουθενά, είναι όμως δημιουργήμα ιστορικής αναγκαιότητας και θρησκευτικής έμπνευσης, «Θείο» προνόμιο και ενιαίας σύλληψης, πανάρχαιας ιδέας, απόδοσης τιμής και μνήμης σε ασυμβίβαστους αγωνιστές της πίστης του Χριστού και της Ελευθερίας. Θεμελίωσαν και ύψωσαν αυτό το Ναό-μνημείο στη ράχη του «Αετού», που είχε στρατηγική σημασία και ήταν αγναντερή, για να βλέπει και να εμψυχώνει ο Άγιός τους, όλους τους αγωνιστές στις ελεύθερες και σκλαβωμένες πατρίδες και για να φωλιάσουν στις θαυματουργικές φτερούγες του, οι ψυχές των δικών τους παιδιών που θυσιάστηκαν για τα ιδανικά της φυλής μας, όπως μαρτύρησε και ο ίδιος.

Τότε που κτιζόταν ο ναός σε τούτο το ιστορικό ορόσημο του χωριού, ήταν ζεστό ακόμα το αίμα και άταφα τα κορμιά των παλικάριών τους, που χάθηκαν στα πεδία των μαχών του απελευθερωτικού αγώνα. Ήταν η εποχή που σχεδόν κάθε Ελληνική οικογένεια έκλεγε το δικό της παλληκάρι που θυσιάστηκε για την πατρίδα. Τότε, ετούτος ο τόπος ήταν όλο ψυχές γεμάτος, που αναζητούσαν καταφύγιο «σιωπής και δικαίωσης». Κάθε πέτρα του ναού δεν είναι βουβή και ασήμαντη. Έχει φωνή και όνομα! Σε κάθε αγκωνάρι, σε κάθε πλακόπετρα, που κουβαλάγανε ζαλωμένες οι γυναίκες, άνδρες, γέροι και παιδιά, από τα φαράγγια και τις πλαγιές για να κτιστεί αυτό το μνημείο, είναι γραμμένο το όνομα του δικού τους παλικάριου που σκοτώθηκε στη μάχη. Κι αν δεν είναι καθαρογραμμένο και ευανάγνωστο, το 'χει ψιθυρίσει η χαροκαμένη μάνα, σύζυγος, αδελφή, αδελφός, πατέρας που αγόγγυστα έστηναν το μνημείο. Όλοι τότε έβλεπαν με τα μάτια της ψυχής τους τον «Φουστανελά» Άγιο να ξεπροβάλλει από τη λογγιά του «Αετού» ή να κατηφορίζει από τις πλαγιές της

«Τσούκας». Τότε που οι αδούλωτοι Γκερτοβίτες, με τη δύναμη της ψυχής και με θαυμαστή προαίρεση, έκτισαν το πρώτο σπίτι του Αγίου Νεομάρτυρα Γεωργίου για να στεγάσουν τη μαρτυρική θυσία του και τις «αθάνατες» ψυχές των άταφων μαρτύρων αγωνιστών του έθνους, είχαν την ακλόνητη βεβαιότητα, οι ορεσίβιοι Αποκουρίτες, πως έκτιζαν λατρευτικό Μνημείο -έργο τιμής και λατρείας- αφιερωμένο σε παντοτινό μνημόσυνο τιμίων Νεομαρτύρων και γενναίων Εθνομαρτύρων του εθνοαπελευθερωτικού αγώνα.

Την εποχή εκείνη ο νέος Ναός εξυπηρετούσε μια βασική εσωτερική θρησκευτική και εθνική ανάγκη. Γέμιζε ένα ψυχικό κενό των βασανισμένων χριστιανών και αποτελούσε έργο μοναδικής σημασίας. Η μοναδικότητά του δεν πήγαζε μόνο από την υλική του υπόσταση αλλά κυρίως από την εννοιολογική του. Ήταν σύμβολο αδούλωτης ψυχής ακατάβλητων ανθρώπων και συνέβαλε, τόσο στην εμπέδωση της Χριστιανικής πίστης όσο και στην εδραίωση της υπόστασης του νεοελληνικού κράτους. Η νέα Ελλάδα στη νηπιακή ηλικία της είχε ανάγκη από ένα εθνικό και θρησκευτικό σύμβολο. Αυτό το βρήκε στο πρόσωπο του Νεομάρτυρα (Τσολιά) Γεωργίου που τότε εκπροσωπούσε τα όνειρα και τους πόθους της Ελληνικής Φυλής. Η οργάνωση του νεοσύστατου κράτους στα βρεφικά βήματά του και η εξέλιξή του σ' ένα ενιαίο Εθνικό Έθνος είχε ανάγκη από μια ενιαία εθνική συλλογική ταυτότητα. Θεμέλιο, πολιτική ψυχή της νέας αυτής ταυτότητας αποτελούσαν η ιστορία, η παράδοση, η Ελληνική γλώσσα, η παιδεία και η χριστιανική θρησκεία. Αυτά θέριεψαν μέσα από την ηρωική θυσία και την πρώιμη αγιοκατάταξη Εθνομαρτύρων και Νεομαρτύρων. Πάνω στις ιερές αυτές μορφές της θρησκευτικής και πατριωτικής παράδοσης στεργιώθηκε «το ομόθρησκον, το ομόγλωσσον, το ομόηθες και το όμαιμον» Ελληνοχριστιανικό έθνος.

Λένε πως ο Άγιος αμέσως μετά τη μαρτυρική του θυσία, διάλεξε ως κατοικία του αυτό το Ελληνικό ελευθεροχώρι, στο ορεινό Απόκουρο τον Γκερτοβό. Λένε πως ήρθε στον ελεύθερο τόπο. Λένε πως διάλεξε τη περίοπτη και αγναντερή θέση στη ράχη του Αετού για να κοιτάζει προς την Ήπειρο και τις σκλαβωμένες πατρίδες. Λένε πως ήρθε στο ορεινό «Αγιοβάδιστο» Απόκουρο, αναζητώντας τα ιεραποστολικά βήματα ενός άλλου αγωνιστή της χριστιανικής

πίστης και της ελευθερίας του Γένους, του Πατροκοσμά του Αιτωλού, που είχε τον ίδιο μαρτυρικό θάνατο (24 Αυγούστου 1779), λίγο πιο πάνω από τα αιματοβαμμένα Γιάννενα στο Κολικόντασι της Βορείου Ηπείρου. Λένε πως ήρθε στις ελεύθερες κορυφές του Απόκουρου της Αιτωλίας για να συντροφεύει τις θρυλικές ψυχές των εξοδιτών του Μεσολογγίου, που και εκείνοι περιφρόνησαν το θάνατο όπως και ο ίδιος. Ναι, ήρθε στο ορεινό χριστιανο-ελευθεροχώρι που ανδρώθηκε το Κλεφταρματολίκι του Απόκουρου από τον Καπετάν Σιαδήμα. Δεν κατέφυγε στον ελεύθερο νότο για να απομακρυνθεί από τον τόπο του μαρτυρίου. Αυτό το είχε αρνηθεί ο Άγιος, όταν ήταν στη φυλακή και του πρότειναν οι Τούρκοι ...να γίνει μουσουλμάνος, να γλυτώσει την αγχόνη, να καταφύγει στον ελεύθερο νότο και ύστερα να ξαναγίνει χριστιανός... Ήρθε σε έναν τόπο που τον θεωρούσε δικό του. Ήρθε σε «δικούς του» ανθρώπους. Ζήτησε να κτιστεί ο ναός του στον ελεύθερο τόπο, γιατί αυτό ήταν αδύνατο να γίνει τότε στα Τουρκοσκλαβωμένα Γιάννενα, όπου οι υπόδουλοι Χριστιανοί βίωναν τα τυραννικότερα χρόνια της ζωής τους. Διάλεξε την αγναντερή ράχη του «Αετού» (συμβολική άραγε και η θέση Αετός;) για να φωτίζει με την άσβεστη φλόγα του πυρσού της Χριστιανοσύνης και του Ελληνισμού στις σκλαβωμένες πατρίδες, τις πληγωμένες ψυχές των χριστιανών και να ενδυναμώνει το αγωνιστικό φρόνημα του λαού για ανάσταση και ολοκλήρωση της μεγάλης ιδέας. Λένε πως ήρθε στο «Αγιότοπο» Απόκουρο. Ναι, η Αιτωλία δεν ήταν άσημη και το Απόκουρο δεν ήταν άγνωστο. Ήταν και παραμένει ο τόπος, που γέννησε και ανέδειξε ήρωες και Αγίους, μεγάλες μορφές του Ελληνισμού και της θρησκείας, όπως: Ο μεγάλος διδάχος Ευγένιος Γιαννούλης ο Αιτωλός, ο Ιερομόναχος Ναξίας Χρύσανθος ο Αιτωλός, ο Ισαπόστολος και Εθναπόστολος Άγιος Κοσμάς ο Αιτωλός κ.α., που διέλαμπαν ως Εθνομάρτυρες, Νεομάρτυρες και Διδάχοι στην υπόδουλη Ελλάδα. *Αλήθεια πόσο τυχαίες μπορεί να είναι αυτές οι υποθετικές απόψεις και γνώμες, όταν διαπλέκονται με την αδιάμευστη ιστορική πραγματικότητα;*

8. “Ασάλευτες” Βεβαιότητες.

Μέχρι να ανακαλυφθούν νεότερα αδιάσειστα αποδεικτικά στοιχεία που θα

επιβεβαιώνουν ή θα αμβλύνουν ή θα ακυρώνουν την επιχώρια τοπική λαϊκή παράδοση, που ένα ολόκληρο χωριό, εδώ και δύο σχεδόν αιώνες, την κρατάει ολοζώντανη, ορισμένες βεβαιότητες, στην υλική τους υπόσταση και στην εννοιολογική τους διάσταση, θα παραμείνουν ασάλευτες.

Όπως: **Βεβαιότητα πρώτη**, ο ναός κτίστηκε το 1847, στην περίοπτη θέση που είναι και σήμερα από τους τότε κατοίκους του χωριού, τους Γκερτοβίτες, τους απλούς και ταπεινούς γεωργοκτηνοτρόφους, αγωνιστές της προσφοράς και της θυσίας.

Βεβαιότητα δεύτερη, κτήτορας του ναού ήταν και είναι ο Βασίλειος Ταλαγάνης. Αυτός είχε την ιδέα, την ενόραση, αυτός έκανε εράνους και πληρωμές, αυτός βρήκε τους μαστόρους, αυτός πρωτοστατούσε για όλες τις προμήθειες αγαθών, υλικών, φαγητών, βοηθούμενος από τους συγχωριανούς του, που είχαν εγκωλπιστεί το «θεϊκό» όραμά του. Αυτός φρόντισε τα πάντα, νύχτα και μέρα, καλοκαίρια και χειμώνες και ήταν παρών ως το τέλος της ζωής του. Οι εντοιχισμένες λιθογραφημένες επιγραφές αποκαλύπτουν τότε κτίστηκε ο ναός και ποιός ήταν ο κτήτορας.

Βεβαιότητα τρίτη, η ναοδομή φανερώνει πως αυτό ήταν και είναι έργο ηπειρωτών μαστόρων. Ολόκληρο το ναοδικό συγκρότημα -ναός, βοηθητικοί χώροι, κελιά, κοιμητήριο, ερημική και αγναντερή θέση- του προσέδιδαν τη μορφή μοναστηριού. Η επικρατούσα άποψη, πως το καλοκαίρι λειτουργούσε και ως μοναστηράκι, είναι πολύ κοντά στην πραγματικότητα διότι, όταν κτιζόταν ο ναός, εκεί εγκαταβίωνε σημαντικός αριθμός μαστόρων, εργατών, βοηθών. Αναφέρεται μάλιστα πως μετά την κατάργηση, εκατοντάδων μοναστηριών από τη Βαυαρική αντιβασιλεία το 1833/34, κάποιοι περιπλανώμενοι μοναχοί είχαν εγκατασταθεί εκεί ως ερημίτες και κατά την ανέγερση του ναού βοηθούσαν, όπως ο καλόγηρος Φιλάρετος που έφυγε από το μοναστήρι του Προδρόμου της Δερβέκιστας, καθώς και ο αναγνώστης της μονής Αγίας Παρασκευής στη Μάνδρα, Χρήστος. Και οι δύο τους ήταν από τον Γκερτοβό, όπως και οι τελευταίοι μοναχοί Φιλάρετος και Παρθένιος.

Βεβαιότητα Τέταρτη: Είναι ο πρώτος ναός που κτίστηκε στη μνήμη του Νεομάρτυρα Γεωργίου εννέα μόλις χρόνια από την μαρτυρική του θυσία και

οκτώ από την αγιοκατάταξή του και πιθανόν είναι και ο πρώτος ιερός Ναός που κτίστηκε από τα θεμέλιά του στο νεοσύστατο Ελληνικό κράτος. Το γεγονός ότι το 1971 που έγινε η ανακομιδή των σεπτών λειψάνων του Αγίου και ο τότε Μητροπολίτης Ιωαννίνων απέστειλε τεμάχιο αυτών σε περιφερειακούς ναούς, παραλείποντας τον ναό του Αγίου στο Αργυρό Πηγάδι, καταδεικνύει πως και τότε οι Μητροπόλεις Ιωαννίνων, Αιτωλίας και Ακαρνανίας και η Αρχιεπισκοπή Αθηνών δεν εγνώριζαν τον πρώτο ιστορικό Ναό που κτίστηκε το 1847 στη μνήμη του Νεομάρτυρα. Καιρός είναι μέσα από συντονισμένες εκκλησιαστικές και διοικητικές διαδικασίες να αποκατασταθεί αυτή η παράλειψη και τμήμα των χαριτόβρυτων λειψάνων του, με πανηγυρική αρχιερατική λειτουργία να μεταφερθεί στον πρώτο ιστορικό Ιερό Ναό του Αγίου, στο Αργυρό Πηγάδι, Δήμου Θέρμου Αιτωλοακαρνανίας.

Βεβαιότητα πέμπτη. Το αδιάψευστο ιστορικό γεγονός ότι ο Νεομάρτυρας Γεώργιος ήταν ο πρώτος Άγιος που τιμήθηκε και λατρεύτηκε στο νεοσύστατο κράτος, τον κατέστησε ταυτόχρονα και πρόδρομο εθνοαποστολικής προσπάθειας. Η ηρωική θυσία του έγινε ο σπόρος που ριζοβόλησε στις ψυχές των σκλαβωμένων και καταδυναστευμένων ραγιαδων-χριστιανών θάρρος και ελπίδα, αφυπνίζοντας τα ευγενή ένστικτα του Έλληνα για την αναθέρμανση της Χριστιανοσύνης και την αναγέννηση του Ελληνικού Έθνους. Αυτά τα ανυπότακτα προγονικά και παράτολμα ένστικτα υπερηφάνειας και λεβεντιάς, έσπρωξαν τους ορεσίβιους Γκερτοβίτες να κτίσουν τον πρώτο ναό στον Άγιο των ημερών τους. Το συμβολικό φορτίο που κουβαλάει αυτός ο ναός δεν είναι μόνο ο σχεδιασμός και η αρχιτεκτονική δομή του που δένουν αρμονικά με το φυσικό περιβάλλον αλλά κυρίως διότι συνδέει το αρχαιοελληνικό ιστορικό παρελθόν, την διαχρονική χριστιανική πίστη, την εθνική συλλογική μνήμη και ταυτότητα με το νεοσύστατο Ελληνικό Κράτος.

Βεβαιότητα έκτη: Είναι άξιο προσοχής πως εδώ και 150 περίπου χρόνια ιστορικοί, συγγραφείς, εκκλησιάρχες, Ακαδημίες, ακόμα και η «μητέρα» Εκκλησία αγνοούσαν την ύπαρξη του πρώτου και ιστορικού αυτού Ναού του Νεομάρτυρα Γεωργίου. Εδέησε μετά από πολλά χρόνια και ακούραστες προσπάθειες η πολιτεία να χαρακτηρίσει το Ναό *«ως μνημείο που χρήζει ειδικής*

κρατικής προστασίας». Αυτό και μόνο! Τίποτα περισσότερο ... καμία κρατική φροντίδα! Κι αν συνεχισθεί αυτή η απροθυμία της Πολιτείας να κωφεύει στις αγωνιώδεις εκκλήσεις της επαρχίας -της ξεχασμένης Ελλάδας- σε λίγα χρόνια, όπως κατέδειξε και η πρόσφατη κρατική απογραφή (2021), όλα αυτά τα ιστορικά μνημεία που αποτέλεσαν την θρησκευτική, πνευματική και εθνική κολυμβήθρα του Γένους, θα καταντήσουν κουφάρια όπου “θα κατασκηνώνουν τα αγρίμια του δάσους και τα πετεινά του ουρανού...”.

9. Νεομάρτυρες και Εθνομάρτυρες

Ο οδυνηρότατος θάνατος του Γεωργίου στην αγχόνη και οι πολύχρονοι σφαγές, ο εξισλαμισμός, το παιδομάζωμα, οι Γενίτσαροι, συνθέτουν ένα αλησμόνητο μαρτύριο του λαού και του έθνους μας. Αυτή η βασανιστική ιστορική πορεία τετρακοσίων και πλέον χρόνων γέννησε λαϊκούς, χριστιανικούς, πολεμικούς, εθνικούς ήρωες. Σημαιοφόροι της Ορθόδοξης πίστης, ιεραπόστολοι, εθνεργέτες, στρατηλάτες, ασυμβίβαστοι αγωνιστές της ζωής, της πίστης και της πατρίδας συναντήθηκαν στο δρόμο της θυσίας. Κληρικοί και λαϊκοί που θυσιάστηκαν για την πίστη και την πατρίδα. Ανυψώθηκαν σε Νεομάρτυρες και Εθνομάρτυρες. Τους ενώνει ο ηρωισμός των πράξεών τους, της θυσίας και της αγάπης για το υπέρτατο, το αθάνατο και το αιώνιο. Απόστολος της Χριστιανοσύνης ο Γεώργιος, πνευματοφόρος Αθλητής τους Χριστού αλλά και μάρτυρας της σκλαβωμένης Ηπείρου. Η περιφρόνηση του προς το θάνατο ενώθηκε με την ίδια αποφασιστικότητα των παλικαριών του μεγάλου απελευθερωτικού αγώνα του 1821, όπου και εκείνοι ακατάβλητοι βάδιζαν προς τη δόξα και το μεγαλείο. Αυτές οι ανθρωποθυσίες χαλίβδωσαν την θέληση του σκλαβωμένου λαού να σταθεί όρθιος και να περισώσει την θρησκευτική και εθνική αξιοπρέπειά του. Κατά τους ζοφερούς χρόνους της Οθωμανικής κυριαρχίας οι νέοι μάρτυρες του Χριστού εγένοντο ταυτόχρονα και προάγγελοι επαναστατικών συγκρούσεων και εξεγέρσεων. Η άρνησή τους να αλλαξοπστήσουν σήμαινε παράλληλα και αφοσίωσή τους στον πατριωτισμό και την απόρριψη της εξουσίας του κατακτητή. Έτσι ο «ανυπάκουος» Γεώργιος αναγνωρίστηκε όχι μόνο ως Άγιος Νεομάρτυρας της Ορθόδοξης Εκκλησίας, ως

πνευματοφόρος θαυματουργός, ως ιεροφάντης του Χριστού αλλά και ως ένδοξος αγωνιστής του έθνους, ως Εθνεγέρτης και Εθνομάρτυρας, ως θρησκευτικός και εθνικός ήρωας και έτσι έπρεπε και πρέπει να τιμάται και να μνημονεύεται.

Η μαρτυρική θυσία του Νεομάρτυρα και Εθνομάρτυρα Γεωργίου είχε ευρεία διάδοση όπου υπήρχε ελληνισμός. Στις σκλαβωμένες πατρίδες και σχεδόν σ' όλη την Βαλκανική χερσόνησο, ήταν ο πιο δημοφιλής και τιμώμενος Άγιος. Στις απελευθέρως περιοχές του νεοσύστατου κράτους όμως είχε μικρή ανταπόκριση, γι' αυτό και κατά τον 19ο αιώνα δεν κτίστηκε σ' αυτές κανένας ναός στη μνήμη του. Ο πρώτος λιθόκτιστος πεντάτρουλος ναός, του Νεομάρτυρα, αμέσως μετά την αγιοκατάταξή του, κτίστηκε στο «Αγίοτοπο» Απόκουρο της Αιτωλίας το 1847, στο ορεινότερο χωριό τον Γκερτοβό (Αργυρό Πηγάδι από το 1928), του Δήμου Θέρμου, Νομού Αιτωλοακαρνανίας. Σ' αυτό μπορεί να συνετέλεσε και η ιδιαίτερη θρησκευτική ενότητα και πίστη που είχαν οι ορεινοί Αποκουρήτες με τις μνήμες, τις παραδόσεις, τις προφητείες και τον μαρτυρικό θάνατο που είχε ο συντοπίτης τους, φλογερός εθνεγέρτης και ιερομάρτυρας Άγιος Κοσμάς ο Αιτωλός, πριν λίγα χρόνια στην Βόρεια Ήπειρο.

Μπορεί το Ελληνικό Έθνος να μην βρήκε ακόμα το χρόνο, τα μέσα, τη θέση να φτιάξει το μεγαλοπρεπές μνημείο, δηλαδή τον κοινό βωμό στη μνήμη όλων των αγωνιστών του ιερού απελευθερωτικού αγώνα του 1821, που ασυμβίβαστοι έχυσαν το αίμα τους για την πίστη και τη λευτεριά. Μπορεί να βραδύνει ακόμα, η κοιμωμένη εθνική οφειλόμενη τιμή, να κτίσει το μαρμάρινο ναό μνήμης και ευγνωμοσύνης, για να στεγαστούν οι ψυχές όλων εκείνων των αγωνιστών που αμνημόνευτοι, άταφοι και αμυρολόγητοι, έπεσαν στα πεδία των μαχών, για να δώσουν πατρίδα στους Νεοέλληνες.

Αυτό που η Ελληνική Πολιτεία, διακόσια (200) χρόνια από τη εθνική παλιγγενεσία δεν κατόρθωσε να κάνει, τουλάχιστον μέχρι σήμερα, το έκαναν με υπερηφάνεια οι ορεσίβιοι Αργυροπηγαδίτες στο ορεινό χωριό τους. Δεκαπέντε μόλις χρόνια μετά την απελευθέρωσή τους, έκτισαν για τα χρόνια εκείνα, μεγαλοπρεπή Ναό-Μνημείο αφενός μεν θρησκευτικής λατρείας στο νεοφανή Άγιο Γεώργιο «τον Φουστανελά» αφετέρου δε για να συμβολίζει εσαεί, πως

η απόδοση φόρου τιμής και ευγνωμοσύνης στους Νεομάρτυρες και Εθνομάρτυρες, στους αφανείς και ανώνυμους πολεμιστές-φουστανελοφόρους, είναι οφειλόμενο πατριωτικό, θρησκευτικό, κοινωνικό, παιδευτικό, πολιτισμικό και ιστορικό χρέος προς όλους εκείνους που με την θυσία τους δώρισαν πίστη, ζωή, ελευθερία και πατρίδα.

Αυτό το εκκλησιαστικό στολίδι που βλέπουμε και ζούμε, εκεί στο λόφο του Αϊ- Γιώργη όπως λέγεται σήμερα, είναι πλέον ιστορία και ας το έπλασαν μύθοι και παραδόσεις. Είναι κτήμα θρησκευτικής, ιστορικής και εθνικής κληρονομιάς. Ξεπήδησε μέσα από τις πονεμένες ψυχές ταπεινών αγροκτηνοτρόφων, εξαντλημένων πολεμιστών, χαροκαμένων και ευσεβών χριστιανών. Στα χρόνια που κτίστηκε ο περίτεχνος αυτός ναός, το 1841-1847, ήταν γέννημα συλλογικής βούλησης και κοινωνικής συνείδησης που ικανοποιούσε βασικές ανάγκες ανθρώπων της εποχής εκείνης. Οι οραματιστές του, άνθρωποι των αγώνων και της προσφοράς, στο δημιούργημά τους που ενσάρκωνε και τα ιδανικά του νεοσύστατου έθνους, στέγαζαν στην αιωνιότητα την αγιοσύνη του «δικού τους Αγίου», που ήταν τόσο κοντά στις ημέρες και τα χρόνια τους. Ήταν και είναι ο μοναδικός ναός που κτίστηκε σ' ολόκληρη την Αιτωλία, αφιερωμένος αποκλειστικά στη μνήμη του Νεομάρτυρα Αγίου Γεωργίου, «του φουστανελά». Αυτή η μοναδικότητα τον καθιστά και ιστορικό. Κτίστηκε για να τιμήσει κάποιες θυσίες, κάποια στιγμή της ιστορίας, κάποιο συγκεκριμένο ιστορικό γεγονός και σηματοδοτεί την διαχρονική ιστορική πορεία και θρησκευτική ζωή του χωριού αλλά και το επίπεδο των κατοίκων που τον φροντίζουν και τον συντηρούν. Έγινε η κιβωτός που διαφύλαξε τη γλωσσική κληρονομιά, τη θρησκευτικότητα, τη μνήμη, τους απαραβίαστους εθιμικούς κανόνες της ζωής και πάνω απ' όλα ήταν τόπος λατρείας και μνήμης για όλους τους Αργυροπηγαδίτες που είχαν κοινή Χριστιανική, ιστορική και εθνική ταυτότητα.

Η ιστορία του ναού, ο βίος και η αγιοκατάταξη του Νεομάρτυρα, είχε καταλυτική επίδραση στο θρησκευτικό φρόνιμα και στον ψυχισμό των κατοίκων του χωριού και τους έδωσε ελπίδα και όραμα για να ξαναχτίσουν την ζωή τους. Μέσα σ' αυτόν τον περικαλή ναό με τις κατανυκτικές ιερουργίες, πο-

ρεύτηκαν πνευματικά, χριστιανικά και αδελφωμένα στις χαρές και στις λύπες. Οι Αργυροπηγαδίτες αγαπούν, σέβονται και σεμνύνονται το δημιούργημα των παππούδων και πατεράδων τους. Με αγωνία, στερήσεις, με ακούραστες διαχρονικές φροντίδες και μικροεπισκευές το κρατάνε όρθιο, φυλαγμένο στις σελίδες της ιστορικής μνήμης, στις καρδιές και στις ψυχές τους. Μνήμονες και άξιοι επαίνων κληρονόμοι οι σημερινοί Αργυροπηγαδίτες, με ζήλο, επίπονες και συνεχείς προσπάθειες -όπως τότε το 1847, έτσι και τώρα- με μεγάλες προσωπικές οικονομικές δαπάνες, θυσίες και προσφορές, μελών του Συνδέσμου, φίλων και προσκυνητών, ανακαίνισαν πλήρως το θρησκευτικό ιστορικό αυτό μνημείο. Έτσι όπως αναστηλώθηκε, λαμπρότερο και στερεότερο, συντηρησμένο αρμονικά, στην πανοραμική θέση με το υποβλητικό φυσικό περιβάλλον, ακτινοβολεί μια ιδιαίτερη αισθητική που πέρα από την ευλαβική θρησκευτική πληρότητα, εκπέμπει μια μαγευτική και διάχυτη ενεργητικότητα που επενεργεί θετικά στην ψυχή και στο σώμα του κάθε επισκέπτη-προσκυνητή.

Εκεί, στη σιωπή του Ναού και στη σιγαλιά της φύσης, ανάβοντας ο προσκυνητής το κερί στο εικονοστάσι και βλέποντας μέσα και έξω τον περίτεχνο ναό, αγναντεύοντας ολόγυρα, όσο πιάνει το μάτι του τη μαγεία της φύσης, αγγαλιάζει το πνεύμα του και καθώς ακούει το θρόισμα του ελατοδάσους, σαν ψιθυριστούς ψαλμούς που ανεβαίνουν μέσα από τους θόλους των τρούλων ως τον ουρανό, νοιώθει να τον συντροφεύει το βλέμμα και η χάρις του Αγίου.

Ακόμα και στην εποχή μας, στο θρίαμβο της τεχνολογίας και των ραγδαίων μετασχηματισμών όπου και η θρησκευτικότητα χαρακτηρίζεται από μια ελαστικότητα, ο ανακαινισμένος ναός του Αϊ-Γιώργη «του φουστανελά», προσκαλεί και συνεγείρει τους προσκυνητές και προξενεί, ακόμα και στους νεότερους ψυχική ευαιξία και μια ανάγκη συγκινητικής ιστορικής αναζήτησης και σύνδεσης αυτού του τόπου και του ναού, με την πίστη, την παράδοση, το παρελθόν και την ιστορία.

Το χριστιανικό αυτό μνημείο αποτελεί ιστορικό τοπόσημο. Είναι τμήμα της ταυτότητας των Αργυροπηγαδιτών και δικαίως υπερηφανεύονται για το

εγκαλλώπισμα και το καύχημα του χωριού τους. Είναι ο ενοριακός Ναός τους. Εκκλησία κόσμημα, τιμώμενη στο όνομα του Νεομάρτυρα. Από το 1847 ως και τη δεκαετία του 1970, που υπήρχαν συγχωριανοί παπάδες και κόσμος στο χωριό, γιόρταζαν πανηγυρικά τη μνήμη του, παρά τα κρύα και τα χιόνια, στις 17 Ιανουαρίου, όπως και τη δεύτερη ημέρα του Πάσχα και μάλιστα σε κάθε σπίτι των κατοίκων του συνοικισμού γινόταν μικρό πανηγυράκι.

Ο Λιθόκτιστος πεντάτρουλος αυτός ναός του Νεομάρτυρα Αγίου Γεωργίου του εν Ιωαννίνους, «του φουστανελά», έχει γίνει σεβάσμιο προσκύνημα στο Αργυρό Πηγάδι και η χάρη του Αγίου επιδαψιλεύει, ίαση και παραμυθία σ' όλους τους πιστούς που επικαλούνται την Αγιοσύνη του. Είναι σπάνιο ιστορικό θρησκευτικό μνημείο πολιτιστικής κληρονομιάς, παιδείας, εκκλησιαστικής αρχιτεκτονικής και ιερό σέμνωμα του χωριού, της περιοχής, του Δήμου Θέρμου και του Νομού Αιτωλοακαρνανίας. Έχει χαρακτηριστεί με απόφαση του Υπουργείου Πολιτισμού ως, **Μνημείο που χρήζει ειδικής κρατικής προστασίας!**

Όσοι μεγαλώσαμε αγναντεύοντας τον Αϊ-Γιώργη και πορευτήκαμε στα δυσκολοδιάβατα μονοπάτια ώσπου να πάρουμε τη μεγαλόδωρη Αγιοσύνη του, νοιώθουμε απέραντη αγάπη και ευγνωμοσύνη για τον Άγιο Γεώργιο «τον Φουστανελά» που διάλεξε το χωριό μας για να κτιστεί ο πρώτος του και μοναδικός ναός στο τότε νεοσύστατο Κράτος. Ήταν και είναι έργο ευποιΐας και λατρευτική εστία αναγέννησης, για να θυμίζει στις επερχόμενες γενεές κάποιο ιστορικό γεγονός και ένα αιώνιο χρέος. Ναός, ιστορικά ορόσημα, εκκλησίες, Αργυρό Πηγάδι είναι ο τόπος που δέθηκε με τη ζωή μας. Είναι η αναφορά μας. Και είμαστε υπερήφανοι γι' αυτό!

ΜΕΡΟΣ ΕΚΤΟ

ΣΧΕΔΙΑ ΑΠΟΤΥΠΩΣΗΣ ΟΨΕΩΝ ΝΑΟΥ

Τα αρχιτεκτονικά σχέδια που συνόδευαν τη μελέτη αποκατάστασης του Ναού, δεν ήταν βέβαια προϊόν γραφείου. Προηγήθηκαν πολλές επισκέψεις στο ναό για αποτύπωση της κατάστασής του.

Ο Χρήστος Κατσιμπίνης άρχισε με τη μελέτη και την αποτύπωση των όψεων του ναού, με έμφαση στα διακοσμητικά του στοιχεία. Με επιμονή στη λεπτομέρεια, χωρίς καμία πίεση χρόνου.

Θα αντιληφθούμε καλύτερα την εργασία αυτή του αρχιτέκτονα Χρήστου Κατσιμπίνη μέσα από το κείμενο ενός άλλου ειδικού, του αρχιτέκτονα Δημήτρη Παπακωνσταντίνου με τίτλο «Χρήστος Κατσιμπίνης: ένας “homo universalis”», πρόλογο στο βιβλίο του Χρήστου Κατσιμπίνη «Σχέδια και αναμνήσεις»:

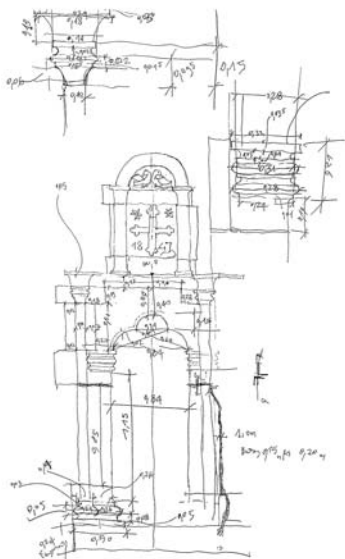
“... το προσωπικό ύφος του αρχιτέκτονα διακρίνεται πιο καθαρά στα croquis, σε σχέδια δηλαδή αποτύπωσης φτιαγμένα in situ, με τις μετρήσεις, τις μεγεθυμένες λεπτομέρειες, τις σημειώσεις...”

Πρόκειται πια για σχέδια με τις αναπόφευκτες μουντζούρες τους, με τα ίχνη από τον ιδρώτα του μετώπου που πέφτει στο χαρτί και διαχέει το γραφίτη, με τη σκόνη... Είναι τσαλακωμένα, σχισμένα, ενωμένα με χαρτοταινία... και τελικά καθρεφτίζουν την προσωπική σχέση του αρχιτέκτονα με το μνημείο. Όμως παραμένουν σχέδια για αποκλειστική χρήση του μελετητή, για τη μεταφορά της πληροφορίας στο προς δημοσίευση και υπό ακριβείς αναλογίες σχέδιο αποτύπωσης.

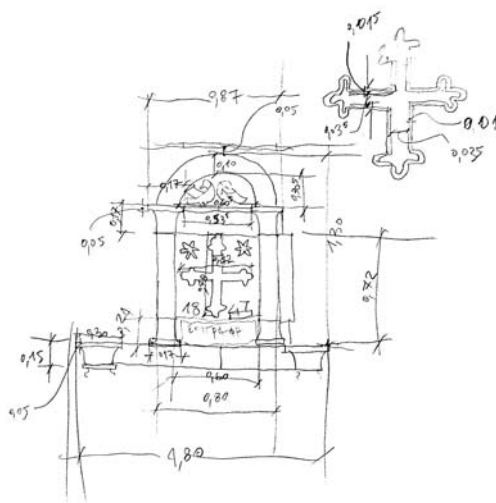
Τα σχέδια αυτά σπάνια δημοσιεύονται. Και μια τέτοια ευτυχή στιγμή μας παρέχεται από τη μελέτη του Χρήστου για τον Άγιο Γεώργιο τον Νεομάρτυρα. (Κατσιμπίνης Χρήστος: «Παράλληλες Τεχνικές Δόμησης των Εκκλησιών στην περιοχή του Ενήνου Ποταμού: Το παράδειγμα του Ναού του Αγ. Γεωργίου του Νεομάρτυρος εξ Ιωαννίνων στο Αργυρό Πηγάδι (Γκιρτοβός) Αιτωλίας» σ.σ 683-701, Πρακτικά Τόμος Β', 2^ο ΔΙΕΘΝΕΣ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΚΑΙ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΑΙΤΩΛΟΑΚΑΡΝΑΝΙΑΣ», Αργίνιο 2004).

Εδώ φανερώνεται καθαρά το προσωπικό του ύφος, έτσι όπως έχει εξελιχτεί μετά από εμπειρία δεκαετιών. Και πρόκειται για σχέδια εκπληκτικής ακρίβειας, αν και σχεδιασμένα με το χέρι. Είναι σχέδια απελευθερωμένα, πραγματικά ομιλούντα!”

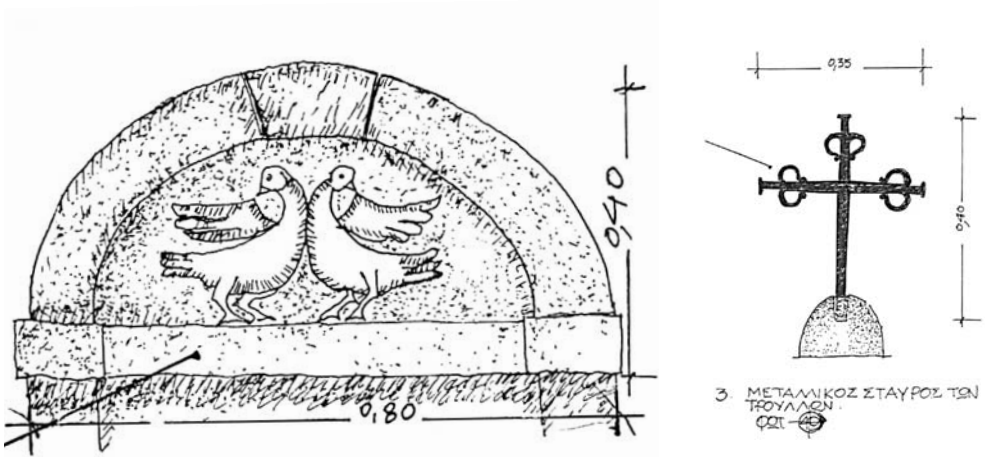

Αποτύπωση Κυρίας εισόδου

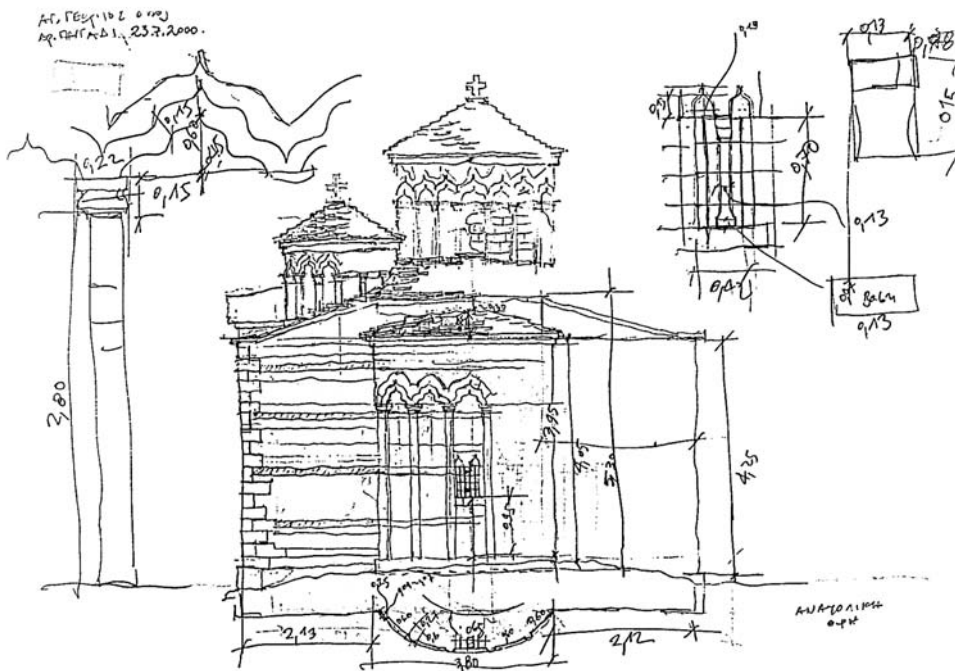

Ο Σταυρός πάνω από την κυρία είσοδο

Ο ΠΡΩΤΟΣ ΙΕΡΟΣ ΝΑΟΣ ΤΟΥ ΝΕΟΜΑΡΤΥΡΑ ΑΓΙΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ
ΣΤΟ ΑΡΓΥΡΟ ΠΗΓΑΔΙ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ ΘΕΡΜΟΥ

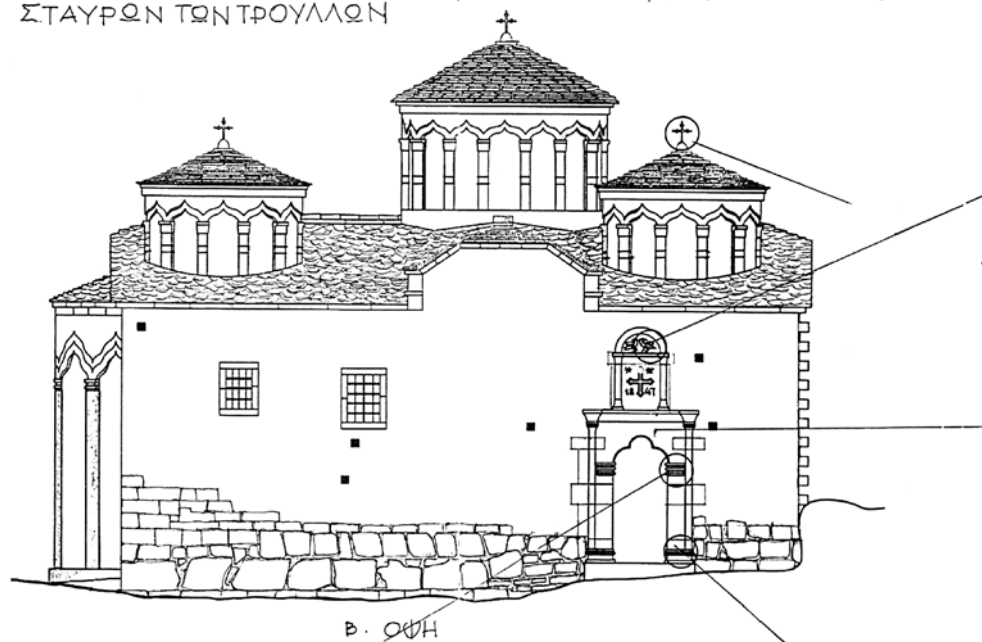

Τα περιστέρια πάνω από την κύρια είσοδο

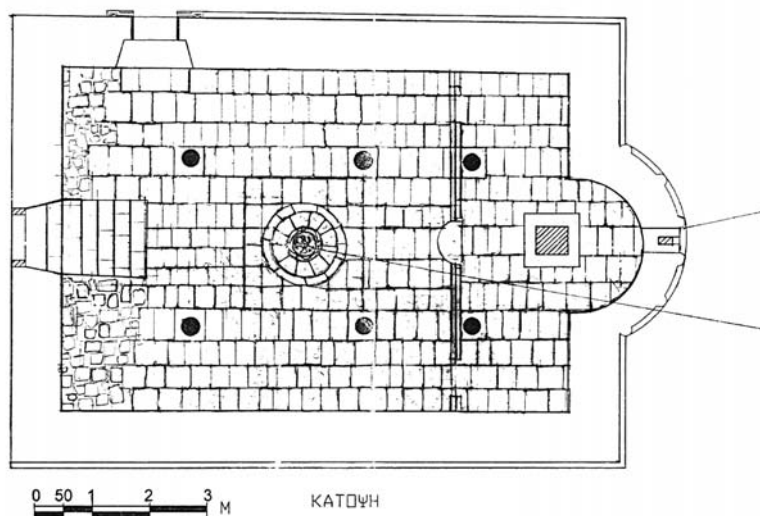

Αποτύπωση Ανατολικής Όψης

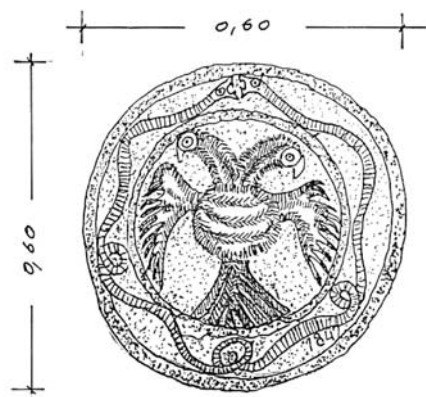
ΠΙΝΑΚΑΣ ΛΕΠΤΟΜΕΡΕΙΩΝ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΟΥ
ΔΙΑΚΟΣΜΟΥ, ΘΥΡΩΜΑΤΩΝ, ΛΙΘΑΝΑΓΛΥΦΩΝ ΚΑΙ ΜΕΤΑΜΙΚΩΝ
ΣΤΑΥΡΩΝ ΤΩΝ ΤΡΟΥΛΛΩΝ

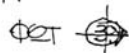
Αποτύπωση Βόρειας Όψης

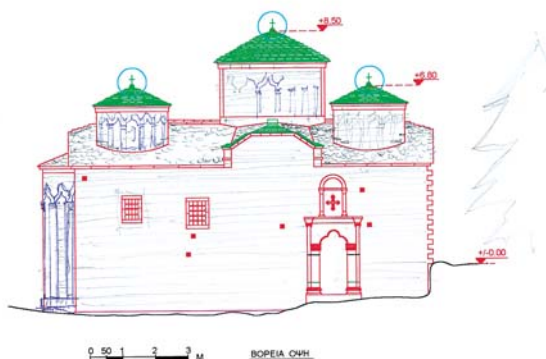
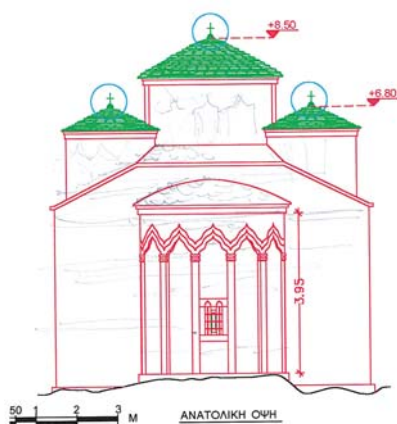
Αποτύπωση κάτωψης δαπέδου

2 ΛΙΘΑΝΑΓΛΥΦΟΣ ΔΙΑΚΟΣΜΟΣ ΤΟΥ
ΔΑΙΠΕΔΟΥ ΔΙΚΕΦΑΛΟΣ ΑΕΤΟΣ ΠΕΡΙΒΑ-
ΛΟΜΕΝΟΣ ΑΠΟ ΔΥΟ ΟΦΕΙΣ ΚΑΙ ΕΙΧΑΡΑ-
ΚΤΟΝ ΗΜΕΡ. 1847

Δικέφαλος αετός δαπέδου

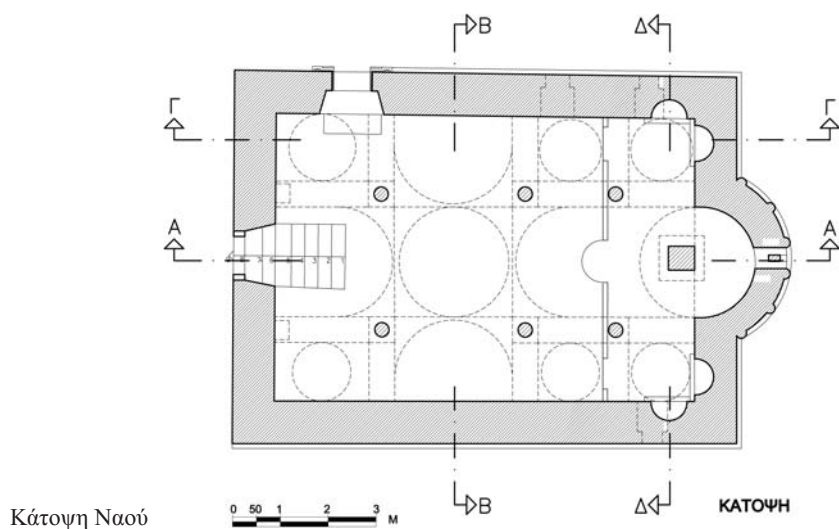

Η μελέτη των αρχιτεκτόνων Χρήστου Κατσιμπίνη και Δημήτρη Παπακωνσταντίνου περιέλαβε μια πλήρη σειρά αρχιτεκτονικών σχεδίων των κατόψεων, όψεων, τομών, τρούλων και των διαφόρων διακοσμητικών στοιχείων με αποτύπωση της υπάρχουσας κατάστασης και τις προτάσεις. Παραθέτουμε κάποια από αυτά.

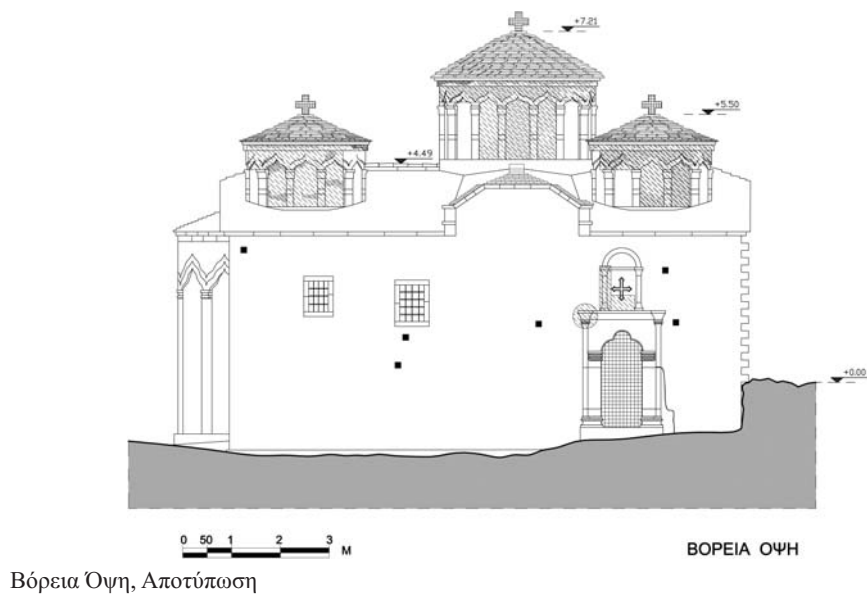
Στην κάτοψη αποτυπώνεται ο τύπος της αρχιτεκτονικής του Ναού που είναι πεντάτρουλος σταυροειδής εγγεγραμμένος, μετά κεντρικού τρούλου. Ο κεντρικός κυλινδρικός τρούλος στηρίζεται επί τεσσάρων τόξων και τεσσάρων κιόνων στην ένωση των ημικυλινδρικών θόλων των κεραιών του σχηματιζό-

μενού σταυρού.

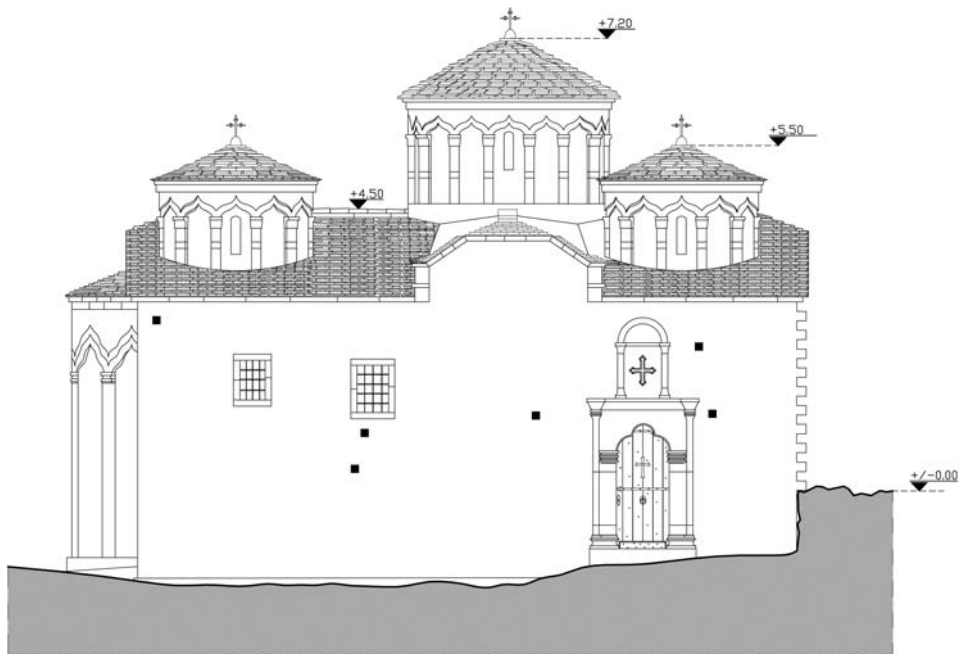
Οι τέσσερις κυλινδρικοί τρούλοι καταλαμβάνουν τα γωνιαία διαμερίσματα του ναού. Δυο φουρνικά ή ασπίδες παρεμβάλλονται μεταξύ των τρούλων των πλαγίων κλιτών. Διακρίνονται και οι τομές Α-Α, Β-Β, Γ-Γ και Δ-Δ.

Ακολουθούν σχέδια αποτύπωσης και πρότασης για τις τέσσερις όψεις

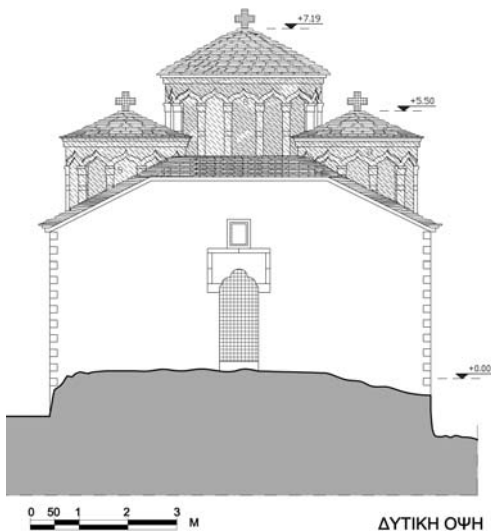

Ο ΠΡΩΤΟΣ ΙΕΡΟΣ ΝΑΟΣ ΤΟΥ ΝΕΟΜΑΡΤΥΡΑ ΑΓΙΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ
ΣΤΟ ΑΡΓΥΡΟ ΠΗΓΑΔΙ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ ΘΕΡΜΟΥ

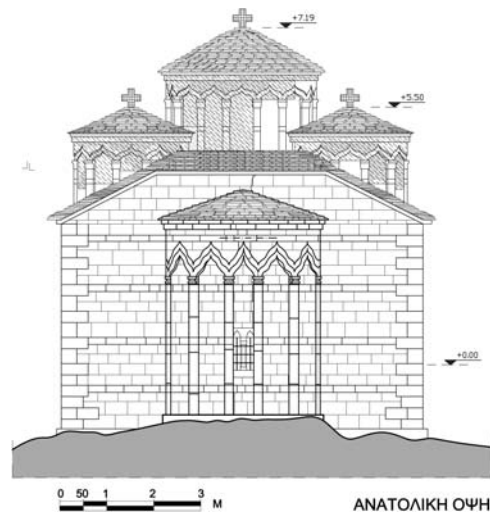
ΒΟΡΕΙΑ ΟΨΗ

Βόρεια Όψη, Πρόταση

ΔΥΤΙΚΗ ΟΨΗ

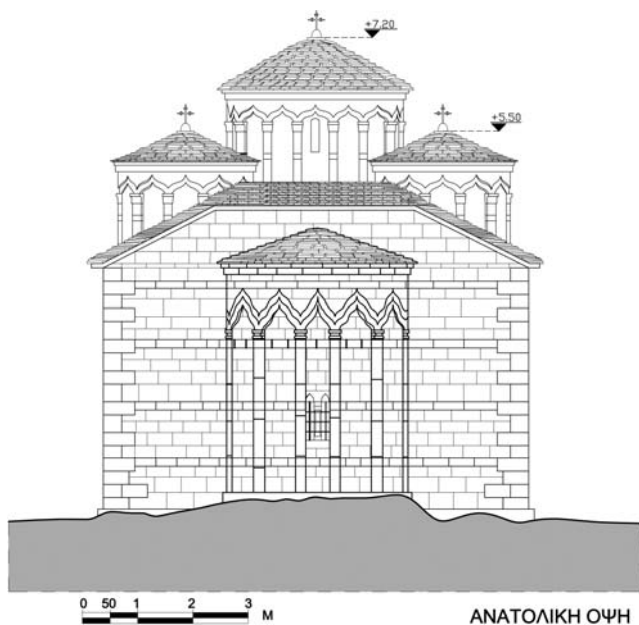
Δυτική Όψη, Αποτύπωση

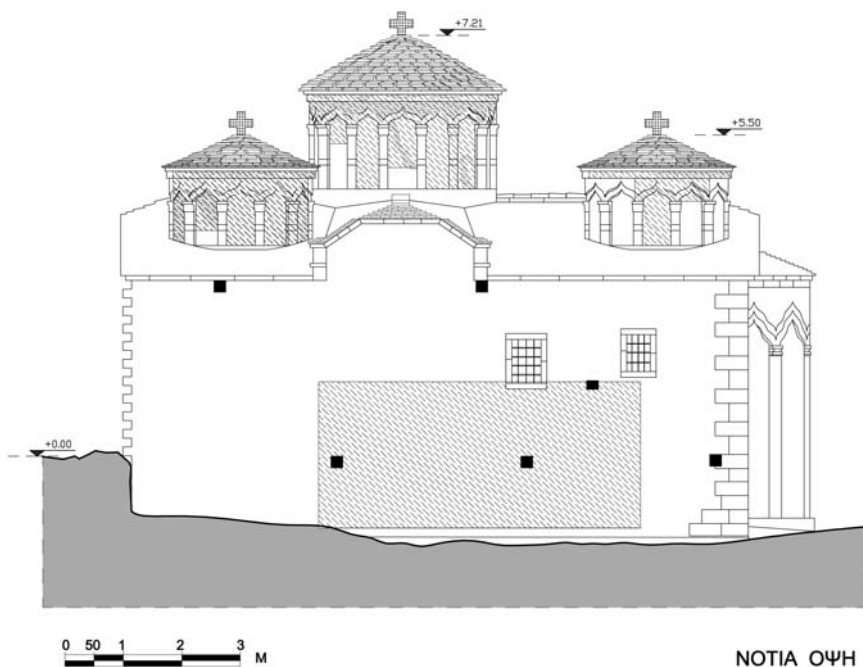
ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΟΨΗ

Ανατολική Όψη, Αποτύπωση

Ανατολική Όψη, Πρόταση

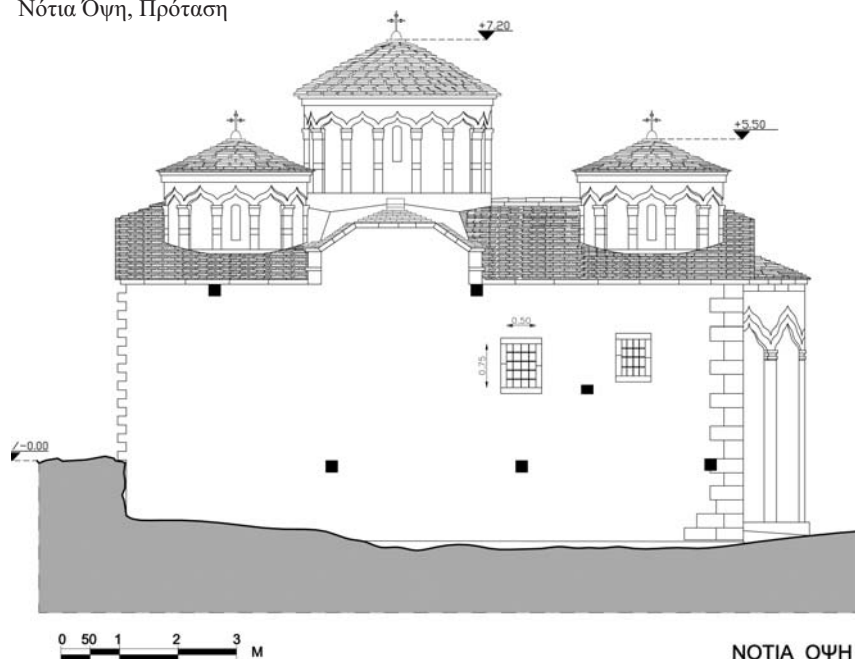
ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΟΨΗ

ΝΟΤΙΑ ΟΨΗ

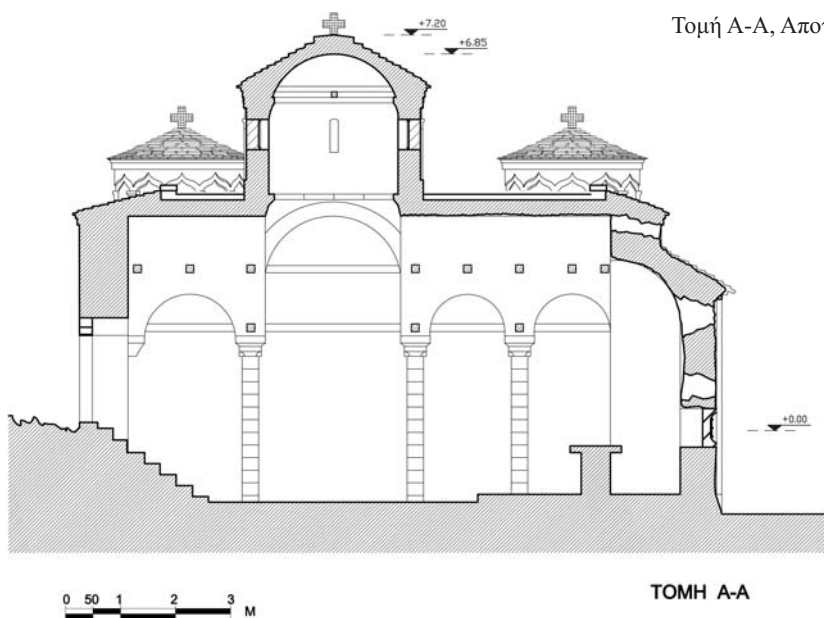
Νότια όψη, Αποτύπωση

Νότια Όψη, Πρόταση

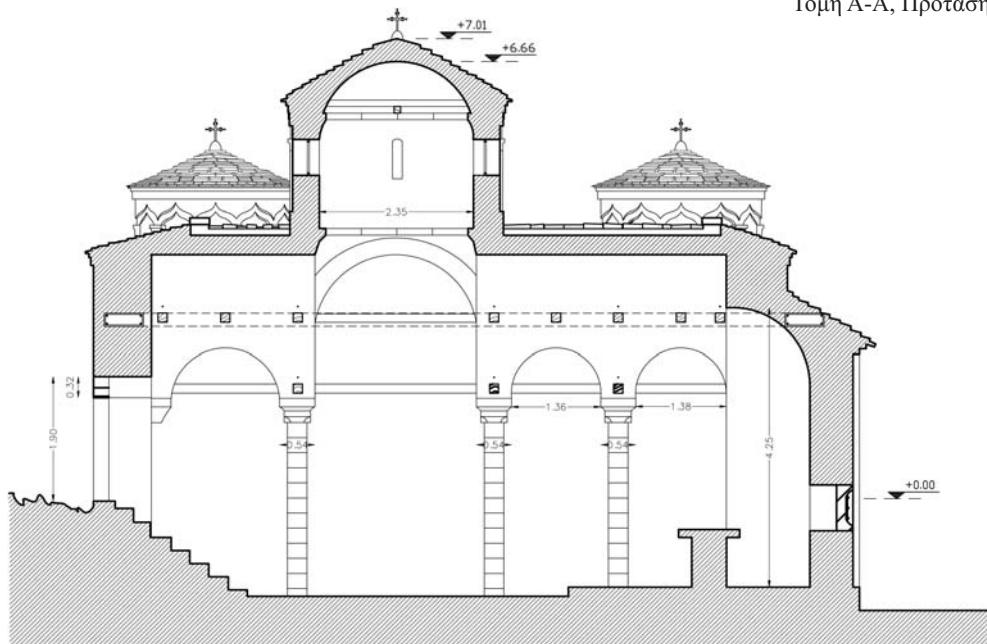

Σχέδια αποτύπωσης και πρότασης για τις τέσσερις τομές

Τομή Α-Α, Αποτύπωση

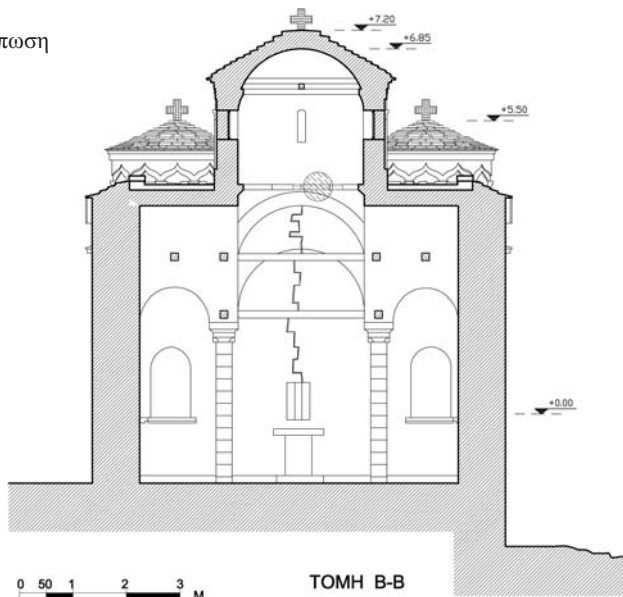
Τομή Α-Α, Πρόταση

0 50 1 2 3 M

ΤΟΜΗ Α-Α

Τομή Β-Β, Αποτύπωση

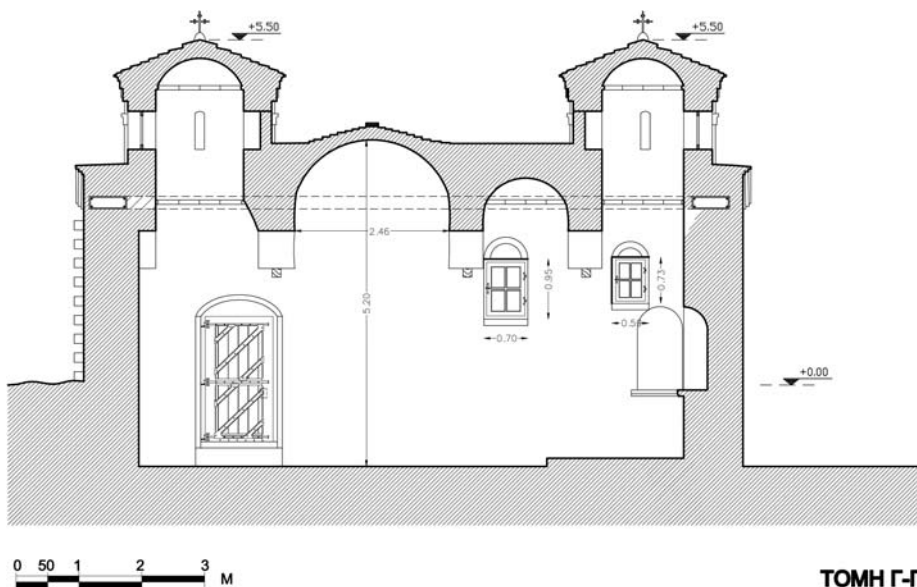
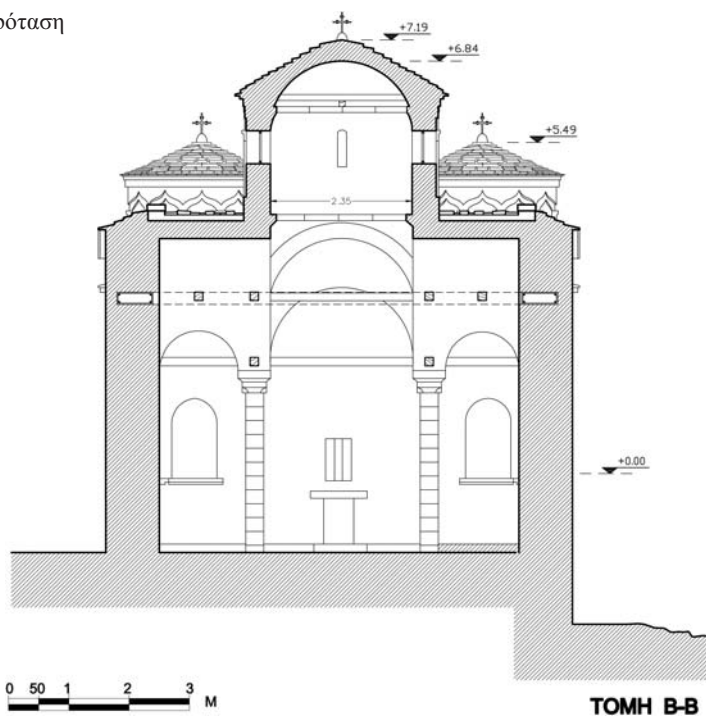

0 50 1 2 3 M

ΤΟΜΗ Β-Β

Ο ΠΡΩΤΟΣ ΙΕΡΟΣ ΝΑΟΣ ΤΟΥ ΝΕΟΜΑΡΤΥΡΑ ΑΓΙΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ
ΣΤΟ ΑΡΓΥΡΟ ΠΗΓΑΔΙ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ ΘΕΡΜΟΥ

Τομή Β-Β, Πρόταση

Τομή Γ-Γ, Πρόταση

ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ

Ο Απόστολος Δημητρίου Κωστόπουλος γεννήθηκε το 1946 στο Αργυροπηγάδι Τριχωνίδος.

Σπούδασε δημοσιογραφία (Σχολή ΟΜΗΡΟΣ). Πολιτικές και Οικονομικές Επιστήμες στο Πάντειο Πανεπιστήμιο και Νομικά στη Νομική Σχολή Αθηνών. Υπηρέτησε τη στρατιωτική θητεία ως Εφ. Αξιωματικός Τ/Θ. Σταδιοδρόμησε επαγγελματικά στο Υπουργείο Οικονο-

μικών. Συνταξιοδοτήθηκε με το βαθμό του Διευθυντή. Διετέλεσε Πρόεδρος Ομοσπονδίας Κλάδου Εφοριακών.

Το 2004-2007 εξελέγη Βουλευτής με το κόμμα της ΝΕΑΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ στο Νομό Αιτωλ/νίας. Είναι μέλος διαφόρων επαγγελματικών, επιστημονικών, πολιτιστικών και κοινωνικών φορέων.

Ανέπτυξε πολύπλευρη επαγγελματική και πολιτιστική δράση (σεμινάρια, διαλέξεις, διημερίδες). Εργασίες του και άρθρα οικονομικού, πολιτικού και κοινωνικού περιεχομένου, έχουν δημοσιευθεί σε εφημερίδες και περιοδικά. Μελέτες του για: α) Επανάσταση 1821 στο Απόκουρο και ο Καπετάν Κώστας Σιαδήμας. β) Απόκουρο και Μοναστήρια - Μοναστηριακή Πολιτεία - Συμβολή στην Ελληνοορθοδοξία και Επανάσταση του 1821, έχουν αναπτυχθεί σε επιστημονικά Συνέδρια και ημερίδες.

Το βιβλίο αυτό είναι κατάθεση ψυχής και αγάπης στον γενέθλιο τόπο, το Αργυρό Πηγάδι και το τοπόσημό του, τον Ιερό Ναό του Νεομάρτυρα Αγίου Γεωργίου.

“Το χωριό -το κάθε χωριό- μπορούν να το «δουν» και όχι απλά να το «αντικρύσουν», μόνο όσοι θέλουν και μπορούν να αναπλάθουν μέσα στο νου τους γεγονότα, εικόνες, βιώματα, καταστάσεις, κινήσεις, μορφές ... Αυτοί μπορούν και να το χαρούν. Οι άλλοι που δεν «ακούν» ούτε τη σιωπή του χωριού, μένουν απόμακρα!....

Η ανάδειξη της ζωντανής ιστορίας του κάθε τόπου με τις παραδόσεις του, τα μνημεία, τα τοπωνύμια, οικωνύμια, τους τρόπους ζωής και επιβίωσης των ανθρώπων στις απομονωμένες αυτές περιοχές, τις μεθόδους καλλιέργειας της άγονης γης σε δύσκολες συνθήκες, τον άρρηκτο και δημιουργικό δεσμό της φύσης με τον άνθρωπο, επιτρέπει σε κάθε επισκέπτη και ιδιαίτερα στη νέα γενιά, να ξανασκεφθεί γιατί δεν πρέπει να χαθούν οι ορεινές αυτές εστίες. Γιατί; Σαν στερέψουν οι βρύσες και τα ρυάκια (χωριά), τα ποτάμια (οι πόλεις) θα γίνουν ξερολάγκαδα και ξερότοποι...!”

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αγγελομάτη-Τσουγκαράκη Ελένη: Η προεπαναστατική Ελλάδα - 1821 Η Γέννηση ενός Έθνους-Κράτους (ΣΚΑΪ Βιβλίο).
- Αιτωλοακαρνανική και Ευρυτανική Εγκυκλοπαίδεια.
- Αραβαντινός Π. Σπύρος: Ιστορία Αλή Πασά του Τεπελενλή, Δωδώνη 2004.
- Βασιλόπουλος Δ. Χαράλαμπος Αρχιμ.: Ο Άγιος Γεώργιος ο εξ Ιωαννίνων, 1986.
- Βλάχος Π. Κων/νος: Βίος του Αγίου Ενδόξου Νεομάρτυρος Γεωργίου του εν Ιωαννίνους, Ιωάννινα 2000.
- Γερολυμάτος Σπ. Γεράσιμος: Αγρίνιο - Δρόμοι που γράφουν ιστορία, Αγρίνιο 2004.
- Δρόσος Γ. Χρήστος: Νεομάρτυς Γεώργιος, ο εκ Τσουρχλίου Γρεβενών καταγόμενος και εν Ιωαννίνους Μαρτυρήσας, Κοζάνη 1999.
- Κατσίμπρας Γ. Συμεών: Ο Άγιος των Ιωαννίνων Νεομάρτυς Γεώργιος, Ιωάννινα 1989.
- Λουκόπουλος Δημήτρης: Θέρμος και Απόκουρο, Αθήνα 1990.
- Μαραγιάννης Δ. Κώστας: Το Αργυρό Πηγάδι (Γκιρτοβός) και ο Ναός του Αγίου Γεωργίου, Αγρίνιο 1997.
- Μαρίνος Κώστας: Αποκουρίτες Αγωνιστές του '21, Αθήνα 2003.
- Μήτσης Θεοδ. Νίκος: Δήμος Εχίνου - Ιστορικές ιχνηλασίες στα 1821, Αθήνα 2017.
- Μιχαλόπουλος Φάνης: Κοσμάς ο Αιτωλός, Αθήνα 1940.
- Μούτσικας Ευάγγελος: Ο Άγιος Νεομάρτυς Γεώργιος ο εξ Ιωαννίνων, Αθήνα 1995.
- Νεραντζής Ιωάννης: Η χώρα των Αιτωλών (Διδακτορική διατριβή) Αγρίνιο.
- Πουκεβίλ Φραγκίσκος: Ταξίδι στην Ελλάδα. Στερεά, Αττική, Κόρινθος, Αθήνα 1995.
- Πριόβολος Α. Ευθύμιος: Η Αιτωλοακαρνανία με τα μάτια των περιηγητών, Αθήνα 2004.
- Σαλαμάγκας Σ. Δημήτριος: Ο Νεομάρτυρας Άγιος Γεώργιος Ιωαννίνων (Συ-

ναξάρι), Αθήνα 1954.

Σάμαρης Κ. Πέτρος: Εικονογραφία του Αγίου Γεωργίου του Νέου (ή Φου-
στανελά) Πρακτικά Συνεδρίου στις Σέρρες 2006.

Τσολοδήμος Ανδρ. Αθανάσιος: Το Μοναστήρι της Δερβέκιστας - Απόκουρου
(Ανάληψις - Τριχωνίδας. Πάτρα 1988.

Γενικές Πηγές

- Ιστορία του Ελληνικού Έθνους. Κ. Παπαρηγόπουλος.
- Απομνημονεύματα Στρατηγού Μακρυγιάννη. Γιάννης Βλαχογιάννης.
- Απομνημονεύματα Πολεμικά του 1821: Χριστοφ. Περραιβός. Αθήνα 2003.
- Γενικά Αρχεία του Κράτους (Γ.Α.Κ.).
- Μητρώα Αγωνιστών του 1821. Εθνική Βιβλιοθήκη.
- «Το Γράμμα μας» εφημερίδα Συνδέσμου Απανταχού Αργυροπηγαδιτών.
- «Ελμεία» Περιοδική έκδοση Πολιτιστικού Συλλόγου Αγίου Γεωργίου Γρε-
βενών (Τσούρχλι).
- Ηπειρωτική εστία. Μηνιαία επιθεώρηση, Ιωάννινα 1953/1958.
- Υπόμνημα-Μελέτη: Το Αργυροπηγάδι Τριχωνίδας και η Εκκλησία του Νε-
ομάρτυρος Αγίου Γεωργίου εξ Ιωαννίνων του Απόστολου Δημ. Κωστό-
πουλου, Αθήνα Ιανουάριος 1993.
- Μελέτη Αποκατάστασης του Ιερού Ναού Αγίου Γεωργίου του Νεομάρτυρος
των Μηχανικών-Αρχιτεκτόνων Χρήστου Κατσιμπίνη και Δημητρίου Πα-
πακωνσταντίνου. Αγρίνιο, Σεπτέμβριος 2004.
- Διάλεξη - Ομιλία: Ορεινή Τριχωνίς και 1821, του καθηγητή Ιωάννου Αθ.
Μπέσσα, Θέρμο, Μάρτιος 1951.
- Μελέτη - Ομιλία: Ο Αγωνιστής του '21 Βασίλειος Ταλαγάνης και ο πρώτος
Ναός του Νεομάρτυρα Αγίου Γεωργίου στο Αργυροπηγάδι, του καθηγητή
Γεωργίου Χαρ. Κωνσταντινίδη Αγρίνιο. Σεπτέμβριος 2021.
- Σύνδεσμος Αργυροπηγαδιτών: Αργυρό Πηγάδι Ορεινής Τριχωνίδος - Ιστο-
ρικά, Περιβάλλον, Πολιτισμός, 2020.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΑΦΙΕΡΩΝΕΤΑΙ...	5
ΠΡΟΛΟΓΙΚΑ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ	7
ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ	27
ΑΡΓΥΡΟΠΗΓΑΔΙ ΚΑΙ ΑΠΟΚΟΥΡΟ ΤΗΣ ΑΙΤΩΛΙΑΣ	27
1. Απόκουρο στη χώρα των Αιτωλών	27
2. Απόκουρο ιστορία και παράδοση	28
3. Οθωμανοκρατία και ορεινά χωριά	30
4. Νέο-Ελληνικό Κράτος - Διοικητικές Μεταβολές	35
5. Ανεξαρτησία - Κοινότητα Αργυροπηγάδι	37
6. Γκερτοβός Ελληνοχώρι	39
7. Αλλόγλωσσα Τοπωνύμια - Οικονύμια	42
8. Ονοματοδοσία Αργυρό Πηγάδι	43
9. Αρχέγονος ορεινός οικισμός	49
10. Θέση και φύση του χωριού	51
11. Αργυροπηγάδι ένα Βουνίσιο χωριό	54
12. Αγρότες και Επαγγέλματα επιβίωσης	58
13. Ιστορικά Σύμβολα - Υποδομές	59
14. Σύνδεσμος Απανταχού Αργυροπηγαδιτών	63
15. Γιορτή τιμής και μνήμης των Γονιών	64
16. Το Αργυροπηγάδι αντιστέκεται παλεύει και δημιουργεί	65
17. «Τριανταφυλλιά». Ο ξενώνας της αντάμωσης	68
 ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ	 71
Ο ΠΡΩΤΟΣ ΝΑΟΣ ΤΟΥ ΝΕΟΜΑΡΤΥΡΑ ΑΓΙΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ	71
ΣΤΟ ΑΡΓΥΡΟ ΠΗΓΑΔΙ	71
Από την Ανέγερση στην ανακαίνιση	71
1. Ανέγερση - Ιστορικό ναού	71
α) Επιστολή Ιωάννη Γ. Κότσαλου	76
β) Αποκαλυπτική επιστολή αγνώστου	78

γ) Εφημερίδα «το γράμμα μας».....	80
δ) Επιστολή Ιωάννη Γ. Πριόβολου.....	81
ε) Επιστολή Χριστόφορου Ντζούφρα.....	83
στ) Επιστολή Γεωργίου Πάστρα.....	84
ζ) Σημειώσεις Γρηγόρη Σωτηρόπουλου.....	84
η) Επιστολή Ζήσιμου Τσόλκα.....	86
θ) Αφηγηματική παράδοση Δημητρίου Ι. Τσόλκα.....	88
2. Συντήρηση Ναού.....	91
3. Εορτασμός των 150 χρόνων του Ναού το 1997.....	93
4. Μεγάλη Αργυροπηγαδίτικη ημέρα.....	97
5. Μνημείο ο Ναός του Άη Γιώργη.....	101
6. Ανακαίνιση Ναού.....	108
7. Ολοκλήρωση εργασιών ανακαίνισης Ναού.....	123
8. «Υπό τους ανακαινισμένους θόλους».....	126

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ..... 131

ΙΣΤΟΡΙΚΟΣ ΠΕΝΤΑΤΡΟΥΛΟΣ ΝΑΟΣ..... 131

1. Περιγραφή Ναού.....	131
2. Πεντάτρουλος σταυροειδής Ναός.....	134
3. Εκκλησία χωρίς καμπαναριό.....	139
4. Τέμπλο.....	141
5. Προσκυνηματική εικόνα του Νεομάρτυρα.....	142
6. Βοηθητικοί χώροι - κελιά.....	147
7. Μοναστήρια και κλεφταρματολοί.....	149
8. Μοναστηράκι ο Αη Γιώργης.....	150
9. Βασίλειος Ταλαγάνης Αγωνιστής του '21.....	152

ΜΕΡΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟ..... 158

ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΟΥΜΕΝΑ ΓΙΑΝΝΙΝΑ - ΚΑΤΑΓΩΓΗ - ΒΙΟΣ -

ΑΠΑΓΧΟΝΙΣΜΟΣ ΝΕΟΜΑΡΤΥΡΑ..... 158

1. Τουρκοσκολαμβωμένα Γιάννενα, 1830.....	158
---	-----

2. Βιος του ένδοξου Νεομάρτυρος Γεωργίου	162
3. Σεϊτζής (ιπποκόμος) - Γκιαούρ Χασάν ο Γεώργιος	164
4. Ομολογία Γεωργίου	165
5. Αρραβωνιάζεται ... ο Χριστιανός Γεώργιος	166
6. Γάμος Γεωργίου	169
7. Σύλληψη - Δίκες Γεωργίου	170
8. Καταδίκη Γεωργίου	175
9. Απαγχονισμός Γεωργίου (Αγίου)	176
10. Ενταφιασμός μάρτυρος	180
11. Ιερά και Άγια Προσκυνήματα	182
12. Αγιοποίηση του Μάρτυρα Γεωργίου	185
13. Ανακομιδή των λειψάνων του Αγίου	188
14. Πολιούχος και Προστάτης	189
15. Σημαιοφόρος Πίστης και Ρωμοσύνης	190
16. Επανευαγγελισμός του Γένους η θυσία του Νεομάρτυρα	191

ΜΕΡΟΣ ΠΕΜΠΤΟ **196**

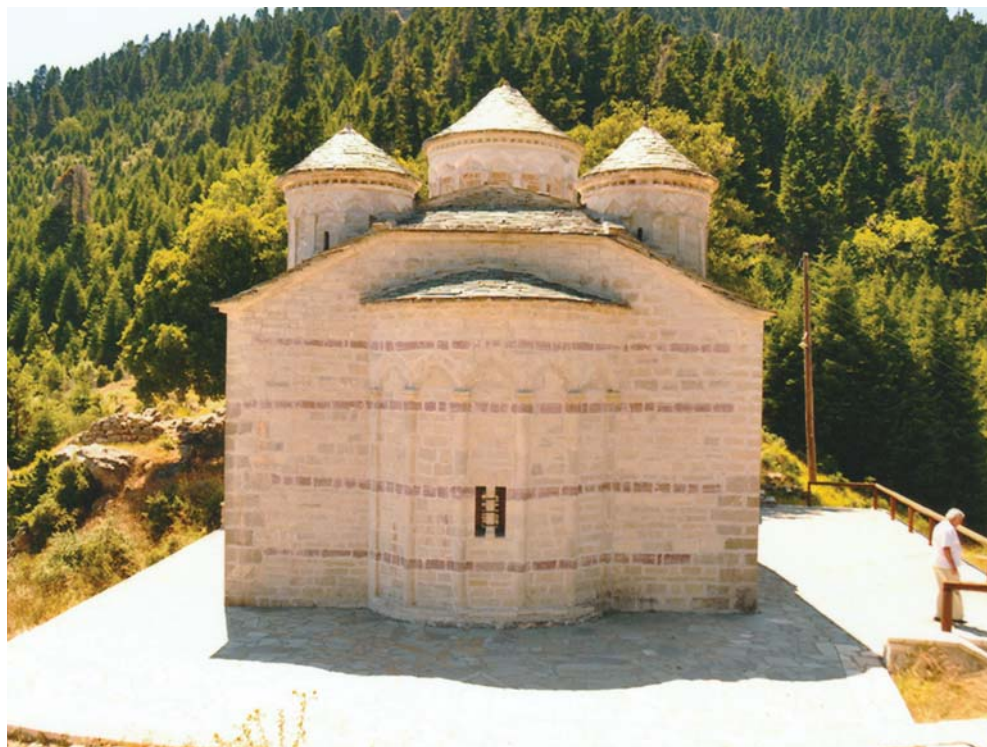
ΟΠΩΣ ΤΑ ΑΚΟΥΣΑ **196**

1. Ενύπνιες συνομιλίες Αγίου	196
2. Το ραγισμένο υπέρθυρο	198
3. Το αλώνι που γίνεται Ναός	199
4. Τάφος του Μαστορόπουλου	200
5. Εκδρομές στον Αη Γιώργη	203
6. Ο “Άγνωστος Ναός”	204
7. Ιστορική και θρησκευτική σημασία του Ναού	213
8. “Ασάλευτες” Βεβαιότητες	219
9. Νεομάρτυρες και Εθνομάρτυρες	222

ΜΕΡΟΣ ΕΚΤΟ **227**

ΣΧΕΔΙΑ ΑΠΟΤΥΠΩΣΗΣ ΟΨΕΩΝ ΝΑΟΥ **227**

ΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ **241**

Ένα έργο αρχιτεκτονικής τέχνης όπως ο Ναός του Νεομάρτυρα Αγίου Γεωργίου λειτουργεί ως κίνητρο και για άλλες τέχνες. Την τέχνη της φωτογραφίας, τη ζωγραφική, αλλά και την γλυπτική.

Στην εικόνα, μια παράσταση του Ναού, έργο του σμιλευτή πέτρας Σωτήρη Χολέβα.

Το γλυπτό αυτό το δώρησε στο «Κέντρο Περιβαλλοντικής Ευαισθητοποίησης και Ανάδειξης της Πολιτιστικής Κληρονομιάς Ορεινών Περιοχών» ο Λάμπρος Δημ. Καραγιώργος.

Η εικόνα του Νεομάρτυρα Αγίου Γεωργίου από το 1847
στον φερώνυμο Ναό του στο χωριό Αργυρό Πηγάδι του Δήμου Θέρμου.

ΑΠΟΨΗ ΤΟΥ ΧΩΡΙΟΥ

ISBN 978-618-84713-1-3

9 786188 471313